Regeringens proposition 1990/91: 10

med förslag till begravningslag

Prop.
1990/91: 10

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 4 oktober 1990.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Margot Wallström

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till en begravningslag. Den nya lagen bygger i sina huvuddrag i sak på den nuvarande begravningslagstiftningen. Den skall sålunda ersätta lagen (1957: 585) om jordfästning m.m., lagen (1963: 537) om gravrätt m.m. och, till viss del, begravningskungörelsen (1963: 540).

Den nya lagen inrymmer emellertid bland annat följande nyheter.

- Invigning av en allmän begravningsplats skall enligt förslaget inte längre vara obligatorisk.
- Det föreslås att stiftsamfälligheterna inom svenska kyrkan skall ha ansvaret för att det finns allmänna begravningsplatser med särskilda gravplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund.
- Rätten till gravplats på en allmän begravningsplats slås fast i förslaget.
- Enskilda begravningsplatser skall enligt förslaget bara få anordnas av trossamfund och stiftelser.
- En ordning föreslås för att lösa konflikter mellan de efterlevande i frågor som rör kremering och gravsättningen.
- Möjligheten att upplåta gravrätt till en juridisk person begränsas i förslaget. Vid tidsbegränsade upplåtelser skall gravrättsinnehavaren innan tiden för upplåtelsen går ut underrättas om förutsättningarna för en ny upplåtelse.
- Det föreslås att dödsboet efter en avliden gravrättsinnehavare skall vara skyldigt att anmäla till vem gravrätten har övergått efter dödsfallet. Om ingen anmälan görs, skall upplåtaren besluta om det fortsatta gravrättsinnehavet.

- Endast den som i gravboken eller gravregistret är antecknad som innehavare skall enligt förslaget få utöva gravrätten.
- På ett tydligare sätt än i dag slås det i förslaget fast att det är gravrättsinnehavaren som bestämmer om gravvårdar och andra gravanordningar på gravplatsen. Upplåtarens begränsande föreskrifter skall enligt förslaget utgöra undantag från denna huvudregel.
- Förutsättningarna för att upplåtaren skall få vidta ändringar på en gravplats anges i lagförslaget.
- Reglerna om dödsfallsanmälan och dödsbevis samlas enligt förslaget i begravningslagstiftningen. Det nuvarande dödsbeviset föreslås uppdelat på två handlingar, ett dödsbevis och ett intyg om dödsorsaken.

Förslaget innebär i övrigt en modernisering av lagstiftningen. Ett par följdändringar föreslås också.

Den nya lagstiftningen avses träda i kraft den 1 januari 1991. Bestämmelsen i den nya begravningslagen om stiftssamfälligheternas ansvar för den del av begravningsverksamheten som rör dem som inte tillhör något kristet trossamfund avses dock träda i kraft först den 1 januari 1993.

1 Förslag till

Begravningslag

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Definitioner

1 § I denna lag avses med
- *begravningsplatser*: områden eller utrymmen som är behörigen anordnade för förvaring av avlidnas stoft eller aska och som har tagits i anspråk för detta ändamål, främst kyrkogårdar eller andra gravområden, minneslundar, kolumbarier eller urnmurar,
- *allmänna begravningsplatser*: sådana begravningsplatser som är anordnade av pastorat eller kyrkliga samfälligheter inom svenska kyrkan, av kommuner eller annars av det allmänna,
- *enskilda begravningsplatser*: andra begravningsplatser än allmänna,
- *gravrätt*: den rätt som uppkommer när en bestämd gravplats på en allmän begravningsplats upplåts till någon för gravsättning,
- *kremering*: förbränning av stoftet efter en avliden person,
- *gravsättning*: placering av stoft eller aska inom en bestämd gravplats och placering eller utströende av aska i minneslund eller på någon annan plats än begravningsplats,
- *gravanordningar*: gravvårdar och andra gravöverbyggnader, stenramar, staket eller andra liknande anordningar på en gravplats,
- *kyrkogårdsmyndigheter*: myndigheter som förvaltar allmänna begravningsplatser,
- *krematoriemyndigheter*: myndigheter som förvaltar krematorier.

2 kap. Begravningsplatser

Allmänna begravningsplatser

Huvudmannaskapet

1 § Allmänna begravningsplatser med ett tillräckligt antal gravplatser och andra gravanläggningar av allmänt förekommande slag skall anordnas och hållas av de territoriella pastoraten inom svenska kyrkan.

Regeringen får för särskilda fall besluta att en allmän begravningsplats skall anordnas och hållas av kommun i stället för pastorat.

2 § Allmänna begravningsplatser med särskilda gravplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund skall anordnas och hållas av stiftssamfälligheterna inom svenska kyrkan eller, i fall som avses i 1 § andra stycket, av kommunen.

Skyldigheten att tillhandahålla gravplats

3 § På allmän begravningsplats skall gravplats beredas dem som vid dödsfallet var kyrkobokförda inom pastoratet, den kyrkliga samfälligheten eller kommunen.

Om tillgången på gravplatsmark medger det, får också andra beredas gravplats där.

4 § Rätten till gravsättning på en allmän begravningsplats skall inte vara beroende av att den avlidne tillhörde visst trossamfund.

Detta gäller dock inte för rätten till gravsättning på en sådan allmän begravningsplats som avses i 2 §.

Gravkarta, gravbok, gravregister

5 § För varje allmän begravningsplats skall upprättas en gravkarta och föras gravbok eller gravregister enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Enskilda begravningsplatser

6 § Enskilda begravningsplatser får anordnas och hållas bara av trossamfund eller stiftelser som har fått tillstånd till det.

Frågor om tillstånd prövas av länsstyrelsen i det län där begravningsplatsen är eller avses bli anordnad.

7 § Tillstånd att anordna och hålla en enskild begravningsplats får lämnas bara om det finns särskilda skäl för det och det kan antas att trossamfundet eller stiftelsen kan behålla begravningsplatsen och fullgöra de skyldigheter som ankommer på innehavare av begravningsplatser.

8 § Tillstånd att anordna eller hålla en enskild begravningsplats får förenas med särskilda villkor.

9 § Rätten till gravplats som har upplåtits på en enskild begravningsplats får inte pantsättas eller utmätas.

Första stycket gäller även i fråga om gravanordningar.

Gemensamma bestämmelser

Panträtt, andra rättigheter m.m.

10 § Ett område som skall tas i anspråk för begravningsplats får inte vara belastat av panträtt, nyttjanderätt, servitut eller andra rättigheter.

Om det inte medför någon olägenhet, får området dock vara belastat av rättigheter av sådant slag som kan upplåtas enligt ledningsrättslagen (1973: 1144).

11 § En begravningsplats får inte utmätas och inte heller belastas med panträtt eller andra rättigheter som kan inskrivas enligt jordabalken.

Begravningsplatsers skick

12 § En begravningsplats skall hållas i ordnat och värdigt skick och den helgd som tillkommer de dödas vilorum skall alltid iakttas.

Gravöppning

13 § En grav får öppnas bara genom innehavarens av begravningsplatsen försorg.

Graven får inte öppnas på ett sådant sätt att stoft eller aska skadas .

14 § En begravningsplats får överlåtas eller användas för annat än det avsedda ändamålet bara efter länsstyrelsens tillstånd.

Även för nedläggning helt eller delvis av en begravningsplats krävs länsstyrelsens tillstånd. Ett sådant tillstånd får förenas med villkor för nedläggningen och områdets framtida användning.

3 kap. Krematorier

1 § Krematorier får anordnas och hållas bara av den som innehar en allmän begravningsplats eller av en kyrklig samfällighet.

2 § Krematorier får inte utmätas eller belastas med panträtt.

3 § Kremering får ske bara i krematorier.

4 § Vid krematorierna skall föras kremationsjournaler enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

4 kap. Anmälan om dödsfall, dödsbevis, intyg om dödsorsaken m.m.

Anmälan om dödsfall

1 § När någon har avlidit i Sverige, skall dödsfallet skyndsamt anmälas till pastorsämbetet i den församling där den avlidne senast var kyrkobokförd.

Om det inte är känt var den avlidne senast var kyrkobokförd eller om den avlidne inte har varit kyrkobokförd i Sverige, skall dödsfallet anmälas till pastorsämbetet i den församling där det inträffade.

2 § Om den avlidne vid dödsfallet vårdades på en sjukvårdsinrättning eller fördes dit i anslutning till dödsfallet, skall anmälan om dödsfallet göras av sjukvårdsinrättningen.

3 § I andra fall än som avses i 2 § skall dödsfallet anmälas av den avlidnes make eller sambo eller av någon annan som vid dödsfallet sammanbodde med den avlidne eller som av någon anledning fanns på platsen.

4 § Om det inte finns någon som enligt 2 eller 3 § är skyldig att anmäla dödsfallet, skall dödsfallet anmälas av den avlidnes hyresvärd eller av den som annars är närmast till det eller av polismyndigheten.

5 § När stoftet eller askan efter en person som har avlidit utomlands har förts in till Sverige, skall den som ordnar med gravsättningen snarast anmäla detta till pastorsämbetet i den församling där den avlidne senast var kyrkobokförd.

Om det inte är känt var den avlidne senast var kyrkobokförd eller om den avlidne inte har varit kyrkobokförd i Sverige, skall anmälan göras till pastorsämbetet i den församling där stoftet eller askan skall gravsättas.

6 § Vid dödsfall i Sverige skall bevis om dödsfallet (*dödsbevis*) och – utom i fall som avses i 8 § – *intyg om dödsorsaken* utan dröjsmål utfärdas och lämnas till det pastorsämbete som skall ta emot anmälan om dödsfallet.

Dödsbevis och intyg om dödsorsaken skall utfärdas av läkare. Denne får inte vara make, barn, förälder, syskon eller på något annat sätt närstående till den avlidne.

7 § Om den avlidne vid dödsfallet vårdades på en sjukvårdsinrättning eller fördes dit i anslutning till dödsfallet, skall dödsbeviset och intyget om dödsorsaken lämnas av sjukvårdsinrättningen. I andra fall skall beviset och intyget lämnas av den läkare som utfärdat handlingarna.

8 § Om det kan antas att döden har orsakats av någon annan person eller om det annars finns skäl för en fullständigare undersökning av den döda kroppen gäller – i stället för vad som föreskrivs i 6 § – att dödsbeviset med uppgift om detta skall lämnas till polismyndigheten i den ort där dödsfallet inträffade och pastorsämbetet underrättas. Polismyndigheten skall efter den utredning som kan behövas skaffa intyg om dödsorsaken. Därefter skall myndigheten till pastorsämbetet lämna dödsbeviset och intyget tillsammans med ett tillstånd till gravsättning eller kremering.

Tillstånd till gravsättning eller kremering när stoft har förts in till Sverige

9 § När stoftet efter en person som har avlidit utomlands har förts in till Sverige, skall den som ordnar med gravsättningen begära tillstånd till gravsättning eller kremering.

Frågor om tillstånd prövas av polismyndigheten i den ort där stoftet skall gravsättas eller kremeras.

Intyg för gravsättning eller kremering

10 § Pastorsämbetet skall utfärda ett intyg om att stoft får gravsättas eller kremeras.

Ett sådant intyg får utfärdas bara

- om det enligt dödsbeviset kan antas att döden inte har orsakats av någon annan person eller att det inte heller annars finns skäl att göra en fullständigare undersökning av den döda kroppen, eller
- om polismyndigheten har meddelat tillstånd till gravsättning eller kremering i fall som avses i 8 och 9 §§.

Om det är känt för pastorsämbetet att det pågår eller har pågått medling om kremering eller om gravsättningen enligt 5 kap. 3 §, får intyg inte utfärdas förrän tvisten är slutligt löst.

Ytterligare föreskrifter om dödsbevis m.m.

11 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om

- dödsbevis,
- intyg om dödsorsaken, och
- tillstånd till gravsättning eller kremering.

Ordnandet med gravsättning m. m.

1 § När någon har avlidit, bör hans önskan om kremering och om gravsättningen såvitt möjligt följas av den som i egenskap av anhörig eller närstående eller annars ordnar med gravsättningen.

2 § Om den avlidne inte efterlämnar någon som ordnar med gravsättningen, skall den ordnas av den kommun där den avlidne senast var kyrkobokförd eller, om den avlidne inte har varit kyrkobokförd i Sverige, av den kommun där dödsfallet inträffade.

För kostnaderna har kommunen rätt till ersättning av dödsboet.

Tvister om kremering och om gravsättningen

3 § Om de efterlevande inte kan enas om kremering skall ske eller om gravsättningen, skall kyrkogårdsmyndigheten på den ort där den avlidne senast var kyrkobokförd på begäran medla mellan parterna.

Om parterna enas, skall myndigheten fastställa deras överenskommelse. Om enighet inte kan uppnås, skall myndigheten i stället med eget yttrande hänskjuta tvisten till länsstyrelsen.

4 § Länsstyrelsen skall pröva vem som skall bestämma om kremering eller om gravsättningen.

Länsstyrelsen skall därvid särskilt beakta önskemål som den avlidne kan ha haft. Hänsyn skall också tas till parternas personliga förhållande till den avlidne, främst sammanlevnad, släktskap eller annan nära anknytning.

Platsen för gravsättning m.m.

5 § Stoft eller aska får gravsättas bara på allmän eller enskild begravningsplats.

Regeringen får dock meddela föreskrifter om att med askan får förfaras på något annat sätt. Beslut i sådana ärenden meddelas av länsstyrelsen.

6 § Sådana delar av stoftet som inte har förbränts vid kremeringen skall tillföras askurnan.

Om det inte kan ske, skall krematoriemyndigheten låta förstöra delarna eller gravsätta dem inom en allmän begravningsplats.

7 § Vid gravsättningen får inte förekomma något som strider mot förrättningens helgd och allvarliga innebörd.

8 § Regeringen får meddela sådana föreskrifter om gravsättning som behövs med hänsyn till hälsoskyddet.

Villkor för kremering och gravsättning

9 § Stoft får inte kremeras eller gravsättas utan att ett sådant intyg som avses i 4 kap. 10 § har lämnats till krematoriemyndigheten eller den som förvaltar begravningsplatsen.

Regeringen får meddela föreskrifter om att kremering eller gravsättning i vissa fall får ske även utan ett sådant intyg.

Tiden för kremering och gravsättning

10 § Stoftet efter en avliden skall kremeras eller gravsättas snarast möjligt och senast två månader efter dödsfallet.

Det pastorsämbete som skall utfärda intyg för kremering eller gravsättning får dock medge anstånd med kremeringen eller gravsättningen, om det finns särskilda skäl för det.

Om stoftet inte har kremerats eller gravsatts inom föreskriven tid, skall pastorsämbetet undersöka anledningen till dröjsmålet och, om det behövs, underrätta den kommun som anges i 2 §.

11 § Askan efter en avliden som har kremerats i Sverige skall gravsättas inom ett år från kremeringen.

Den myndighet som förvarar askan får dock medge anstånd med gravsättningen, om det finns särskilda skäl för det.

12 § Om askan inte har gravsatts inom den tid som sägs i 11 §, skall den myndighet som förvarar askan låta gravsätta den.

Dessförinnan skall den som skall ordna med gravsättningen lämnas tillfälle att själv låta gravsätta askan.

Förvaring av aska

13 § I avvaktan på gravsättningen skall askan förvaras av en krematoriemyndighet.

Askan får även förvaras av kyrkogårdsmyndigheten på den ort där askan skall gravsättas eller, om platsen för gravsättningen inte är bestämd, av kyrkogårdsmyndigheten på den ort där den avlidne senast var kyrkobokförd.

Utlämnande av aska

14 § Efter kremering får askan lämnas ut till någon enskild bara om denne skall

- föra över askan till en begravningsplats som inte är belägen vid krematoriet,
- gravsätta askan på någon annan plats än en begravningsplats, eller
- föra ut askan ur Sverige.

15 § Askan får lämnas ut bara om det finns betryggande säkerhet för att den kommer att hanteras på ett pietetsfullt sätt.

16 § Om det för den myndighet som förvarar askan är känt att det råder tvist om platsen för gravsättningen, får askan inte lämnas ut eller på annat sätt föras bort förrän tvisten är slutligt löst.

Aska som har förts in till Sverige

17 § Aska som efter kremering har förts in till Sverige skall i avvaktan på gravsättningen lämnas över till förvaring i enlighet med föreskrifterna i

13 §. I fråga om utlämnande av askan skall föreskrifterna i 14–16 §§ tillämpas.

18 § Askan skall gravsättas inom ett år från det att den fördes in.

Den myndighet som förvarar askan får dock medge anstånd med gravsättningen, om det finns särskilda skäl för det.

Om askan inte har gravsatts inom den föreskrivna tiden, skall föreskrifterna i 12 § tillämpas.

6 kap. Flyttning av gravsatt stoft eller aska

1 § Stoft eller aska som har gravsatts på en begravningsplats får inte flyttas från en gravplats för att gravsättas någon annanstans.

Tillstånd får dock ges till en sådan flyttning, om det finns särskilda skäl för det och om det är klarlagt var stoftet eller askan skall gravsättas på nytt.

2 § Frågor om tillstånd enligt 1 § andra stycket prövas av kyrkogårdsmyndigheten, om flyttning skall ske från eller inom en allmän begravningsplats.

I andra fall prövas frågor om tillstånd av länsstyrelsen, som därvid skall höra innehavaren av begravningsplatsen.

3 § Trots det som sägs i 1 § får kyrkogårdsmyndigheten ta ut aska som har gravsatts i ett utrymme i ett kolumbarium eller en urnmur där gravrätten har upphört.

Askan skall i så fall grävas ned inom begravningsplatsen eller inom någon annan närbelägen begravningsplats.

7 kap. Gravrätt

Utövande av gravrätt m.m.

1 § Gravrätten får utövas bara av den som i gravboken eller gravregistret är antecknad som innehavare av gravrätten.

När gravrättsinnehavaren har avlidit, får dock den som ordnar med gravsättningen utöva de befogenheter som tillkommer en gravrättsinnehavare och som har samband med gravsättningen av den avlidne.

2 § Gravrätten får inte pantsättas eller utmätas.

Gravrättsinnehavarens ansvar för gravplatsen

3 § Innehavaren av gravrätten skall hålla gravplatsen i ordnat och värdigt skick.

Upplåtelse av gravrätt

4 § En gravrätt får upplåtas till en juridisk person bara om det finns särskilda skäl för det.

5 § En gravrätt får upplåtas för viss tid, minst 15 och högst 50 år, eller för alltid.

Upplåtelse för alltid gäller bara så länge gravplatsen utgör en del av en allmän begravningsplats.

6 § Om någon upplåtelsetid inte har bestämts, varar upplåtelsen i 25 år.

7 § Upplåtaren skall utfärda gravbrev till bevis om att gravrätten upplåtits.

8 § Om avgift skall betalas för gravrätten, skall det ske vid upplåtelsen.

Förnyelse av upplåtelse

9 § När upplåtelsetiden för gravrätten går ut, har gravrättsinnehavaren rätt till en ny upplåtelse, om
- gravplatsen är väl vårdad,
- upplåtelsen inte medför något synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande och skötsel, och
- gravrättsinnehavaren dessförinnan har anmält att han vill få upplåtelsen förnyad.

10 § I god tid innan upplåtelsetiden går ut skall upplåtaren underrätta gravrättsinnehavaren om förutsättningarna för en ny upplåtelse.

Överlåtelse och återlämnande av gravrätt

11 § Gravrätten får överlåtas bara till någon som genom släktskap eller på något annat sätt har nära anknytning antingen till överlåtaren eller till någon som är gravsatt inom gravplatsen.

Frågor om överlåtelse prövas av upplåtaren.

12 § Gravrätten får återlämnas till upplåtaren.

13 § Gravrätten får inte överlåtas eller återlämnas mot betalning.

Övergång av gravrätt vid innehavarens död m. m.

14 § När en gravrättsinnehavare avlider, får gravrätten gå över bara till
- någon som genom släktskap eller på något annat sätt har nära anknytning antingen till den avlidne gravrättsinnehavaren eller till någon som är gravsatt inom gravplatsen, eller
- allmänna arvsfonden.

Gravrätten får inte gå över till någon som inte är villig att överta den.

15 § Gravrätten går över till någon eller några av dem som anges i 14 § om det har förordnats om detta vid upplåtelsen eller genom ett senare skriftligt förordnande.

I andra fall bestämmer den avlidnes efterlevande make och arvingar till vem eller vilka av dem som gravrätten skall gå över.

16 § Den avlidne gravrättsinnehavarens dödsbo skall inom sex månader från dödsfallet till upplåtaren anmäla
- vem eller vilka gravrätten har gått över till enligt 15 §, eller
- att det inte finns någon som gravrätten har gått över till.

17 § Om dödsboet inte inom föreskriven tid gör en sådan anmälan som avses i 16 §, skall upplåtaren förelägga dödsboet att inom viss tid fullgöra denna skyldighet.

18 § Om ett föreläggande enligt 17 § inte följs eller om det inte finns någon som gravrätten har gått över till enligt 15 §, skall upplåtaren besluta att gravrätten skall gå över till någon som avses i 14 §.

19 § Om det inte finns någon som gravrätten kan gå över till enligt 14 §, skall gravrätten anses återlämnad till upplåtaren.

20 § När en gravrätt skall anses återlämnad enligt 19 § är upplåtaren skyldig att behålla gravplatsen under minst 15 år från gravsättningen till förmån för den som senast har gravsatts där.

Gravanordning behöver behållas bara om kostnaden för skötseln av gravplatsen betalas.

Gravsättning inom gravplatsen

21 § Gravrättsinnehavaren har rätt att bestämma vilka som skall gravsättas inom gravplatsen, om inte något annat följer av föreskrifterna i denna lag.

22 § Om det finns flera gravrättsinnehavare och de inte kan enas om vilka som skall gravsättas inom gravplatsen, beslutar upplåtaren om gravsättningen.

23 § När upplåtaren beslutar om gravsättning i fall som anges i 22 § skall företräde ges enligt reglerna om arvsrätt. Därvid skall dock beaktas att

- barn har företräde framför barnbarn,
- föräldrar har företräde framför syskon,
- syskon har företräde framför syskonbarn,
- plats bör beredas för makar tillsammans.

Vid lika rätt enligt första stycket eller om det annars finns särskilda skäl för det får också beaktas

- närmare personlig anknytning till dem som har gravsatts inom gravplatsen eller till orten, och
- andra särskilda förhållanden.

I andra fall skall vid lika rätt företräde ges åt den som avlider först.

24 § Upplåtaren får vägra gravsättning inom gravplatsen,

- om gravsättningen inte kan ske utan att stoft eller aska som har gravsatts inom gravplatsen skadas,
- om det är uppenbart att gravsättningen inte stämmer överens med tidigare gravrättsinnehavares önskan, eller
- om gravsättningen står i strid med pietetens krav.

Gravanordningar m.m.

25 § Gravplatsen får förses med gravanordning, om det inte strider mot vad som är avsett att gälla för den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen.

26 § Gravrättsinnehavaren bestämmer gravanordningens utseende och beskaffenhet. Detsamma gäller gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt. Upplåtaren får dock besluta de begränsningar i gravrättsinnehavarens bestämmanderätt som är nödvändiga för att tillgodose en god gravkultur.

27 § Innan en gravanordning sätts upp, skall upplåtaren pröva om den är sådan att den kan tillåtas.

28 § När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande.

Medgivande skall lämnas, om det inte finns risk för att man förfar med gravanordningen på ett ovärdigt sätt.

29 § Gravanordningar får inte pantsättas eller utmätas.

Ändringar på gravplatsen

30 § Upplåtaren får göra ändringar på gravplatsen bara om gravrättsinnehavaren medger det.

Ändringar som är nödvändiga för att tillgodose kraven på miljöskydd, hälsoskydd och arbetarskydd får dock genomföras, även om gravrättsinnehavaren motsätter sig ändringen.

31 § Om skador måste förebyggas, har upplåtaren rätt att genast genomföra nödvändiga åtgärder på gravplatsen.

Gravrättsinnehavaren skall snarast därefter underrättas om åtgärderna.

Gravrättens upphörande

32 § Gravrätten upphör när upplåtelsetiden går ut, när gravrätten återlämnas till upplåtaren, när den förverkas enligt 33 § och när den förklaras ha upphört enligt 34 §.

33 § Upplåtaren får förklara gravrätten förverkad, om gravplatsen är uppenbart vanvårdad och gravrättsinnehavaren inte avhjälper vanvården inom ett år efter det att han har delgetts föreläggande om att sätta gravplatsen i stånd. Föreläggandet skall innehålla upplysning om att gravrätten kan förverkas.

En gravrätt får inte förverkas, om det är en myndighet som svarar för gravplatsens vård och underhåll.

34 § Om en allmän begravningsplats helt eller delvis läggs ned eller om det skulle medföra synnerligt men för en begravningsplats ändamålsenliga ordnande och skötsel att ha kvar gravrätter på platsen, får länsstyrelsen besluta att de gravrätter som berörs skall flyttas över till andra platser. Om det inte är möjligt eller om ingen rättsinnehavare begär att få behålla gravrätten, får länsstyrelsen i stället besluta att rätten skall upphöra.

35 § När gravrätten har upphört, gäller om gravanordningar vad som föreskrivs i 28 §.

36 § Det som gravrättsinnehavaren inte har fört bort från gravplatsen inom sex månader efter gravrättens upphörande tillfaller upplåtaren.

Om det har uppstått tvist om bortförandet, räknas tiden från tvistens slutliga avgörande.

37 § Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen.

Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats.

Ytterligare föreskrifter om hänsynen till kulturminnesvårdens intressen finns i lagen (1988: 950) om kulturminnen m.m.

8 kap. Särskilda bestämmelser

Gravsättning utan upplåtelse av gravrätt

1 § Om någon gravsätts inom en bestämd gravplats på en allmän begravningsplats och gravplatsen inte kan upplåtas till någon med gravrätt, skall gravplatsen förbehållas den avlidne under minst 15 år.

I fråga om gravanordningar tillämpas 7 kap. 25-29 och 35-37 §§. Med gravrättsinnehavare avses därvid den som ordnar med gravsättningen.

Som villkor för att förse gravplatsen med en gravanordning får innehavaren av begravningsplatsen bestämma att avgift för gravplatsen och kostnaderna för dess skötsel betalas.

Utförsel och införsel av stoft eller aska

2 § Föreskrifter om transport av stoft och aska till eller från Sverige får meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Gravsättning och kremering under krig

3 § Om Sverige är i krig, får stoftet efter en person vars död har orsakats av en krigsåtgärd eller en smittsam sjukdom gravsättas eller kremeras trots att vad som sägs i denna lag eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen inte kan iakttas.

9 kap. Ansvar, vite, överklagande

Ansvar

1 § Den som uppsåtligen bryter mot föreskrifterna i 3 kap. 3 § eller 5 kap. 5 § döms till böter eller fängelse i högst sex månader, om gärningen inte är belagd med straff i brottsbalken.

Vite

2 § Den som innehar en allmän eller enskild begravningsplats eller ett krematorium och inte fullgör sina skyldigheter enligt denna lag eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen får av länsstyrelsen vid vite föreläggas att fullgöra skyldigheterna.

3 § Den som underlåter att överlämna aska för förvaring i enlighet med 5 kap. 17 § får av länsstyrelsen vid vite föreläggas att fullgöra sin skyldighet.

4 § En gravrättsinnehavare som har försett en gravplats med en gravanordning eller någon annan anordning i strid mot vad upplåtaren har beslutat får av länsstyrelsen vid vite föreläggas att ta bort anordningen.

Ett sådant föreläggande får meddelas även i andra fall, om det finns synnerliga skäl för det.

5 § Om gravrättsinnehavaren inte följer ett vitesföreläggande enligt 4 §, får tingsrätten besluta om handräckning för anordningens borttagande.

För sådan handräckning finns föreskrifter i 17 § handräckningslagen (1981:847).

Överklagande

6 § Kyrkogårds- eller krematoriemyndighetens beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen får överklagas hos länsstyrelsen.

Detsamma gäller

- polismyndighetens beslut om tillstånd till gravsättning eller kremering enligt 4 kap. 9 §, och
- pastorsämbetets beslut om intyg för gravsättning eller kremering enligt 4 kap. 10 § eller anstånd enligt 5 kap. 10 § andra stycket.

7 § Länsstyrelsens beslut i ett överklagat ärende får överklagas hos kammarrätten.

Hos kammarrätten får även överklagas länsstyrelsens beslut

- i ärende som avses i 5 kap. 4 §,
- om förfarande med aska enligt 5 kap. 5 § andra stycket,
- om flyttning av gravsatt stoft eller aska enligt 6 kap. 2 § andra stycket, och
- om överflyttning eller upphörande av gravrätt enligt 7 kap. 34 §.

8 § Länsstyrelsens beslut att förelägga vite enligt 2, 3 eller 4 § får inte överklagas.

9 § Länsstyrelsens beslut i andra ärenden enligt denna lag än som avses i 7 och 8 §§ får överklagas hos regeringen.

---

1. Denna lag träder i kraft, i fråga om 2 kap. 2 § den 1 januari 1993, och i övrigt den 1 januari 1991.

2. Genom den nya lagen upphävs

- lagen (1957: 585) om jordfästning m.m.,
- lagen (1963: 537) om gravrätt m.m. och
- begravningskungörelsen (1963: 540).

3. Tillstånd att anordna enskild begravningsplats som har meddelats av regeringen enligt äldre föreskrifter gäller fortfarande. Detsamma gäller tillstånd till framtida gravsättning inom en sådan begravningsplats.

Frågor om och på vilka villkor som ytterligare gravsättning får ske inom begravningsplatsen prövas efter den nya lagens ikraftträdande av länsstyrelsen.

I fråga om överklagande av länsstyrelsens beslut, gäller föreskrifterna i 9 kap. 9 §.

4. Tillstånd för en enskild person, enskild sammanslutning eller stiftelse

att anlägga krematorium som har meddelats av regeringen enligt äldre föreskrifter gäller fortfarande.

För ett sådant krematorium skall det finnas en föreståndare. Vid tillämpningen av den nya lagen skall med krematoriemyndigheten därvid avses föreståndaren.

5. Vad som före den nya lagens ikraftträdande kan ha blivit förordnat vid upplåtelse av gravrätt eller genom senare skriftligt förordnande i fråga om övergång av gravrätt vid gravrättsinnehavarens död skall gälla utan hinder av vad som följer av 7 kap. 15 §.

6. Den nya lagen innebär inte någon inskränkning i den rätt som kan tillkomma en innehavare av gravplats i kyrka enligt äldre författningar.

7. I fråga om förvaltning av medel, som har betalats in för vård och underhåll av gravplats innan lagen (1963: 537) om gravrätt m.m. trädde i kraft den 1 januari 1964, skall övergångsbestämmelserna till den lagen fortfarande tillämpas.

8. Äldre föreskrifter skall fortfarande tillämpas i fråga om överklagande av beslut som har meddelats före den nya lagens ikraftträdande.

Lag om ändring i folkbokföringslagen (1967: 198)

Härigenom föreskrivs i fråga om folkbokföringslagen (1967: 198)[1]
dels att 32 § skall upphöra att gälla,
dels att 31 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
31 §[2]	
Dödsfall anmäles skyndsamt till pastorsämbete. Anmälan göres av efterlevande make eller annan anhörig, som sammanbott med den döde eller av annan anledning finns på platsen. Om sådan anmälningsskyldig ej finnes, bör husfolk, husvärd eller annan som är närmast till det anmäla dödsfallet.	*Föreskrifter om anmälan om dödsfall samt om dödsbevis och intyg om dödsorsaken finns i begravningslagen (1990: 0000).*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

[1] Senaste lydelse av lagens rubrik 1985: 1121, 32 § 1970: 314.
[2] Senaste lydelse 1970: 314.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1988: 950) om kulturminnen m.m.

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 12 § lagen (1988: 950) om kulturminnen m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 kap.
	12 §
Begravningsplatser enligt detta kapitel är sådana områden eller utrymmen som avses i *1 § lagen (1963: 537) om gravrätt m.m.*	Begravningsplatser enligt detta kapitel är sådana områden eller utrymmen som avses i *1 kap. 1 § begravningslagen (1990: 0000).*

Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar också sådana byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar och portaler.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 4 oktober 1990

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Engström, Hjelm-Wallén, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Freivalds, Wallström, Lööw, Persson, Molin, Sahlin, Larsson, Åsbrink

Föredragande: statsrådet Wallström

Proposition med förslag till begravningslag

1 Inledning

De grundläggande bestämmelserna om begravningsverksamheten finns i dag i tre författningar: lagen (1957: 585) om jordfästning m.m. (ändrad senast 1982: 378), lagen (1963: 537) om gravrätt m.m. (ändrad senast 1988: 956) och begravningskungörelsen (1963: 540, omtryckt 1982: 519, ändrad senast 1988: 1195).

Under 1970-talet och början av 1980-talet kom till regeringen in ett flertal framställningar om ändringar i begravningslagstiftningen. Många av framställningarna hade sin grund i att förutsättningarna för begravningsverksamheten på olika sätt hade förändrats under den tid som den nuvarande lagstiftningen varit i kraft.

Chefen för civildepartementet tillsatte i juni 1983 en arbetsgrupp för att se över lagstiftningen. Några direktiv för översynen utfärdades inte. Avsikten var att arbetgruppen skulle pröva de framställningar som hade gjorts och även göra en mera teknisk översyn av begravningslagstiftningen.

Arbetsgruppen avlämnade i april 1987 betänkandet (SOU 1987: 16) Begravningslag. Arbetsgruppens sammanfattning av sitt betänkande och upprättade lagförslag bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1 och 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över de remissinstanser som har yttrat sig bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*. En sammanställning av remissvaren har publicerats av civildepartementet (Ds 1988: 17).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 21 juni 1990 att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag som utarbetats i ärendet. De till lagrådet remitterade lagförslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Lagrådets yttrande bör fogas till protokollet som *bilaga 5*. Lagrådet har i allt väsentligt godtagit lagförslagen.

I de förslag som jag nu lägger fram har jag med undantag av en språklig avvikelse beaktat vad lagrådet anfört. Därutöver har i lagtexten en del redaktionella ändringar gjorts.

I samband med att jag behandlar de enskilda paragrafer som berörs av lagrådets yttrande tar jag upp lagrådets synpunkter.

2 Allmän motivering

2.1 Allmänna utgångspunkter

Den nuvarande begravningslagstiftningen har varit i kraft i över 25 år. Under denna tid har samhället på olika sätt förändrats. Förutsättningarna för begravningsverksamheten är därför i många avseenden annorlunda i dag än när den nuvarande lagstiftningen kom till.

Nya former för familjebildning och den ökande frekvensen av flera äktenskap eller andra samlevnadsformer under en persons livstid har fört med sig att det i dag inte är lika naturligt som tidigare vem av de efterlevande som skall ombesörja begravningen. Formerna för denna och var gravsättning skall ske kan föranleda meningsmotsättningar. Anledningen härtill är bl.a. att nya seder och etiska värderingar har vunnit insteg i vårt land och att medborgarna inte i samma utsträckning som tidigare har en fast ankytning till någon bestämd ort i landet.

De nya värderingarna har i olika hänseenden påverkat begravningsskicket. Sedan början av 1960-talet har sålunda kremeringsfrekvensen för landet som helhet ökat från drygt 25 procent till mellan 50 och 60 procent. Ökningen är särskilt markant i tätorterna. På flera orter är kremeringsfrekvensen omkring 90 procent. Detta har ställt krav på huvudmännen för de allmänna begravningsplatserna att anpassa verksamheten till nya behov när det gäller gravplatser och andra gravområden, t.ex. minneslundar. Invandringen från länder med en annan kulturtradition har vidare fört med sig att verksamheten på en del håll har fått anpassas så att den i möjligaste mån tillgodoser önskemålen från olika befolkningsgrupper med skilda trosuppfattningar.

Den nuvarande begravningslagstiftningen utgår i viss mån från det kristna begravningsskicket. Det gäller bl.a. kravet på invigning av begravningsplatser. Verksamheten som sådan bygger på traditioner som har en djup förankring i vårt land. Det är enligt min mening viktigt att slå vakt om dessa värden. Samtidigt har det emellertid kommit fram behov av att ha reglerna så allmängiltigt utformade att de så långt som det är praktiskt möjligt ger utrymme åt var och en att själv – oavsett uppfattning i tros- och livsåskådningsfrågor – bestämma i frågor som har samband med en begravning.

Befolkningens ökade rörlighet i dagens Sverige har medfört betydande administrativa problem för kyrkogårdsförvaltningarna. Svårigheterna att hålla gravböckerna och gravregistren aktuella blir alltmer märkbara. Kostnadsutvecklingen och det moderna samhällets syn på miljö- och arbetarskyddet har lett till att begravningsplatserna måste skötas på ett mer rationellt sätt än tidigare och med utnyttjande av stordriftens alla fördelar.

Det är viktigt att förutsättningarna för kyrkogårdsmyndigheterna att driva sina verksamheter är goda. Å andra sidan måste också beaktas de

krav som medborgarna kan ställa när det gäller sådana inte lika mätbara faktorer som pietet och respekt för religiösa och etiska värderingar. Jag anser att det från fall till fall måste göras en avvägning mellan dessa olika intressen. Det ligger i sakens natur att de strikt rationella kraven därvid kan få vika.

Begravningsplatserna utgör en viktig del av vårt kulturarv. Detta förhållande avspeglas på olika sätt i den nuvarande lagstiftningen. Begravningsplatserna åtnjuter sålunda ett särskilt rättsligt skydd och det ställs särskilda krav på hänsynstagande till kulturminnesvårdens intressen. Hänsynen till sistnämnda intressena kommer också till uttryck i lagen (1988: 950) om kulturminnen m.m. (ändrad senast 1990: 428, kulturminneslagen). Enligt min mening är det nödvändigt att dessa intressen tas väl till vara också i fortsättningen.

Anordnandet och skötseln av de allmänna begravningsplatserna är en samhällsverksamhet som genom särskild lagstiftning har anförtrotts kyrkokommunerna eller i några fall kommunerna. Denna specialreglerade verksamhet kompletteras i dag av olika lokala insatser inom ramen för den allmänna kyrkokommunala och kommunala kompetensen. Jag anser att denna ordning bör behållas. Parallellt med de lagstadgade uppgifterna bör huvudmännen alltså inom ramen för sin allmänna kompetens få möjlighet att engagera sig i begravningsverksamheten på det sätt som de själva finner lämpligt med hänsyn till de lokala förhållandena. Enligt min mening bör även den specialreglerade delen av verksamheten innehålla betydande inslag av kommunalt självbestämmande. Genom lagstiftningen bör därför möjligheter till lokala variationer inte begränsas i andra fall än när det kan sägas föreligga ett starkt samhälleligt intresse av att så sker. Det kan gälla fall när det krävs en samordning av verksamheten för landet som helhet eller garantier för enskildas rättssäkerhet.

Av det sist anförda följer att lagstiftningen i möjligaste mån bör innehålla rambestämmelser för verksamheten. Regler som mera i detalj styr hur uppgifterna skall fullgöras bör undvikas. En ny lagstiftning bör vidare vara så utformad att den kan tillämpas av såväl stora som små förvaltningsenheter. Även om många frågor är gemensamma, är det nämligen påtagligt att förutsättningarna för skötseln av en begravningsplats är mycket skiftande mellan tätort och glesbygd. Förhållandena varierar också mellan olika delar av landet. Skillnaderna avspeglar sig bl.a. i att problem som uppträder på vissa håll kan vara helt okända på andra.

Den 1 januari 1983 trädde en betydelsefull reform på det kyrkliga området i kraft. Genom ändringar i övergångsbestämmelserna till regeringsformen gäller från den angivna tidpunkten nya regler om formerna för den kyrkliga lagstiftningen. Vidare har kyrkomötet reformerats genom lagen (1982: 942) om svenska kyrkan (omtryckt 1988: 1429, ändrad senast 1990: 298) och lagen (1982: 943) om kyrkomötet (omtryckt 1985: 892, ändrad senast 1990: 299). De nya reglerna innebar väsentliga nyheter i fråga om normgivningen på det kyrkliga området. Kyrkomötet har numera kompetens att genom kyrklig kungörelse meddela föreskrifter i olika inomkyrkliga ämnen som t.ex. i fråga om svenska kyrkans sakrament, gudstjänst och övriga handlingar. När det gäller den nuvarande lagstiftningen på

begravningsområdet, innebär detta att de flesta bestämmelserna i det avsnitt i jordfästningslagen som rör jordfästning i svenska kyrkans ordning, numera omfattas av kyrkomötets normgivningskompetens. Den nya begravningslagstiftningen bör anpassas till dessa ändrade konstitutionella förhållanden.

Jag anser att arbetsgruppens förslag på de flesta punkter väl tillgodoser de krav som jag menar bör ställas på en framtida begravningslagstiftning. Förslaget har också i stort godtagits av remissinstanserna. Kritiken har främst riktats mot enskildheter i förslaget. Arbetsgruppens förslag bör därför i sina huvuddrag kunna läggas till grund för en ny lagstiftning på begravningsområdet.

Jag återkommer i det följande med närmare kommentarer till de enskilda förslagen.

2.2 Begravningsplatser

2.2.1 Huvudmannaskapet för allmänna begravningsplatser

Mitt förslag: Allmänna begravningsplatser skall anordnas och hållas av pastoraten inom svenska kyrkan. Regeringen får besluta att denna skyldighet i stället skall åligga en borgerlig kommun.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt.

Remissinstanserna: Arbetsgruppens förslag lämnas i allmänhet utan erinran. Statskontoret förordar emellertid att huvudmannafrågan avseende de allmänna begravningsplatserna utreds.

Skälen för mitt förslag: Gravsättning av stoft eller aska bör i likhet med vad som nu gäller i princip få ske endast på en allmän eller enskild begravningsplats. Från samhällets sida måste man alltså se till att det finns allmänna begravningsplatser i tillräcklig omfatting. Enligt gravrättslagen ligger huvudmannaskapet för de allmänna begravningsplatserna i dag på svenska kyrkans församlingar och samfälligheter. Regeringen kan dock förordna att en borgerlig kommun i stället skall ha ansvaret, men det har bara skett i begränsad utsträckning.

Enligt min mening finns det inte någon anledning att göra några principiella ändringar beträffande huvudmannaskapet för de allmänna begravningsplatserna. I förhållande till vad som gäller i dag och till arbetsgruppens förslag bör emellertid den ändringen göras att skyldigheten att anordna och hålla allmänna begravningsplatser skall läggas på pastoraten. Enligt församlingslagen (1988: 180, ändrad senast 1990: 300) skall nämligen denna angelägenhet skötas lägst på pastoratsnivå, dvs. enförsamlingspastorat eller pastoratssamfälligheter. För särskilda fall bör emellertid regeringen liksom för närvarande kunna besluta att ansvaret i stället skall falla på en borgerlig kommun.

Enligt gravrättslagen åligger det huvudmännen att hålla allmänna begravningsplatser med erforderligt antal gravplatser. Vad som menas med erforderligt antal har inte angetts. Detta problem hänger samman med

frågan om vilken krets av människor som skall anses ha rätt att vid sin död få bli gravsatta på en viss begravningsplats. Jag skall senare återkomma till denna fråga.

2.2.2 Begravningsplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund

Mitt förslag: Stiftssamfälligheterna inom svenska kyrkan skall anordna och hålla allmänna begravningsplatser med särskilda gravplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund.

Om regeringen beslutat att en borgerlig kommun skall anordna och hålla allmän begravningsplats, skall dock kommunen inom sitt område ha detta ansvar.

Arbetsgruppens förslag: Arbetsgruppen berör inte frågan om begravningsplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund.

Bakgrund till mitt förslag: I betänkandet (SOU 1986: 17 och 18) Framtid i samverkan lade 1982 års kyrkokommitté fram bl.a. förslag till en ny församlingslag. Kommittén föreslog att det i denna lag skulle tas in en bestämmelse om att svenska kyrkans stiftssamfälligheter skulle ha kompetensen att anlägga och underhålla begravningsplatser för icke kristna trosbekännare.

Vid remissbehandlingen av betänkandet tillstyrktes förslaget av en knapp majoritet av remissinstanserna. De flesta av de negativa remissinstanserna ifrågasatte av religionsfrihetsskäl det lämpliga i att organ inom svenska kyrkan skulle ha detta ansvar.

Kyrkokommitténs förslag på denna punkt ledde inte till någon lagstiftning. Dåvarande civilministern uttalade i prop. 1987/88: 31 Ny organisation på lokal- och stiftsplanet i svenska kyrkan, m.m. följande (s. 101).

"Jag ansluter mig till kommitténs förslag i sak. Däremot finner jag det inte lämpligt att i en ny lag som främst gäller svenska kyrkans församlingar skriva in en bestämmelse som avser förpliktelser mot icke kristna trosbekännare. Föreskrifter om stiftssamfälligheternas ansvar för denna uppgift bör således meddelas i en särskild lag. Jag avser att återkomma med förslag till en sådan lag i ett annat sammanhang."

Något särskilt uttalande i denna fråga gjorde inte riksdagen vid behandlingen av propositionen (KU 1987/ 88: 30, rskr. 181).

Att stiftssamfälligheterna skall få kompetens att handha begravningsplatser för icke kristna trosbekännare har också tagits upp av stiftsstyrelsen i Lunds stift i en skrivelse till civildepartementet (RÄ 2115/89).

Skälen för mitt förslag: Med den ökade invandringen i Sverige har det på flera håll i landet kommit att uppstå behov av särskilda gravplatser för i synnerhet icke kristna trosbekännare. Det gäller framför allt judiska trosbekännare och muslimer som av religiöst betingade skäl har särskilda önskemål beträffande gravplatsernas läge och utformning. I allmänhet kan dessa önskemål inte tillgodoses inom befintliga allmänna begravningsplatser som ofta präglas av det kristna begravningsskicket. I de enskilda församlingarna eller pastoraten är det icke kristna befolkningsunderlaget i

allmänhet för lågt för att motivera anläggandet av särskilda begravningsplatser eller särskilda anordningar på befintliga begravningsplatser för dessa grupper.

Som jag har anfört i det föregående bör huvudmannaskapet för begravningsplatserna ligga hos svenska kyrkans pastorat. Dessa har då ett ansvar för att de avlidnas önskemål om begravning såvitt möjligt tillgodoses. Då det kan finnas svårigheter att åstadkomma tillfredsställande lokala lösningar på de aktuella problemen ligger det med ett bibehållet kyrkligt huvudmannaskap närmast till hands att svenska kyrkans regionala organ får ett ansvar för denna del av begravningsverksamheten. Detta kan som kyrkokommittén har föreslagit ske genom att ansvaret läggs på stiftssamfälligheterna. Ansvaret bör därvid omfatta dem som inte tillhör något kristet trossamfund och inte bara, som kyrkokommittén har föreslagit, de icke kristna trosbekännarna.

Stiftssamfälligheterna bör kunna lösa uppgiften på flera olika sätt. Sålunda bör de själva kunna anlägga och hålla allmänna begravningsplatser avsedda för avlidna som inte tillhörde något kristet trossamfund. De bör också kunna träffa avtal med en annan kyrklig kommun i stiftet att mot ersättning tillhandahålla särskilda gravplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund på redan befintliga allmänna begravningsplatser.

Jag vill i det sammanhanget framhålla vikten av att de särskilda begravningsplatserna eller de särskilda områdena på allmänna begravningsplatser utformas i nära samråd med företrädare för berörda trossamfund eller andra grupper, så att deras olika önskemål kan tillgodoses.

Om regeringen beslutat att en borgerlig kommun skall anordna och hålla allmän begravningsplats, bör kommunen inom sitt område ha motsvarande ansvar.

2.2.3 Enskilda begravningsplatser

Mitt förslag: Enskilda begravningsplatser får efter prövning av länsstyrelsen anordnas av trossamfund och stiftelser.

Länsstyrelsens beslut i ett tillståndsärende skall kunna överklagas hos regeringen.

Arbetsgruppens förslag: Arbetsgruppen föreslår att endast trossamfund skall få anordna enskild begravningsplats och att länsstyrelsens beslut i en sådan fråga skall få överklagas hos kammarkollegiet i sista instans.

Remissinstanserna: Arbetsgruppens förslag har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna. Ett tiotal remissinstanser är kritiska mot att endast trossamfund skall kunna få anordna enskilda begravningsplatser. Ett par remissinstanser anser att regeringen även i fortsättningen skall pröva frågor om tillstånd. Enligt kammarkollegiet bör förutsättningarna för tillstånd preciseras.

Skälen för mitt förslag: Enligt 2 § andra stycket gravrättslagen kan regeringen ge tillstånd till anordnande av enskild begravningsplats. Ansök-

ningar om sådana tillstånd har varit sparsamt förekommande under senare år. Enligt arbetsgruppens redovisning kom det under perioden 1975-1985 inte in mer än ett tjugotal ansökningar.

Anordnande och förvaltning av begravningsplatser är självfallet i första hand en samhällelig uppgift. Begravningsplatser förutsätts bestå under lång tid. Kraven beträffande vård och förvaltning måste ställas högt.

Utrymmet för möjligheterna att anordna enskilda begravningsplatser blir därmed begränsat, vilket framgår av att endast ett fåtal ansökningar härom har bifallits. Härav kan man dock inte dra slutsatsen att det inte skulle finnas något nämnvärt behov av regler som gör det möjligt för enskilda att anordna begravningsplatser.

Huvudmannaskapet för de allmänna begravningsplatserna skall enligt mitt förslag primärt ligga hos svenska kyrkans pastorat. Härvid förutsätts visserligen att alla skall behandlas lika, oberoende av samfundstillhörighet. Det går emellertid inte att bortse ifrån att medlemmar av andra trossamfund kan hysa föreställningar om att svenska kyrkans intressen ges företräde. Andra trossamfund kan därför vilja anordna egna begravningsplatser. Sådana önskemål kan finnas även av andra skäl. Trossamfunden kan t.ex. vilja anordna begravningsplatser som är utformade helt i enlighet med deras önskemål och behov. Jag menar därför att det även i fortsättningen bör finnas möjligheter för trossamfund att anordna egna begravningsplatser.

Om således trossamfund bör ges rätt att anordna egna begravningsplatser är det svårt att motivera att samma rätt inte skall tillkomma andra enskilda subjekt. Från principiell synpunkt är det inte tillfredsställande att trossamfund ges en sådan särställning att möjligheten till gravsättning inom någon annan begravningsplats än sådan som handhas av trossamfund blir nästan helt utesluten. Ett ökande antal människor föredrar att hålla sig utanför alla trossamfund och somliga kan ha starka önskemål om att kunna få bli gravsatta på religiöst neutral mark. Det kan också vara så att samhällsgrupper som hålls samman av annat än en gemensam livsåskådning, t.ex. en släkt, vill anordna egna begravningsplatser. Det saknas enligt min mening skäl för att det från samhällets sida skall resas några absoluta hinder mot att tillgodose sådana önskemål, om vissa förutsättningar i övrigt kan uppfyllas.

För att en enskild begravningsplats skall få anordnas måste det för det första finnas något godtagbart skäl av det slag som jag nyss har berört. Det måste sålunda krävas att syftet med att anordna begravningsplatsen är seriöst. Enskilda begravningsplatser som drivs av kommersiella intressen kan under inga omständigheter tillåtas. Vidare måste det krävas att det finns grund för antagandet att sökanden skall komma att fullgöra sina skyldigheter med avseende på skötsel och bevarande.

Med hänsyn till dessa krav och till att behovet för andra än trossamfund av att anordna en egen begravningsplats trots allt torde vara begränsat anser jag att det är tillräckligt att stiftelser – förutom trossamfund – skall ha mölighet att anordna sådana begravningsplatser.

Tillståndsprövningen när det gäller anordnande av enskilda begravningsplatser bör som arbetsgruppen föreslår läggas hos länsstyrelserna. I motsats

till arbetsgruppen anser jag däremot att länsstyrelsernas beslut inte bör överklagas hos kammarkollegiet utan hos regeringen.

2.2.4 Rätten till gravplats på de allmänna begravningsplatserna

Mitt förslag: I en ny lag slås det fast dels att de som är kyrkobokförda på orten har rätt till gravplats på ortens allmänna begravningsplats, dels att gravplats får beredas även andra.

Rätten till gravplats på en vanlig allmän begravningsplats får inte vara beroende av att den avlidne tillhörde något eller ett visst trossamfund.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt med den skillnaden att arbetsgruppen föreslår att rätt till gravplats skall föreligga inte bara för dem som har kyrkobokförts på orten, utan även för dem som har nära anknytning till den.

Remissinstanserna: Inga erinringar framförs mot arbetsgruppens förslag att rätten till gravplats skall lagregleras och att denna rätt inte får vara beroende av villkor angående trostillhörighet. Många remissinstanser anser emellertid att skyldigheten att bereda gravplats skall begränsas till dem som var kyrkobokförda på orten.

Skälen för mitt förslag

Nu finns det inga lagregler om rätt till gravplats

Det finns i gällande lagstiftning inte någon bestämmelse som ger den enskilde rätt till gravsättning på någon bestämd begravningsplats. Visserligen finns det en bestämmelse som gör det möjligt för den som har vägrats upplåtelse av gravrätt att överklaga beslutet. Det finns emellertid inte någon materiell regel som kan läggas till grund för besvärsprövningen.

I avsaknad av någon uttrycklig bestämmelse i ämnet är man hänvisad till vad som kan anses följa av allmänna kommunalrättsliga principer. Av dessa torde följa att den som är kyrkobokförd inom en församling eller kommun har rätt att få sin gravplats där. I vad mån andra har en sådan rätt är däremot mera ovisst. I praktiken har detta delvis oklara rättsläge inte fört med sig några stora problem, eftersom de flesta huvudmännen brukar bereda plats även åt dem som inte är bosatta på orten, om tillgången på gravplatser medger det. I reglementen för begravningsplatserna anges det ofta som villkor för sådana upplåtelser, att den avlidne har haft en viss närmare anknytning till orten. Det är också vanligt att det i dessa fall tas ut högre avgifter än annars. Det bör också framhållas att omkring hälften av alla gravsättningar i landet sker inom befintliga gravplatser som tidigare har upplåtits med gravrätt. I dessa fall är det i princip gravrättsinnehavarna som bestämmer om gravsättning inom gravplatsen.

Det är inte helt tillfredsställande att det av den nuvarande lagstiftningen inte klart framgår var man har rätt till gravplats. Det är av väsentligt intresse för människorna att veta var de kan räkna med att få sin sista vila. Klargörande regler är också av betydelse som underlag för huvudmännens planering och för prövningen av överklaganden. Jag föreslår därför att det i lagstiftningen tas in en regel om att man skall ha rätt till gravplats på den ort där man är kyrkobokförd.

I vårt rörliga samhälle uppkommer det naturligtvis ofta önskemål om gravsättning på någon annan ort än den där den avlidne vid dödsfallet var kyrkobokförd. Dels kan han själv ha känt sig mera hemmahörande på någon annan ort, dels kan anhöriga som bor någon annanstans vara angelägna om att kunna ha graven i sin närhet.

Arbetsgruppen föreslår att inte bara kyrkobokföringsorten skall kunna grunda rätt till gravplats utan också att människorna skall tillförsäkras gravplats på orter till vilka de har en nära anknytning. Den föreslagna regelns innebörd torde i huvudsak svara mot vad som faktiskt redan tillämpas på många håll.

Naturligtvis är det inte uteslutet att det kan uppkomma situationer där brist på möjligheter att ställa rättsliga anspråk på gravplats på någon annan ort än kyrkobokföringsorten kan leda till stötande resultat. Med hänsyn till kyrkogårdsmyndigheternas hittillsvarande liberala praxis förefaller emellertid riskerna härför att vara så små att de inte motiverar införandet av en från kommunalrättslig synpunkt tvivelaktig skyldighet för ett pastorat eller en kommun att tillhandahålla gravplats åt andra än sådana personer som är bosatta inom pastoratet respektive kommunen. En regel av sådant slag skulle dessutom ge upphov till svåra tillämpningsproblem. Jag är därför inte villig att föreslå en sådan utvidgad laglig rätt till gravplats.

En annan sida av det här problemet är frågan om hur långt den kommunala kompetensen sträcker sig när det gäller att bereda andra än församlingsbor respektive kommunmedlemmar gravplats. Enligt min mening torde det från kommunalrättslig synpunkt inte föreligga några hinder mot kyrkogårdsmyndigheternas nuvarande praxis, i vart fall inte om tillhandahållandet av gravplats för andra än dem som bor inom pastoratet respektive kommunen sker mot en avgift som täcker kostnaderna. Huvudmännen måste självfallet dessutom se till att gravplatser inte upplåts till andra i sådan utsträckning att skyldigheten gentemot dem som bor inom pastoratet eller kommunen inte kan uppfyllas. Det kan emellertid finnas anledning att undanröja den osäkerhet som tycks finnas angående den kommunala kompetensen. Jag föreslår därför att det i lagen skall tas in en bestämmelse som ger huvudmännen för de allmänna begravningsplatserna en befogenhet att bereda gravplats också åt andra än dem som bor inom pastoratet eller kommunen.

Huvudmännen för de allmänna begravningsplatserna ställer som nämnts ibland upp vissa villkor för att gravplats skall beredas andra än dem som har kyrkobokförts på orten. I 4 § jordfästningslagen stadgas om förbud mot en annan typ av villkor. Sålunda får rätt till gravsättning på en allmän begravningsplats inte vara beroende av att den avlidne tillhörde visst trossamfund eller att jordfästning har ägt rum eller förrättats i viss ordning.

I det föregående (avsnitt 2.2.2) har jag föreslagit att stiftssamfälligheterna skall ha ansvar för att det finns allmänna begravningsplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund. För rätten till gravsättning på en sådan begravningsplats skall huvudmannen självfallet få ställa upp villkor angående samfundstillhörighet. Ett av syftena med sådana begravningsplatser är just att de som inte tillhör något kristet trossamfund skall kunna få sina gravplatser helt skilda från andra gravplatser.

Möjligheten att bli gravsatt på en sådan särskild begravningsplats inverkar emellertid inte på den skyldighet som enligt mitt förslag skall åvila huvudmännen för de vanliga allmänna begravningsplatserna att bereda gravplats åt alla som var kyrkobokförda på orten vid dödsfallet. Rätten till gravplats på dessa begravningsplatser får naturligtvis inte inskränkas genom villkor angående t.ex. trostillhörighet. För att det inte skall uppstå några missförstånd i detta hänseende föreslår jag i likhet med arbetsgruppen att det i lagen tas in ett uttryckligt förbud mot villkor av det nämnda slaget.

2.2.5 Invigning av de allmänna begravningsplatserna

Mitt förslag: Invigning av allmänna begravningsplatser skall inte vara obligatorisk.

Det skall inte längre förekomma några bestämmelser i lag om invigning.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt förslag med undantag av att arbetsgruppen föreslår att det i en ny lag tas in bestämmelser om att svenska kyrkan och andra trossamfund skall beredas tillfälle till invigning av begravningsplats eller del av den innan den tas i bruk.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som har yttrat sig över arbetsgruppens förslag i denna del är det bara en som anser att invigning alltjämt skall vara obligatorisk.

Några remissinstanser framhåller att invigningen som utgångspunkt för inträdet av de rättsliga effekter som är anknutna till begreppet begravningsplats måste ersättas av något annat lättdokumenterat faktum.

Remissinstanserna berör i övrigt framför allt frågor om invigning av en del av begravningsplats och om samordning mellan olika trossamfunds invigningsceremonier.

Kravet på invigning

För att gravsättning skall få ske på en allmän begravningsplats krävs enligt jordfästningslagen att begravningsplatsen har blivit behörigen anordnad och invigd i svenska kyrkans ordning. Enligt gravrättslagen ingår vidare i definitionen av allmän begravningsplats att denna skall ha blivit behörigen invigd. Invigningen anses också bilda utgångspunkten för det särskilda skydd mot t.ex. utmätning som en begravningsplats har.

Invigning har alltså dels en religiös betydelse, dels den rättsliga betydelsen att alla rättsregler som knyter an till en färdigställd begravningsplats träder i funktion först med invigningen.

Från principiell synpunkt är det inte tillfredsställande att svenska kyrkan intar en särställning när det gäller invigning av allmänna begravningsplatser. Vidare för den nu gällande ordningen bl.a. med sig den nackdelen att man inte kan tillgodose önskemålen från vissa trosbekännare om att få bli begravda i jord som har lämnats oberörd av svenska kyrkans invigning. En sådan del av begravningsplatsen kan ju enligt de nuvarande reglerna inte tas i anspråk för gravsättning.

Enligt min mening finns det ingen anledning att invigningen skall ha kvar sin rättsliga betydelse. Jag föreslår därför att invigningen slopas som förutsättning för att gravsättning skall få äga rum.

Om man slopar kravet på invigning, måste något annat faktum bilda utgångspunkten för inträdet av de rättsliga effekterna. Jag anser att de rättsliga effekterna bör inträda då begravningsplatsen behörigen har anordnats och tagits i anspråk för sitt ändamål. Någon tveksamhet bör då inte heller råda om tidpunkten för inträdet av de rättsliga effekterna, eftersom upplåtelser av gravplatser och gravsättning skall antecknas i gravboken.

Regler om invigning

Självfallet måste människors önskemål om att få vila i vigd jord tillgodoses även i fortsättningen. Svenska kyrkan och andra trossamfund måste därför även i framtiden få möjligheter att inviga begravningsplatser eller delar därav.

För att kunna tillgodose dessa önskemål behöver trossamfunden i första hand få information om att en ny begravningsplats eller en utvidgad del har färdigställts i så god tid före ianspråktagandet att de får möjlighet att förrätta invigning.

Enligt plan- och bygglagen (1987: 10, omtryckt 1987: 246, ändrad senast 1989: 1049, PBL) krävs bygglov för anordnande och väsentlig ändring av en begravningsplats. Därmed är PBL:s bestämmelser om när detaljplan skall upprättas ofta tillämpliga i fråga om begravningsplatser. Information sprids då genom kungörelseförfarandet. Berörda trossamfund bör under alla omständigheter komma att få tillräcklig information i samband med bygglovsprövningen. I samband med införandet av bygglovskravet i PBL uttalade föredraganden (prop. 1987/88: 104 s. 65) att han förutsatte att den som anordnar en begravningsplats också inhämtar synpunkter från före-

trädare för de andra trossamfund än svenska kyrkan vars medlemmar kan förutses komma att använda anläggningen. Förtedraganden påpekade vidare att byggnadsnämnden också har möjlighet att föreskriva att ett sådant yttrande skall finnas i underlaget för ansökan.

Handläggningen enligt PBL bör säkerställa trossamfundens möjligheter till invigning. Begravningsverksamheten är en allmän samhällelig uppgift som har anförtrotts svenska kyrkan. I detta ansvar ligger att tillgodose de önskemål och behov som föreligger från de medborgare för vilka verksamheten är avsedd. Enligt min mening är detta så självklart att någon lagreglering som understryker samrådsskyldigheten inte behövs.

Det finns människor som inte vill vila i vigd jord eller i vart fall inte i annan jord än sådan som har vigts av det egna trossamfundet. Eftersom möjligheterna att bli gravsatt på en enskild begravningsplats är begränsade, bör man se till att sådana önskemål kan bli tillgodosedda även på en allmän begravningsplats. Om kravet på invigning slopas kommer det inte att finnas något hinder mot att invigning begränsas till att avse endast en del av en begravningsplats. Det bör inte möta några svårigheter för kyrkogårdsmyndigheten att komma överens med trossamfunden om att en viss del av begravningsplatsen skall antingen lämnas fri från alla former av invigning eller reserveras för invigning av enbart något särskilt trossamfund. Inte heller sådana frågor behöver därför lagregleras.

2.2.6 Rättsligt skydd av begravningsplats

Mitt förslag: Ett område som tas i anspråk för begravningsplats skall inte få besväras av några rättigheter. Om det inte föranleder några olägenheter, får dock undantag göras för ledningsrätter.

En befintlig begravningsplats skall inte få belastas med panträtter eller andra rättigheter som kan inskrivas.

En begravningsplats skall inte få utmätas.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt.

Remissinstanserna: Arbetsgruppens förslag lämnas i allmänhet utan erinran. Ett par remissinstanser framhåller att luftledningar inte bör få förekomma över en begravningsplats.

Skälen för mitt förslag: Enligt 1 § begravningskungörelsen i dess lydelse före den 1 januari 1989 skulle länsstyrelsen godkänna förslag till allmän begravningsplats. Vid ansökan om godkännande skulle fogas bl.a. bevis att området inte besvärades av inteckningar eller andra rättigheter. Begreppet inteckning avsåg då såväl penninginteckningar som inskrivningar av vissa andra rättigheter, såsom nyttjanderätt och servitut. Utmärkande för dessa inskrivna rättigheter är att de grundar sig på avtal. Enligt den nämnda bestämmelsen skulle emellertid området visas vara befriat från inte bara sådana på avtal grundade rättigheter utan även andra rättigheter, således tvångsrätter av alla slag, t.ex. fastighetsbildningsservitut och ledningsrätter.

Genom en lagändring, som trädde i kraft den 1 januari 1989, infördes i PBL krav på bygglov avseende anläggande av nya och väsentlig ändring av befintliga begravningsplatser. Därvid slopades länsstyrelseprövningen avseende allmänna begravningsplatser genom en ändring av 1 § begravningskungörelsen (SFS 1988: 1195). Följden har blivit att det nu inte längre finns något krav på att områden som tas i anspråk för begravningsplats skall befrias från belastande rättigheter.

Enligt 3 § gravrättslagen får en befintlig begravningsplats inte intecknas. Med nuvarande terminologi innebär det alltså att den inte får belastas med panträtter eller andra rättigheter som kan inskrivas. Något hinder mot att begravningsplatser belastas med tvångsrätter utgör dock inte bestämmelsen.

Arbetsgruppen, som utarbetade sitt förslag före de ändringar i PBL och begravningskungörelsen som jag nyss har redogjort för, föreslår att de dåvarande reglerna skall behållas i allt väsentligt. Den enda ändringen som föreslås gäller ledningsrätter, som under vissa förutsättningar skall kunna få belasta en begravningsplats. Jag vill emellertid påpeka att den föreslagna lagtexten och delar av arbetsgruppens motivering tyder på att arbetsgruppen har utgått ifrån att gällande rätt innebär att en befintlig begravningsplats inte får belastas med några rättigheter alls, alltså inte heller tvångsrätter.

Jag anser att en ny lag bör innehålla regler som i huvudsak motsvarar de bestämmelser som finns i gravrättslagen jämte de bestämmelser som tidigare fanns i begravningskungörelsen. Detta innebär att det skall krävas att ett område som skall tas i anspråk för begravningsplats skall vara fritt från alla former av belastande rättigheter. Undantag bör dock kunna få göras för ledningsrätter. Inom delar av en begravningsplats torde förekomsten av sådana inte innebära någon olägenhet.

När det gäller befintliga begravningsplatser bör dessa inte få belastas med panträtt eller andra rättigheter som kan bli föremål för inskrivning. Något förbud mot att begravningsplatser belastas med tvångsrätter kan däremot inte komma i fråga. I gruvlagen (1974: 342) finns ett förbud mot att inmutningsrätt beviljas inom kyrkogård eller annan begravningsplats utan regeringens tillstånd. I övriga tvångslagar, t.ex. expropriationslagen (1972: 719), fastighetsbildningslagen (1970: 988) och ledningsrättslagen (1973: 1144), finns inte några sådana begränsningar. Självfallet beaktas dock de särskilda intressen som knyter an till en begravningsplats vid prövning av frågor om att belasta begravningsplatser med tvångsrätt.

Förbud mot utmätning av en begravningsplats bör finnas kvar även i en ny lag.

Mitt förslag: En grav skall inte få öppnas på ett sådant sätt att man vid grävningen eller gravsättningen skadar stoft eller aska som har gravsatts inom gravplatsen.

Åtgärden att ta upp eller på annat sätt rubba gravsatt stoft eller aska skall inte behöva prövas särskilt.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt med undantag av att arbetsgruppen föreslår att gravsatt stoft och aska inte skall få tas upp eller på annat sätt rubbas om det inte finns särskilda skäl till det.

Remissinstanserna: Arbetsgruppens förslag tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser.

Rikspolisstyrelsen påpekar att förslaget kan komma i konflikt med rättegångsbalkens regler om tvångsmedel.

Skälen för mitt förslag: Enligt 31 § begravningskungörelsen får ett stoft som har gravsatts på en allmän begravningsplats inte tas upp utan tillstånd av den som förvaltar begravningsplatsen. Om stoftet har gravsatts på en enskild begravningsplats skall tillstånd i stället lämnas av länsstyrelsen. I båda fallen gäller att tillstånd får meddelas bara om det föreligger särskilda skäl. Några motsvarande restriktioner finns inte när det gäller att ta upp en gravsatt aska. I det fallet regleras endast frågan om flyttning av askan. För flyttning av gravsatt aska fordras enligt 32 § begravningskungörelsen tillstånd av den som förvaltar begravningsplatsen, om flyttning skall ske inom eller från en allmän begravningsplats, och i annat fall av länsstyrelsen. Tillstånd får meddelas bara om det föreligger särskilda skäl.

Syftet med de nu berörda bestämmelserna är främst att slå vakt om gravfriden. Denna får inte brytas om inte särskilda skäl motiverar det. I en ny lagstiftning kan det finnas anledning att för vissa fall klarare markera respekten för gravfriden, och även i fortsättningen bör en gravsättning i princip betraktas som definitiv.

Som en orubblig grundprincip bör gälla att en grav inte får öppnas på ett sådant sätt att man vid grävning eller gravsättning skadar stoft eller aska som har gravsatts inom gravplatsen.

Det finns flera anledningar till att en grav kan behöva öppnas och till att kvarlevorna kan behöva tas upp ur graven. I huvudsak kan man skilja mellan två fall. I det ena fallet är avsikten att stoftet eller askan åter skall gravsättas inom samma gravplats. Anledningen till att kvarlevorna behöver tas upp torde då i regel vara att gravplatsen behöver omdisponeras inför en ny gravsättning. Ett annat tänkbart skäl är att polismyndigheten har begärt att få undersöka kvarlevorna. I det andra fallet är avsikten att stoftet eller askan på begäran av anhöriga skall flyttas till en annan gravplats på samma eller på en annan begravningsplats.

Arbetsgruppen föreslår att det skall fordras särskilt beslut av kyrkogårdsmyndigheten för att gravsatt stoft eller aska skall få tas upp eller på annat sätt rubbas och att det för beslutet skall krävas skäl av olika styrka

beroende på om gravsättning åter skall ske på samma plats eller om stoftet eller askan skall flyttas till en annan gravplats.

I samtliga de fall då det kan bli fråga om att ta upp eller på annat sätt rubba gravsatt stoft eller aska torde det i särskild ordning ske någon form av prövning av det bakomliggande motivet till åtgärden. Vid ny gravsättning prövar således kyrkogårdsmyndigheten om det finns något hinder mot det. När polismyndigheten begär att få undersöka ett stoft, har behovet av kriminalteknisk undersökning prövats. Vid fall av flyttning har kyrkogårdsmyndigheten, i enlighet med vad jag återkommer till, prövat en ansökan härom. Själva åtgärden att ta upp gravsatt stoft eller aska är därför snarast att ses som ett led i verkställigheten av tidigare beslut. Det skulle enligt min mening leda till en överdriven formalism, om man kräver att även denna verkställighetsåtgärd skall behöva bli föremål för ett överklagbart beslut.

Med hänsyn till betydelsen av att gravfriden respekteras skall det självfallet krävas godtagbara skäl av det slag som jag har berört i det föregående för att gravsatt stoft eller aska skall få tas upp eller på annat sätt rubbas. Det saknas emellertid anledning att anta att kyrkogårdsmyndigheten skulle låta gräva upp en grav utan att det verkligen finns sådana skäl. Jag föreslår därför att åtgärder av det här slaget inte skall kräva något i lag reglerat formellt beslut.

Rikspolisstyrelsen har i sitt remissyttrande framhållit att den av arbetsgruppen föreslagna regleringen av frågan om upptagande av stoft kan ge upphov till konflikt med rättegångsbalkens bestämmelser om tvångsmedel. Mitt förslag i den här delen bör leda till att problemet bortfaller. Ett beslut av polismyndigheten om kriminalteknisk undersökning av ett gravsatt stoft bör anses utgöra ett tillräckligt skäl för att stoftet skall tas upp.

2.2.8 Flyttning av gravsatt stoft eller aska

Mitt förslag: Gravsatt stoft eller aska får inte flyttas för att gravsättas någon annanstans, om det inte finns särskilda skäl för det.

Länsstyrelsens beslut i ärenden om flyttning av stoft eller aska får överklagas hos kammarrätten.

Arbetsgruppens förslag: Arbetsgruppen föreslår att gravsatt stoft eller aska får flyttas bara om det finns synnerliga skäl till det. Om flyttning skall ske inom eller från en allmän begravningsplats, får länsstyrelsens beslut i ett dit överklagat ärende inte överklagas. Länsstyrelsens beslut om flyttning inom eller från en enskild begravningsplats får överklagas hos regeringen.

Remissinstanserna: Arbetsgruppens förslag tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Länsstyrelsen i Kristianstads län framhåller dock att motiv inte har visats föreligga för att skärpa kraven avseende flyttning av stoft eller aska. Enligt konsumentverket kan arbetsgruppens förslag tänkas hindra invandrarfamiljer från att ta med sig stoft eller

aska efter en avliden anhörig, när de återvänder till sitt ursprungliga hemland.

Några remissinstanser förordar att länsstyrelsens beslut i alla flyttningsärenden skall kunna överklagas hos regeringen.

Skälen för mitt förslag

Respekten för gravfriden

En kontroversiell fråga är den som gäller förutsättningarna för att gravsatt stoft och aska skall få flyttas till en annan gravplats. Som jag nämnt i det föregående avsnittet krävs det för närvarande att det skall föreligga särskilda skäl för att tillstånd till flyttning av stoft eller aska skall kunna meddelas. Arbetsgruppen har emellertid efter en genomgång av regeringens praxis i ärenden av detta slag funnit att denna närmast svarar mot det mera restriktiva kravet synnerliga skäl. Arbetsgruppen anser att denna restriktiva praxis skall behållas och föreslår följaktligen att det skall krävas synnerliga skäl för att tillstånd till flyttning av stoft och aska till en annan gravplats skall få ges.

Det finns enligt min mening med hänsyn till respekten för gravfriden inte någon anledning att göra någon skillnad mellan flyttning av stoft och flyttning av aska. I praktiken blir emellertid skillnaden stor. Som jag har anfört i det föregående avsnittet bör man under inga omständigheter få öppna en grav på ett sådant sätt att man vid grävningen skadar stoft eller aska som har gravsatts inom gravplatsen. Förutsättningarna för att stoft skall kunna flyttas blir därmed mycket begränsade. Efter ganska kort tid torde nedbrytningen av kistmaterial och stoft ha gått så långt att flyttning blir utesluten. Men i den mån stoftet kan flyttas utan att det skadas bör alltså samma regler gälla som vid flyttning av aska.

Det är enligt min mening angeläget att respekten för gravfriden upprätthålls. Därför bör man som hittills vara restriktiv med att tillåta flyttning. Men i en del fall, som jag i det följande vill ge några exempel på, kan det dock finnas anledning att medge flyttning av stoft eller aska, under förutsättning att förhållandena i övrigt är sådana att flyttningen kan genomföras.

I vilka fall bör flyttning kunna medges?

Ett misstag som har skett vid gravsättningen kan för de efterlevande upplevas vara av så allvarligt slag att en flyttning bör kunna komma i fråga. Önskan att sammanföra makar eller föräldrar och ett minderårigt barn har i flera fall ansetts vara uttryck för en pietet av sådant slag att den fått väga tyngre än principen om gravfridens bevarande. För en flykting eller invandrare som avser att återvända till sitt hemland kan det vara angeläget att få föra med sig stoftet eller askan av en i Sverige avliden anhörig, som saknar en närmare anknytning till vårt land och kanske själv varit inställd på att en gång få återvända hem.

I dessa och liknande fall menar jag att det bör vara möjligt att kunna

medge en flyttning. Det har emellertid visat sig vara svårt för många att förstå den restriktiva praxis som de flesta myndigheterna hittills har tillämpat. Det bör därför övervägas om inte en något större frihet kan medges i fråga om flyttning av stoft och askurnor. Respekten för de avlidnas rätt att få vila i frid motiverar dock alltjämt en restriktiv grundinställning till framställningar om flyttning.

Vägledande för bedömningen bör alltjämt vara vad den avlidne själv kan ha uttryckt för önskemål om sin gravsättning. Man får som regel utgå ifrån att sådana önskemål, om de funnits, har iakttagits vid gravsättningen. Har denna däremot kommit att ske i uttrycklig strid mot dessa bör en rättelse kunna medges i efterhand.

En inte ovanlig situation i dag är att en avliden persons aska efter kremering har gravsatts i en urngrav eller i en kolumbariemur. Under senare år har i allt flera fall minneslundar anlagts på våra kyrkogårdar och allmänna begravningsplatser. Det händer då att en efterlevande make eller maka för egen del uttrycker en önskan om att få sin aska strödd i minneslunden – ofta för att det saknas efterlevande på orten som kan vårda en grav. Då uttalas också ofta en önskan om att den tidigare avlidnas gravsatta aska skall tas upp och strös ut i minneslunden. Sådana framställningar har vid prövning hos regeringen avslagits med hänsyn till gravfriden. Som skäl för att behålla denna praxis kan anföras att gravsättning i minneslund är ett anonymt gravskick som tillkommit under senare tid för att svara mot särskilda önskemål. Att ta upp en gravsatt aska för att sprida den i en minneslund innebär en direkt förändring av det gravskick som man tillämpade vid den första gravsättningen och som förutsätts ha varit i överensstämmelse med den avlidnes önskan. Det kan heller inte anses att ett anonymt utströende av aska inom minneslunden är att jämställa med sammanförande av makar i en gemensam grav.

Ofta finns inte några uttryckliga önskemål om gravsättningen uttalade av den avlidne. Men har stoftet eller askan då blivit gravsatt i en familjegrav eller på en ort där den avlidne hade en naturlig anknytning t.ex. genom att han eller hon varit verksam där en stor del av sitt liv, så kan detta ändå tala mot att tillstånd senare lämnas för en flyttning.

Har gravsättning däremot skett på en ort där den avlidnes hemvist var av mera kortvarig eller tillfällig natur, kan det finnas utrymme för en annan bedömning. En gravsättning på en sådan ort kan då ibland bero mera av omständigheterna vid dödsfallet än av noga genomtänkta beslut från de efterlevandes sida. Ett sätt att komma tillrätta med detta är att ge längre rådrum för de efterlevande innan de måste besluta om kremering och gravsättning. Till denna fråga återkommer jag. En annan möjlighet är att i sådana fall tillämpa en mera generös praxis, när det gäller att ge anhöriga tillstånd att flytta stoft eller aska som har gravsatts.

En första förutsättning för medgivande till flyttning är givetvis att den inte strider mot den avlidnes i livstiden uttalade önskan om plats för gravsättningen. Vidare bör som regel krävas att den avlidne har haft någon form av anknytning till den plats dit flyttningen avses ske. Det kan t.ex. vara fråga om den avlidnes eller ett par makars gemensamma uppväxtort, dit den efterlevande flyttat tillbaka efter dödsfallet. I sådana fall kan det

finnas skäl att anta att den avlidne skulle ha delat de efterlevandes syn på var en slutlig gravsättning hellre borde ha skett. Ett sådant antagande stärks, om den avlidne hade någon släktanknytning till platsen, om föräldrarna hade en familjegrav där eller om den avlidne i livstiden gärna sökte sig dit och kanske hade en fritidsbostad på orten osv.

Som jag har berört i det föregående har regeringen i vissa fall medgett flyttning då det har varit fråga om att sammanföra makar eller föräldrar och ett minderårigt barn i en gemensam grav. Flyttning har i dessa fall som regel bara medgetts om omständigheterna varit sådana att den sist avlidne inte kunnat gravsättas i samma grav som den som tidigare avlidit. Även i dessa fall bör dock en större hänsyn kunna tas till vad som varit den sist avlidnes önskan om plats för den gemensamma gravsättningen. I synnerhet bör det kunna gälla om det beträffande den först avlidne kan åberopas sådana omständigheter som enligt vad jag nyss anfört hade kunnat motivera medgivande till flyttning på ansökan av en efterlevande.

Jag förordar alltså att tillstånd till flyttning av stoft eller askor bör kunna medges i sådana och liknande fall som jag ovan redogjort för och som motsvarar den praxis som regeringen på senare tid tillämpat. Det innebär en något generösare tillståndsgivning än den som svarar mot kravet på synnerliga skäl för åtgärden. Till skillnad från arbetsgruppen är jag därför inte beredd att för ett medgivande till flyttning uppställa strängare krav än den nuvarande begravningskungörelsens, nämligen att särskilda skäl skall föreligga.

En förutsättning för tillstånd till flyttning av stoft eller aska bör vara att det är klarlagt var gravsättningen åter skall ske.

Överklagande av beslut i flyttningsärenden

Ärenden om flyttning av gravsatt stoft eller aska inom eller från en allmän begravningsplats prövas i dag av kyrkogårdsmyndigheten. Möjlighet finns att överklaga beslutet hos länsstyrelsen. Tillstånd till flyttning inom eller från en enskild begravningsplats prövas av länsstyrelsen i första instans. I båda fallen kan länsstyrelsens beslut överklagas hos regeringen.

Arbetsgruppen föreslår att länsstyrelsens beslut i ett dit överklagat ärende om flyttning inom eller från en allmän begravningsplats inte skall kunna överklagas. Skälet till detta är enligt arbetsgruppen att regeringen bör avlastas denna typ av förvaltningsärenden.

Jag kan visserligen hålla med arbetsgruppen om att man bör begränsa möjligheten att överklaga förvaltningsärenden till regeringen. Starka rättssäkerhetsskäl och intresset av att det skapas en för hela landet enhetlig praxis på området talar emellertid för att det bör finnas en möjlighet att överklaga länsstyrelsens beslut.

Besluten bör dock enligt min mening inte längre kunna överklagas hos regeringen. De bör i stället överklagas hos kammarrätten. Det ligger i linje med vad jag föreslår skall gälla huvuddelen av länsstyrelsens beslut enligt mitt förslag till begravningslag.

Min bedömning: Det är visserligen angeläget att det för de allmänna begravningsplatserna upprättas reglementen med interna föreskrifter, men frågan behöver inte regleras i lag.

Behovet av lokala föreskrifter om ordningen på de allmänna begravningsplatserna bör kunna tillgodoses genom att sådana förs in i de lokala ordningsstadgarna.

Arbetsgruppens förslag: Arbetsgruppen föreslår att ett reglemente med interna föreskrifter skall finnas för varje allmän begravningsplats. Vidare föreslår arbetsgruppen att de kyrkliga kommunerna skall få möjlighet att meddela lokala föreskrifter om ordningen på de allmänna begravningsplatserna.

Remissinstanserna: Arbetsgruppens förslag om obligatoriska reglementen lämnas utan erinran av remissinstanserna.

Förslaget till bestämmelser om ordningsföreskrifter tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Kristianstads samt Göteborgs och Bohus län avstyrker dock förslaget. Länsstyrelsen i Östergötlands län framhåller att förslaget innebär att man tillskapar en parallell formell reglering av frågorna om lokala ordningsföreskrifter för begravningsplatserna med de lokala ordningsstadgorna, vilket leder till en omfattande formell hantering och skapar samordningsproblem. Länsstyrelsen förordar därför att eventuellt behövliga föreskrifter för begravningsplatserna i stället skall skrivas in i de lokala ordningsstadgorna.

Skälen för min bedömning

Reglementen med interna föreskrifter

Genom att kyrkokommunerna och kommunerna är ålagda att hålla allmänna begravningsplatser och att sköta dessa i enlighet med lagstiftningen har de också befogenhet att besluta föreskrifter om verksamhetens organisation och om dess bedrivande. Till sådana interna föreskrifter hör regler om förutsättningarna för upplåtelse av gravrätt och hur förvaltningen i olika avseenden skall förhålla sig till gravrättsinnehavarna. Däremot får de enligt regeringsformen inte utan särskilt bemyndigande i lag och förordning besluta föreskrifter som innebär åligganden för enskilda.

Enligt 5 § begravningskungörelsen bör innehavare av allmän begravningsplats upprätta reglemente, upptagande bestämmelser om ordningen inom begravningsplatserna, villkor för upplåtelse av gravrätt och för övertagande av vård av gravplats samt föreskrifter om gravvård och andra anordningar på gravplats.

Enligt en undersökning som arbetsgruppen har presenterat är det i huvudsak endast de minsta församlingarna som ofta saknar reglemente. Visserligen torde dessa inte ha samma behov av ett fastställt reglemente

som de större församlingarna, men många frågor måste antas bli aktuella oavsett förvaltningsenhetens storlek. Det gäller t.ex. villkoren för upplåtelse av gravrätt och föreskrifter om gravvårdar och andra gravanordningar.

Jag delar arbetsgruppens uppfattning att det är angeläget att beslut beträffande frågor av grundläggande natur som hör till verksamheten på begravningsplatserna samlas i ett reglemente. Härigenom garanteras de förtroendevalda i pastorat och samfälligheter ett inflytande över dessa frågor och besluten blir lättare tillgängliga för allmänheten.

Som nämnts har dock de allra flesta förvaltningarna redan reglementen och det finns anledning att vänta sig att även de mindre förvaltningsenheterna så småningom kommer att självmant upprätta reglementen. Det finns därför enligt min mening inte något behov av en lagreglering i ämnet.

Ordningsföreskrifter

Under senare år har det speciellt inom tätortsområdena blivit ett allt större problem med ordningen på de allmänna begravningsplatserna. Problemen gäller bl.a. trafik, idrottsutövning, vallning av hundar och alkoholförtäring. I regel torde det räcka med att allmänheten uppmanas att vid besök på begravningsplatsen ta hänsyn till platsens särskilda karaktär. I vissa fall kan det emellertid finnas behov av att kunna ingripa med kraftfullare medel.

Enligt 5 § begravningskungörelsen bör reglemente för allmän begravningsplats uppta bl.a. bestämmelser om ordningen inom begravningsplatsen. Enligt 8 kap. 3 § regeringsformen skall emellertid numera föreskrifter som gäller åligganden för den enskilde meddelas genom lag.

De kyrkliga kommunerna kan emellertid enligt regeringsformen via regeringen bemyndigas att meddela föreskrifter om ordningen på allmän plats. Eftersom begreppet allmän plats i regeringsformen torde omfatta även begravningsplatser, föreligger det i och för sig inte något hinder mot att huvudmännen för de allmänna begravningsplatserna bemyndigas att meddela ordningsföreskrifter.

Arbetsgruppen framhåller att det kan tänkas fall där kommunerna inte meddelar några föreskrifter om ordningen på begravningsplatserna i de lokala ordningsstadgarna och föreslår därför att föreskriftsrätt skall tillkomma även huvudmännen för de allmänna begravningsplatserna.

I likhet med arbetsgruppen anser jag att det kan finnas behov av straffsanktionerade föreskrifter angående ordningen på begravningsplatserna. Samtidigt instämmer jag emellertid i den kritik mot förslaget som har framförts av några länsstyrelser. Uppenbarligen är det enklast och mest lättöverskådligt att kommunerna i sina lokala ordningsstadgar tar in de föreskrifter som kan behövas för begravningsplatserna.

Till skillnad från arbetsgruppen har jag svårt att tänka mig att en kommun skulle vägra att tillgodose ett pastorats önskemål om föreskrifter för en allmän begravningsplats i den lokala ordningsstadgan. Föreskriftsrätt för huvudmännen för de allmänna begravningsplatserna skulle kunna leda till att dessa underlåter att verka för att föreskrifterna tas in i de lokala ordningsstadgarna, vilket kan leda till att det i onödan skapas parallella

system av ordningsföreskrifter. Jag anser därför att det inte i lag bör tas in något normgivningsbemyndigande av det slag som arbetsgruppen föreslår.

Jag kan här nämna att frågan om ordningsföreskrifter för begravningsplatser behandlas i ordningsstadgeutredningens betänkande (SOU 1985: 24) Ordningslag. Utredningens förslag har remissbehandlats och bereds för närvarande inom justitiedepartementet.

Jag har i denna fråga samrått med justitieministern.

2.3 Gravsättning och kremering

2.3.1 Några grundläggande frågor

Mitt förslag: Lagstiftningen på området inriktas på den del av begravningen som avser gravsättning och kremering.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker arbetsgruppens förslag eller lämnar det utan erinran.

Skälen för mitt förslag: De flesta begravningar består av flera led, nämligen bisättning, som innebär att stoftet efter den avlidne lämnas i en särskild bisättningslokal, begravningsgudstjänst eller någon annan högtidlig akt och slutligen gravsättning. Det är inte bara begravningsgudstjänsten som är ceremoniell utan även bisättningen och gravsättningen omgärdas ofta av ceremonier av olika slag.

Det finns i gällande lagstiftning inte något krav på att gravsättning skall föregås av någon ceremoni. I jordfästningslagen finns emellertid bl.a. en del regler om jordfästning inom svenska kyrkan.

Enligt min mening bör en begravningslagstiftning inte innehålla några regler som rör den ceremoniella delen av begravningen. Det får ankomma på kyrkomötet att besluta om de särskilda regler som man anser bör gälla för begravningsgudstjänsten inom svenska kyrkan. Likaså har andra trosoch livsåskådningssamfund frihet att utforma ceremonier och tillhandahålla officianter i enlighet med sina önskemål.

Man har i olika sammanhang diskuterat förutsättningar för att ordna en s.k. borgerlig begravning, varvid det särskilt har pekats på behovet av officianter för begravningsceremonien. Enligt min mening bör samma synsätt som jag ovan har angett anläggas även på denna fråga.

Lagstiftningen bör alltså begränsas till att reglera de led i begravningen av en avliden som rör kremering och gravsättning.

Mitt förslag: Uttryckliga bestämmelser om vem som ordnar med gravsättning och kremering skall finnas bara för det fallet att det inte finns anhöriga eller närstående som gör det. I sådana fall skall kommunen ha ansvaret.

Arbetsgruppens förslag: Arbetsgruppen föreslår att det i lagen skall anges att begravningen ordnas av den som den avlidne har utsett eller av någon av den avlidnes anhöriga eller närstående. För det fallet att det inte finns någon som ordnar begravningen överensstämmer arbetsgruppens förslag i huvudsak med mitt.

Remissinstanserna: Remissinstanserna lämnar arbetsgruppens förslag utan erinran. Ett par remissinstanser anser dock att det är oklart i vilka fall kommunen skall ordna begravningen.

Skälen för mitt förslag: I 1 § jordfästningslagen föreskrivs att när någon avlidit bör, såvitt det är möjligt, hans önskan rörande jordfästning iakttas av den som i egenskap av anhörig eller närstående eller eljest ombesörjer begravningen.

Det sägs inte vare sig i denna bestämmelse eller någon annanstans i lagstiftningen något om vem som skall ordna begravningen. Föreskriften om att den avlidnes önskan bör iakttas medför emellertid att begravningen i första hand bör ordnas av den som den avlidne har utsett. Om det inte finns någon sådan torde det förutsättas som självklart att begravningen skall ordnas av den avlidnes anhöriga eller närstående.

I vissa fall kan det föreligga en kontraktsrättslig skyldighet att ordna begravningen, t.ex. när den avlidne under livstiden har lämnat uppdrag åt en begravningsentreprenör att ordna den. Bortsett från sådana situationer finns det inte någon skyldighet att ordna begravningen för vare sig den som har utsetts härtill eller för anhöriga eller närstående. Visserligen åligger det dödsboet att betala begravningskostnaderna, men någon skyldighet att ordna begravningen föreligger inte. Snarare skulle man kunna tala om en rättighet för de efterlevande att själva ordna begravningen innan man från samhällets sida griper in med de åtgärder för gravsättning av stoft eller kremering som till sist ändå blir nödvändiga.

Vid bedömningen av vilka lagstiftningsåtgärder som kan vara befogade måste man utgå ifrån att de efterlevande med beaktande av den avlidnes önskemål skall ha full frihet att bestämma om vem som skall sköta om begravningen och hur den skall ordnas. Lagstiftningen bör syfta till att stödja enskilda människor i deras strävanden att själva finna en lösning på problemen. Den får inte utformas så att den uppfattas som en otillbörlig inblandning i enskildas angelägenheter och därigenom kan komma att motverka samförståndslösningar.

Arbetsgruppen har till en början prövat om man genom en lagbestämmelse kan klargöra vem av de efterlevande som skall ordna begravningen eftersom detta i princip skulle lösa frågan om hur den skall genomföras. Enligt arbetsgruppen bör det slås fast att det i första hand är den person

som den avlidne själv har utsett, som skall ordna begravningen. För det fall att den avlidne inte har utsett någon att ordna begravningen har emellertid arbetsgruppen avvisat tanken på att genom en generell regel föreskriva vem i kretsen av anhöriga eller närstående som skall ha företräde att ordna begravningen.

För egen del anser jag att det i en ny lag inte finns anledning att ge bestämmelser om något så självklart som att det är de efterlevande själva som i första hand skall ordna begravningen. Däremot kan det finnas anledning att i lag reglera frågan om vem som skall se till att den avlidne blir gravsatt och i förekommande fall innan dess kremeras i sådana fall när det inte finns några efterlevande eller när dessa inte vill eller inte kan ombesörja detta. I dag anses ansvaret för detta ligga på kommunerna. Åtgärden har ansetts ingå i kommunernas allmänna skyldighet att svara för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Jag föreslår att denna ordning nu uttryckligen regleras och att det därvid föreskrivs att kommunen skall ha rätt till ersättning för kostnaderna av dödsboet.

2.3.3 Förfarandet vid konflikt mellan de efterlevande i fråga om kremering och om gravsättningen

Mitt förslag: Om de efterlevande inte kan komma överens i fråga om kremering och om gravsättningen, skall kyrkogårdsmyndigheten på parternas begäran medla i tvisten.

Om enighet inte kan uppnås, skall frågan hänskjutas till länsstyrelsen för prövning. Länsstyrelsen skall därvid besluta vem som skall få bestämma i den tvistiga frågan.

Länsstyrelsens beslut får överklagas hos kammarrätten.

Arbetsgruppens förslag: Arbetsgruppens förslag överensstämmer i huvudsak med mitt. Medlings- och prövningsförfarandet skall dock enligt arbetsgruppens förslag tillhandahållas inte bara vid oenighet i fråga om kremering och om gravsättningen, utan även i frågan om vem som skall ordna begravningen. Arbetsgruppen föreslår vidare att länsstyrelsens beslut inte skall kunna överklagas.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser godtar arbetsgruppens förslag. Länsstyrelsen i Stockholms län avstyrker dock förslaget om skiljeförfarande. Länsstyrelsen föreslår i stället att kyrkogårdsmyndigheten skall få besluta om gravsättning vid oenighet mellan de efterlevande med rätt för dessa att överklaga till länsstyrelsen. Länsstyrelsen i Östergötlands län pekar på en liknande lösning. Några remissinstanser framför synpunkter på vem som skall medla vid tvister.

Lagstiftningens inriktning

I det föregående har jag avvisat tanken på att i lag föra in generella regler om vem som skall ordna med gravsättning och eventuell kremering. Enligt min mening bör lagstiftningen i denna del enbart inriktas på att medverka till att uppkomna konflikter skall kunna lösas. Det är därvid viktigt att förfarandet vid konfliktlösning utformas så att det blir så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts.

Det är krematorie- och kyrkogårdsmyndigheterna som konfronteras med de problem som har sitt upphov i oenighet mellan de efterlevande. Oenighet leder praktiskt sett till att myndigheterna inte får några klara besked från de efterlevande om hur man skall förfara.

Arbetsgruppen har föreslagit att länsstyrelsen efter ett förlikningsförfarande skall besluta i tvistiga frågor. Vid övervägande av förslaget skall jag först ta upp frågan om vilka slag av tvister som skall kunna bli föremål för prövning av en myndighet.

Vilka slag av tvister skall kunna prövas?

Arbetsgruppens förslag innebär att det är tre typer av tvistefrågor som skall kunna bli föremål för beslut, nämligen tvist om vem som skall ordna begravningen samt tvister angående kremering och gravsättningen. En huvudtanke bakom arbetsgruppens förslag är att det är av grundläggande betydelse att avgöra vem som skall ordna begravningen, eftersom det är denne som har bestämmanderätten. Enighet kan emellertid föreligga i denna fråga medan tvist råder i frågorna om kremering och gravsättning. Enligt arbetsgruppens förslag skall därför myndigheten kunna besluta även i dessa frågor.

Om den som ordnar begravningen också bestämmer i frågorna om kremering och gravsättning skulle man, som arbetsgruppen anför, få till stånd en samlad lösning av förekommande tvister genom ett avgörande av frågan om vem som skall ordna begravningen. I förhållande till krematorie- och kyrkogårdsmyndigheterna skulle ett sådant beslut kunna ges den betydelsen att den som enligt beslutet skall ordna begravningen skall ha rätt att bestämma i frågorna om kremering och gravsättning.

Arbetsgruppens förslag tycks innebära att parterna skall kunna få till stånd en prövning av frågan om vem som skall ordna begravningen även i sådana fall då de är ense beträffande frågorna om kremering och gravsättning. Det är tveksamt vilken rättslig betydelse ett sådant beslut skulle få. Enligt min mening är det tillräckligt att man genom ett beslut får till stånd en lösning av frågan om vem som vid kontakterna med krematorie- och kyrkogårdsmyndigheterna skall ha rätt att bestämma i frågorna om kremering och gravsättning. Ett förfarande för lösning av tvister mellan de efterlevande bör därför bara stå öppet för sådana fall då tvisten rör dessa frågor. Om prövningen skall ha detta begränsade syfte blir det emellertid missvisande att säga att prövningen skall gå ut på att bestämma vem som skall ordna begravningen. Till ordnandet av begravningen hör ju nämligen

också mycket annat än att bestämma om kremering och om gravsättningen.

Jag föreslår alltså att det endast skall vara tvister angående kremering och gravsättningen som skall kunna prövas av myndighet. Prövningen bör utmynna i ett beslut om vem som skall bestämma om kremering och om gravsättningen. Om oenigheten bara rör en av dessa frågor finns det självfallet inte anledning att i beslutet ange annat än vem som skall bestämma i den tvistiga frågan.

Oavsett om prövningen sker vid en domstol eller vid en förvaltningsmyndighet torde ett avgörandes rättskraft i princip endast omfatta parterna. För att andra än parterna skall bli bundna av avgörandet torde åtminstone krävas att de har fått tillfälle att yttra sig i ärendet. Denna begränsning av rättskraften kan emellertid inte antas komma att vålla några problem. Det är mycket osannolikt att det efter beslutet skulle uppträda någon som inte är bunden av beslutet och göra anspråk på att få bestämma över gravsättningen eller kremeringen.

Utformningen av förfarandet

Efter dessa överväganden av de tvistefrågor som bör avgöras av myndighet skall jag övergå till frågan om hur förfarandet bör utformas. I första hand bör detta utformas så att det underlättar för parterna att själva komma överens. Det bör därför inledas med en förlikningsverksamhet.

Till en början kan tvist uppstå inför krematoriemyndigheten. En av de efterlevande kan tänkas begära kremering medan någon annan motsätter sig detta. Eftersom det, i enlighet med vad jag har anfört i det föregående, inte går att i lagen ange vem som skall ha bestämmanderätt i frågor om kremering och om gravsättningen, saknas det möjligheter för krematoriemyndigheten att avgöra vilken av de tvistande som skall anses ha behörighet att bestämma. I ett senare skede kan motsvarande problem uppkomma inför kyrkogårdsmyndigheten, t.ex. genom att en av de efterlevande begär att stoftet eller askan skall gravsättas på begravningsplatsen medan någon annan motsätter sig detta.

Tvister av det här slaget kan lösas på olika sätt. En nära till hands liggande lösning som har föreslagits av ett par länsstyrelser är att låta myndigheterna själva avgöra vilken mening bland de efterlevande som skall anses äga företräde. Myndigheterna skulle därvid handlägga ärendena enligt förvaltningslagen (1986: 223, ändrad senast 1990: 456) och fatta beslut som därefter skulle kunna överklagas.

En uppenbar nackdel med ett sådant system är att det kan vara tidsödande. Om t.ex. tvist råder beträffande såväl frågan om kremering eller icke kremering som frågan om platsen för gravsättning och krematoriemyndigheten och kyrkogårdsmyndigheten inte är identiska, kan det bli fråga om dubbla utdragna processer. Vid tvist angående t.ex. platsen för gravsättning kan det också tänkas att olika myndigheter ger motstridiga beslut. Det kan vidare mot ett sådant system anföras invändningar av mera principiellt slag. Krematorie- och kyrkogårdsmyndigheterna är som förvaltare av krematorierna respektive begravningsplatserna mer eller mindre

berörda av konflikterna mellan de efterlevande och de är dessutom i allmänhet knutna till svenska kyrkan. Sistnämnda omständighet medför att det är betänkligt att låta myndigheterna besluta i tvister där olika trosåskådningar kan skära sig mot varandra.

I praktiken är det kyrkogårdsmyndigheterna som i sin verksamhet ställs inför de problem som oenighet mellan de efterlevande angående gravsättningen eller kremeringen ger upphov till. Det är då naturligt att myndigheterna ger parterna råd och vid tvist även försöker att ena dem. På detta sätt torde myndigheterna ofta förfara redan i dag. Det ligger alltså nära till hands att som arbetsgruppen föreslår låta kyrkogårdsmyndigheterna ta hand om det inledande medlingsförfarandet.

Som jag nämnt ovan bör kyrkogårdsmyndigheterna inte själva fatta besluten i tvister mellan de efterlevande. De skäl som jag därvid anförde har inte samma styrka när det gäller att anförtro myndigheterna medlarverksamhet. Även om man ålägger myndigheterna en skyldighet att medla så är det inte något som hindrar att de som drar sig för att vända sig till en myndighet som är knuten till svenska kyrkan vänder sig till någon annan för att få råd och hjälp med medling, t.ex. ett trossamfund eller en begravningsentreprenör. För de allra flesta torde det dock vara tillräckligt att de har rätt att vända sig till en kyrkogårdsmyndighet för att få hjälp att enas. Jag föreslår därför i likhet med arbetsgruppen att parterna skall ha rätt att påkalla medling av kyrkogårdsmyndigheterna.

Eftersom kyrkogårdsmyndigheterna inte själva skall besluta i tvister är det nödvändigt att förlikningsförfarandet lagregleras. Det bör ta sin början med att parterna vänder sig till myndigheten och begär att den skall medla.

Det är emellertid inte vilka tvistefrågor som helst som skall kunna ge anledning till att ett formellt medlingsförfarande inleds. Tvisten skall ha sin grund i oenighet beträffande kremering eller gravsättningen och således gälla frågan om vem som vid kontakterna med krematorie- och kyrkogårdsmyndigheterna skall ha rätt att bestämma i dessa frågor. Självfallet skall kyrkogårdsmyndigheten ge råd och hjälp även beträffande andra frågor, men tvist i sådana skall inte föranleda att det anhängiggörs ett ärende angående medling.

Om parterna enas bör kyrkogårdsmyndigheten fastställa förlikningen så att det senare inte uppstår några oklarheter. Om förlikning däremot inte uppnås bör kyrkogårdsmyndigheten hänskjuta ärendet till någon annan myndighet för beslut. Om parterna har vänt sig till någon annan för att få hjälp med förlikning men detta har misslyckats, måste de formellt begära att kyrkogårdsmyndigheten skall medla. I ett sådant fall kan kyrkogårdsmyndigheten nöja sig med att företa en summarisk medling och därefter hänskjuta frågan till myndigheten för avgörande.

Arbetsgruppen har vid övervägande av vilken myndighet som skall besluta i ärenden av förevarande slag framhållit att de tvister som det är fråga om är av grannlaga natur och ofta svåra att bedöma. Enligt arbetsgruppen är de emellertid inte av rättslig karaktär i egentlig mening och kräver därför inte domstolsprövning. Mot bakgrund härav föreslår arbetsgruppen att tvistefrågorna skall, om medling inte lyckas, hänskjutas till

länsstyrelsen för avgörande och att länsstyrelsens beslut inte skall kunna överklagas.

Jag anser i likhet med arbetsgruppen att ärenden som kyrkogårdsmyndigheten inte lyckas förlika bör hänskjutas till länsstyrelsen för prövning.

Jag delar också arbetsgruppens uppfattning att det är angeläget att ärenden av detta slag avgörs skyndsamt. Sett från denna utgångspunkt är det därför inte en orimlig ordning att länsstyrelsens beslut, som arbetsgruppen föreslår, inte skall kunna överklagas.

Emellertid måste hänsyn också tas till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna, vilken Sverige är bundet av. Enligt artikel 6 i konventionen skall envar när det gäller att pröva hans civila rättigheter och skyldigheter vara berättigad till rättegång inför domstol.

Det kan enligt min mening inte helt uteslutas att de frågor som skall prövas i förevarande sammanhang rör sådana civila rättigheter och skyldigheter som omtalas i konventionen. Jag föreslår därför att länsstyrelsens beslut skall kunna överklagas hos kammarrätten.

Med hänsyn till ärendenas art får det förutsättas att de handläggs skyndsamt av kammarrätterna.

2.3.4 Tiden för gravsättning av stoft eller för kremering

Mitt förslag: Stoft skall gravsättas eller kremeras inom två månader efter dödsfallet.

Pastorsämbetet skall dock få möjlighet att medge anstånd.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt med undantag av att arbetsgruppen föreslår att frågor om anstånd skall prövas av kyrkogårdsmyndigheterna.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker arbetsgruppens förslag eller lämnar det utan erinran. Socialstyrelsen ifrågasätter dock om inte tiden bör bestämmas till mindre än två månader. Som skäl härför anförs att vissa frånstötande förändringar av kroppen uppstår redan efter en vecka trots kylanordningar, vilket motiverar balsamering, ett tungt arbete som dessutom medför smittorisker. Några remissinstanser efterlyser föreskrifter om hur det skall förfaras med ett stoft i avvaktan på gravsättning. Ett par remissinstanser föreslår att kyrkogårdsmyndigheten skall ges möjlighet att låta gravsätta stoft som inte är gravsatt inom föreskriven tid. En remissinstans anser att anstånd inte skall kunna beviljas för längre tid än ett år.

Skälen för mitt förslag: Enligt 24 § begravningskungörelsen skall, om gravsättning eller kremering inte har skett inom två månader efter dödsfallet, pastorsämbetet i den församling där dödsfallet skall antecknas verkställa utredning om anledningen till dröjsmålet. Härutöver finns det i begravningslagstiftningen inte några tidsgränser för när ett stoft senast skall vara gravsatt eller kremerat.

Tidigare låg det i sakens natur att ett stoft måste omhändertas skyndsamt. De nutida möjligheterna att förvara stoft under längre tid innebär emellertid en ökad risk för att kremering eller gravsättning i vissa fall kan fördröjas. Jag anser därför att det behövs en bestämmelse om när gravsättning av stoft eller kremering senast skall äga rum. Eftersom föreskriften i första hand riktar sig till enskilda bör den tas in i lag.

Vid bestämmande av tiden inom vilken ett stoft skall gravsättas eller kremeras är det naturligtvis, med hänsyn till sådana synpunkter som har framförts av socialstyrelsen, angeläget att se till att stoft gravsätts eller kremeras skyndsamt. I allmänhet äger också detta rum inom några veckor efter dödsfallet. Särskilt svårigheter för de efterlevande att kunna närvara vid gravsättningen leder dock ibland till att denna kan fördröjas, och i vissa fall kan omständigheterna vara sådana att dröjsmålet bli avsevärt. De varierande förhållandena medför att det i lagstiftningen bör anges en viss tid som vid förekomsten av särskilda skäl skall kunna förlängas.

Den grundläggande bestämmelsen om den tid inom vilken stoft skall gravsättas eller kremeras bör bestämmas så att kravet på skyndsamhet understryks samtidigt som de efterlevande ges så god tid att ombesörja gravsättningen att de bara i undantagsfall skall behöva begära anstånd. Jag anser i likhet med arbetsgruppen att två månader är en lämpligt avvägd tid. För att anstånd skall kunna meddelas bör krävas att det finns särskilda skäl för det.

Liksom för närvarande bör det ankomma på pastorsämbetet att bevaka att tiden för gravsättning av stoft eller kremering hålls och att verkställa utredning om anledningen till ett dröjsmål. Det bör därför också ankomma på pastorsämbetet att pröva frågor om anstånd.

2.3.5 Förvaring och gravsättning av aska

Mitt förslag: Aska skall gravsättas inom ett år från kremeringen. Anstånd skall dock kunna medges.

I avvaktan på gravsättningen skall askan förvaras i ett krematorium. Den skall även kunna få förvaras av kyrkogårdsmyndigheten, antingen på den ort där gravsättningen skall ske eller på den ort där den avlidne senast var kyrkobokförd.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt. Arbetsgruppens förslag omfattar emellertid inte möjligheten till förvaring av askan av kyrkogårdsmyndigheten på kyrkobokföringsorten.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker arbetsgruppens förslag eller lämnar det utan erinran. Invandrarverket påtalar att det kan uppstå problem vid förvaring av aska under lång tid i de fall då detta beror på ovisshet om var askan skall gravsättas och föreslår att förvaringsorten då bör vara den avlidnes folkbokföringsort eller den plats där stiftet anordnar en sådan förvaring.

Skälen för mitt förslag: Enligt 25 § begravningskungörelsen skall aska

efter avliden gravsättas inom ett år efter kremeringen. I stället för att askan gravsätts kan den grävas ned eller strös ut i minneslund eller, efter tillstånd av länsstyrelsen, strös ut på en plats, som inte är begravningsplats. I avvaktan på gravsättning eller liknande skall askan förvaras i ett krematorium (26 §). Om askan under ett år har förvarats i ett krematorium skall föreståndaren för krematoriet anmana den som har lämnat askan i förvar att inom två månader efter det att han eller hon har fått del av anmaningen se till att askan blir gravsatt eller på annat sätt omhändertagen i enlighet med kungörelsens bestämmelser. Om det inte sker eller om den som har lämnat askan i förvar inte kan nås med delgivning inom två månader, skall krematorieföreståndaren föranstalta om gravsättningen av askan.

Lagstiftningen bör i likhet med vad som gäller i dag innehålla en bestämmelse om den tid efter kremering inom vilken askan skall gravsättas. Vid bestämmande av tiden måste hänsyn tas till möjligheterna att förvara askan och önskemålet om att inom rimlig tid få till stånd en definitiv gravsättning. Hänsyn måste också tas till behovet för de efterlevande av att kunna få rådrum med beslut om särskilt platsen för gravsättningen.

Den nuvarande ettårsregeln synes vara lämpligt avvägd. Regeln bör emellertid i enlighet med arbetsgruppens förslag kompletteras med en möjlighet att ge anstånd med gravsättningen, om det finns särskilda skäl för det. Härigenom kan man i enskilda fall ta hänsyn till de svårigheter som kan föreligga när det gäller att bestämma platsen för gravsättningen. Man kan då undvika att det sedermera uppstår önskemål om att flytta askan. Någon bestämmelse om en längsta tid för anstånd torde inte behövas.

När det gäller underlåtenhet att iaktta den föreskrivna tiden anser jag att den nuvarande ordningen i huvudsak kan behållas. Den innebär att den som förvarar askan skall låta gravsätta den, om den som ordnar med gravsättningen inte själv gravsätter askan.

För närvarande skall, som nämnts, askan förvaras i krematoriet i avbidan på gravsättning. Denna restriktiva regel medför bl.a. den nackdelen att askan för lång tid kan bli placerad långt ifrån de efterlevande, eftersom det i vissa delar av landet finns ganska få krematorier.

Jag anser att även kyrkogårdsmyndigheterna skall kunna få förvara askan. I första hand bör den då kunna förvaras hos den kyrkogårdsmyndighet där gravsättning skall ske. Anledningen till att det kan dröja med gravsättningen torde emellertid i allmänhet vara att det är osäkert var gravsättning skall ske och det bör då inte finnas några hinder mot att askan i stället förvaras hos kyrkogårdsmyndigheten på den ort där den avlidne senast var kyrkobokförd. Det bör dock inte vara fråga om någon skyldighet för kyrkogårdsmyndigheterna att förvara askan utan de får själva avgöra om de har möjligheter att tillgodose de efterlevandes önskemål, t.ex. genom att tillhandahålla tillfälliga uppställningsplatser i ett kolumbarium, en urnmur eller något annat utrymme.

Mitt förslag: Stoft eller aska får bara gravsättas på en allmän eller enskild begravningsplats.

Länsstyrelsen får dock medge att man får förfara med askan på något annat sätt enligt föreskrifter som regeringen meddelar.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt med undantag av att arbetsgruppen föreslår att regeringen bara skall få meddela föreskrifter om utströende av aska på annan plats än begravningsplats. Arbetsgruppen föreslår därvid att regeringen i sina föreskrifter inför ett uttryckligt förbud att strö ut aska i närheten av bebyggelse eller där bebyggelse kan förväntas eller på en plats, där åtgärden kan vara till men för annan.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser är positiva till arbetsgruppens förslag. Länsstyrelserna i Östergötlands, Norrbottens och Kristianstads län är emellertid kritiska mot arbetsgruppens restriktiva inställning till frågan om utströende av aska. Länsstyrelsen i Östergötlands län förordar dessutom att tidsbegränsade förhandstillstånd till utströende av aska bör kunna ges. Företrädare för några buddhistiska sammanslutningar begär att aska skall kunna få delas.

Skälen för mitt förslag: Som huvudregel gäller enligt 2 § jordfästningslagen att stoft och aska skall gravsättas på en begravningsplats. Regeringen får dock bestämma att man får förfara med aska på något annat sätt. Enligt 25 § 2 mom. begravningskungörelsen har regeringen förordnat att aska efter kremering får strös ut på plats som inte är begravningsplats efter tillstånd av länsstyrelsen. Sådant tillstånd får lämnas bara om länsstyrelsen finner att den tillämnade platsen för utströendet ägnar sig härför och att med askan uppenbarligen kommer att förfaras på ett pietetsfullt sätt.

De flesta länsstyrelser är vid tillståndprövningen restriktiva när det gäller att tillåta utströende av aska i närheten av bebyggelse eller inom andra områden där allmänheten brukar vistas.

Arbetsgruppen anser att nuvarande restriktiva praxis skall komma till klart uttryck och att reglerna därför bör innehålla ett uttryckligt förbud mot att strö ut aska i närheten av bebyggelse eller där bebyggelse kan förväntas eller på en plats, där åtgärden kan vara till men för annan.

Jag delar arbetsgruppens uppfattning att det även i fortsättningen bör finnas möjligheter att strö ut aska på annan plats än begravningsplats. Enligt min mening har emellertid arbetsgruppen gett uttryck för en något för kraftig restriktivitet när det gäller att meddela tillstånd. Prövningen bör enligt min mening företas med hänsyn till omständigheterna i de enskilda fallen.

Jag föreslår i likhet med arbetsgruppen att regeringen bemyndigas att meddela föreskrifter i ämnet.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har förordat att man skall kunna ge tidsbegränsade förhandstillstånd till utströende av aska. Arbetsgruppen har behandlat denna fråga och har därvid konstaterat att ett förhandstill-

stånd inte skulle ge några garantier för att önskemål om gravsättningen kommer att följas. Jag instämmer i arbetsgruppens bedömning att möjligheter till förhandstillstånd inte har någon egentlig funktion att fylla.

Från utövare av buddhistisk och hinduisk religion har på senare tid framförts önskemål om att få dela askan för att kunna föra ut en mindre del därav ur landet för att enligt deras religiösa sedvänjor förvaras i hemlandet eller för att strös ut på visst sätt, t.ex. i floden Ganges. Enligt min bedömning bör i religionsfrihetens intresse stor hänsyn tas till sådana på allvarlig religiös uppfattning grundade önskemål. Regeringen har sålunda nyligen bifallit en ansökan om en sådan delning av aska för förvaring av en del därav i ett skrin på ett husaltare hos den avlidnas släkt i Japan. En förutsättning för tillstånd av detta slag bör vara att man kommer att förfara pietetsfullt med den aska som utlämnas.

Jag föreslår att regeringen bemyndigas att meddela föreskrifter även om att aska skall få delas.

Prövningen av ansökningar om utströende av aska på annan plats än begravningsplats och delning av aska bör ligga hos länsstyrelserna.

2.3.7 *Ett anonymt gravskick vid kistbegravning*

Min bedömning: Det bör i en ny lag inte tas in några bestämmelser om gravsättning av stoft i minneslund.

Anledning saknas att i syfte att främja ett anonymt gravskick ge kyrkogårdsmyndigheten möjlighet att underlåta att utfärda gravbrev.

Arbetsgruppens bedömning: Överensstämmer med min när det gäller gravsättning av stoft i minneslund. Arbetsgruppen berör inte frågan om möjligheten att inte utfärda gravbrev.

Remissinstanserna: Remissinstanserna lämnar arbetsgruppens bedömning utan erinran.

Skälen för min bedömning: Antalet minneslundar i vårt land har ökat markant de senaste årtiondena. Dessa områden är avsedda för ett gravskick med kollektiv och anonym karaktär. Det har hittills ansetts självklart att jordande i minneslund kan avse endast aska efter kremering. I olika sammanhang har nu framkommit önskemål om att även kistor med stoft skulle kunna gravsättas i särskilda minneslundar. Det främsta skälet härför är att det finns människor som önskar ett anonymt gravskick men motsätter sig kremering.

Behovet av ett anonymt gravskick för kistor är såvitt jag kan bedöma relativt litet och kan i huvudsak tillgodoses med tillämpning av de nuvarande reglerna. Man kan nämligen avstå från att sätta upp en gravvård på gravplatsen. Om kistgravsättning skulle tillåtas i en minneslund, måste det exakta läget för kistan dokumenteras på ett eller annat sätt. Även av andra skäl är det svårt att behålla anonymiteten, t.ex. att dölja spåren efter en gravsättning, vilket strider mot den grundläggande tanken med gravsätt-

ning i minneslund. Jag delar därför arbetsgruppens uppfattning att det i en ny lag inte bör införas några särskilda bestämmelser gravsättning av stoft i minneslund.

Frågan om ett anonymt gravskick för kistor med stoft har också tagits upp av *kyrkomötet* i en framställning till regeringen med anledning av en motion om jordbegravning i gravlund (mot. 1989: 30, KL 9, kskr. 6).

Kyrkomötet konstaterade att en önskan om anonymt gravskick i det här avseendet i huvudsak kan tillgodoses inom ramen för gällande regler. Enligt kyrkomötet torde dock inte fullständig anonymitet kunna uppnås så länge skyldighet föreligger att utfärda gravbrev vid gravsättning på annan plats än i minneslund. Kyrkomötet har därför begärt att regeringen prövar frågan om man bör införa bestämmelser om rätt för kyrkogårdsmyndigheten att i vissa fall underlåta att utfärda gravbrev.

För egen del kan jag inte se att anonymiteten på något avgörande sätt skulle öka bara på grund av den omständigheten att kyrkogårdsmyndigheten underlåter att utfärda gravbrev. Man kan aldrig komma ifrån att det exakta läget för ett gravsatt stoft alltid måste dokumenteras på något sätt och att uppgiften om detta inte kan hemlighållas för den avlidnes efterlevande. Någon anledning finns därför inte att av de skäl kyrkomötet anfört införa några bestämmelser om rätt för kyrkogårdsmyndigheten att i vissa fall underlåta att utfärda gravbrev.

2.3.8 Metallrester efter kremering

Mitt förslag: Metaller och andra delar som inte förbränns vid kremeringen skall tillföras askurnan. Om det inte kan ske, skall krematoriemyndigheten låta förstöra delarna eller gravsätta dem inom en allmän begravningsplats.

Arbetsgruppens förslag: Arbetsgruppen föreslår att sådana delar av kremationsaskan som inte lämpligen kan tillföras askurnan skall omhändertas av krematoriemyndigheten. För varje krematorium skall det finnas ett reglemente med föreskrifter om förfarandet med aska efter kremering.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker arbetsgruppens förslag eller lämnar det utan erinran. Särskilt Svea hovrätt och riksåklagaren är emellertid kritiska mot förslaget. Svea hovrätt framhåller att de föreslagna reglerna endast delvis löser de straffrättsliga problemen vid tillgrepp av ädelmetaller ur aska. Hovrätten ifrågasätter om inte den bästa lösningen är att det föreskrivs att även metalldelar m.m. skall åtfölja kremationsaskan i urnan. Enligt riksåklagaren är det tveksamt, om den av arbetsgruppen föreslagna regeln skulle undanröja oklarheten i rättsläget beträffande tillgrepp av ädelmetaller. Även riksåklagaren förordar en regel som föreskriver att förekommande ädelmetaller skall läggas ned i askurnan och föreslår att det till regeln skall knytas en till brottsbalken subsidiär bestämmelse som direkt straffbelägger brott mot regeln. Även domkapitlet i Karlstad samt Töreboda och Göteborgs kyrkliga samfälligheter anser att

ädelmetaller bör tillföras askurnan. Några remissinstanser, däribland Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund, efterlyser besked om vad krematorieförvaltningarna skall göra med de ädelmetaller som tas om hand.

Skälen för mitt förslag

Delar som inte förbränns vid kremering

Efter kremering finns normalt i askan metallrester av olika slag. Där kan finnas rester av kistbeslag och höftledsproteser men också rester av andra metaller t.ex. tandguld eller ringar som den avlidne bar vid kremeringen. Detta hänger samman med att metaller inte med nuvarande metoder förbränns vid kremeringen på samma sätt som organiskt material.

Det har förekommit att ädelmetalldelar har tillgripits i samband med hanteringen av aska vid krematorierna. Detta har fäst uppmärksamheten särskilt vid vissa straffrättsliga problem som uppstår i sammanhanget. Problemet har emellertid väckt en annan fråga av mera grundläggande natur, nämligen hur man lämpligen bör förfara med sådana delar som inte förbränns vid kremeringen. Jag skall först behandla sistnämnda fråga.

Förfarandet med delar som inte förbränns

Vid den praktiska hanteringen efter kremeringen särskiljs de flesta metalldelar från askan manuellt eller med en metalldetektor. Sådana metalldelar ingår i krematoriernas normala avfallshantering. Ädelmetaller skiljer sig dock från övriga metaller genom att de inte är åtkomliga med metalldetektor. Dessa metaller följer i stället askan som finfördelas genom att den mals i en särskild askberedare. Det är framför allt i detta skede som eventuella ädelmetallrester kan komma i dagen. Vid många förvaltningar finns i dag – i enlighet med rekommendationer som har utfärdats av Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund – föreskrifter om hur man skall förfara med eventuella fynd av ädelmetaller i kremationsaska.

Enligt min mening finns det från bl.a. etiska synpunkter anledning att ifrågasätta lämpligheten av att krematoriemyndigheten tar hand om sådana delar som inte har förbränts vid kremeringen av stoftet.

Det är här framför allt fråga om metaller som före dödsfallet infogats i den avlidnes kropp. Men det kan också vara ringar eller andra smycken som dödsboet låtit följa med stoftet vid kremeringen i syfte att resterna därav skall gravsättas med askan.

Enligt min mening är det stötande om sådana metallrester skulle kunna avyttras genom försäljning på den öppna marknaden eller på något annat liknande sätt.

Jag kan därför inte ansluta mig till arbetsgruppens förslag att dessa metallrester skall tas om hand av krematoriemyndigheten. Enligt min mening är det mest förenligt med pietéten och respekten för den avlidne att även sådana delar som inte förbränns vid kremeringen tillförs askurnan eller, om detta inte går på grund av delarnas omfång, på något annat betryggande sätt gravsätts inom begravningsplatsen eller förstörs. Därmed

löser man också det av arbetsgruppen obearbetade problemet hur krematoriemyndigheten skall förfara med alla metaller som tas om hand.

Något praktiskt hinder mot att metallrester tillförs askurnan torde inte föreligga. I de flesta av landets minneslundar strös askan inte ut utan grävs ner i jorden.

Risken för att någon skulle börja leta efter ädelmetaller på våra begravningsplatser bedömer jag som obefintlig. Skulle sådant mot förmodan förekomma kan gärningen bestraffas som brott mot griftefrid enligt 16 kap. 10 § brottsbalken.

Den straffrättsliga bedömningen av tillgrepp

En människas kropp anses inte vara föremål för äganderätt och kroppen efter den som har avlidit ingår följaktligen inte i kvarlåtenskapen. Härav torde närmast följa att rätten till t.ex. tandguld inte övergår till den avlidnes dödsbo.

När det gäller lösa föremål är frågan mera tveksam. Enligt arbetsgruppen får de efterlevande anses ha avstått från äganderätten till sådana lösa föremål som följer stoftet. Svea hovrätt har emellertid i sitt remissyttrande uttalat att det inte lär vara någon tvekan om att äganderätten till smycken och annat som den avlidne eller dödsboet vill låta medfölja vid begravningen tillkommer dödsboet och att det i vart fall inte finns utrymme för att tillämpa principen om res derelictae (herrelöst gods). Frågan kompliceras av att det efter kremeringen torde vara omöjligt att bland metallresterna skilja mellan vad som härrör från tandguld och vad som härrör från t.ex. ringar.

Det är inte bara äganderättsfrågan som är tveksam. Oavsett vem som äger en sak, kan ansvar inträda vid besittningsrubbning. Men då inställer sig frågan om vem som skall anses ha besittningen till metalldelarna vid hanteringen av askan. Rättsläget är på denna punkt inte helt klart.

Arbetsgruppen har när det gäller de problem som är förenade med förekomsten av ädelmetaller i aska riktat in sig på att undanröja de hinder som finns för att gällande regler i brottsbalken skall kunna tillämpas. Enligt arbetsgruppen skulle detta kunna ske genom att lagstiftningen tillförs en regel enligt vilken krematoriemyndigheten skall omhänderta sådana metalldelar som inte lämpligen kan tillföras askan. En sådan regel skulle enligt arbetsgruppen medföra att den som utför arbetet skulle ta hand om föremålen för myndighetens räkning och att han, om han i stället själv tar hand om dem, skulle rubba myndighetens besittning och därigenom göra sig skyldig till åtminstone egenmäktigt förfarande.

Med besittning avses i juridiskt språkbruk att någon med eller utan rätt faktiskt innehar någonting. Det torde, såsom riksåklagaren har framhållit, vara omöjligt att med rättsregler kvalificera en viss faktisk situation som besittning. Men detta har nog inte heller varit arbetsgruppens avsikt. Det är nämligen tänkbart att rättsregler dock kan ha betydelse för frågan om en person skall anses vara egentlig besittare eller enbart besittningsbiträde. Det synes närmast vara en sådan effekt arbetsgruppen har avsett att uppnå genom sitt förslag. Om jag har förstått arbetsgruppen rätt, skulle kremato-

riemyndigheten genom ett obligatoriskt omhändertagande av metallrester bli den egentlige besittaren av dessa. Enligt min mening är det dock tveksamt om en sådan regel skulle förändra rättsläget. Redan i dag synes det ligga närmast till hands att utgå ifrån att en person som i tjänsten tar hand om sådana föremål gör detta för myndighetens räkning och att det således är myndigheten som är egentlig besittare av föremålen. I vart fall torde man med den föreslagna regeln inte komma åt tillägnelsesidan av tillgreppet.

Mitt förslag att ädelmetaller om möjligt skall åtfölja askan vid gravsättningen löser naturligtvis lika lite som arbetsgruppens förslag hela problemet med den straffrättsliga behandlingen av tillgrepp av ädelmetaller i samband med hanteringen av aska. I den mån den av arbetsgruppen föreslagna regeln om att krematoriemyndigheten skall omhänderta metalldelar skulle kunna tänkas bidra till att klargöra rättsläget beträffande besittningsfrågan gäller dock detsamma för mitt förslag.

Den person som i tjänsten handskas med metalldelarna fullgör ju myndighetens skyldighet att se till att delarna tillförs askurnan, förstörs eller gravsätts. Om han i stället själv tar hand om metalldelarna medan han fullgör denna arbetsuppgift, rubbar han myndighetens besittning av dessa och gör sig därvid skyldig till åtminstone egenmäktigt förfarande.

Jag anser att de möjligheter som finns, eller i vart fall kommer att finnas, att ingripa straffrättsligt mot tillgrepp av ädelmetaller är tillräckliga. Till det kommer att en särskild straffbestämmelse i ämnet kan komma att i hög grad peka ut och misstänkliggöra en yrkesgrupp, vilket enligt min mening inte bör komma i fråga. Jag är därför inte beredd att föreslå någon sådan straffbestämmelse.

Oavsett vilka regler som gäller kan de inte lösa hela problemet kring eventuella tillgrepp av ädelmetaller ur askan. Problemet är inte enbart och kanske inte i första hand av rättslig karaktär. Det är också en fråga om vilken teknik och vilka praktiska rutiner som tillämpas i krematorierna vid hantering av aska efter avlidna. Flertalet krematorier har sannolikt alltjämt en manuell behandling när det gäller att rena aska från metaller och annan icke förbränd substans. Såsom arbetsgruppen framhåller bör målet vara att det på sikt utvecklas ett helt slutet system.

2.4 Gravrätt

2.4.1 Gravrättens natur

Min bedömning: Gravrättens särskilda rättsliga natur bör behållas.

Arbetsgruppens bedömning: Överensstämmer med min.

Remissinstanserna: Remissinstanserna lämnar arbetsgruppens bedömning utan erinran.

Skälen för min bedömning: Enligt gravrättslagen uppkommer gravrätt när ett visst område på en allmän begravningsplats upplåts för jordande av

en avliden persons stoft eller för förvaring av aska. Det som upplåts kallas gravplats.

Gravrätten är till sin natur offentligrättslig. Den grundas på en ensidig upplåtelse som verkställs av en offentlig myndighet, dvs. av den myndighet som förvaltar en allmän begravningsplats. Gravrätten kan sägas ha lånat en del drag av den civilrättsliga nyttjanderätten. Så är fallet t.ex. i fråga om upplåtelsetid och förverkande vid vanvård. I princip skall emellertid gravrätten ses som en klart avgränsad rätt som inte är förenad med andra rättsverkningar än dem som följer av begravningslagstiftningen.

Enligt min mening finns det inte någon anledning att i en ny lag på begravningsområdet göra några ändringar såvitt gäller gravrättens särskilda natur. I det förslag som jag lägger fram har gravrätten således samma grundläggande rättsliga betydelse som den har i dag. Flera bestämmelser som gäller gravrättens närmare innebörd bör emellertid ändras och kompletteras för att bättre svara mot förhållandena såsom de har utvecklats under den tid som gravrättslagen har varit i kraft.

Jag kommer i det följande att ta upp vissa frågor där jag anser att förändringar i förhållande till vad som gäller i dag bör göras. Bl.a. kommer jag att ta upp frågan om en skyldighet för en avliden gravrättsinnehavares dödsbo att anmäla vem som efter dödsfallet har övertagit gravrätten.

Även en del andra frågor där jag inte är beredd att föreslå några förändringar kommer jag att ta upp till behandling.

2.4.2 Upplåtelse av gravrätt

Mitt förslag: I likhet med vad som gäller enligt gravrättslagen skall gravrätt kunna upplåtas till och innehas av flera personer.

Upplåtelse till en juridisk person får ske endast om det finns särskilda skäl för det.

Arbetsgruppens förslag: Arbetsgruppen föreslår att gravrätt inte skall kunna upplåtas till eller innehas av flera personer. I övrigt överensstämmer arbetsgruppens förslag i huvudsak med mitt.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker arbetsgruppens förslag eller lämnar det utan erinran. Några, bl.a. Svenska kyrkans nämnd för församlings- och pastoratsförvaltning, anser att åtminstone den avlidnes önskemål måste beaktas, även om det innebär att en gravrätt går över till flera personer.

Av de tveksamma eller negativa remissinstanserna pekar bl.a. Göteborgs kyrkliga samfällighet på att det kan skapa onödiga stridigheter mellan de efterlevande, om de inte tillsammans skall kunna inneha en gravrätt.

Några remissinstanser anser att dödsbon liksom i dag skall kunna vara gravrättsinnehavare. Kammarkollegiet menar att gravrätt skall kunna upplåtas till allmänna arvsfonden.

Upplåtelse till en eller flera personer

Som innehavare av en gravrätt anses enligt gravrättslagen den till vilken gravrätten har upplåtits. I de flesta fall sker upplåtelse av gravrätt till bara en person. Det förekommer emellertid att en och samma gravrätt upplåts till flera varandra närstående personer, t.ex. makar eller syskon. En inte helt ovanlig situation är vidare att en gravrätt efter ett dödsfall övergår till den avlidnes efterlevande make och arvingar. De kommer då att inneha gravrätten gemensamt.

Att flera personer jämsides innehar en gravrätt har som arbetsgruppen påpekar i många fall visat sig medföra betydande problem såväl för gravrättsinnehavarna som för de kyrkogårdsförvaltande myndigheterna. För att gravrätten skall kunna utövas, krävs i princip enighet mellan samtliga rättsinnehavare. Om enighet inte kan uppnås, kan gravrätten från den enskildes utgångspunkt bli i det närmaste innehållslös i praktiken. För förvaltningarna medför en ordning med flera innehavare till samma gravrätt ofta en omfattande och svårhanterbar administration. Inte så sällan får förvaltningarna bedriva arbetskrävande efterforskningar för att få kontakt med rättsinnehavarna. Förhållandena kan bli särskilt komplicerade om en eller flera av dem avlider och andra träder i stället utan att förvaltningen får kännedom om det.

Som arbetsgruppen framhåller är det en angelägen uppgift att det skapas goda förutsättningar för kyrkogårdsförvaltningarna att driva sin verksamhet på ett effektivt och billigt sätt. Arbetsgruppen föreslår som ett led i denna strävan att gravrätter i framtiden bara skall få upplåtas till och innehas av en enda person.

Jag menar emellertid att en sådan lösning skulle vara ett alltför stort ingrepp i enskildas rättigheter. För den avlidnes efterlevande torde det många gånger vara naturligt att tillsammans utöva de rättigheter som tillkommer en gravrättsinnehavare, t.ex. att bestämma om anordningar på graven och om gravens utsmyckning. Respekten för den avlidne kräver enligt min mening också att dennes önskemål i möjligaste mån beaktas, även om det innebär att en gravrätt övergår till flera personer. Därtill kommer att en ordning med bara en innehavare av en gravrätt i onödan kan skapa stridigheter mellan de efterlevande.

Jag är därför inte beredd att följa arbetsgruppens förslag på denna punkt, utan anser att gravrätter även i framtiden bör kunna upplåtas till och innehas av flera personer. Intresset av att förenkla kyrkogårdsmyndigheternas administration bör tillgodoses på andra sätt. Jag återkommer senare till denna fråga.

Upplåtelse till en juridisk person

Med innehavet av en gravrätt följer sådana rättigheter och skyldigheter som ytterst är hänförliga till att den som innehar gravrätten också har en personlig anknytning till dem som är gravsatta inom gravplatsen. En gravrätt är inte en förmögenhetstillgång i egentlig bemärkelse och den får

inte bli föremål för sådana förfoganden som försäljning, pantsättning etc. Här träder i stället andra värden i förgrunden som pietet, tradition och personliga känslor. Det kan därför med fog ifrågasättas om juridiska personer skall tillåtas stå som gravrättsinnehavare.

Något uttryckligt förbud mot upplåtelse av gravrätt till juridisk person finns inte i gravrättslagen. Av lagens förarbeten torde emellertid kunna utläsas att sådana upplåtelser inte ligger i linje med lagstiftarens avsikt (prop. 1963: 141 s. 23 f).

Jag anser att det i princip inte bör få förekomma att bolag, föreningar, stiftelser och andra juridiska personer godtas som gravrättsinnehavare. Något generellt förbud mot att upplåta gravrätt till en juridisk person bör emellertid inte ställas upp i en ny lag. En sådan upplåtelse bör kunna tillåtas om det finns särskilda skäl för det. Upplåtelser till stiftelser, ideella föreningar eller institutioner som har en sådan inriktning att medlemmarna eller motsvarande sinsemellan får en personlig anknytning som i det närmaste motsvarar familje- eller släktskapsband bör t.ex. kunna tillåtas.

Den personliga anknytningen, som enligt min mening bör kunna utgöra skäl för att tillåta upplåtelser till juridiska personer, finns normalt också mellan en avliden person och delägarna i hans dödsbo. I motsats till arbetsgruppen anser jag därför att något absolut hinder mot att i framtiden upplåta gravrätt till ett dödsbo inte bör finnas. Eftersom dödsbon bara består under en begränsad tid och möjlighet alltid finns för de enskilda dödsbodelägarna att bli gravrättsinnehavare, bör det dock höra till rena undantagsfallen att dödsbon accepteras som gravrättsinnehavare.

Jag anser i likhet med kammarkollegiet att gravrätt också i vissa fall bör kunna upplåtas till allmänna arvsfonden. Vad jag har erfarit ser arvsfonden i dag regelmässigt till att avlidna vars arv tillfaller fonden får en gravplats och att det betalas för skötseln av gravplatsen. Även om den personliga anknytningen saknas mellan arvsfonden och den avlidna, menar jag att arvsfonden, om den ordnar gravplats och gravskötsel, också bör kunna förvärva gravrätten till gravplatsen.

2.4.3 Upplåtelsetiden

Mitt förslag: Liksom enligt gravrättslagen skall gravrätt kunna upplåtas för en viss tid, minst 15 och högst 50 år, eller för alltid.

Vid tidsbegränsade upplåtelser skall upplåtaren vara skyldig att innan den för upplåtelsen bestämda tiden går ut underrätta gravrättsinnehavaren om förutsättningarna för en ny gravrättsupplåtelse.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt utom att arbetsgruppen föreslår att möjligheten att upplåta gravrätt för alltid avskaffas.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker eller lämnar arbetsgruppens förslag utan erinran. Ett par remissinstanser anser att möjligheten att upplåta gravrätt för alltid bör finnas kvar av religionsfrihetsskäl, eftersom både den judiska och den islamiska religionen kräver att

gravar inte återanvänds. Några framför att även många kristna trosbekännare önskar att bli gravsatta för evärderlig tid.

Skälen för mitt förslag

Upplåtelse av gravrätt för alltid

Enligt 7 § första stycket gravrättslagen får en gravrätt upplåtas för viss tid, minst 15 och högst 50 år, eller för alltid. En upplåtelse för alltid kan dock aldrig avse längre tid än den under vilken gravplatsen utgör del av en allmän begravningsplats. Om upplåtelsetiden inte har bestämts, skall upplåtelsen anses ha skett för 25 år.

Det är således enligt gravrättslagen möjligt för kyrkogårdsmyndigheterna att upplåta gravrätt för alltid. I praktiken sker dock sådana upplåtelser mycket sällan. Skälen till denna restriktivitet är framför allt att kyrkogårdsmyndigheterna för sin planering av verksamheten har behov av att med vissa tidsintervaller stämma av om det finns något intresse av att gravrätten behålls och samtidigt få möjlighet att klara ut vem som då är rättsinnehavare. Planeringsbehovet gör sig särskilt starkt gällande när tillgången på välbelägen gravplatsmark är begränsad.

Som arbetsgruppen framhåller kan det mot denna bakgrund ifrågasättas om det i framtiden bör finnas någon möjlighet att upplåta gravrätt för alltid.

Emellertid kräver bl.a. den judiska och den islamiska religionen att gravar inte återanvänds, utan att begravning sker "för evig tid". Även bland kristna troende finns det många som har den uppfattningen att de döda skall återuppstå på den yttersta dagen och till dess skall vila i frid i sina gravar.

Det skulle visserligen kunna hävdas att önskemål om att få bli begravd "för evig tid" kan tillgodoses genom att begravningen sker på en enskild begravningsplats. Med den stora invandring vi har i Sverige av människor som tillhör olika religioner och trossamfund är det emellertid enligt min mening inte realistiskt att tro att det i framtiden kommer att finnas enskilda begravningsplatser i den omfattningen att alla som så önskar skall kunna begravas inom en sådan. Det måste även i fortsättningen bli så att avlidna som tillhört andra religioner än den kristna kommer att gravsättas inom allmänna begravningsplatser.

Att i lag hindra möjligheten att upplåta gravrätter för alltid skulle kunna uppfattas som ett ingrepp i religionsfriheten. Jag anser därför att möjligheten att upplåta gravrätt för alltid bör finnas kvar även i framtiden. Någon anledning finns inte heller enligt min mening att göra några ändringar avseende de tidsfrister som i dag gäller för tidsbegränsade upplåtelser.

Underrättelse om förutsättningarna för förnyad upplåtelse

När en tidsbegränsad upplåtelse av gravrätt löper ut har gravrättsinnehavaren enligt 7 § andra stycket gravrättslagen rätt att få upplåtelsen förnyad. En förutsättning för detta är att gravplatsen är väl vårdad och att den

förnyade upplåtelsen inte medför synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande och skötsel. En ytterligare förutsättning är att gravrättsinnehavaren före upplåtelsetidens utgång har anmält intresse av att få upplåtelsen förnyad. Enligt min uppfattning bör dessa regler behållas i en ny lag.

Bestämmelserna om förnyad upplåtelse av gravrätt bör enligt min mening ges en generös tillämpning. I princip bör en gravrätt få förnyas så länge det finns någon efterlevande som är villig att ta på sig de förpliktelser som är förenade med innehavet av gravrätten.

Som ett led i kyrkogårdsmyndigheternas service gentemot allmänheten bör myndigheterna kunna åta sig att uppmärksamma gravrättsinnehavarna på det förhållandet att upplåtelsetiden löper ut. Enligt vad jag har erfarit tillämpas denna ordning redan i dag inom många förvaltningar. I en ny lag bör det därför tas in en bestämmelse om att kyrkogårdsmyndigheterna i god tid före upplåtelsetidens utgång skall underrätta gravrättsinnehavarna om förutsättningarna för en förnyad upplåtelse.

Om gravboken eller gravregistret innehåller aktuella uppgifter om vem som är rätt innehavare till varje gravrätt – en fråga som jag återkommer till – torde den nu föreslagna ordningen inte innebära något egentligt merarbete för myndigheterna.

2.4.4 Övergång av gravrätt vid gravrättsinnehavarens död

Mitt förslag: Om det inte finns ett förordnande om övergång av gravrätten vid rättsinnehavarens död, bestämmer efterlevande maken och arvingarna vem eller vilka av dem som gravrätten går över till.

Vid rättsinnehavarens död skall dödsboet till upplåtaren anmäla vem gravrätten har gått över till. Om någon anmälan inte sker eller om det inte finns någon som gravrätten har gått över till, beslutar upplåtaren om det fortsatta gravrättsinnehavet.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt med undantag för att arbetsgruppen föreslår att en gravrätt vid rättsinnehavarens död endast skall kunna övertas av en enda person.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker i huvudsak arbetsgruppens förslag eller lämnar det utan erinran.

Skälen för mitt förslag

Inaktuella uppgifter i gravböckerna

Enligt 5 § gravrättslagen och den därtill anslutande bestämmelsen i 3 § begravningskungörelsen åligger det innehavaren av en allmän begravningsplats att upprätta en gravbok som för varje gravplats skall innehålla bl.a.

uppgift om namn, yrke och adress beträffande den eller de personer till vilken gravplatsen har upplåtits. När så kan ske bör motsvarande uppgifter tas in i fråga om senare gravrättsinnehavare.

Att gravböckerna hålls aktuella är av stor betydelse när det gäller administrationen av begravningsverksamheten. Gravböckerna bör därför innehålla uppgifter som i största möjliga utsträckning är korrekta. I dag finns det emellertid ingen skyldighet att anmäla förändringar i fråga om rätten till en gravplats. Till följd härav finns i gravböckerna i många fall föråldrade och felaktiga uppgifter om vem som är gravrättsinnehavare. Detta kan medföra betydande problem för upplåtaren.

Det finns nämligen flera situationer då upplåtaren måste eller bör få kontakt med gravrättsinnehavaren. Problemen blir särskilt påtagliga i de fall när gravrätten vid gravrättsinnehavarens död har gått över till efterlevande make och arvingar gemensamt. Det kan alltså ibland finnas flera nya innehavare av en gravrätt utan att den berörda kyrkogårdsförvaltningen har fått kännedom om det. Ett tidsödande och ofta resultatlöst arbete måste då läggas ner på att finna någon eller några som, kanske efter flera generationsväxlingar, kan göra anspråk på gravrätten.

För att komma tillrätta med dessa problem är jag inte, som jag tidigare nämnt, beredd att föreslå att det i en ny lag tas in bestämmelser om att det bara skall få finnas en innehavare till varje gravrätt. Problemet för kyrkogårdsmyndigheterna att komma i kontakt med de verkliga gravrättsinnehavarna torde inte heller i första hand bero på att det finns flera gravrättsinnehavare, utan på att förändringar av gravrättsinnehavet inte kommer till myndigheternas kännedom.

Jag menar därför att problemet i allt väsentligt borde kunna lösas om det i en ny lag införs en ordning som leder till att förändringar i gravrättsinnehavet anmäls till kyrkogårdsmyndigheterna i större omfattning än som sker i dag.

Skyldighet för ett dödsbo att anmäla ny gravrättsinnehavare

Som jag nyss nämnt torde olägenheterna med den nuvarande ordningen vara mest påtagliga i de situationer där en gravrättsinnehavare avlider.

I sådana fall bör gälla att gravrätten i första hand går över till den eller dem som gravrättsinnehavaren förordnat i samband med upplåtelsen eller senare. Finns inget förordnande bör gravrätten gå över till den eller dem av den avlidnes efterlevande make och arvingar som dessa bestämmer. Detta överensstämmer i huvudsak med vad som gäller i dag.

För att det skall bli känt för kyrkogårdsmyndigheten vem som är ny innehavare till gravrätten, bör det i en ny lag införas en skyldighet att anmäla detta. Anmälningsskyldigheten bör ligga på den avlidne rättsinnehavarens dödsbo, även om gravrätten enligt särskilt förordnande har gått över till någon annan än en arvinge.

Vid övervägande av inom vilken tid som anmälan skall göras, måste beaktas att dödsbodelägarna kan behöva ett väl tilltaget rådrum att bestämma hur gravrätten eller gravrätterna skall fördelas. Samtidigt får

tidsfristen inte vara så lång att det hinner inträffa sådana förändringar att de berörda förvaltningarna kan få svårt att nå dödsboet.

Enligt *min* mening kan en lämplig tid vara sex månader från dödsfallet. Har dödsboet inte inom den tiden anmält till vem eller vilka gravrätten har gått över eller att det inte finns någon till vilken den har gått över, bör kyrkogårdsmyndigheten förelägga dödsboet att anmäla ny rättsinnehavare och, om föreläggandet inte följs, själv bestämma om det fortsatta gravrättsinnehavet. Myndigheten bör också kunna bestämma ny gravrättsinnehavare i de fall dödsboet anmäler att det inte finns någon som gravrätten har övergått till.

2.4.5 Utövande av gravrätt

Mitt förslag: Gravrätt får utövas endast av den som i gravboken eller gravregistret är antecknad som innehavare av gravrätten.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Remissinstanserna lämnar arbetsgruppens förslag utan erinran.

Skälen för mitt förslag: Det av mig i det föregående avsnittet föreslagna systemet bör kunna fungera fullt ut när det gäller gravrätten till den gravplats där den avlidne gravrättsinnehavaren själv gravsätts. I det fallet är det naturligt att den berörda förvaltningen uppmärksammar förhållandet och kan kontrollera att anmälan kommer in i rätt tid.

Anmälningsskyldigheten bör emellertid gälla också andra gravrätter som den avlidne kan ha haft och andelar i sådana. Man kan emellertid inte utgå från att den avlidnes efterlevande alltid känner till att det finns flera gravrätter eller att den avlidne innehaft en andel i en gravrätt. Dödsboet kan då inte fullgöra sin anmälningsskyldighet och de berörda förvaltningarna får inte vetskap om att gravrättsinnehavaren har avlidit.

Som komplement till de föreslagna bestämmelserna om skyldighet att vid dödsfall anmäla ny gravrättsinnehavare bör därför införas en regel om att endast den som är antecknad som gravrättsinnehavare i gravboken eller gravregistret har rätt att utöva gravrätten. Med en sådan ordning ställs helt allmänt ett krav på enskilda att anmäla förändringar i gravrättsinnehavet, eftersom en anteckning om innehavare är en förutsättning för att gravrätt överhuvudtaget skall få utövas.

När det sålunda efter hand upptäcks att det har inträffat en förändring i gravrättsinnehavet ligger det i de efterlevandes intresse att se till att förhållandena blir uppklarade. Dessutom kan kyrkogårdsmyndigheterna tillämpa de i föregående avsnittet berörda reglerna om föreläggande och beslut.

Mitt förslag: I en ny lag på begravningsområdet slås fast att det är gravrättsinnehavaren som bestämmer över gravvårdar och andra anordningar på gravplatsen.

Upplåtarens begränsande föreskrifter skall utgöra avsteg från denna grundläggande princip och de får inte vara mer långtgående än vad som är nödvändigt för att tillgodose en god gravkultur.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker arbetsgruppens förslag eller lämnar det utan erinran. Ett par remissinstanser anser att förslaget kan leda till att upplåtarens inflytande blir för hårt beskuret. Några menar att uttrycket "god gravkultur" är för obestämt.

Skälen för mitt förslag

Gällande ordning enligt gravrättslagen

Enligt 12 § första stycket gravrättslagen innefattar gravrätten rätt att förse gravplatsen med gravvård, om detta inte strider mot vad som är avsett att gälla för den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen. När det gäller gravvårdens utseende och beskaffenhet samt övriga anordningar på gravplatsen skall iakttas vad upplåtaren föreskriver. Upplåtaren får dock inte meddela andra föreskrifter i detta hänseende än som påkallas för att tillgodose en god gravkultur.

I förarbetena till gravrättslagen (prop. 1963: 141 s. 44) uttalade departementschefen att det var förenat med uppenbara svårigheter att finna ett tillfredsställande uttryck för upplåtarens befogenheter vid granskningen av gravvårdar. Utgångspunkten borde vara att gravrättsinnehavaren äger frihet att bestämma gravvårdens utseende. Enligt vad departementschefen framhöll måste denna frihet visserligen kunna begränsas genom föreskrifter av upplåtaren, men sådana föreskrifter borde inte få gå längre än som kan anses motiverat från de synpunkter upplåtaren såsom värnare om gravplatskulturen har att anlägga. Föreskrifter, som inte krävs för att tillgodose detta syfte, borde inte få förekomma.

Lagrådet anslöt sig till departementschefens uppfattning men ansåg att ordet gravkultur var att föredra framför ordet gravplatskultur. Propositionen kom att utformas i enlighet härmed.

Tillämpningen i praktiken

I fråga om gravanordningarnas utseende och beskaffenhet har avvägningen mellan gravrättsinnehavarens och upplåtarens intressen knutits till bedömningen av vad som skall anses förenligt eller inte förenligt med en god gravkultur. Den hänsyn som måste tas till varje enskild gravrättsinnehava-

res rätt att få utforma sin gravplats i enlighet med den avlidnes och sina egna önskemål skall vägas mot det övergripande intresset av att begravningsplatsen som helhet hålls i ett ordnat och värdigt skick.

Många innehavare av allmänna begravningsplatser har föreskrifter om gravanordningarnas utseende och beskaffenhet. Föreskrifterna är ofta så balanserade att de tillgodoser såväl gravrättsinnehavarens som den kyrkogårdsförvaltande myndighetens intressen. Det finns emellertid exempel på föreskrifter där tyngdpunkten har förskjutits på ett sådant sätt att föreskrifterna mera ensidigt tillgodoser myndigheternas intressen. Därigenom har den i förarbetena till gravrättslagen angivna utgångspunkten, att gravrättsinnehavaren har frihet att bestämma om gravvård och annan gravanordning, urholkats så att rättsinnehavaren i det närmaste har berövats möjligheterna att påverka anordningarnas utformning. Föreskrifter av detta långtgående slag har uppenbarligen inte varit avsedda vid tillkomsten av 12 § gravrättslagen och det är tveksamt om de skulle godtas vid en rättslig prövning. En alltför långtgående styrning i fråga om t.ex. enhetlighet medför för övrigt risk för att man motverkar syftet att värna om en god gravkultur.

Gravrättsinnehavarens bestämmanderätt

De allmänna begravningsplatserna är öppna för alla medborgare, oavsett deras religiösa hemvist eller uppfattning i livsåskådningsfrågor. Därav följer att det kan finnas högst varierande önskemål om gravanordningarnas utformning. Det är väsentligt att slå fast, att det av religionsfrihetsskäl måste tillåtas sådana symboler och andra utsmyckningar av gravplatserna som är att hänföra till de olika trossamfundens gravskick. Jag anser att enskilda också i övrigt måste i största möjliga utsträckning få frihet att utforma gravplatserna på det sätt som den avlidne har önskat eller de anhöriga finner värdigt eller annars passande. I själva tanken att vårda minnet av de döda ligger att var och en måste ges en betydande frihet att få göra det i enlighet med sin egen uppfattning.

Den givna utgångspunkten bör enligt min mening vara att den enskilde gravrättsinnehavaren bestämmer om hur gravanordningarna skall utformas. I sak överensstämmer detta med gällande rätt. En del av de problem som har uppkommit kan sannolikt hänföras till att den grundläggande principen inte har kommit till så klart uttryck i lagstiftningen att den har fått ett ordentligt genomslag vid rättstillämpningen. I en ny begravningslagstiftning bör därför bestämmelserna utformas så att gravrättsinnehavarens grundläggande bestämmanderätt över gravplatsen anges tydligare än i dag.

Upplåtarens begränsande föreskrifter

Även om sålunda utgångspunkten bör vara att gravrättsinnehavaren bestämmer om gravanordningarnas utseende och beskaffenhet, är det nödvändigt att upplåtaren av gravrätten också får inflytande över hur grav-

platsen anordnas. Annars kan huvudmännen för de allmänna begravningsplatserna inte fullgöra den skyldighet att hålla begravningsplatserna i ordnat och värdigt skick som har ålagts dem genom lagstiftningen.

Det allmänna intresse som upplåtaren genom föreskrifter skall tillgodose har i gravrättslagen som framgått sammanfattats under begreppet god gravkultur. Föreskrifterna skall vara nödvändiga för att det skyddsvärda intresset av en god gravkultur skall kunna tillgodoses. I anslutning härtill vill jag framhålla, att föreskrifter som kan anses befogade för en del av en begravningsplats, t.ex. av hänsyn till miljön eller de kulturhistoriska värdena, inte alltid kan anses försvarliga för en annan del. I de fall där någon del av en begravningsplats kräver långtgående föreskrifter, har upplåtaren ofta möjlighet att planera andra delar så att enskilda där får en större frihet. Härigenom kan upplåtaren i praktiken medverka till att man skapar en valmöjlighet. En differentiering av föreskrifterna torde ibland också vara nödvändig för att man skall kunna tillgodose de skilda trossamfundens önskemål om att få tillämpa sitt eget begravningsskick.

De förhållanden som upplåtaren har att bevaka rör sig i stort sett om att begravningsplatsen som helhet är lämpligt utformad från både milö- och skötselsynpunkt och att säkerheten för de anställda och den besökande allmänheten inte eftersätts. Det rör sig också om sådana förhållanden som att de kulturhistoriska värdena skall värnas, att andra gravrättsinnehavares rätt inte skall trädas för när och att dessa eller den besökande allmänheten inte skall behöva utsättas för något som allmänt sett kan väcka anstöt. Följaktligen kan upplåtaren meddela föreskrifter som syftar till att förhindra påtagligt störande inslag i en känslig miljö. Andra exempel på föreskrifter är sådana som avser att förhindra gravanordningar som innebär praktiska olägenheter för innehavarna av intilliggande gravplatser.

Arbetsgruppen har övervägt att ersätta det tämligen vaga begreppet god gravkultur med en mera klargörande beskrivning av det övergripande intresse som kan motivera inskränkningar i gravrättsinnehavarens rätt att bestämma om gravplatsens utformning. Det har emellertid visat sig svårt att finna en beskrivning som är tydligare än den nuvarande och samtidigt heltäckande. I likhet med arbetsgruppen anser jag därför att begreppet bör behållas. De nya bestämmelserna bör emellertid utformas så att det klarare än i dag framgår att upplåtarens föreskrifter förestavade av hänsynen till en god gravkultur utgör ett avsteg från den grundläggande principen om gravrättsinnehavarens bestämmanderätt. Därigenom torde det stå helt klart att de inskränkande föreskrifterna skall grundas på sakliga skäl av det slag som jag nyss har berört.

Mitt förslag: För att upplåtaren skall få vidta ändringar på en gravplats som är upplåten med gravrätt skall det – utom i vissa särskilda fall – krävas medgivande av gravrättsinnehavaren.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Alla remissinstanser utom två tillstyrker i huvudsak arbetsgruppens förslag eller lämnar det utan erinran. De två negativa, Norrköpings kyrkliga samfällighet och Sölvesborgs församling, anser att förslaget går för långt i tillgodoseendet av gravrättsinnehavarnas intressen.

Skälen för mitt förslag: I den nuvarande begravningslagstiftningen finns det inte några bestämmelser som reglerar den situationen att gravrättsupplåtaren vill göra ändringar på en gravplats som är upplåten med gravrätt. I praxis har emellertid ibland bestämmelsen i 12 § första stycket gravrättslagen, nämligen att gravrättsinnehavaren skall iaktta de föreskrifter som upplåtaren meddelar i fråga om gravvårdens eller andra gravanordningars utseende och beskaffenhet, tolkats så att den har ansetts ge gravrättsinnehavaren ett skydd mot sådana ingripanden från upplåtarens sida som inte är påkallade för att tillgodose en god gravkultur. Samtidigt har gravrättsinnehavaren ansetts skyldig att underkasta sig sådana åtgärder som uppfyller detta villkor.

På grund av att den nuvarande lagstiftningen inte innehåller några bestämmelser om ändring på gravplats, är det vanligt att kyrkogårdsmyndigheterna förbehåller sig rätt att ändra på gravplatser genom klausuler i gravskötselavtal, dvs. avtal som gäller gravplatsernas vård och underhåll men som inte i rättsligt hänseende har annat än indirekta beröringspunkter med gravrätten som sådan. Det måste emellertid ifrågasättas om detta är en lämplig ordning. De begränsningar i gravrättsinnehavarens rätt att behålla gravplatsen i ursprungligt skick som kan vara nödvändiga bör i princip ingå bland villkoren för själva gravrättsupplåtelsen. En klausul i ett skötselavtal, som har träffats med en annan person än gravrättsinnehavaren, kan över huvud taget inte göras gällande mot gravrättsinnehavaren.

Av det anförda följer enligt min mening att det inte är lämpligt att frågor om ändring på gravplatser regleras genom särskilda avtal som löper vid sidan av gravrättsupplåtelserna. Samtidigt finns det ett behov för kyrkogårdsmyndigheten att ibland kunna gå in och göra ändringar på en gravplats som är upplåten med gravrätt. Enligt min uppfattning bör därför en ny lag innehålla allmänna bestämmelser på området. Härigenom kan säkerligen de särskilda ändringsklausulerna som nu tillämpas i vissa skötselavtal undvaras.

Jag anser att huvudregeln bör vara att kyrkogårdsmyndigheten under upplåtelsetiden inte får vidta någon ändring på gravplatsen, om inte gravrättsinnehavaren har medgett det. Om denne har fått tillstånd att pryda sin gravplats på ett visst sätt, bör upplåtaren alltså inte utan vidare kunna tvinga fram ändringar på den för att tillgodose sina egna intressen.

Gravrättsinnehavaren måste i princip kunna utgå från att gravplatsen under upplåtelsetiden får behållas i det ursprungliga skicket.

Även om utgångspunkten sålunda bör vara att kyrkogårdsmyndigheten inte utan medgivande får vidta ändringar på en gravplats skulle det leda för långt om gravrättsinnehavaren under alla förhållanden skulle ges rätt att få behålla sin gravplats i oförändrat skick. Sådana ändringar som är nödvändiga för att upplåtaren skall kunna fullgöra sina skyldigheter enligt lagstiftningen på miljö, hälso- och arbetarskyddsområdena måste få genomföras oavsett om gravrättsinnehavaren medger det eller inte. Upplåtaren måste också till förebyggande av skada på gravplatsen eller intilliggande gravplatser, ha rätt att utan medgivande vidta nödvändiga åtgärder. Till den nyssnämnda huvudregeln bör således läggas vissa undantagsbestämmelser av den nu angivna innebörden. Jag återkommer till reglernas närmare utformning i specialmotiveringen till lagförslaget.

Det bör framhållas att de regler som jag föreslår om ändring på gravplats inte är avsedda att utgöra något hinder mot sådana klausuler i skötselavtal som anger förutsättningarna för själva skötselavtalets fullgörande. På samma sätt som i dag måste upplåtaren givetvis inom avtalets ram kunna föreskriva villkoren för sitt åtagande. Om en gravplats är anordnad så att den är särskilt svårskött, har kyrkogårdsmyndigheten följaktligen möjlighet att ekonomiskt kompensera sig för sitt merarbete. Detta förhållande torde mången gång medföra att man kan enas om att gravplatsen skall utformas på ett sådant sätt att skötseln av den inte försvåras.

2.4.8 Gravskötsel

Min bedömning: I likhet med vad som gäller enligt den nuvarande begravningslagstiftningen bör gravrättsupplåtaren inte vara skyldig att svara för skötsel av en gravplats.

Upplåtaren bör inte heller befrias från att återbetala gravskötselmedel som inte har förbrukats.

Arbetsgruppens förslag: Arbetsgruppen föreslår att det i en ny lag tas in bestämmelser om att upplåtaren skall ombesörja den grundläggande skötseln av en gravplats, om gravrättsinnehavaren begär det och betalar kostnaderna för skötseln. Vidare föreslår arbetsgruppen bestämmelser om att upplåtaren skall befrias från att återbetala sådana medel för gravskötsel som kan finnas kvar när gravrätten upphör.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker arbetsgruppens förslag eller lämnar det utan erinran. Domkapitlet i Luleå och Järfälla församling anser att upplåtarna själva bör få bestämma om man skall åta sig skötsel av gravar. Domkapitlet i Lund och Tranås kommun är negativa till förslaget om att upplåtaren befrias från att återbetala skötselmedel som inte förbrukats.

Avtal om gravskötsel

Gravrättsinnehavaren är enligt 10 § första stycket gravrättslagen skyldig att hålla sin gravplats i ordnat och värdigt skick. Om han brister i denna skyldighet kan gravrätten enligt bestämmelsens andra stycke förverkas.

Som ett led i sin service mot gravrättsinnehavarna åtar sig begravningsplatsernas huvudmän i allmänhet att mot ersättning svara för skötseln av gravplatserna. Ett gravskötselåtagande grundar sig på ett avtal mellan huvudmannen för en allmän begravningsplats, å ena sidan, och gravrättsinnehavaren eller ibland någon annan person, å den andra. Sådana avtal är av civilrättslig karaktär och de omfattas inte av lagstiftningen om begravningsverksamheten.

Tvister om tolkning eller fullgörande av skötselavtal prövas i princip av allmän domstol. Kommunalbesvär kan emellertid förekomma såvitt gäller församlingens eller kommunens beslut i vissa frågor, t.ex. om fastställande av taxa för skötselavgifterna.

Det finns inte någon skyldighet för de allmänna begravningsplatsernas huvudmän att åta sig gravskötsel för sådana gravplatser som är upplåtna med gravrätt. Det står också huvudmännen fritt att, inom ramen för gängse avtalsrättsliga och kommunalrättsliga principer, bestämma de närmare villkoren i ett skötselavtal. Här kan nämnas att det inför konsumenttjänstlagens ikraftträdande den 1 juli 1986 utarbetades ett standardavtal för skötsel av gravplats i samarbete mellan Svenska kyrkans kyrkogårdsdelegation och konsumentverket.

Ibland kan det vara svårt för gravrättsinnehavarna att själva svara för skötseln av sina gravplatser. Det är inte ovanligt att en gravrättsinnehavare bor på någon annan ort än den där gravplatsen är belägen och därmed inte själv kan ombesörja den kontinuerliga omvårdnaden av gravplatsen. Vissa gravrättsinnehavare är därför beroende av hjälp för att kunna fullgöra sin skyldighet.

För att tillförsäkra alla gravrättsinnehavare möjligheten att få åtminstone en viss grundläggande skötsel ordnad genom gravrättsupplåtarens försorg, föreslår arbetsgruppen att det i en ny lag införs bestämmelser om skyldighet för upplåtaren att ombesörja en sådan skötsel, om gravrättsinnehavaren begär det och betalar kostnaderna för det.

För min del anser jag emellertid att det inte torde föreligga något egentligt behov av att göra detta till en obligatorisk uppgift för gravrättsupplåtaren. Som jag har nämnt tidigare åtar sig redan i dag de flesta huvudmännen skötsel av gravar. I de fåtal fall där huvudmännen inte tillhandahåller sådana tjänster, torde det alltid finnas en möjlighet att anlita någon annan från orten för att sköta den praktiska omvårdnaden av graven. I den mån gravrättsinnehavaren inte själv har sådana kontakter på orten får det förutsättas att kyrkogårdsmyndigheten kan hjälpa till med att förmedla tjänsten. För den enskilde gravrättsinnehavaren torde detta inte vara förenat med några större olägenheter.

I en ny lag på begravningsområdet bör det därför inte tas in några bestämmelser som gör skötsel av gravar till en obligatorsk uppgift för de

allmänna begravningsplatsernas huvudmän. Skötselavtalen bör i stället liksom hittills grunda sig på ett frivilligt ingånget avtal mellan huvudmannen och gravrättsinnehavaren och således vara av civilrättslig art.

Gravskötselmedel

När det gäller medel för gravskötsel är det vanligt att enskilda, t.ex. i samband med ett dödsfall, önskar avsätta ett bestämt belopp för skötsel av graven under en längre tid. De belopp som betalas in administreras antingen genom att upplåtaren själv förvaltar medlen eller samverkar med en bank om detta. Eftersom de avsatta medlen i dessa fall normalt inte tillhör kyrkogårdsmyndigheten, leder denna ordning till en omfattande administration för myndigheten. Det gäller framför allt när medel som inte förbrukats skall återbetalas i samband med att upplåtelsetiden går ut eller gravrätten återlämnas.

För att komma tillrätta med problemen föreslår arbetsgruppen en bestämmelse om att kyrkogårdsmyndigheterna skall befrias från att återbetala sådana medel för gravskötseln som kan finnas kvar när gravrätten upphör.

Jag anser emellertid att en sådan ur rättslig synpunkt tveksam bestämmelse inte bör införas. Den naturliga ordningen bör vara att kyrkogårdsmyndigheterna endast åtar sig att mot ett bestämt belopp sköta en grav under en bestämd tid. Med en sådan ordning uppkommer inga problem med överblivna skötselmedel, eftersom medel som betalas enligt skötselavtalet tillfaller huvudmannen.

2.4.9 Äldre icke tidsbegränsade gravrättsupplåtelser och skötselavtal

Min bedömning: Inga bestämmelser bör införas som gör det möjligt att återta gravrätter som upplåtits för alltid och att skötselavtal knutna till gravrätterna i samband med återtagandet skall upphöra att gälla.

Arbetsgruppens förslag: Arbetsgruppen föreslår att det skall bli möjligt att återta gravrätter som upplåtits för alltid under förutsättning att det har förflutit minst 70 år sedan upplåtelsen och minst 50 år sedan den senaste gravsättningen. Den rättsinnehavare som önskar det får enligt förslaget i regel rätt till en ny och tidsbegränsad upplåtelse.

Arbetsgruppen föreslår vidare att det åtagande som kan finnas att sköta gravplatsen skall upphöra vid återtagandet.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker arbetsgruppens förslag eller lämnar det utan erinran. Flera remissinstanser menar emellertid att det skulle vara stötande för rättskänslan om inte ingångna avtal skall behöva hållas. Några remissinstanser avstyrker av religionsfrihetsskäl förslaget att äldre gravrätter skall kunna återtas.

Skälen för min bedömning: Gravrätter som är upplåtna för alltid och till

vilka är knutna eviga skötselåtaganden är en ekonomisk belastning för framför allt de större kyrkogårdsförvaltningarna. Arbetsgruppen har uppskattat att det totalt finns omkring 160.000 för alltid-upplåtelser som är förenade med eviga skötselåtaganden.

Gravplatser som har upplåtits för alltid kan inte återanvändas. För att tillgodose behovet av nya gravplatser måste kyrkogårdsmyndigheterna därför ofta anlägga nya eller utvidga redan befintliga begravningsplatser.

De belopp som en gång betalades in för skötseln av gravplatserna har ofta helt urholkats genom kostnadsutvecklingen, vilket har fört med sig att skötseln måste bekostas av skattemedel. Enligt arbetsgruppen är det sammantaget betydande belopp som krävs och kommer att krävas för att på sikt fullgöra de eviga skötselåtagandena.

För att komma tillrätta med dessa problem har arbetsgruppen föreslagit att gravrättsupplåtelser för alltid under vissa förutsättningar skall kunna återtas och att gravskötselavtal knutna till gravrätterna i samband därmed skall upphöra att gälla.

Som jag tidigare har anfört (avsnitt 2.4.3) bör möjligheten att upplåta gravrätt för alltid finnas kvar i framtiden främst av religionsfrihetsskäl. Enligt min mening kan delvis samma skäl anföras mot att återta gravrätter som upplåtits för alltid. Därtill kommer att det strider mot grundläggande principer för vår rättsordning att bryta ingångna avtal.

Som *kyrkomötet* har framhållit i en framställning till regeringen med anledning av en motion i ämnet (mot. 1990: 31, KL 11, kskr. 12) finns vissa möjligheter enligt 36 § avtalslagen (1915: 218) att jämka eller lämna ett avtal eller avtalsvillkor utan avseende. Kyrkomötet har därvid också ifrågasatt om de motiv som bär upp denna bestämmelse kan läggas till grund för en författningsreglering av de eviga skötselavtalen. Frågan huruvida man med framgång kan åberopa 36 § avtalslagen för att jämka eller upphäva ett evigt skötselavtal ankommer det på domstolarna att avgöra. Att vid sidan om avtalslagen införa regler som tar sikte på de eviga skötselavtalen anser jag för min del inte böra komma i fråga.

Jag är alltså inte beredd att följa arbetsgruppens förslag i dessa delar.

2.4.10 Delgivning

Mitt förslag: Delgivningslagen görs tillämplig på all delgivning som skall ske enligt den nya lagen.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt med undantag av att arbetsgruppen föreslår att det vid kungörelsedelgivning i vissa ärenden i stället för annonsering i tidningar skall anslås ett meddelande på begravningsplatsen och sättas upp en skylt vid gravplatsen.

Remissinstanserna: Arbetsgruppens förslag har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna. Några remissinstanser pekar på att det är förenat med praktiska svårigheter att hålla meddelanden anslagna på anslagstavlor. Andra vill ha kvar annonseringen i ortspressen. Konsument-

verket framhåller att en skylt på gravplatsen kan uppfattas som integritetskränkande.

Skälen för mitt förslag: I 1 § delgivningslagen (1970: 428, ändrad senast 1990: 62) föreskrivs bl.a. att om delgivning i enlighet med föreskrift i lag eller annan författning skall ske i ärende hos en myndighet, skall delgivning verkställas enligt delgivningslagen. Om det i annan författning har meddelats bestämmelser om delgivning som avviker från lagen, gäller dock de bestämmelserna.

I gravrättslagen finns det inte några föreskrifter om delgivning bortsett från en särskild bestämmelse i 10 § andra stycket om kungörelsedelgivning i samband med förverkande av gravrätt. Denna bestämmelse ersätter den grundläggande bestämmelsen om kungörelsedelgivning i 17 § delgivningslagen där det bl.a. föreskrivs att delgivning skall ske genom annonsering i Post- och Inrikes Tidningar och ortstidning eller endera av dessa. I övrigt är delgivningslagen tillämplig på all delgivning som skall ske enligt gravrättslagen.

För att en gravrätt skall kunna förklaras förverkad, krävs enligt gravrättslagen att gravrättsupplåtaren har förelagt gravrättsinnehavaren att sätta gravplatsen i stånd inom ett år och att denne inte har efterkommit anmaningen. Om gravrättsinnehavaren inte är känd eller om hans adress är okänd, skall föreläggandet införas i Post- och Inrikes Tidningar samt i ortstidning. Av lagen (1977: 654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m.m. (ändrad senast 1983: 1039) följer att kungörelsen skall införas i alla lokala dagstidningar som har en spridning av någon betydenhet bland dem inom orten till vilken kungörelsen riktar sig.

Arbetsgruppen konstaterar att frågor om förverkande av gravrätt är relativt vanligt förekommande inom de större förvaltningarna och att det snarare är regel än undantag att kungörelsedelgivning måste tillgripas. Enligt arbetsgruppen leder annonseringen i tidningarna till avsevärda kostnader för de berörda förvaltningarna och torde inte heller vara något effektivt sätt att komma i kontakt med gravrättsinnehavarna.

Arbetsgruppen föreslår mot denna bakgrund att det vid kungörelsedelgivning i ärenden om förverkande av gravrätt, liksom i ärenden om ny upplåtelse av gravrätt och ändringar eller andra åtgärder på en gravplats, inte skall vara obligatoriskt att annonsera i några tidningar. I stället föreslår arbetsgruppen att kungörelsedelgivning får ske genom att den handling som skall delges hålls tillgänglig hos myndigheten och genom att ett meddelande om detta och om handlingens huvudsakliga innehåll anslås på lämpligt sätt inom begravningsplatsen. Vidare föreslår arbetsgruppen att det dessutom skall sättas upp en skylt vid den berörda gravplatsen med en uppmaning till gravrättsinnehavaren att ta kontakt med kyrkogårdsmyndigheten.

Jag kan hålla med arbetsgruppen om att annonsering i Post- och Inrikes Tidningar inte är något effektivt sätt att komma i kontakt med berörda gravrättsinnehavare. Däremot är jag inte övertygad om att detta också gäller annonsering i ortspressen. I vart fall torde det enligt min mening vara betydligt fler människor som uppmärksammar en annons i ortstidningen än en kungörelse på begravningsplatsens anslagstavla och ett meddelande

på gravplatsen. Sannolikheten för att en annons i ortstidningen leder till att gravrättsinnehavaren på något sätt får del av myndighetens meddelande torde därmed vara större än med arbetsgruppens förslag. Skulle gravrättsinnehavaren inte vara bosatt på orten kan annonsen uppmärksammas av någon anhörig eller någon annan på orten som för innehållet vidare till gravrättsinnehavaren.

Att – som arbetsgruppen föreslår – sätta upp ett meddelande på gravplatsen om att ta kontakt med kyrkogårdsmyndigheten kan av många uppfattas som integritetskränkande. En sådan ordning bör därför redan av det skälet undvikas.

Med hänsyn till det anförda är jag inte beredd att följa arbetsgruppens förslag på denna punkt. Enligt min mening är den lämpligaste ordningen att utan undantag låta delgivningslagens bestämmelser gälla. Det innebär bl.a. att myndigheterna i fortsättningen inte blir tvungna att annonsera i Post- och Inrikes Tidningar vid kungörelsegivningar, utan kan nöja sig med att annonsera i ortstidningar.

2.5 Övriga frågor

2.5.1 Anmälan om dödsfall

Mitt förslag: Reglerna om dödsfallsanmälan förs över från folkbokföringslagsstiftningen till begravningslagstiftningen.

Det införs regler om till vilket pastorsämbete ett dödsfall skall anmälas.

Den sjukvårdsinrättning där den avlidne vårdades eller till vilken han har förts i anslutning till dödsfallet skall i fortsättningen anmäla dödsfallet. I övrigt vilar anmälningsskyldigheten på de anhöriga.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Arbetsgruppens förslag om att sjukvårdsinrättningarna skall anmäla dödsfall har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna. Flera anser att dessa skall göra anmälan bara om det inte finns några anhöriga. Arbetsgruppens förslag i övrigt godtas i huvudsak av remissinstanserna.

Skälen till mitt förslag: När någon har avlidit här i landet skall dödsfallet enligt 31 § folkbokföringslagen (1967: 198, ändrad senast 1990: 355) skyndsamt anmälas till pastorsämbetet. Anmälan skall göras av den efterlevande maken eller annan anhörig som har sammanbott med den avlidne eller som av annan anledning finns på platsen. Om det inte finns någon sådan anmälningsskyldig, bör husfolk, husvärd eller annan som är närmast till det anmäla dödsfallet.

Reglerna om dödsfallsanmälan finns således i folkbokföringslagstiftningen. Där finns också den grundläggande bestämmelsen om dödsbevis (se avsnitt 2.5.2). Mera detaljerade föreskrifter om dödsbevis finns däremot i begravningslagstiftningen. Även om denna ordning inte kan antas ha föranlett några avgörande olägenheter för de berörda myndigheterna är

det enligt min mening inte tillfredsställande med en uppdelning av bestämmelserna på olika regelkomplex. För de enskilda människorna blir det svårt att hitta bestämmelserna. Jag anser därför att bestämmelserna om dödsfallsanmälan och dödsbevis så vitt möjligt bör samlas i en och samma författning. För den oinitierade torde det vara mest naturligt att de återfinns bland de regler som i övrigt handlar om vad som skall iakttas i samband med ett dödsfall.

Jag föreslår därför att reglerna om dödsfallsanmälan förs över från folkbokföringslagstiftningen till begravningslagstiftningen. I de författningar som reglerar folkbokföringen bör det dock tas in en hänvisning till de bestämmelser som jag här föreslår.

I samband med överflyttningen av bestämmelserna bör det enligt min mening också göras vissa sakliga ändringar i fråga om anmälningsskyldigheten.

Av de nu gällande bestämmelserna om dödsfallsanmälan framgår inte klart till vilket pastorsämbete som anmälan skall göras. Det är emellertid naturligt att en dödsfallsanmälan sker i första hand till pastorsämbetet i den församling där den avlidne senast var kyrkobokförd. Så sker också i de flesta fall. Jag anser att denna ordning bör göras till huvudregel. Om den avlidnes kyrkobokföringsort inte är känd, t.ex. om den avlidne inte kan identifieras, eller om den avlidne aldrig har varit kyrkobokförd här i landet, bör anmälan i stället ske till pastorsämbetet i den församling där dödsfallet inträffade.

I praktiken är det oftast begravningsentreprenören som på uppdrag av den avlidnes anhöriga anmäler dödsfallet till pastorsämbetet. Det formella ansvaret för att anmälan görs åvilar dock de anhöriga. Detta synes i och för sig naturligt från principiella synpunkter. Kraven på snabbhet och säkerhet vid anmälningar av detta slag måste emellertid ställas mycket högt. Samma krav gäller vid anmälan av födelse. Sådan anmälan görs i stort sett undantagslöst av sjukvårdsinrättningarna. Eftersom den helt övervägande delen av alla dödsfall, omkring 85 procent, inträffar på någon sjukvårdsinrättning framstår det enligt min mening som rimligt att inrättningarna ombesörjer rapporteringen även i dessa fall. I motsats till en del remissinstanser anser jag därför i likhet med arbetsgruppen att föreskrifterna om anmälningsskyldighet bör ändras så att sjukvårdsinrättningarna skall svara för anmälan av dödsfall i de fall då dödsfallet har inträffat på en sådan inrättning eller om den avlidne i anslutning till dödsfallet har förts dit.

Rutinerna för den nya rapporteringen torde kunna utformas på ett sådant sätt att uppgiften inte behöver bli särskilt betungande för sjukvårdsinrättningarna.

Enligt min mening bör de anhörigas anmälningsskyldighet kvarstå i de fall när dödsfallet har inträffat på någon annan plats än en sjukvårdsinrättning och den avlidne inte har förts till en sådan inrättning i samband med dödsfallet.

Mitt förslag: Det nuvarande dödsbeviset delas upp på två handlingar, ett dödsbevis och ett intyg om dödsorsaken. Reglerna om detta samlas i begravningslagstiftningen.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker arbetsgruppens förslag eller lämnar det utan erinran. Några, bl.a. rättsläkarstationerna i Lund och Umeå, anser emellertid att förslaget med två handlingar är otillräckligt genomtänkt. Socialstyrelsen föreslår att ett delat dödsbevis får ett helt nytt dokumentnamn för att undvika begreppsförvirring.

Skälen för mitt förslag

Dödsbevisets funktioner

Enligt 32 § folkbokföringslagen skall vid dödsfall ett intyg om dödsorsaken, ett dödsbevis, lämnas till pastorsämbetet. Mera detaljerade bestämmelser om dödsbevis finns i 14 § begravningskungörelsen.

I huvudsak fyller dödsbeviset den funktionen att det utgör underlag för pastorsämbetenas anteckningar i den s.k. död- och begravningsboken och för den statistik som bygger på dessa uppgifter. Dödsbeviset har också en viktig funktion att fylla i medicinskt hänseende när det gäller dödsorsaksstatistiken. Sedan pastorsämbetena har fullgjort sina uppgifter i folkbokföringshänseende översänds därför alla dödsbevis till statistiska centralbyrån.

Dödsbeviset har en grundläggande betydelse också för begravningen av en avliden. Gravsättning av stoft eller kremering får nämligen äga rum först sedan dödsbeviset har företetts för pastorsämbetet. Om det av beviset framgår att det inte finns anledning att anta att döden har orsakats av annan person och det inte heller i övrigt finns skäl att göra en fullständigare undersökning av den döda kroppen, får gravsättning eller kremering ske utan vidare prövning. I annat fall skall polismyndigheten underrättas och i förekommande fall även annat berört pastorsämbete. Polismyndigheten prövar därefter tillståndsfrågan och kan i samband därmed föranstalta om en rättsmedicinsk undersökning. I sådana fall kan pastorsämbetet utfärda intyg för gravsättning eller kremering först sedan polismyndigheten har meddelat tillstånd till detta.

De närmare föreskrifterna om dödsbevis finns således i dag i begravningskungörelsen. Flertalet av dem avses bli överförda till en förordning knuten till den nya lag som jag föreslår. Vissa av bestämmelserna måste dock av konstitutionella skäl föras över till lagen. Också den grundläggande bestämmelsen om dödsbevis i 32 § folkbokföringslagen bör flyttas över till den nya lagen. Skälet till detta är att jag, enligt vad jag har anfört i det föregående (avsnitt 2.5.1), anser att bestämmelser som har samband med begravningen så vitt möjligt bör samlas i begravningslagstiftningen.

De nuvarande reglerna om dödsbevis har inte till alla delar fungerat så bra i praktiken. Bl.a. har det för att undvika att det går för lång tid mellan ett dödsfall och gravsättningen vid sidan av författningsbestämmelserna i den praktiska tillämpningen utvecklats ett system med s.k. preliminära och kompletterande dödsbevis. Omkring 15 procent av alla dödsbevis som utfärdas årligen, utfärdas enligt den ordningen.

Under våren 1986 har det enligt en särskild förordning (1986: 134) bedrivits en begränsad försöksverksamhet med ett förenklat dödsbevis som grund för intyg för gravsättning och kremering. Försöksverksamheten har inneburit att pastorsämbetena i vissa fall har fått utfärda intyg för gravsättning eller kremering även om dödsbeviset inte har innehållit ett sådant uttalande om dödsorsaken som krävs enligt den nuvarande ordningen. Uppgifter härom har således i stället kunnat lämnas i efterhand. Resultatet av försöksverksamheten har, bortsett från en del tekniska problem, i stort sett varit positivt.

Mot denna bakgrund föreslår jag att de uppgifter som det nuvarande dödsbeviset skall innehålla delas upp på två olika handlingar. Den ena, som utgör ett intygande om dödsfallet, bör förutom vissa data om den avlidne, i huvudsak innehålla uppgift om dödsorsaksundersökning eller om obduktion har utförts och uttalande om det finns anledning att anta att döden har orsakats av annan person eller om det i övrigt finns skäl att göra en fullständigare undersökning av den döda kroppen. Denna handling, som också i framtiden bör kunna kallas *dödsbevis*, är den handling som jag föreslår skall ligga till grund för pastorsämbetets prövning av frågan om gravsättning eller kremering kan ske.

Den resterande delen av det nuvarande dödsbeviset, nämligen den del som innehåller *intyg om dödsorsaken*, bör brytas ut för att bli en separat handling. Den bör förutom läkarens uttalande om dödsorsaken även innehålla uppgift om de omständigheter på vilka uttalandet grundas. Om dödsorsaken inte har kunnat fastställas, bör läkaren, liksom hittills, i intyget ange sin uppfattning om orsaken och ange de omständigheter på vilken uppfattningen grundas.

I normalfallet bör dödsbeviset och intyget om dödsorsaken följas åt och avlämnas samtidigt till pastorsämbetet. Den av mig föreslagna ordningen medger dock att intyget om dödsorsaken i vissa fall kan lämnas något senare än dödsbeviset utan att gravsättningen eller kremeringen för den skull behöver fördröjas.

Slutligen kan jag här nämna att organisationskommittén för folkbokföringen i betänkandet (SOU 1990: 18) Lag om folkbokföringsregister m.m. föreslår att de i vissa fall integritetskränkande uppgifterna om dödsorsaken som i dag finns inom kyrkobokföringen skall undantas från registrering i de framtida folkbokföringsregistren. Om detta förslag genomförs, kommer det inte att finnas något behov av att de uppgifter som enligt mitt förslag skall anges i intyget om dödsorsaken tillställs folkbokföringsmyndigheten.

Min bedömning: Mitt förslag till ny begravningslagstiftning bör vara möjligt att genomföra utan att det allmänna tillförs ökade resurser.

Mina förslag innebär att stiftssamfälligheterna, kyrkogårdsmyndigheterna, länsstyrelserna och kammarrätterna delvis får nya uppgifter.

Sålunda skall stiftssamfälligheterna få ett särskilt ansvar för den del av begravningsverksamheten som rör dem som inte tillhör något kristet trossamfund. Detta nya ansvar kommer att underlätta hanteringen av de problem som uppstår när avlidna av religiösa skäl inte kan begravas på våra vanliga kyrkogårdar. Stiftssamfälligheternas kostnader för detta nya ansvar torde kompenseras av att de i samfälligheterna ingående kyrkliga kommunerna avlastas motsvarande ansvar och kostnader. Men med den kvalitetshöjning som ett sådant särskilt ansvar rimligtvis för med sig kan kostnadsökningar inte uteslutas.

Förslaget innebär vidare att kyrkogårdsmyndigheterna får en lagfäst skyldighet att vid tvister mellan efterlevande om kremering och gravsättning medla mellan parterna. I de få fall tvister förekommer torde kyrkogårdsmyndigheterna redan i dag i praktiken försöka åstadkomma en samförståndslösning. I den mån sådana inte kan nås innebär det administrativa svårigheter för de berörda myndigheterna. Mitt förslag i denna del bör därför inte leda till ett ökat resursbehov för kyrkogårdsmyndigheterna, utan snarare minskade kostnader i de få fall där tvister förekommer.

Länsstyrelserna skall enligt mitt förslag pröva frågor om anordnande av enskilda begravningsplatser. Enligt den ordning som i dag gäller enligt 1 § begravningskungörelsen skall ansökan om enskild begravningsplats ges in till länsstyrelsen, som med eget yttrande skall överlämna ärendet till regeringen. Länsstyrelserna har således redan att i yttrande till regeringen ta ställning till sådana ansökningar. Mitt förslag i denna del bör därför inte föranleda ökade kostnader eller behov av ökade resurser för länsstyrelserna. Samtidigt avlastas regeringen prövningen av dessa ärenden i första instans.

Mitt förslag innebär vidare att länsstyrelserna skall lösa tvister mellan de efterlevande i frågor som rör kremering och gravsättningen. Det kan förutses att sådana tvister kommer att komma under länsstyrelsens prövning i ett ytterst fåtal fall. Den nya uppgiften bör därför kunna handhas inom ramen för befintliga resurser hos varje enskild länsstyrelse.

Länsstyrelserna skall enligt förslaget också som andra instans pröva en del nya typer av ärenden. Det gäller ärenden om intyg för gravsättning eller kremering, tillstånd till gravsättning eller kremering, anstånd med kremering, anstånd med gravsättning av stoft eller aska samt utlämnande av aska till enskild. Dessa ärenden är inte av den karaktären att det kan befaras att överklagandena till länsstyrelsen blir många. Ärendena torde också vara förhållandevis enkla att avgöra. Länsstyrelserna bör därför klara av även dessa uppgifter inom ramen för befintliga resurser.

Kammarrätterna kommer enligt mitt förslag att få en del nya ärende-

grupper. Det gäller överklaganden av länsstyrelsernas beslut dels vid prövning av tvister mellan de efterlevande i fråga om kremering och om gravsättningen, dels i de nyss angivna ärendena om intyg för gravsättning eller kremering m.m., dels i fråga om utströende av aska på någon annan plats än begravningsplats och delning av aska. Länsstyrelsernas beslut i ärenden om utströende av aska överklagas i dag till regeringen och uppgår till färre än fem ärenden per år. Från regeringen till kammarrätterna flyttas enligt mitt förslag också prövningen av överklaganden av länsstyrelsernas beslut om flyttning av gravsatt stoft och aska. De uppgår nu till ca 20 ärenden per år. Med mina förslag om möjlighet att få anstånd med gravsättning av stoft eller aska och om en liberalare tillståndsgivning i flyttningsärenden, bör dock antalet överklaganden på sikt minska väsentligt. Min bedömning är därför att ärendemängden hos varje kammarrätt bara kommer att öka högst marginellt.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom civildepartementet upprättats förslag till

1. begravninglag,
2. lag om ändring i folkbokföringslagen (1967: 198),
3. lag om ändrig i lagen (1988: 950) om kulturminnen m.m.

Lagförslag 2 har upprättats i samråd med statsrådet Åsbrink och lagförslag 3 i samråd med utbildningsministern.

4 Specialmotivering till lagförslagen

4.1 Förslaget till begravningslag

1 kap. Definitioner

1 § I denna lag avses med
- *begravningsplatser*: områden eller utrymmen som är behörigen anordnade för förvaring av avlidnas stoft eller aska och som har tagits i anspråk för detta ändamål, främst kyrkogårdar eller andra gravområden, minneslundar, kolumbarier eller urnmurar,
- *allmänna begravningsplatser*: sådana begravningsplatser som är anordnade av pastorat eller kyrkliga samfälligheter inom svenska kyrkan, av kommuner eller annars av det allmänna,
- *enskilda begravningsplatser*: andra begravningsplatser än allmänna,
- *gravrätt*: den rätt som uppkommer när en bestämd gravplats på en allmän begravningsplats upplåts till någon för gravsättning,
- *kremering*: förbränning av stoftet efter en avliden person,
- *gravsättning*: placering av stoft eller aska inom en bestämd gravplats och placering eller utströende av aska i minneslund eller på någon annan plats än begravningsplats,
- *gravanordningar*: gravvårdar och andra gravöverbyggnader, stenramar, staket eller andra liknande anordningar på en gravplats,
- *kyrkogårdsmyndigheter:* myndigheter som förvaltar allmänna begravningsplatser,
- *krematoriemyndigheter*: myndigheter som förvaltar krematorier.

Paragrafen innehåller först en definition av vad som avses med *begravningsplatser* i lagen. Definitionen omfattar både allmänna och enskilda begravningsplatser. Därefter definieras *allmänna resp. enskilda begravningsplatser*. Dessa definitioner har delvis sin motsvarighet i 1 § gravrättslagen.

I jämförelse med vad som gäller i dag har definitionen av begravningsplatser förenklats. Vid exemplifieringen av de olika typerna av begravningsplatser anges nu endast vissa huvudtyper. Andra typer av begravningsplatser kan således förekomma.

Det uppställda kravet på att begravningsplatser skall vara behörigen anordnade för förvaring av avlidnas stoft eller aska, innebär att bl.a. bestämmelserna i PBL om bygglov måste ha iakttagits beträffande begravningsplatser som anordnats efter den 1 januari 1989, då sådana blev bygglovspliktiga.

Däremot krävs det inte längre att en allmän begravningsplats också är invigd i svenska kyrkans ordning. Eftersom invigningen således inte längre utgör en nödvändig utgångspunkt för det särskilda rättsskydd som tillkommer en allmän begravningsplats, måste något annat faktum bilda utgångspunkt för inträdet av de rättsliga effekterna. Enligt paragrafen inträder de rättsliga effekterna när begravningsplatsen första gången tas i anspråk för begravningsändamål. Eftersom upplåtelse av gravplats och gravsättning

alltid skall antecknas i gravboken eller gravregistret kommer tidpunkten för detta att finnas dokumenterad.

Även när det gäller enskilda begravningsplatser inträder det särskilda rättsskydd som tillkommer en sådan först när den tagits i anspråk för begravningsändamål. Förutsättningarna för att få anordna enskilda begravningsplatser anges i 2 kap. 6 och 7 §§.

Definitionen av *gravrätt* motsvarar 6 § första stycket gravrättslagen. De närmare föreskrifterna om gravrätt finns i 7 kap.

Som har utvecklats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.1) är gravrätten av offentligrättslig natur. Gravrätt uppkommer endast vid upplåtelse av en gravplats på en allmän begravningsplats. I överensstämmelse med gravrättslagens terminologi används begreppet rätt till gravplats som beteckning på den rätt som uppkommer vid motsvarande upplåtelse på enskilda begravningsplatser.

För att gravrätt skall uppkomma krävs det att det sker en upplåtelse till någon och att upplåtelsen avser en bestämd gravplats. Gravrätt uppkommer följaktligen inte vid gravsättning av avliden som inte efterlämnar någon till vilken gravplatsen kan upplåtas. För det fallet finns det särskilda föreskrifter i 8 kap. 1 §. Gravrätt kan inte heller uppkomma när aska efter avliden jordas eller strös ut i minneslund. Själva tanken med detta begravningsskick är nämligen att gravsättningen inte skall vara knuten till någon bestämd plats inom minneslunden.

En gravplats kan bestå av en eller flera gravar. En grav är det utrymme inom gravplatsen som beräknas åtgå för en kista eller en urna.

Med *kremering* avses förbränning av stoftet efter en avliden person. Bestämmelser om krematorier finns i 3 kap.

Med *gravsättning* menar man i regel att stoftet eller askan efter en avliden person placeras inom en bestämd gravplats, t.ex. i en kist- eller urngrav eller i en urnnisch. Av paragrafen framgår emellertid att med gravsättning avses också när aska placeras eller strös ut i en minneslund eller på någon annan plats än begravningsplats. Gravsättning i lagens mening avser således alla förfaranden genom vilka en avlidens stoft eller aska lämnas i slutligt förvar.

Enligt den nya lagen används termen *gravanordningar* som beteckning på gravvårdar och andra gravöverbyggnader, stenramar, staket eller andra liknande anordningar på en gravplats.

Enligt gällande rätt torde till anordningar på en gravplats även höra gravkullar, träd och möjligen också vissa andra växter. Dessa anordningar räknas i den nya lagen till gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt. Dit räknas också t.ex. anordnande av grusytor, plantering av häckar och prydnadsväxter samt uppsättande av vaser och lyktor eller andra föremål som har samband med gravplatsens mera tillfälliga prydande.

Med *kyrkogårdsmyndighet* och *krematoriemyndighet* avses den kyrkokommunala eller kommunala myndighet som förvaltar en allmän begravningsplats respektive ett krematorium.

Allmänna begravningsplatser

Huvudmannaskapet

> 1 § Allmänna begravningsplatser med ett tillräckligt antal gravplatser och andra gravanläggningar av allmänt förekommande slag skall anordnas och hållas av de territoriella pastoraten inom svenska kyrkan.
>
> Regeringen får för särskilda fall besluta att en allmän begravningsplats skall anordnas och hållas av kommun i stället för pastorat.

Paragrafen motsvarar 2 § första stycket gravrättslagen.

I överensstämmelse med vad som numera gäller enligt församlingslagen i fråga om kompetensfördelningen mellan församling och pastorat har i *första stycket* åliggandet att anordna och hålla allmänna begravningsplatser flyttats över från församlingarna till pastoraten. Enligt församlingslagen är det visserligen en församlingsangelägenhet att anlägga och underhålla begravningsplatsen, men denna angelägenhet skall skötas av pastoratet.

På begravningsplatsen skall det finnas ett tillräckligt antal gravplatser och andra gravanläggningar. Vad som skall anses vara ett tillräckligt antal avgörs i huvudsak av bestämmelsen i 3 §, enligt vilken gravplats skall beredas dem som vid dödsfallet var kyrkobokförda på orten.

Av 4 § följer att rätten till gravplats inte får göras beroende av trostillhörighet. Gravplats skall alltså beredas såväl kristna som icke kristna trosbekännare. Vissa icke kristna trosbekännare har emellertid önskemål om att få sina gravplatser skilda från andra gravplatser.

Enligt 2 § åligger det stiftssamfälligheten att anordna och hålla allmänna begravningsplatser med särskilda gravplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund. Härigenom har denna del av begravningsverksamheten blivit en kyrkokommunal uppgift på stiftsplanet.

Minimikravet när det gäller tillräckligt antal gravplatser bestäms alltså av skyldigheten gentemot församlingsborna. Det kan ifrågasättas om den planering som krävs även skall innefatta en beredskapsreserv med tanke på krigs- och katastrofförhållanden. Det som man i sådana situationer främst måste inrikta sig på är frågor om hälsa och miljö. Men med hänsyn till det utbredda bruket av kremering, särskilt i storstäder som är mest aktuella i sammanhanget, torde dessa problem kunna komma att bemästras i sådan omfattning att det inte framstår som rimligt att huvudmannen skall behöva göra markreservationer för så extrema förhållanden.

På begravningsplatserna skall finnas inte bara gravplatser utan även andra anläggningar av allmänt förekommande slag. Härmed avses t.ex. minneslund, urnlund och kolumbarium.

Uttrycket allmänt förekommande slag relaterar till vad som faktiskt förekommer, och huvudmännens skyldigheter kommer därmed att förändras med tiden. Problemen måste antas vara störst på de små begravningsplatserna. Det kan vara svårt att tillgodose enstaka önskemål om gravsättning i viss anläggning som visserligen måste anses vara allmänt förekom-

mande, men som dittills inte har förekommit på begravningsplatsen. Skyldighet att tillgodose sådana önskemål kan inte anses inträda förrän efterfrågan har uppnått beaktansvärd omfattning.

I likhet med vad som nu gäller skall regeringen enligt *andra stycket* kunna besluta att huvudmannaskapet för en allmän begravningsplats skall ligga på den borgerliga kommunen.

> 2 § Allmänna begravningsplatser med särskilda gravplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund skall anordnas och hållas av stiftssamfälligheterna inom svenska kyrkan eller, i fall som avses i 1 § andra stycket, av kommunen.

Paragrafen saknar motsvarighet i gällande lagstiftning. Skälen till den nya bestämmelsen har utvecklats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.2).

Enligt paragrafen läggs ansvaret för att anordna och hålla allmänna begravningsplatser med särskilda gravplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund på stiftssamfälligheterna. Att angelägenheten ankommer på stiftssamfälligheten innebär dock inte att denna i praktiken måste verkställa de uppgifter som följer härav. Det är ingenting som hindrar att stiftssamfälligheten uppdrar åt en lokal kyrklig kommun att med anslagna medel förvalta en begravningsplats för dem som inte tillhör något kristet trossamfund. Det är emellertid inte möjligt för stiftsamfälligheten att delegera uppgifter som innebär myndighetsutövning, exempelvis upplåtelse av gravrätt, till en lokal kyrklig kommun. En sådan delegation kan dock ske t.ex. till chefen för begravningsplatsen, om denne anställs av stiftssamfälligheten.

Av paragrafen framgår vidare att en kommun skall ha ansvaret för dem som inte tillhör något kristet trossamfund, om kommunen är huvudman för en allmän begravningsplats.

Skyldigheten att tillhandahålla gravplats

> 3 § På allmän begravningsplats skall gravplats beredas dem som vid dödsfallet var kyrkobokförda inom pastoratet, den kyrkliga samfälligheten eller kommunen.
>
> Om tillgången på gravplatsmark medger det, får också andra beredas gravplats där.

Paragrafen saknar motsvarighet i gällande lagstiftning och avser huvudmännens skyldigheter och befogenheter att tillhandahålla gravplatser. Skälen till de nya bestämmelserna har utvecklats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.4).

Av paragrafens *första stycke* framgår att huvudmannen för en allmän begravningsplats är skyldig att bereda gravplats åt den som vid sin död var kyrkobokförd i en församling inom pastoratet, samfälligheten eller kommunen. Skyldigheten gäller i förhållande till alla medlemmar i den kyrkliga eller borgerliga kommunen oavsett samfundstillhörighet. Detta under-

stryks såvitt gäller de vanliga allmänna begravningsplatserna av bestämmelsen i 4 § första stycket. För dem som inte tillhör något kristet trossamfund skall stiftssamfälligheterna ha ansvaret för att det finns begravningsplatser med särskilda gravplatser för dem inom stiftet. För sådana begravningsplatser får enligt 4 § andra stycket ställas upp villkor angående trostillhörighet.

Det bör i sammanhanget framhållas att den angivna skyldigheten att bereda någon gravplats i praktiken kommer att få betydelse endast i de fall när gravsättningen inte skall ske inom en gravplats som redan är upplåten med gravrätt. När det finns en gravplats med upplåten gravrätt bestämmer nämligen i princip gravrättsinnehavaren om gravsättning inom gravplatsen (se 7 kap. 21 §).

Huvudmännens skyldighet gäller att bereda någon gravplats, dvs. en bestämd gravplats eller plats i minneslund, om sådan förekommer på orten. Den gäller däremot inte upplåtelse av gravrätt. Därav följer att enskilda inte med stöd av bestämmelsen får någon rätt att i förtid förvärva gravrätt på en begravningsplats eller, om det finns flera begravningsplatser på orten, bestämma på vilken av dem som gravsättning skall ske. Detta är frågor som huvudmännen liksom nu bestämmer själva. Huvudmännen bör dock naturligtvis såvitt möjligt försöka tillgodose den avlidnes eller de efterlevandes önskemål.

I *andra stycket* har också tagits in en bestämmelse, varigenom huvudmännen uttryckligen ges befogenhet att bereda gravplats åt andra än dem som enligt det föregående har rätt till gravplats. Härigenom ges huvudmännen stöd för den generösa inställning som i dag på många håll visas mot människors önskemål att få vila på en bestämd begravningsplats. Den begränsning av kompetensen, som har angetts i bestämmelsen, tar sikte på att frikostigheten inte får ta sig sådana uttryck att man i praktiken inte kan fullgöra sina skyldigheter mot dem som enligt första stycket har getts rätt till gravplats.

> **4 §** Rätten till gravsättning på en allmän begravningsplats skall inte vara beroende av att den avlidne tillhörde visst trossamfund.
>
> Detta gäller dock inte för rätten till gravsättning på en sådan allmän begravningsplats som avses i 2 §.

Paragrafen motsvarar delvis 4 § jordfästningslagen.

Enligt 2 § skall det finnas begravningsplatser med särskilda gravplatser för dem som inte tillhörde något kristet trossamfund. Detta inverkar emellertid inte på sådanas rätt till gravplats på de vanliga allmänna begravningsplatserna. De har alltså samma rätt som andra till gravplats på dessa begravningsplatser, men de kan inte kräva att få sina gravplatser samlade och avskilda från andra.

De i paragrafen angivna förbuden mot villkor för rätt till gravsättning på de allmänna begravningsplatserna gäller naturligtvis inte bara för de fall då rätt till gravplats föreligger enligt 3 § första stycket utan även då huvudmännen med utnyttjande av sin befogenhet därtill bereder gravplats även åt dem som inte kyrkobokförts på orten.

Bestämmelsen i första stycket är självfallet inte tilllämplig om en begravningsplats har anordnats särskilt för avlidna som inte tillhörde något kristet trossamfund. Med hänsyn till dessa begravningsplatsers särskilda karaktär bör man som villkor för gravsättning kunna ställa upp att den avlidne inte tillhörde något kristet trossamfund. Det är emellertid viktigt att inte sådana villkor ställs upp som gör det omöjligt att t.ex. bereda makar som har tillhört skilda trossamfund gemensam gravplats.

Gravkarta, gravbok, gravregister

> **5 §** För varje allmän begravningsplats skall upprättas en gravkarta och föras gravbok eller gravregister enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen motsvarar 5 § gravrättslagen.

Eftersom gravböckerna i allt större utsträckning ersätts av datorbaserade system har bestämmelsen formulerats så att det klart framgår att det i stället för gravbok får föras gravregister. För att ett sådant register skall få föras med hjälp av automatisk databehandling måste dock föreskrifterna i datalagen (1973: 289, omtryckt 1982:446, ändrad senast 1990:410) iakttas.

Som upplysning har angetts att närmare föreskrifter kommer att meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Det gäller framför allt vilka uppgifter som skall antecknas.

Enskilda begravningsplatser

> **6 §** Enskilda begravningsplatser får anordnas och hållas bara av trossamfund eller stiftelser som har fått tillstånd till det.
>
> Frågor om tillstånd prövas av länsstyrelsen i det län där begravningsplatsen är eller avses bli anordnad.

Paragrafen reglerar vilka som skall få anordna och hålla enskilda begravningsplatser och ersätter delvis 2 § andra stycket gravrättslagen. I att anordna och hålla får anses ingå även att utvidga en befintlig begravningsplats. Den ändringen har vidtagits att det endast är trossamfund och stiftelser som skall kunna erhålla tillstånd. Dessutom har tillståndsprövningen flyttats från regeringen till länsstyrelserna.

Av 9 kap. 9 § följer att länsstyrelsens beslut skall kunna överklagas hos regeringen.

7 § Tillstånd att anordna och hålla en enskild begravningsplats får lämnas bara om det finns särskilda skäl för det och det kan antas att trossamfundet eller stiftelsen kan behålla begravningsplatsen och fullgöra de skyldigheter som ankommer på innehavare av begravningsplatser.

I paragrafen anges förutsättningarna för tillstånd att anordna och hålla en enskild begravningsplats.

Det har i paragrafen inte uppställts krav på några särskilda kvalifikationer hos sökanden. Sådana krav ställs emellertid på ett indirekt sätt genom att sökanden för att erhålla tillstånd måste antas ha förmåga att fullgöra sina skyldigheter att sköta och för framtiden bevara begravningsplatsen. Detta förutsätter att det finns en viss stadga hos sökandens organisation och ekonomi. Ett trossamfund t.ex. måste åtminstone ha antagit stadgar av icke alltför bristfällig beskaffenhet och ha valt styrelse. Det måste alltså kunna betraktas som en juridisk person. Trossamfundet kan vidare knappast tänkas uppfylla kraven om det inte är verksamt här i landet och har en något så när stor anslutning av medlemmar och en etablerad ställning i övrigt. Någon närmare precisering av vad som skall avses med trossamfund har inte ansetts behövlig. Det torde inte innebära någon svårighet för länsstyrelserna att avgöra detta.

För att en enskild begravningsplats skall få anordnas ställs det vidare upp kravet på att det skall finnas särskilda skäl för det. Det innebär att sökanden måste visa upp något godtagbart syfte med begäran om att få anordna en sådan begravningsplats. Beträffande vad som kan utgöra sådana skäl hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.3).

När det i paragrafen talas om att "fullgöra de skyldigheter som ankommer på innehavare av begravningsplatser" syftas på att sökanden skall kunna uppfylla inte bara de krav som ställs enligt 12 § utan även kraven enligt annan lagstiftning, t.ex. kulturminneslagen och PBL.

8 § Tillstånd att anordna eller hålla en enskild begravningsplats får förenas med särskilda villkor.

Paragrafen ersätter delvis 2 § andra stycket gravrättslagen.

Enligt 8 kap. 2 § PBL krävs numera bygglov för att anordna begravningsplatser. Om tillstånd enligt 6 § ges innan byggnadsnämnden har meddelat bygglov, bör som villkor för att anordna begravningsplatsen föreskrivas att bygglov erhålls. Andra villkor som kan ställas upp är t.ex. att det område som skall tas i anspråk som begravningsplats utgör en särskild fastighet.

9 § Rätten till gravplats som har upplåtits på en enskild begravningsplats får inte pantsättas eller utmätas.
Första stycket gäller även i fråga om gravanordningar.

Föreskrifterna i paragrafen motsvarar delvis 13 § gravrättslagen.

> **10 §** Ett område som skall tas i anspråk för begravningsplats får inte vara belastat av panträtt, nyttjanderätt, servitut eller andra rättigheter.
>
> Om det inte medför någon olägenhet, får området dock vara belastat av rättigheter av sådant slag som kan upplåtas enligt ledningsrättslagen (1973: 1144).

Paragrafen motsvarar till viss del vad som stadgades i 1 § begravningskungörelsen i dess lydelse före den 1 januari 1989. Här regleras det fallet att en ny begravningsplats skall anordnas eller en befintlig begravningsplats skall utvidgas. Därvid föreskrivs att det område som skall tas i anspråk inte får vara belastat av några som helst rättigheter. Undantag görs endast för ledningsrätter, som under angiven förutsättning skall kunna få finnas.

Undantaget för ledningsrätter har formulerats så att det skall täcka såväl det fallet att upplåtelse av ledningsrätt har skett enligt ledningsrättslagen, som det fallet att rättigheten har upplåtits genom servitut före ledningsrättslagens tillkomst.

Tidigare skulle länsstyrelsen godkänna förslag till allmän begravningsplats enligt begravningskungörelsen. Länsstyrelsen kunde därvid kontrollera att det område som skulle tas i anspråk var befriat från belastande rättigheter. Efter lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 1989 prövas emellertid frågor om anordnande och väsentlig ändring av begravningsplats vid bygglovprövning enligt PBL. Länsstyrelsens tillstånd såvitt avser ianspråktagande av nya områden för begravningsplats krävs nu bara vid utvidgning av begravningsplats i vissa fall, varvid prövningen sker enligt kulturminneslagen.

Varken vid bygglovprövning eller vid prövning enligt kulturminneslagen finns det anledning att gå in på frågan om eventuella rättigheter som kan belasta ett område som skall tas i anspråk för begravningsplats. Det åligger därför huvudmannen för begravningsplatsen att själv se till att området inte besväras av några rättigheter och att därvid pröva frågan om eventuella ledningsrätter skall kunna få finnas.

När det gäller enskilda begravningsplatser blir det länsstyrelsen som vid tillståndsprövningen (se 6 §) skall se till att de områden som skall tas i anspråk inte besväras av några rättigheter och i förekommande fall pröva frågan om ledningsrätter.

För att ett område skall få tas i anspråk för begravningsplats trots förekomsten av ledningsrätt krävs enligt paragrafen att ledningsrätten inte medför någon olägenhet. Så kan ofta antas vara fallet när det t.ex. gäller områden avsedda för trafik och ytor i anslutning till ekonomibyggnader. Såväl mark- som luftledningar skall under den angivna förutsättningen kunna få finnas. Det kan väl inte uteslutas att ledningar bedöms kunna beröra även ytor avsedda för gravsättning utan olägenhet, t.ex. luftledningar och markledningar på större djup, men härvid måste risken för behov av reparationer beaktas. Eftersom det rör sig om nya områden som

skall tas i anspråk bör man vid planeringen ha möjlighet att se till att eventuella ledningsrätter kommer att bli belägna så att de inte innebär någon olägenhet.

> **11 §** En begravningsplats får inte utmätas och inte heller belastas med panträtt eller andra rättigheter som kan inskrivas enligt jordabalken.

Paragrafen motsvarar delvis 3 § första stycket gravrättslagen. En språklig justering har dock företagits med hänsyn till att begreppet inteckning numera bara avser inskrivning i fastighet av visst penningbelopp.

Bestämmelsen i denna paragraf tar sikte på befintliga begravningsplatser. Dessa får inte belastas av panträtter, nyttjanderätter och andra rättigheter som kan inskrivas. Bestämmelsen utgör däremot inte något hinder mot att tvångsrätter läggs över begravningsplatser. Sådana frågor prövas enligt respektive tvångslag, t.ex. expropriationslagen.

Begravningsplatsers skick

> **12 §** En begravningsplats skall hållas i ordnat och värdigt skick och den helgd som tillkommer de dödas vilorum skall alltid iakttas.

Paragrafen är i huvudsak överförd från 4 § gravrättslagen. Föreskriften om att begravningsplatsen skall underhållas och skötas så att sanitär olägenhet inte uppstår har dock utmönstrats. Det är nämligen uppenbart att de föreskrifter som finns i miljö- och hälsoskyddslagstiftningen ändå gäller.

Bestämmelser om underhåll och vård finns även i 4 kap. 11 § kulturminneslagen och i 3 kap. PBL. Med hänsyn till begravningsplatsernas speciella karaktär har det dock ansetts motiverat med en särskild regel i lagen som understryker de speciella hänsyn som måste tas.

Föreskriften kan läggas till grund för den allmänna tillsyn över begravningsverksamheten som enligt 9 kap. 2 § ligger på länsstyrelserna. Den ger också kyrkogårdsmyndigheterna det grundläggande legala stödet för deras myndighetsutövning gentemot gravrättsinnehavarna och andra enskilda.

Gravöppning

> **13 §** En grav får öppnas bara genom innehavarens av begravningsplatsen försorg.
>
> Graven får inte öppnas på ett sådant sätt att stoft eller aska skadas.

Paragrafens första stycke motsvarar 9 § andra stycket gravrättslagen. De i andra stycket angivna förutsättningarna för gravöppning ersätter föreskrifterna i 7 och 8 §§ begravningskungörelsen.

Av paragrafens *första stycke* framgår att det är innehavaren av begravningsplatsen som svarar för gravöppning. Uttryckssättet, genom innehavarens försorg, markerar att det faktiska arbetet inte nödvändigtvis måste utföras av innehavaren med dess egen personal. Gravöppningen måste emellertid ske på innehavarens ansvar och under dennes överinseende.

En grav kan behöva öppnas för ny gravsättning, för flyttning av stoft eller aska eller för omgrävning och återanvändning. Därvid får tidigare gravsatt stoft eller aska inte skadas. Det framgår av *andra stycket*. Innehavaren kan vägra flyttning eller ny gravsättning inom en gravplats om detta inte kan ske utan att tidigare gravsatt stoft eller aska skadas (se 7 kap. 24 §).

Överlåtelse, användning för annat ändamål, nedläggning

> **14 §** En begravningsplats får överlåtas eller användas för annat än det avsedda ändamålet bara efter länsstyrelsens tillstånd.
>
> Även för nedläggning helt eller delvis av en begravningsplats krävs länsstyrelsens tillstånd. Ett sådant tillstånd får förenas med villkor för nedläggningen och områdets framtida användning.

Paragrafen motsvarar i stort sett 3 § första och andra styckena gravrättslagen.

I 3 § tredje stycket gravrättslagen anges att bestämmelserna om begravningsplatser skall i tillämpliga delar gälla även gravkor. Det har inte ansetts nödvändigt att föra över den bestämmelsen till paragrafen. Om ett gravkor undantagsvis är att betrakta som en begravningsplats omfattas det under alla förhållanden av den nu ifrågavarande paragrafen och av 10 och 11 §§. Om ett gravkor är att anse som en gravanordning inom en allmän begravningsplats omfattas det av de regler som gäller generellt för sådana anordningar (7 kap. 25-29 §§).

3 kap. Krematorier

> **1 §** Krematorier får anordnas och hållas bara av den som innehar en allmän begravningsplats eller av en kyrklig samfällighet.

Bestämmelser om anläggande av krematorium finns för närvarande i 10 § begravningskungörelsen. Enligt dessa kan krematorium få anläggas även av enskilda. Denna möjlighet har nu slopats, eftersom det inte har ansetts föreligga något behov av en i enskild regi bedriven kremationsverksamhet. Med hänsyn härtill har det inte ansetts nödvändigt att ha kvar någon motsvarighet till bestämmelsen i 12 § första stycket begravningskungörelsen, nämligen att det för varje krematorium skall finnas en föreståndare.

Paragrafen utgår från att det är huvudmännen för de allmänna begravningsplatserna, dvs. pastoraten, stiftssamfälligheterna eller kommunerna, som anordnar och håller krematorier. Det blir emellertid också möjligt att

bilda flerpastoratssamfälligheter för att anordna och hålla ett krematorium, även om samfälligheterna inte är huvudmän för en allmän begravningsplats.

> 2 § Krematorier får inte utmätas eller belastas med panträtt.

Paragrafen saknar motsvarighet i gällande lagstiftning. Den överensstämmer i huvudsak med vad som gäller för de allmänna begravningsplatserna enligt 2 kap. 11 §. I motsats till 2 kap. 11 § innefattar paragrafen emellertid också ett förbud att pantsätta ett krematorium som ligger på ofri grund.

> 3 § Kremering får ske bara i krematorier.

Paragrafen motsvarar 23 § första stycket begravningskungörelsen. Föreskriften straffsanktioneras i 9 kap. 1 §.

> 4 § Vid krematorierna skall föras kremationsjournaler enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

Paragrafen motsvarar delvis 13 § begravningskungörelsen. Övriga bestämmelser i den paragrafen anger vad som skall antecknas i kremationsjournalen. De avses bli intagna i en förordning knuten till lagen. I paragrafen lämnas en upplysning om detta.

4 kap. Anmälan om dödsfall, dödsbevis, intyg om dödsorsaken m.m.

Anmälan om dödsfall

> 1 § När någon har avlidit i Sverige, skall dödsfallet skyndsamt anmälas till pastorsämbetet i den församling där den avlidne senast var kyrkobokförd.
>
> Om det inte är känt var den avlidne senast var kyrkobokförd eller om den avlidne inte har varit kyrkobokförd i Sverige, skall dödsfallet anmälas till pastorsämbetet i den församling där det inträffade.

I 31 § folkbokföringslagen anges att dödsfall skyndsamt skall anmälas till pastorsämbete. Det finns inte några föreskrifter om till vilket pastorsämbete som dödsfallet skall anmälas. I regel anmäls det till pastorsämbetet i den församling där den avlidne var kyrkobokförd. Av skäl som framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.1) förs nu bestämmelsen om dödsfallsanmälan över till begravningslagstiftningen. I den överflyttade bestämmelsen ges det dessutom föreskrifter om till vilket pastorsämbete som ett dödsfall skall anmälas.

Av paragrafens *första stycke* framgår att ett dödsfall här i landet skall

anmälas till pastorsämbetet i den församling där den avlidne senast var kyrkobokförd. Om den avlidne inte var kyrkobokförd här i landet men tidigare har varit det, skall dödsfallsanmälan följaktligen göras till pastorsämbetet på den senaste kyrkobokföringsorten. Om det i något fall pågår tvist om rätt kyrkobokföringsort, innebär bestämmelsen att anmälningsorten blir den ort där den avlidne var kyrkobokförd när tvisten uppkom. Av föreskrifterna i förvaltningslagen om myndigheternas serviceskyldighet följer att pastorsämbetena skall lämna enskilda vägledning och annan hjälp samt bistå den som av misstag vänder sig till fel myndighet (jfr prop. 1985/86:80 s. 60).

Paragrafens *andra stycke* innehåller kompletterande bestämmelser för det fall att det inte är känt var den avlidne senast var kyrkobokförd eller den avlidne inte varit kyrkobokförd här i landet. Det är således fråga om rena undantagsfall som när den avlidne inte kan identifieras eller när någon avlider under ett mera tillfälligt besök i vårt land. I dessa fall skall anmälan göras till pastorsämbetet i den församling där dödsfallet inträffade. Man torde i regel kunna utgå från att det är samma plats som den där den avlidne påträffades.

2 § Om den avlidne vid dödsfallet vårdades på en sjukvårdsinrättning eller fördes dit i anslutning till dödsfallet, skall anmälan om dödsfallet göras av sjukvårdsinrättningen.

3 § I andra fall än som avses i 2 § skall dödsfallet anmälas av den avlidnes make eller sambo eller av någon annan som vid dödsfallet sammanbodde med den avlidne eller som av någon anledning fanns på platsen.

4 § Om det inte finns någon som enligt 2 eller 3 § är skyldig att anmäla dödsfallet, skall dödsfallet anmälas av den avlidnes hyresvärd eller av den som annars är närmast till det eller av polismyndigheten.

Paragraferna innehåller föreskrifter om vem som anmäler dödsfallet. Motsvarande föreskrifter finns i dag i 31 § folkbokföringslagen. Liksom i dag är anmälningsskyldigheten osanktionerad. I fråga om skälen för att bestämmelserna nu tas in i den nya begravningslagen och för de sakliga ändringar som i samband därmed görs hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.1).

Den i *2 §* intagna skyldigheten för sjukvårdsinrättningarna att göra dödsfallsanmälan är en nyhet. Begreppet sjukvårdsinrättning används i samma betydelse som i 14 § begravningskungörelsen. Socialstyrelsen har i anslutning till den bestämmelsen meddelat närmare föreskrifter om vad som skall avses med begreppet (SOSFS(M) 1987:1). Skyldigheten gäller anmälan av dödsfall för den som vårdas på sjukvårdsinrättningen eller i anslutning till dödsfallet har förts dit. Om någon t.ex. efter en trafikolycka förs till sjukhus men vid fram- komsten har avlidit, skall följaktligen sjukvårdsinrättningen anmäla dödsfallet. I de angivna situationerna är i regel läkare vid sjukhusen skyldiga att utfärda dödsbevis. Det bör därför vara möjligt att blankettekniskt och på annat sätt utforma sådana rutiner

för rapporteringen av dödsfall, att uppgiften inte blir särskilt betungande för sjukvårdsinrättningarna.

Till *3 §* har förts den nuvarande bestämmelsen om skyldighet för anhöriga att göra dödsfallsanmälan. Deras skyldighet inträder endast i de fall när det inte ankommer på en sjukvårdsinrättning att anmäla dödsfallet. Ofta gäller det sådana fall när någon avlider i bostaden.

I 4 § har angetts vem som gör dödsfallsanmälan när det inte finns någon som enligt 2 och 3 §§ är skyldig att anmäla dödsfallet. I huvudsaklig överensstämmelse med gällande rätt görs anmälan då av hyresvärden eller den som annars är närmast till det. Eftersom det i dessa fall ofta torde vara polismyndigheten som anmäler dödsfallet har lagtexten kompletterats med en uppgift om detta.

> **5 §** När stoftet eller askan efter en person som har avlidit utomlands har förts in till Sverige, skall den som ordnar med gravsättningen snarast anmäla detta till pastorsämbetet i den församling där den avlidne senast var kyrkobokförd.
>
> Om det inte är känt var den avlidne senast var kyrkobokförd eller om den avlidne inte har varit kyrkobokförd i Sverige, skall anmälan göras till pastorsämbetet i den församling där stoftet eller askan skall gravsättas.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 19 § och 28 § första stycket begravningskungörelsen. I paragrafen anges uttryckligen till vilket pastorsämbete som anmälan skall göras.

Dödsbevis och intyg om dödsorsaken

> **6 §** Vid dödsfall i Sverige skall bevis om dödsfallet (*dödsbevis*) och – utom i fall som avses i 8 § – *intyg om dödsorsaken* utan dröjsmål utfärdas och lämnas till det pastorsämbete som skall ta emot anmälan om dödsfallet.
>
> Dödsbevis och intyg om dödsorsaken skall utfärdas av läkare. Denne får inte vara make, barn, förälder, syskon eller på något annat sätt närstående till den avlidne.

Paragrafen motsvarar 14 § 1 mom. första stycket begravningskungörelsen. Enligt paragrafen delas det hittillsvarande dödsbeviset upp i två särskilda handlingar, nämligen ett bevis om dödsfallet (dödsbevis) och ett intyg om dödsorsaken. Paragrafen har utformats i enlighet med *lagrådets* förslag.

De överväganden som har föranlett denna ändring har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.2).

Föreskrifter om handlingarnas innehåll avses bli intagna i en förordning knuten till lagen.

7 § Om den avlidne vid dödsfallet vårdades på en sjukvårdsinrättning eller fördes dit i anslutning till dödsfallet, skall dödsbeviset och intyget om dödsorsaken lämnas av sjukvårdsinrättningen. I andra fall skall beviset och intyget lämnas av den läkare som utfärdat handlingarna.

I paragrafen anges vem som är skyldig att lämna dödsbevis och intyg om dödsorsaken. Paragrafen ersätter delar av 14 § 1 mom. andra stycket begravningskungörelsen och har utformats i enlighet med *lagrådets* förslag. Den innehåller en del nyheter.

Av paragrafen framgår att om den avlidne vårdades på en sjukvårdsinrättning vid dödsfallet svarar inrättningen för att beviset och intyget lämnas. Denna ordning motsvarar i huvudsak vad som gäller i dag. Sjukvårdsinrättningarnas skyldighet utökas emellertid nu till att innefatta även den situationen att den avlidne i anslutning till dödsfallet har förts till ett sjukhus (jfr 2 §). Det kan t.ex. vara fråga om att någon avlider på allmän plats och genast förs till närmaste akutsjukhus. Även om den avlidne i detta fall inte i formellt hänseende vårdades på sjukvårdsinrättningen vid frånfället, måste det anses rimligt att sjukhuset även i en sådan situation svarar för att dödsbeviset och intyget om dödsorsaken lämnas.

När inte en sjukvårdsinrättning skall lämna dödsbeviset och intyget om dödsorsaken, skall handlingarna lämnas av den läkare som utfärdat dem. Detta är en nyhet. Enligt bestämmelserna i begravningskungörelsen är det nämligen den som enligt 31 § folkbokföringslagen skall anmäla dödsfall till pastorsämbetet, dvs. som regel någon av den avlidnes anhöriga, som också skall lämna dödsbeviset. Denna ordning är onödigt omständlig, inte minst med hänsyn till de förhållandevis korta tidsfrister som måste iakttas. I de få fall, som det här är fråga om, har det därför ansetts att läkaren bör lämna handlingarna direkt till den myndighet som skall ha dem i stället för att lämna dem till den avlidnes anhöriga som sedan har att vidarebefordra dem.

Dödsbeviset är den handling som sedan ligger till grund för pastorsämbetets prövning av frågan om gravsättning eller kremering kan ske (se 10 §).

8 § Om det kan antas att döden har orsakats av någon annan person eller om det annars finns skäl för en fullständigare undersökning av den döda kroppen gäller – i stället för vad som föreskrivs i 6 § – att dödsbeviset med uppgift om detta skall lämnas till polismyndigheten i den ort där dödsfallet inträffade och pastorsämbetet underrättas. Polismyndigheten skall efter den utredning som kan behövas skaffa intyg om dödsorsaken. Därefter skall myndigheten till pastorsämbetet lämna dödsbeviset och intyget tillsammans med ett tillstånd till gravsättning eller kremering.

Paragrafen motsvarar delvis 16 § begravningskungörelsen och har utformats i enlighet med *lagrådets* förslag. Den innehåller föreskrifter om vad som skall iakttas när det finns anledning att anta att döden har orsakats av någon annan person eller det annars finns skäl för en fullständigare under-

sökning av den döda kroppen. De nuvarande bestämmelserna i begravningskungörelsen innebär i huvudsak att den som skall anmäla dödsfallet lämnar dödsbeviset till pastorsämbetet som därefter vidarebefordrar det till polismyndigheten.

I dessa fall skall enligt den nya lagen dödsbeviset i stället lämnas direkt till polismyndigheten, varefter polismyndigheten får införskaffa intyg om dödsorsaken. Polismyndigheten skall sedan lämna dödsbeviset och intyget tillsammans med beslut om tillstånd till gravsättning eller kremering till pastorsämbetet. Innan ett sådant tillstånd har meddelats, får pastorsämbetet i dessa fall inte utfärda intyg för gravsättning eller kremering (se 10 §).

För att pastorsämbetet skall kunna fullgöra sina bevakningsrutiner skall ämbetet underrättas om att dödsbeviset har lämnats till polismyndigheten.

Tillstånd till gravsättning eller kremering när stoft har förts in till Sverige

> **9 §** När stoftet efter en person som har avlidit utomlands har förts in till Sverige, skall den som ordnar med gravsättningen begära tillstånd till gravsättning eller kremering.
>
> Frågor om tillstånd prövas av polismyndigheten i den ort där stoftet skall gravsättas eller kremeras.

Paragrafen motsvarar 20 § första stycket begravningskungörelsen. Den har utformats i enlighet med *lagrådets* förslag.

Kompletterande föreskrifter, om bl.a. vilka handlingar som skall bifogas ansökan om tillstånd, avses bli intagna i en förordning knuten till lagen. Av 10 § följer att pastorsämbetet inte får utfärda intyg för gravsättning eller kremering utan ett tillstånd.

Intyg för gravsättning eller kremering

> **10 §** Pastorsämbetet skall utfärda ett intyg om att stoft får gravsättas eller kremeras.
>
> Ett sådant intyg får utfärdas bara
>
> – om det enligt dödsbeviset kan antas att döden inte har orsakats av någon annan person eller att det inte heller annars finns skäl att göra en fullständigare undersökning av den döda kroppen, eller
> – om polismyndigheten har meddelat tillstånd till gravsättning eller kremering i fall som avses i 8 och 9 §§.
>
> Om det är känt för pastorsämbetet att det pågår eller har pågått medling om kremering eller om gravsättningen enligt 5 kap. 3 §, får intyg inte utfärdas förrän tvisten är slutligt löst.

I paragrafen anges förutsättningarna för utfärdande av intyg för gravsättning av stoft eller kremering.

Enligt paragrafens *första stycke* skall pastorsämbetet utfärda ett sådant intyg. Som framgår av 5 kap. 9 § måste intyg företes för den som förvaltar

begravningsplatsen eller för krematoriemyndigheten, innan ett stoft får gravsättas eller kremeras.

I *andra stycket* anges under vilka förutsättningar pastorsämbetet får utfärda intyg för gravsättning eller kremering. Till skillnad från vad som gällt tidigare behöver inte längre dödsorsaken ha angetts för att intyget skall få utfärdas. Skälen för denna ändring har utvecklats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.2).

I *tredje stycket* finns en föreskrift som har samband med det särskilda tvisteförfarandet som regleras i 5 kap. 3 §. Pågår medling hos kyrkogårdsmyndigheten eller prövning av tvist hos länsstyrelsen om kremering eller om gravsättningen, får intyg inte utfärdas förrän tvisten är slutligt löst. I en förordning avses bli intaget att pastorsämbetet skall underrättas om ett medlingsförfarande inleds.

Ytterligare föreskrifter om dödsbevis m.m.

> **11 §** Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om
> – dödsbevis,
> – intyg om dödsorsaken, och
> – tillstånd till gravsättning eller kremering.

I paragrafen ges bemyndiganden för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela ytterligare föreskrifter i frågor som rör dödsbevis, intyg om dödsorsaken och tillstånd till gravsättning eller kremering. Regeringsföreskrifterna avses bli intagna i en förordning knuten till lagen.

5 kap. Gravsättning och kremering

Ordnandet med gravsättning m. m.

> **1 §** När någon har avlidit, bör hans önskan om kremering och om gravsättningen såvitt möjligt följas av den som i egenskap av anhörig eller närstående eller annars ordnar med gravsättningen.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 1 § jordfästningslagen.

I paragrafen utsägs inte något om vem som skall ordna med gravsättningen, utan det förutsätts att det i första hand är någon anhörig eller närstående som gör detta. Bestämmelsens uteslutande syfte är alltså att, för vem det än är som ordnar med gravsättningen, framhålla att det är den avlidnes önskemål som skall vara vägledande i alla frågor som rör kremering och gravsättning. Detta hänsynstagande till den avlidnes vilja återverkar dock på frågan om vem som skall ordna med gravsättningen. Denna skall självfallet i första hand ordnas av den som den avlidne kan ha utsett.

Uttrycket gravsättning har en mera begränsad innebörd än det vanligen förekommande uttrycket begravning. I enlighet med utgångspunkterna för

lagstiftningen, nämligen att begränsa denna till frågorna om kremering och gravsättning, har i paragrafen enbart framhållits betydelsen av den avlidnes önskemål i dessa avseenden. Självfallet skall dock hans eller hennes önskemål även beträffande de delar av begravningen som faller utanför vad som här avses med kremering och gravsättning beaktas.

Det finns i lagstiftningen inte några garantier för att den som har utsetts av den avlidne verkligen får ordna med gravsättningen. Vid tvist mellan de efterlevande om vem som skall ordna denna skall länsstyrelsen vid sin prövning enligt 4 § ta särskild hänsyn till den avlidnes önskemål. Om de efterlevande är ense, finns det emellertid inte något som hindrar att de handlar i strid mot den avlidnes vilja. Kyrkogårdsmyndigheten kan dock, om det uppmärksammas att den avlidnes vilja inte följs, försöka övertala de efterlevande att ta hänsyn till den avlidnes önskemål.

När det gäller att utröna den avlidnes önskemål måste samtliga omständigheter beaktas. Önskemålen kan ha kommit till uttryck muntligt eller skriftligt. Den avlidnes uppfattning i tros- och livsåskådningsfrågor är naturligtvis av särskild betydelse i sammanhanget. Denna uppfattning kan ha yttrat sig inte bara genom att den avlidne varit ansluten till visst trossamfund utan även genom att han eller hon har tagit avstånd från alla trossamfund.

Den avlidnes önskemål skall uppfyllas så långt det är möjligt. Praktiska och ekonomiska hinder kan dock finnas. Dödsboets ekonomiska ställning kanske inte medger att alla den avlidnes önskemål tillgodoses.

Om den avlidne inte har utsett någon att ordna med gravsättningen, görs detta i praktiken av anhöriga eller närstående. Det står dessa personer fritt att bestämma vilken av dem som skall ordna med gravsättningen. Om de inte kan komma överens torde det i allmänhet bero på att det föreligger oenighet beträffande någon grundläggande fråga, t.ex. om kremering skall ske eller valet av plats för gravsättningen. De kan då begära medling enligt 3 § och få tvisten prövad av länsstyrelsen enligt 4 §. I de fall då det inte finns någon annan som ordnar med gravsättningen skall detta enligt 2 § åvila kommunen.

> 2 § Om den avlidne inte efterlämnar någon som ordnar med gravsättningen, skall den ordnas av den kommun där den avlidne senast var kyrkobokförd eller, om den avlidne inte har varit kyrkobokförd i Sverige, av den kommun där dödsfallet inträffade.
>
> För kostnaderna har kommunen rätt till ersättning av dödsboet.

Någon motsvarighet till denna paragraf finns inte i den nuvarande lagstiftningen.

Kommunens skyldighet inträder när det inte finns någon annan som ordnar med gravsättningen. Det kan bero på att den avlidne inte har utsett någon att ordna med gravsättningen och inte heller efterlämnar någon anhörig eller närstående som kan göra detta. Det kan också bero på att någon av de efterlevande inte vill ordna med gravsättningen. Gravsättningen och eventuell föregående kremering skall då ordnas av den borgerliga kommun där den avlidne senast var kyrkobokförd eller, om den

avlidne inte varit kyrkobokförd här i landet, av den kommun där dödsfallet inträffade.

Tvister om kremering och om gravsättningen

> 3 § Om de efterlevande inte kan enas om kremering skall ske eller om gravsättningen, skall kyrkogårdsmyndigheten på den ort där den avlidne senast var kyrkobokförd på begäran medla mellan parterna.
>
> Om parterna enas, skall myndigheten fastställa deras överenskommelse. Om enighet inte kan uppnås, skall myndigheten i stället med eget yttrande hänskjuta tvisten till länsstyrelsen.

Paragrafen saknar motsvarighet i gällande lagstiftning. I den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.3) har redogjorts för skälen till att det skall finnas ett skiljeförfarande vid fall av oenighet mellan de efterlevande i frågor som rör kremering och gravsättning.

I *första stycket* behandlas första ledet i förfarandet, nämligen kyrkogårdsmyndigheternas medling. För att medling skall inledas krävs det att någon av parterna vänder sig till kyrkogårdsmyndigheten med en begäran om medling. Med part menas den person som den avlidne har utsett att ordna med gravsättningen eller någon av de anhöriga eller närstående. Någon egentlig prövning av att den som vänder sig till myndigheten är legitimerad att påkalla medling kan det knappast bli fråga om. Det förhållandet att han eller hon anser sig berörd av frågan måste i regel kunna godtas.

Förutsättningen för att det skall inledas ett formellt medlingsförfarande är vidare att oenigheten mellan de efterlevande rör frågorna om kremering och gravsättning. Denna oenighet skall vara sådan att krematorie- och kyrkogårdsmyndigheterna inte får tillräckligt klara besked av de efterlevande om hur det skall förfaras med den avlidnes stoft eller aska.

Vid oenighet i frågan om kremering skall ske eller inte är det ju egentligen krematoriemyndigheten som ställs inför det här problemet. Även i sådana fall är det emellertid kyrkogårdsmyndigheten som skall medla.

Om de efterlevande trots att de är ense i fråga om kremering och om gravsättningen inte kan komma överens om vem som skall ordna begravningen, kan tvisten inte prövas av länsstyrelsen. Den skall därmed heller inte leda till att ett formellt medlingsförfarande inleds. De rättsverkningar som följer av länsstyrelsens beslut begränsar sig nämligen till att beslutet medför behörighet för någon av de efterlevande att företräda de övriga inför krematorie- och kyrkogårdsmyndigheterna beträffande frågorna om kremering och gravsättning. Om parterna är ense i dessa frågor behövs det alltså inte något länsstyrelsebeslut. Detta hindrar givetvis inte att kyrkogårdsmyndigheten bistår de efterlevande med råd och försöker att ena dem även i andra tvistefrågor. Denna verksamhet faller emellertid utanför det lagreglerade medlingsförfarandet.

Å andra sidan kan det tänkas inträffa att parterna säger sig vara ense om vem som skall ordna begravningen, men att de är oense beträffande

frågorna om kremering och gravsättning. Parterna torde då med ordna begravningen mena de praktiska göromålen kring begravningen. Om enighet inte kan uppnås i frågorna om kremering och gravsättning, finns det naturligtvis ett behov av att tvisten prövas. För det fall att parterna inte begär någon prövning av en föreliggande tvist angående kremering eller gravsättning och krematorie- eller kyrkogårdsmyndigheten inte kan få några klara besked om hur det skall förfaras kan följden bli att gravsättningen får ordnas av kommunen.

För kyrkogårdsmyndighetens handläggning av medlingsärenden gäller föreskrifterna i förvaltningslagen. I allmänhet får man väl tänka sig att den person som har fått i uppdrag att sköta medlingsförfarandet samlar parterna eller kontaktar dem på annat sätt för att få del av deras inställning till saken. Som framgår av 9 § jämförd med 4 kap. 10 § utgör en pågående tvist hinder för kremering och gravsättning. Det finns därför anledning att tro att parterna i regel skall vara beredda att frivilligt medverka vid medlingsförfarandet.

Om parterna enas skall kyrkogårdsmyndigheten enligt *andra stycket* fastställa deras överenskommelse. Det kan naturligtvis inträffa att parterna, trots att de enats beträffande kremering och gravsättning, fortfarande är oense i andra frågor. Sådan oenighet får emellertid inte utgöra hinder mot att överenskommelsen fastställs.

Om enighet inte uppnås skall kyrkogårdsmyndigheten med eget yttrande hänskjuta frågan till länsstyrelsens prövning. I yttrandet bör myndigheten redogöra för saken, parternas ståndpunkter och sin egen uppfattning. Ärendet bör därmed vara så berett att det med iakttagande av förvaltningslagens bestämmelser kan avgöras utan dröjsmål.

Om parterna på grund av att de t.ex. inte har förtroende för kyrkogårdsmyndigheten har vänt sig till någon annan för att få hjälp med medling måste de, om medlingen har misslyckats och de vill få tvisten avgjord av länsstyrelsen, formellt begära medling av kyrkogårdsmyndigheten. Myndigheten bör härvid inte påtvinga parterna ytterligare medlingsförsök utan kan nöja sig med att inhämta de uppgifter som behövs som underlag för det egna yttrande som skall bifogas när ärendet hänskjuts till länsstyrelsen.

4 § Länsstyrelsen skall pröva vem som skall bestämma om kremering eller om gravsättningen.

Länsstyrelsen skall därvid särskilt beakta önskemål som den avlidne kan ha haft. Hänsyn skall också tas till parternas personliga förhållande till den avlidne, främst sammanlevnad, släktskap eller annan nära anknytning.

Av paragrafens *första stycke* framgår att länsstyrelsens prövning skall gå ut på att fastställa vilken av de tvistande parterna som skall bestämma om kremering eller om gravsättningen. Beslutets rättskraft torde vara begränsad till parterna och beslutet bör formuleras så att detta framgår klart. Det kan ske t.ex. genom att en av parterna ges bättre rätt än motparten eller motparterna att bestämma om kremering eller om gravsättningen. Krematorie- och kyrkogårdsmyndigheterna är sedan bundna av länsstyrel-

sens beslut. Visserligen kan det tänkas att det i verkställighetsskedet inför krematorie- eller kyrkogårdsmyndigheten uppträder någon som inte är bunden av beslutet och som har invändningar att komma med, men under medlingsförfarandet bör i normalfallet samtliga berörda antas ha hört av sig. Skulle emellertid den situationen inträffa att det efter beslutet skulle uppträda någon som inte är bunden av beslutet och göra anspråk på att få bestämma över gravsättningen eller kremeringen kan följden bli att ett nytt medlingsförfarande får inledas.

I *andra stycket* ges en allmänt hållen regel till stöd för länsstyrelsens prövning av frågor om vem som skall ges företräde att bestämma om kremering eller om gravsättningen. Länsstyrelsen skall vid sitt beslut beakta samtliga de omständigheter som anges i bestämmelsen. Därvid skall dock den avlidnes önskemål vara den omständighet som skall väga tyngst. Om således den avlidne har utsett någon att ordna med gravsättningen, bör denne ges företräde om det inte finns några särskilda omständigheter som talar emot detta. En sådan omständighet kan vara att den som har utsetts av den avlidne uppenbarligen avser att handla i strid med den avlidnes önskemål i någon grundläggande fråga, t.ex. beträffande kremeringen.

Om den avlidne inte har utsett någon att ordna med gravsättningen eller denne inte bör utses, skall hänsyn tas till de personliga relationer som parterna rent faktiskt har haft till den avlidne. Det innebär att den personliga samhörigheten med den avlidne kan komma att sättas före sådana mera formella kriterier som släktskap. Ofta sammanfaller emellertid olika anknytningspunkter till den avlidne.

Den avlidnes önskemål måste beaktas även om han eller hon inte har utsett någon att ordna med gravsättningen. Det kan således tänkas fall där den som i och för sig står närmast att ordna denna avser att handla i strid med den avlidnes önskemål. Det kan då finnas skäl att låta någon annan av de anhöriga eller närstående bestämma om kremering och gravsättning. I och för sig är det alltså inte något som hindrar att en av de efterlevande sköter om allt som normalt hänger samman med begravningen medan bestämmanderätten i fråga om kremering och om gravsättningen ges till någon annan, om hänsynen till den avlidnes önskemål kan anses motivera detta. En sådan lösning torde dock behöva tillgripas bara i undantagsfall.

Platsen för gravsättning m.m.

> 5 § Stoft eller aska får gravsättas bara på allmän eller enskild begravningsplats.
>
> Regeringen får dock meddela föreskrifter om att med askan får förfaras på något annat sätt. Beslut i sådana frågor meddelas av länsstyrelsen.

Paragrafens första stycke motsvarar 2 § första meningen jordfästningslagen och andra stycket i huvudsak 2 § andra meningen samma lag.

I *första stycket* anges huvudregeln, nämligen att gravsättning bara får ske på en allmän eller enskild begravningsplats.

Enligt *andra stycket* – som har utformats i enlighet med *lagrådets* förslag – får regering meddela föreskrifter om undantag från huvudregeln. Beslut i sådana ärenden skall meddelas av länstyrelsen Detta överensstämmer i huvudsak med den ordning som gäller i dag. Sålunda kan länsstyrelsen i dag enligt 25 § 2 mom. begravningskungörelsen lämna tillstånd till att aska får strös ut på någon annan plats som inte är begravningsplats.

Såsom har framhållits i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.6) har det från utövare av buddhistisk och hinduistisk religion på senare tid framförts önskemål om att få dela askan för att en mindre del därav skall kunna förvaras i hemlandet eller strös ut på visst sätt.

I föreskrifter som det bör ankomma på regeringen att meddela med stöd av andra stycket bör möjligheterna att strö ut aska på annan plats än begravningsplats behållas. Vidare bör även genom sådana föreskrifter öppnas möjligheter för länsstyrelsen att i vissa särskilda fall tillåta delning av askan. Som har angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.6) gäller det sådana fall där en delning är motiverad av allvarligt grundade religiösa skäl och där det finns anledning att anta att man kommer att förfara pietetsfullt med den del av askan som inte gravsätts på en begravningsplats.

I 9 kap. 1 § anges att den som bryter mot föreskrifterna i paragrafen skall kunna dömas till straff.

> **6 §** Sådana delar av stoftet som inte har förbränts vid kremeringen skall tillföras askurnan.
>
> Om det inte kan ske, skall krematoriemyndigheten låta förstöra delarna eller gravsätta dem inom en allmän begravningsplats.

Angående skälen till bestämmelsen i paragrafen hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.8). Bestämmelsen tar i första hand sikte på ädelmetaller som kan återfinnas i askan. Sådana torde utan svårighet kunna tillföras askurnan. Andra smälta delar som på grund av sitt omfång inte kan tillföras askurnan skall förstöras eller gravsättas inom en allmän begravningsplats. Bestämmelsen gäller även för de fall då askan strös ut i en minneslund.

> **7 §** Vid gravsättningen får inte förekomma något som strider mot förrättningens helgd och allvarliga innebörd.

Föreskriften i paragrafen avser endast gravsättningen och inte, som nu är fallet enligt 5 § jordfästningslagen, även jordfästningen. En begravningsceremoni är nämligen av rent privat karaktär och bör därför inte kringgärdas av andra förhållningsregler än dem som i allmänhet gäller för enskilda högtidligheter (se avsnitt 2.3.1 i den allmänna motiveringen).

8 § Regeringen får meddela sådana föreskrifter om gravsättning som behövs med hänsyn till hälsoskyddet.

Paragrafen innehåller ett bemyndigande för regeringen att meddela vissa föreskrifter om gravsättning. Sådana föreskrifter avses bli meddelade i en särskild förordning knuten till lagen.

Villkor för kremering och gravsättning

9 § Stoft får inte kremeras eller gravsättas utan att ett sådant intyg som avses i 4 kap. 10 § har lämnats till krematoriemyndigheten eller den som förvaltar begravningsplatsen.

Regeringen får meddela föreskrifter om att kremering eller gravsättning i vissa fall får ske även utan ett sådant intyg.

Paragrafens första stycke ersätter delar av 18 § första stycket, 22 § första stycket och 23 § andra stycket begravningskungörelsen. Andra stycket saknar motsvarighet i den nuvarande lagstiftningen.

För närvarande får intyg för gravsättning krävas när begravningsplatsen inte förvaltas av kyrkorådet i den församling där dödsfallet skall antecknas. Enligt paragrafen skall det nu vara en nödvändig förutsättning för att gravsättning skall få ske att intyg för gravsättning har lämnats till den som förvaltar begravningsplatsen, dvs. till kyrkogårdsmyndigheten eller förvaltaren av en enskild begravningsplats.

Det i paragrafen upptagna undantaget från kravet på intyg syftar på den situationen att gravsättningen eller kremeringen avser foster (se 23 a § begravningskungörelsen).

Tiden för kremering och gravsättning

10 § Stoftet efter en avliden skall kremeras eller gravsättas snarast möjligt och senast två månader efter dödsfallet.

Det pastorsämbete som skall utfärda intyg för kremering eller gravsättning får dock medge anstånd med kremeringen eller gravsättningen, om det finns särskilda skäl för det.

Om stoftet inte har kremerats eller gravsatts inom föreskriven tid, skall pastorsämbetet undersöka anledningen till dröjsmålet och, om det behövs, underrätta den kommun som anges i 2 §.

För närvarande finns det inte någon lagbestämmelse som anger inom vilken tid efter ett dödsfall som gravsättning eller kremering av stoft skall äga rum. Den enda motsvarighet till paragrafen som finns är bestämmelsen i 24 § begravningskungörelsen, enligt vilken pastorsämbetet skall utreda anledningen till dröjsmål med gravsättningen eller kremeringen om detta inte har skett inom två månader efter dödsfallet.

I paragrafens *första stycke* anges tidsfristen för kremering eller gravsätt-

ning till två månader. Huvudregeln är emellertid att kremering eller gravsättning skall ske snarast möjligt. Detta är självfallet angeläget och i praktiken sker kremering eller gravsättning inom några veckor. Tidsfristen om två månader har, som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.4), valts för att det bara i undantagsfall skall bli nödvändigt att medge anstånd, vilket kan ske enligt *andra stycket*. Som förutsättning för anstånd krävs särskilda skäl. Det kan finnas ett flertal olika skäl som gör ett anstånd befogat. Tvisteförfarande kan ha inletts enligt 3 §, anhöriga kan på grund av sjukdom vara förhindrade att ordna med gravsättningen i tid, den avlidne kan ha donerat sin kropp till forskningsändamål, polisundersökning kan ha inletts beträffande kroppen. Frågor om anstånd skall prövas av pastorsämbetet.

Om kremeringen eller gravsättningen inte har skett inom föreskriven tid skall enligt *tredje stycket* pastorsämbetet undersöka anledningen till dröjsmålet. Det kan därvid visa sig befogat att ge anstånd med gravsättningen eller kremeringen, men om de efterlevande genast vidtar de åtgärder som behövs bör formellt beslut om anstånd kunna undvaras. Om det visar sig att det inte finns någon som vidtar behövliga åtgärder skall pastorsämbetet underrätta kommunen, varefter kommunen får ordna med gravsättning och eventuell kremering enligt 2 §.

Bestämmelsens tillämpning förutsätter att myndigheterna håller varandra underrättade om gravsättning och kremering. Enligt föreskrifter som regeringen avser att meddela skall pastorsämbetet underrättas om verkställd gravsättning eller kremering.

11 § Askan efter en avliden som har kremerats i Sverige skall gravsättas inom ett år från kremeringen.

Den myndighet som förvarar askan får dock medge anstånd med gravsättningen, om det finns särskilda skäl för det.

Bestämmelserna i paragrafen har sin motsvarighet i 25 § 1 mom. första stycket begravningskungörelsen. Paragrafen avser det normala fallet att kremering har skett här i landet.

Enligt paragrafen skall askan gravsättas inom ett år efter kremeringen. Den myndighet som förvarar askan i enlighet med bestämmelserna i 13 §, alltså krematorimyndigheten eller någon kyrkogårdsmyndighet, får emellertid bevilja anstånd med gravsättningen. För detta krävs att det föreligger särskilda skäl. Den vanligaste anledningen till att det uppstår behov av anstånd torde vara att det råder osäkerhet om var gravsättning skall ske. Genom möjligheten till anstånd kan man undvika en del ärenden rörande flyttning av gravsatt aska.

12 § Om askan inte har gravsatts inom den tid som sägs i 11 §, skall den myndighet som förvarar askan låta gravsätta den.

Dessförinnan skall den som skall ordna med gravsättningen lämnas tillfälle att själv låta gravsätta askan.

Paragrafen har i sin motsvarighet i 30 § begravningskungörelsen.

Enligt paragrafen får den myndighet som förvarar askan rätt att själv gravsätta den sedan den tid som sägs i 11 § har gått ut. Dessförinnan skall emellertid den som skall ordna med gravsättningen beredas tillfälle att göra detta. Det kan röra sig om de efterlevande eller en kommun. Med den tid som sägs i 11 § avses ettårsfristen eller den längre tid som kan ha bestämts i samband med medgivande av anstånd.

Förvaring av aska

> **13 §** I avvaktan på gravsättningen skall askan förvaras av en krematoriemyndighet.
>
> Askan får även förvaras av kyrkogårdsmyndigheten på den ort där askan skall gravsättas eller, om platsen för gravsättningen inte är bestämd, av kyrkogårdsmyndigheten på den ort där den avlidne senast var kyrkobokförd.

Paragrafen har delvis sin motsvarighet i 26 § första stycket begravningskungörelsen.

För närvarande skall askan alltid förvaras i krematorium. Här öppnas nu en möjlighet för de efterlevande att få askan överflyttad till kyrkogårdsmyndigheten för förvaring. Det föreskrivs dock inte någon skyldighet för kyrkogårdsmyndigheten att ta emot askan.

Om askan inte förvaras i krematoriet får den i stället i första hand förvaras av kyrkogårdsmyndigheten på den ort där gravsättningen skall ske. När lång tid förflyter mellan kremering och gravsättning torde detta i allmänhet bero på att det är osäkert var gravsättning skall ske. Askan skall då kunna få förvaras av kyrkogårdsmyndigheten på den ort där den avlidne senast var kyrkobokförd. Det är angeläget att askan inte onödigtvis flyttas omkring. När de efterlevande sedermera vill flytta askan till någon annan ort bör kyrkogårdsmyndigheten därför se till att det är klarlagt att gravsättning kommer att ske på den nya platsen innan askan lämnas ut för flyttning.

14 § Efter kremering får askan lämnas ut till någon enskild bara om denne skall
- föra över askan till en begravningsplats som inte är belägen vid krematoriet,
- gravsätta askan på någon annan plats än en begravningsplats, eller
- föra ut askan ur Sverige.

15 § Askan får lämnas ut bara om det finns betryggande säkerhet för att den kommer att hanteras på ett pietetsfullt sätt.

16 § Om det för den myndighet som förvarar askan är känt att det råder tvist om platsen för gravsättningen, får askan inte lämnas ut eller på annat sätt föras bort förrän tvisten är slutligt löst.

I paragraferna, som har en viss motsvarighet i 26 § andra stycket begravningskungörelsen, regleras förutsättningarna för att aska efter kremering skall få lämnas ut till någon enskild.

Det vanligaste fallet då aska skall kunna lämnas ut till någon enskild är naturligtvis det att askan skall föras över till den begravningsplats där gravsättning skall äga rum. Gravsättningen kan därvid vara omedelbart förestående, men det kan också vara så att avsikten är att askan enligt 13 § skall förvaras en tid på begravningsplatsen i avvaktan på gravsättning. Av detta skäl skall askan också kunna lämnas ut för att föras över till begravningsplatsen på kyrkobokföringsorten. I samtliga fall bör krematoriemyndigheten försäkra sig om att askan verkligen kommer att tas emot av kyrkogårdsmyndigheten.

Aska får också lämnas ut när den skall gravsättas på någon annan plats än en begravningsplats. Enligt 5 § andra stycket får länsstyrelsen medge att man får förfara på något annat sätt med askan än att gravsätta den på en begravningsplats och askan bör i sådant fall inte få lämnas ut annat än om tillstånd företeS. Slutligen får askan även lämnas ut när den skall föras ut ur riket.

Det föreskrivs att askan inte får lämnas ut om det är känt att tvist föreligger mellan de efterlevande angående platsen för gravsättningen. Skälet härför är naturligtvis att man måste se till att askan inte flyttas runt i onödan.

Aska som har förts in till Sverige

17 § Aska som efter kremering har förts in till Sverige skall i avvaktan på gravsättningen lämnas över till förvaring i enlighet med föreskrifterna i 13 §. I fråga om utlämnande av askan skall föreskrifterna i 14–16 §§ tillämpas

Paragrafen motsvarar delvis 28 § andra stycket begravningskungörelsen. Skyldigheten att överlämna askan för förvaring enligt föreskrifterna i

13 § åvilar den som svarar för införandet av askan. Om skyldigheten inte fullgörs kan vite sättas ut enligt 9 kap. 3 §.

18 § Askan skall gravsättas inom ett år från det att den fördes in.

Den myndighet som förvarar askan får dock medge anstånd med gravsättningen, om det finns särskilda skäl för det.

Om askan inte har gravsatts inom den föreskrivna tiden, skall föreskrifterna i 12 § tillämpas.

Paragrafen motsvarar delvis 28 § andra stycket begravningskungörelsen.

6 kap. Flyttning av gravsatt stoft eller aska

1 § Stoft eller aska som har gravsatts på en begravningsplats får inte flyttas från en gravplats för att gravsättas någon annanstans.

Tillstånd får dock ges till en sådan flyttning, om det finns särskilda skäl för det och om det är klarlagt var stoftet eller askan skall gravsättas på nytt.

2 § Frågor om tillstånd enligt 1 § andra stycket prövas av kyrkogårdsmyndigheten, om flyttning skall ske från eller inom en allmän begravningsplats.

I andra fall prövas frågor om tillstånd av länsstyrelsen, som därvid skall höra innehavaren av begravningsplatsen.

Paragraferna ersätter de bestämmelser som finns i 31 och 32 §§ begravningskungörelsen.

För närvarande krävs det tillstånd för att ett gravsatt stoft skall få tas upp. Beträffande en gravsatt aska däremot krävs tillstånd först när den skall flyttas.

Enligt paragraferna krävs nu både när det gäller ett gravsatt stoft och en gravsatt aska tillstånd endast för flyttning. Detta innebär naturligtvis inte att gravsatt stoft och aska skall kunna få rubbas utan vidare. De skäl som kan finnas för gravöppning prövas vanligen i särskild ordning, varefter själva åtgärden att rubba gravsatt stoft eller aska kan betraktas som en verkställighetsåtgärd som inte har ansetts fordra någon särskild formell prövning.

För att flyttning över huvud taget skall kunna ske, krävs det att gravöppningen kan göras på ett sådant sätt att man inte skadar stoft eller aska som har gravsatts inom gravplatsen (se 2 kap. 13 §). Om man vid grävningen kommer att skada stoftet eller askan är sålunda en upptagning utesluten. I praktiken torde detta innebära att flyttning av i vart fall stoft inte kan äga rum annat än inom en mycket begränsad tid efter gravsättningen.

De praktiska möjligheterna är således mindre att flytta ett stoft än en aska, men om flyttning går att genomföra gäller samma förutsättningar i båda fallen för att tillstånd skall kunna ges. Tillstånd fordras så snart stoftet eller askan skall flyttas från gravplatsen, alltså även i de fall då flyttningen

äger rum inom samma begravningsplats. För att tillstånd till flyttning skall få ges, krävs det att det finns särskilda skäl för åtgärden. I den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.8) har getts en beskrivning med exempel på vad som kan anses vara särskilda skäl.

För att tillstånd till flyttning av stoft eller aska skall kunna ges måste det vara klarlagt var gravsättning åter skall ske. Den kyrkogårdsmyndighet eller länsstyrelse som prövar frågan om tillstånd måste förvissa sig om att innehavaren av den begravningsplats till vilken flyttning skall ske är beredd att ta emot stoftet eller askan. Detta kan ske genom en direktkontakt eller genom att den som söker tillståndet företer en bekräftelse från den mottagande förvaltningen om att stoftet eller askan kommer att tas emot. I de fall när flyttningen skall ske till utlandet bör det ankomma på den som söker tillståndet att i stället förete sådana utförselhandlingar som krävs för att stoftet eller askan skall få föras ut ur landet.

Enligt 31 § begravningskungörelsen skall miljö- och hälsoskyddsnämnden höras innan gravsatt stoft tas upp. Enligt vad socialstyrelsen har anfört i sitt remissyttrande finns det inte något behov av att nämnden hörs. Någon motsvarighet till föreskriften har därför inte tagits med i lagen.

> 3 § Trots det som sägs i 1 § får kyrkogårdsmyndigheten ta ut aska som har gravsatts i ett utrymme i ett kolumbarium eller en urnmur där gravrätten har upphört.
>
> Askan skall i så fall grävas ned inom begravningsplatsen eller inom någon annan närbelägen begravningsplats.

Föreskrifterna i paragrafen saknar motsvarighet i den nu gällande lagstiftningen och har sin grund i önskemål från flera kyrkogårdsmyndigheter om en reglering av den i lagtexten angivna situationen, så att utrymmen i kolumbarier och urnmurar kan användas för ny gravsättning.

7 kap. Gravrätt

Utövande av gravrätt m.m.

> 1 § Gravrätten får utövas bara av den som i gravboken eller gravregistret är antecknad som innehavare av gravrätten.
>
> När gravrättsinnehavaren har avlidit, får dock den som ordnar med gravsättningen utöva de befogenheter som tillkommer en gravrättsinnehavare och som har samband med gravsättningen av den avlidne.

Paragrafen anger vem som får utöva gravrätten.

Som har framgått i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.4) är det ingen ovanlig situation att det saknas aktuella noteringar om vem som är innehavare av en viss gravrätt. Till stor del hänger detta samman med att enskilda ofta underlåter att anmäla förändringar i gravrättsinnehavet till kyrkogårdsmyndigheten. Med den i *första stycket* angivna ordningen, att endast den som är antecknad som innehavare av gravrätten får utöva den,

ställs krav på allmänheten att underrätta förvaltningarna om förändringar i gravrättsinnehavet, eftersom en anteckning om innehavet i gravboken eller gravregistret blir en förutsättning för att gravrätten över huvud taget skall få utövas. Bestämmelsen skall ses i samband med bl.a. bestämmelsen om skyldighet för dödsboet efter en avliden gravrättsinnehavare att anmäla ny gravrättsinnehavare (16 §).

Bestämmelsens syfte är således att bringa ordning i gravböckerna och gravregistren samtidigt som det klaras ut att det vilar på den enskilde att ta initiativ till anteckning av förändringar i fråga om innehavet av gravrätten. I princip skall det sålunda alltid kunna utläsas vem som är innehavaren av en gravrätt och som därmed har de rättigheter och skyldigheter som följer med gravrätten.

Eftersom gravrätten får utövas endast av den som är antecknad som gravrättsinnehavare, har *i andra stycket* införts en regel som tar sikte på den situation som uppkommer när gravrättsinnehavaren har avlidit. Innan de efterlevande har bestämt vem eller vilka av dem som skall överta gravrätten och således antecknas som innehavare, hinner det normalt förflyta en viss tid. Det ligger emellertid i sakens natur att vissa av de befogenheter som inryms i gravrätten måste få utövas tämligen omgående, om gravrättsinnehavaren själv skall kunna gravsättas inom gravplatsen. Det föreskrivs därför att den som ordnar med gravsättningen av en avliden gravrättsinnehavare får utöva de befogenheter som tillkommer en gravrättsinnehavare och som har samband med gravsättningen av den avlidne.

Befogenheterna omfattar sådana åtgärder som är direkt föranledda av att den avlidne gravrättsinnehavaren skall gravsättas inom gravplatsen. Den som ordnar med gravsättningen har således alltid rätt att begära att den avlidne rättsinnehavaren skall få gravsättas inom gravplatsen och att överklaga en kyrkogårdsmyndighets beslut i en sådan fråga. Däremot är det mera tveksamt om denne också skall ha rätt att ordna med utformningen av gravvården eller annan utsmyckning på gravplatsen. Om det genom skriftligt förordnande eller på annat sätt är klarlagt att den avlidne har avsett att den som ordnar med gravsättningen också skall ordna med gravvård och andra därmed sammanhängande frågor, bör den avlidnes vilja respekteras och den som ordnar med gravsättningen följaktligen anses ha befogenhet att vidta åtgärderna. Detsamma gäller om gravrätten inte kommer att övergå till ny innehavare (jfr 19 §). I annat fall bör däremot åtgärderna anstå till dess att frågan om gravrättsinnehavet är löst. Den som ordnar med gravsättningen bör nämligen inte få föregripa den rätt att bestämma om gravplatsen som tillkommer den nya innehavaren av gravrätten.

2 § Gravrätten får inte pantsättas eller utmätas.

Paragrafen motsvarar 13 § första meningen gravrättslagen.

> 3 § Innehavaren av gravrätten skall hålla gravplatsen i ordnat och värdigt skick.

I paragrafen har tagits in den nuvarande föreskriften i 10 § första stycket gravrättslagen om skyldighet för gravrättsinnehavaren att hålla gravplatsen i ordnat och värdigt skick. Om gravrättsinnehavaren inte fullgör skyldigheten kan gravrätten förklaras förverkad (33 §). Särskilt för de gravrättsinnehavare som inte är bosatta på den ort där gravplatsen finns, kan det ibland medföra svårigheter att svara upp mot det ansvar för skötsel av gravplatsen som följer av lagstiftningen. Med stöd av sin allmänna kompetens brukar därför de flesta huvudmännen för de allmänna begravningsplatserna biträda rättsinnehavarna med skötseln av gravplatserna genom att åta sig en mer eller mindre långtgående skötsel av dessa. Sådana avtal skall också kunna ingås i framtiden. Härigenom kan man undvika förverkandesituationer som beror på svårigheter för gravrättsinnehavarna att utöva tillsynen över sina gravplatser (se 33 § andra stycket).

Upplåtelse av gravrätt

> 4 § En gravrätt får upplåtas till en juridisk person bara om det finns särskilda skäl för det.

Paragrafen saknar motsvarighet i gravrättslagen. Beträffande motiveringen till den föreslagna bestämmelsen hänvisas till avsnitt 2.4.2 i den allmänna motiveringen.

> 5 § En gravrätt får upplåtas för viss tid, minst 15 och högst 50 år, eller för alltid.
>
> Upplåtelse för alltid gäller bara så länge gravplatsen utgör en del av en allmän begravningsplats.

Paragrafen motsvarar 7 § första stycket första och andra meningarna gravrättslagen.

Möjligheten att upplåta gravrätt för alltid har behållits i den nya lagen, främst med hänsyn till att vissa religioner, t.ex. islam och judendomen, kräver att gravar inte återanvänds (se avsnitt 2.4.3 i den allmänna motiveringen).

Någon ovillkorlig rätt för en gravrättsinnehavare att få gravrätt upplåten för alltid finns inte. Upplåtelsetiden bestäms av upplåtaren inom de gränser som anges i paragrafen. Det ligger dock i sakens natur att särskild hänsyn därvid bör tas till religiösa traditioner angående begravningsskick.

Att en gravrätt har upplåtits för alltid innebär emellertid inte i rättsligt eller faktiskt hänseende någon garanti för att gravrätten består för alltid. En

sådan upplåtelse skall nämligen inte avse längre tid än den under vilken gravplatsen utgör en del av en allmän begravningsplats.

Vidare kan en gravrätt som upplåtits för alltid förverkas enligt 33 § och flyttas eller upphöra enligt 34 § andra stycket.

6 § Om någon upplåtelsetid inte har bestämts, varar upplåtelsen i 25 år.

Paragrafen motsvarar 7 § första stycket tredje meningen gravrättslagen.

7 § Upplåtaren skall utfärda gravbrev till bevis om att gravrätten upplåtits.

Paragrafen har sin motsvarighet i 6 § andra stycket gravrättslagen. Där föreskrivs det att ett gravbrev skall utfärdas till bevis om upplåtelse av gravrätt, om det inte av särskilda skäl kan underlåtas. Enligt förarbetena till lagen tar undantaget sikte på den situationen då en avliden saknar anhöriga eller då upplåtelse sker för gravsättning av en helt okänd person. Gravbrevet skulle i dessa fall inte fylla någon praktisk funktion (jfr prop. 1963: 141 s. 45).

Som utvecklas närmare i anslutning till 8 kap. 1 § uppkommer enligt den nya lagen inte någon gravrätt i de fall där det inte finns någon till vilken gravplatsen kan upplåtas med gravrätt. I stället skall gravplatsen vara förbehållen den avlidne. Till följd härav har undantagsbestämmelsen om att gravbrev i vissa fall inte behöver utfärdas inte förts över till paragrafen.

Det kan tilläggas att gravbrevets rättsliga natur inte ändras genom den nya lagstiftningen. Liksom hittills är gravbrevet således endast ett bevis om gravrättsupplåtelsen, inte en bärare av rättigheten som sådan.

8 § Om avgift skall betalas för gravrätten, skall det ske vid upplåtelsen.

Paragrafen har sin motsvarighet i 6 § tredje stycket gravrättslagen. Den utgår från att huvudmännen för de allmänna begravningsplatserna liksom hittills själva bestämmer om avgift skall utgå för gravrätten. I de fall när avgift i dag tas ut, betalas regelmässigt hela avgiften vid upplåtelsen. Det leder till mindre administration än om avgiften betalas vid olika tidpunkter. Det finns därför inte skäl att behålla den nuvarande möjligheten till överenskommelse om betalning i annan ordning. Paragrafen har utformats i enlighet härmed.

Storleken på de avgifter som tas ut för upplåtelser bestämmer huvudmännen själva. Likställighetsprincipen och självkostnadsprincipen – två av de kommunalrättsliga grundprinciperna – begränsar dock huvudmännens handlingsfrihet i det här avseendet.

9 § När upplåtelsetiden för gravrätten går ut, har gravrättsinnehavaren rätt till en ny upplåtelse, om
- gravplatsen är väl vårdad,
- upplåtelsen inte medför något synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande och skötsel, och
- gravrättsinnehavaren dessförinnan har anmält att han vill få upplåtelsen förnyad.

Till paragrafen har förts över föreskrifterna i 7 § andra stycket gravrättslagen.

I paragrafen anges förutsättningarna för att gravrättsinnehavaren skall ha rätt till ny upplåtelse när tiden för upplåtelsen av gravrätten går ut. Om upplåtelsen förnyas uppkommer det ett nytt rättsförhållande mellan parterna i stället för det som upphör. Härav följer att de i det föregående behandlade reglerna om upplåtelse av gravrätt skall tillämpas. Sålunda skall t.ex. ett nytt gravbrev utfärdas. Kyrkogårdsmyndigheten har också möjlighet att ta ut avgift för den nya gravrätten och i övrigt ange de villkor som skall gälla för upplåtelsen.

Föreskrifterna tar inte sikte på det fall att endast tiden för den tidigare upplåtelsen förlängs. En sådan förlängning av den ursprungliga upplåtelsen, som ibland sker i samband med en ny gravsättning inom gravplatsen, kan naturligtvis ändå ske om parterna kommer överens om det och den totala upplåtelsetiden inte sträcker sig utöver vad som är medgivet enligt 5 §. Likaså kan parterna komma överens om att en gravrättsupplåtelse skall upphöra i förtid och samtidigt ersättas av en ny upplåtelse.

Den nu förevarande paragrafen gäller endast gravrättsinnehavarens rätt att vid upplåtelsetidens utgång få till stånd en ny upplåtelse. Denna rätt är naturligtvis inte begränsad till endast ett tillfälle. Varje gång som tiden för gravrätten löper ut finns sålunda möjlighet för gravrättsinnehavaren att få en ny upplåtelse, om förutsättningarna för det i övrigt är uppfyllda.

Om gravrättsinnehavaren har underlåtit att i rätt tid anmäla sitt önskemål att få upplåtelsen förnyad, kan kyrkogårdsmyndigheten ändå medge en ny upplåtelse. Som påpekades i förarbetena till den nuvarande bestämmelsen i gravrättslagen (prop. 1963:141 s. 51) är det angeläget att myndigheterna inte tillämpar bestämmelsen på ett sätt som kan framstå som obilligt mot den enskilde.

10 § I god tid innan upplåtelsetiden går ut skall upplåtaren underrätta gravrättsinnehavaren om förutsättningarna för en ny upplåtelse.

Paragrafen saknar motsvarighet i den nu gällande lagstiftningen.

Det i paragrafen angivna förfarandet med en underrättelse till gravrättsinnehavaren om förutsättningarna för en ny upplåtelse tillämpas redan i dag på många håll som ett led i kyrkogårdsmyndigheternas service gentemot allmänheten. Eftersom ett av villkoren för förnyad upplåtelse är att

gravrättsinnehavaren anmäler sitt intresse därför, är det rimligt att denna tillämpning lagfästs så att enskilda inte av förbiseende går miste om sin rätt.

Underrättelsen skall avse förutsättningarna för ny upplåtelse. Däri ligger såväl den nyssnämnda formella förutsättningen som i vad mån gravrättsinnehavaren rent faktiskt kan påräkna en ny upplåtelse. Underrättelsen skall ses som en serviceåtgärd. Något egentligt beslut i upplåtelsefrågan bör inte meddelas förrän gravrättsinnehavaren har begärt en ny upplåtelse. Med hänsyn till att kontakterna med gravrättsinnehavarna underlättas med den nya lagen bör underrättelseskyldigheten knappast medföra något mera påtagligt merarbete för de kyrkogårdsmyndigheter som inte redan tillämpar systemet. En bevakning av när upplåtelsetiderna löper ut måste nämligen ändå ske kontinuerligt.

Överlåtelse och återlämnande av gravrätt

> **11 §** Gravrätten får överlåtas bara till någon som genom släktskap eller på något annat sätt har nära anknytning antingen till överlåtaren eller till någon som är gravsatt inom gravplatsen.
>
> Frågor om överlåtelse prövas av upplåtaren.

Paragrafen motsvarar delvis 8 § andra stycket gravrättslagen.

Genom förevarande paragraf och 2 § kommer gravrättens särskilda karaktär till uttryck. Den får inte fritt överlåtas och inte heller pantsättas eller utmätas. Härigenom saknar gravrätten de drag som är utmärkande för rättigheter av förmögenhetsrättslig natur.

I paragrafens *första stycke* anges till vilka en gravrätt får överlåtas. Det får till en början ske till den som genom släktskap eller på något annat sätt har nära anknytning till överlåtaren. Vid bestämmande av denna krets av personer bör liknande synpunkter vara vägledande som de som ligger till grund för bestämmelsen i 23 kap. 6 § brottsbalken, där det föreskrivs straff för underlåtenhet att avslöja brott, när det kan ske utan fara för den avslöjande själv eller någon av hans närmaste. Kretsen bör dock bestämmas med något större generositet än vad som följer av uttrycket "närmaste" i brottsbalksbestämmelsen.

Gravrätten får vidare överlåtas till den som genom släktskap eller på något annat sätt har nära anknytning till någon av dem som är gravsatta inom gravplatsen. Om förvärvaren i något fall inte kan anses ha tillräcklig anknytning till överlåtaren, kan alltså samhörigheten med tidigare gravsatta personer i stället beaktas.

Av *andra stycket* framgår att det är upplåtaren som skall pröva frågor om överlåtelse av en gravrätt. Överlåtelsen blir inte gällande innan den har godkänts av upplåtaren. Det ankommer på gravrättsinnehavaren att vända sig till upplåtaren med en begäran om medgivande till överlåtelse. Av 1 § följer att en sådan begäran får göras endast av den som i gravboken eller gravregistret är antecknad som innehavare av gravrätten.

Av 13 § följer att medgivande inte skall lämnas till en överlåtelse för vilken det skall utgå betalning.

12 § Gravrätten får återlämnas till upplåtaren.

I paragrafen anges att gravrätten får återlämnas till upplåtaren. Enligt gravrättslagen betraktas ett återlämnande av gravrätten till upplåtaren som en överlåtelse. Från systematisk synpunkt är det egentligt att tala om en överlåtelse i detta fall. I den nya lagen behandlas därför frågan om återlämnande av gravrätten som en särskild, från överlåtelsen fristående fråga.

Gravrättsinnehavaren har alltid rätt att återlämna gravrätten till upplåtaren. Han behöver således inte avvakta upplåtelsetidens utgång för att frigöra sig från de förpliktelser som är förenade med gravrätten. När gravrätten återlämnas utslocknar gravrätten (32 §). Det är följaktligen kyrkogårdsmyndigheten som därefter bestämmer hur gravplatsen skall användas. Av 2 kap. 13 § och 7 kap. 37 § följer att det finns vissa begränsningar vad gäller återanvändning av gravplatsen.

13 § Gravrätten får inte överlåtas eller återlämnas mot betalning.

Föreskriften i paragrafen om att gravrätten inte får överlåtas eller återlämnas mot betalning är ny. Ett sådant förbud har ansetts ligga i linje med gravrättens särskilda karaktär i övrigt. Av föreskriften följer att kyrkogårdsmyndigheten inte skall medge en överlåtelse, om det framkommer att ersättning skall utgå för överlåtelsen. Myndigheten kan inte heller själv erbjuda betalning för att förmå gravrättsinnehavare att återlämna gravrätter.

Övergång av gravrätt vid innehavarens död m. m.

14 § När en gravrättsinnehavare avlider, får gravrätten gå över bara till

- någon som genom släktskap eller på något annat sätt har nära anknytning antingen till den avlidne gravrättsinnehavaren eller till någon som är gravsatt inom gravplatsen, eller
- allmänna arvsfonden.

Gravrätten får inte gå över till någon som inte är villig att överta den.

Förevarande paragraf och 15 § innehåller de grundläggande reglerna om övergång av gravrätten vid gravrättsinnehavarens död.

I paragrafens *första stycke* anges vilka gravrätten kan övergå till efter gravrättsinnehavarens död.

I förhållande till gravrättslagen har den krets till vilken gravrätten kan övergå efter gravrättsinnehavarens död begränsats. Med undantag av allmänna arvsfonden överensstämmer kretsen med vad som gäller vid över-

låtelse av gravrätt (se 11 §). Eftersom allmänna arvsfonden regelmässigt åtar sig att betala kostnaderna för gravskötsel i de fall där arvet efter en avliden gravrättsinnehavare tillfaller fonden, är det naturligt att fonden också skall kunna överta gravrätten till gravplatsen.

Av *andra stycket* följer att gravrätten aldrig får tilläggas den som inte vill överta den. Någon skyldighet för enskilda att överta en gravrätt finns således inte.

15 § Gravrätten går över till någon eller några av dem som anges i 14 § om det har förordnats om detta vid upplåtelsen eller genom ett senare skriftligt förordnande.

I andra fall bestämmer den avlidnes efterlevande make och arvingar till vem eller vilka av dem som gravrätten skall gå över.

Paragrafen motsvarar delvis 8 § första stycket gravrättslagen. Den innehåller vissa turordningsregler för hur gravrätten går över efter gravrättsinnehavarens död.

I paragrafens *första stycke* anges att gravrätten i första hand övergår i enlighet med vad som har förordnats vid upplåtelsen eller genom ett senare skriftligt förordnande.

Ett förordnande kan ske i testamentets form, men det är inte något krav. Sägs det ingenting om gravrätten i ett testamente angående kvarlåtenskapen, torde det få anses att testamentet inte avser denna, om inte särskilda skäl talar för att testators vilja varit att gravrätten skulle övergå till testamentstagaren.

Ett skriftligt förordnande till någon utanför den i 14 § angivna kretsen, t.ex. en juridisk person, är inte gällande.

Om det inte finns något förordnande om det fortsatta gravrättsinnehavet eller om ett förordnande inte kan fullföljas, övergår gravrätten enligt *andra stycket* till den eller dem av den avlidne gravrättsinnehavarens efterlevande make och arvingar som dessa bestämmer.

Någon möjlighet för efterlevande maken och arvingarna att bestämma att gravrätten skall övergå till någon annan än någon inom den angivna personkretsen finns inte. Bestämmanderätten tillkommer efterlevande maken och arvingarna, även om exempelvis maken inte har giftorätt eller arvingarna genom testamente uteslutits från arv.

Föreligger det oenighet mellan efterlevande maken och arvingarna om vem eller vilka av dem som skall överta gravrätten, kan dödsboet inte fullgöra den anmälningsskyldighet som anges i 16 §. Som framgår av 17 och 18 §§ skall upplåtaren då förelägga dödsboet att göra anmälan och, om föreläggandet inte följs, själv besluta om vem eller vilka gravrätten skall gå över till.

16 § Den avlidne gravrättsinnehavarens dödsbo skall inom sex månader från dödsfallet till upplåtaren anmäla
- vem eller vilka gravrätten har gått över till enligt 15 §, eller
- att det inte finns någon som gravrätten har gått över till.

Av paragrafen framgår att den avlidne rättsinnehavarens dödsbo inom sex månader från dödsfallet skall anmäla vem eller vilka gravrätten har gått över till enligt 15 §. Anmälan skall göras till upplåtaren. Skyldigheten omfattar alla gravrätter till vilka den avlidne var rättsinnehavare. Den omfattar också andelar i gravrätter. Under dödsboutredningen får det därför undersökas vilka gravrätter och andelar i sådana som den avlidne kan ha innehaft. Det finns anledning att tro att begravningsentreprenörerna, kyrkogårdsförvaltningarna och de som biträder med bouppteckning efter avlidna kommer att uppmärksamma dödsbodelägarna på detta.

Någon egentlig undersökning av om dödsboets anmälan enligt förevarande paragraf är riktig bör i normalfallet inte behöva göras. Dödsboets anmälan bör kunna tas för god, om det inte av omständigheter som redan är kända för upplåtaren framgår att den inte överensstämmer med vad som sägs i 15 §.

Det kan t.ex. vara känt för upplåtaren att det finns ett skriftligt förordnande för någon annan än den som dödsboet har anmält. I sådana fall skall upplåtaren självfallet inte följa anmälan, utan som gravrättsinnehavare anteckna den som den avlidne har förordnat, om denne är villig att överta gravrätten.

En situation som undantagsvis kan tänkas uppkomma är att det finns ett skriftligt förordnande för någon utanför den krets som anges i 14 §, t.ex. en juridisk person, och denna anmäls som ny gravrättsinnehavare. Eftersom ett sådant förordnande inte är gällande, kan vederbörande inte antecknas som ny gravrättsinnehavare.

Det föreligger anmälningsskyldighet för dödsboet även i de fall när det inte finns någon som gravrätten har gått över till.

Finns det ingen till vilken gravrätten gått över enligt 15 §, beslutar upplåtaren enligt 18 § om det fortsatta gravrättsinnehavet

17 § Om dödsboet inte inom föreskriven tid gör en sådan anmälan som avses i 16 §, skall upplåtaren förelägga dödsboet att inom viss tid fullgöra denna skyldighet.

Paragrafen är tillämplig när dödsboet underlåter att göra en anmälan enligt 16 §. Att dödsboet inte anmäler ny gravrättsinnehavare kan bero på förbiseende. Det kan också bero på att efterlevande maken och arvingarna inte kan enas eller att det inte är någon av dem som vill överta gravrätten.

Görs ingen anmälan enligt 16 § skall upplåtaren enligt paragrafen förelägga dödsboet att inom viss tid fullgöra denna skyldighet. I föreläggandet skall anges viss tid för anmälningsskyldigheten. Genom denna regel blir det möjligt att ge dödsboet den ytterligare tid utöver vad som följer av 16 § som kan krävas för att en anmälan skall kunna göras.

18 § Om ett föreläggande enligt 17 § inte följs eller om det inte finns någon som gravrätten har gått över till enligt 15 §, skall upplåtaren besluta att gravrätten skall gå över till någon som avses i 14 §.

Enligt paragrafen beslutar upplåtaren om det fortsatta gravrättsinnehavet, om ett föreläggande enligt 17 § inte följs eller det inte finns någon som gravrätten har gått över till enligt 15 §.

Anledningen till att ett föreläggande inte har följts kan vara att den efterlevande maken och arvingarna inte kan enas om vem som skall överta gravrätten. I dessa fall ligger det närmast till hands att upplåtaren beslutar att någon av dem skall ta över gravrätten. Om det inte finns någon efterlevande make eller några arvingar torde upplåtaren inte behöva göra någon mera omfattande efterforskning av möjliga gravrättsinnehavare innan beslut fattas enligt denna paragraf. Vill någon bli utsedd till gravrättsinnehavare, torde vederbörande normalt vända sig till upplåtaren med en begäran om detta. Upplysningar om möjliga nya gravrättsinnehavare borde också kunna fås av dödsboet eller den som har ordnat med gravsättningen.

Går det inte att få tag i någon som gravrätten kan övergå till enligt 14 §, skall gravrätten anses återlämnad till upplåtaren. Det följer av 19 §.

Upplåtarens beslut enligt paragrafen kan enligt 9 kap. 6 § första stycket överklagas hos länsstyrelsen.

19 § Om det inte finns någon som gravrätten kan gå över till enligt 14 §, skall gravrätten anses återlämnad till upplåtaren.

Paragrafen reglerar det fallet att det inte finns någon till vilken gravrätten kan övergå enligt 14 §. Gravrätten skall i dessa fall anses återlämnad till upplåtaren.

Situationen är jämförbar med den som uppkommer när en person avlider utan att efterlämna någon till vilken en ny gravrätt kan upplåtas (jfr 8 kap. 1 §). I båda fallen saknas det ett rättssubjekt som kan vara bärare av gravrätten. Den nu aktuella situationen, som i praktiken brukar betecknas som en tyst eller vilande gravrätt, uppmärksammades under förarbetena till gravrättslagen. Det ansågs då att någon särskild reglering inte behövdes (prop. 1963: 141 s. 54). För att det inte skall råda någon tvekan om vad som gäller i sådana fall, bör frågan nu regleras.

20 § När en gravrätt skall anses återlämnad enligt 19 § är upplåtaren skyldig att behålla gravplatsen under minst 15 år från gravsättningen till förmån för den som senast har gravsatts där.

Gravanordning behöver behållas bara om kostnaden för skötseln av gravplatsen betalas.

När gravrätten anses återlämnad enligt 19 § upphör den (se 32 §). Det innebär i princip att upplåtaren får möjlighet att under iakttagande av

bestämmelserna i lagen avgöra om gravanordningarna skall bortföras och gravplatsen återanvändas. Denna sistnämnda konsekvens av gravrättens upphörande får anses stötande i de fall när gravsättning helt nyligen har ägt rum inom gravplatsen. I paragrafens *första stycke* förenas därför regeln i 19 § om att gravrätten skall anses återlämnad med en regel om skyldighet för upplåtaren att behålla gravplatsen under en viss minsta tid från den senaste gravsättningen. Tiden har bestämts till 15 år, vilket svarar mot den minsta tid som enligt 5 § gäller för upplåtelse av gravrätt.

En fredningstid om 15 år tillämpas redan på många håll, även i de fall när en gravrätt på vanligt sätt återlämnas eller när den förverkas. Detta har delvis sin grund i föreskrifterna i 7 § första stycket begravningskungörelsen. Genom den i paragrafen angivna skyldigheten för upplåtaren att behålla gravplatsen till förmån för den som senast har gravsatts där, skapas garantier för att den som gravsätts inom gravplatsen får vila i frid även om det inte finns någon som kan överta gravrätten. Det står naturligtvis upplåtaren fritt att tillämpa en längre fredningstid än 15 år.

Skyldigheten att behålla gravplatsen innebär att den skall vårdas som en självständig gravplats. Under fredningstiden får den inte på nytt upplåtas med gravrätt eller användas för annat ändamål. Enligt vad som särskilt anges i *andra stycket* innebär ett behållande av gravplatsen däremot inte att gravvårdar eller andra gravanordningar måste bevaras. Med sådana anordningar på gravplatsen kan nämligen kostnaderna för skötsel av den i vissa fall bli så stora att det inte är rimligt att de betalas med skattemedel. Upplåtarens skyldighet att behålla gravanordningar har därför gjorts beroende av att kostnaderna för skötsel av gravplatsen betalas. Det kan ha skett redan tidigare eller ombesörjas av dödsboet eller någon arvinge eller testamentstagare i samband med gravrättsinnehavarens död. De allmänna förutsättningarna för bortförande av gravanordningar från en gravplats vid gravrättens upphörande framgår av 35–37 §§.

Gravsättning inom gravplatsen

> **21 §** Gravrättsinnehavaren har rätt att bestämma vilka som skall gravsättas inom gravplatsen, om inte något annat följer av föreskrifterna i denna lag.

Paragrafen motsvarar delvis 9 § första stycket första meningen gravrättslagen.

Begränsningar i gravrättsinnehavarens bestämmanderätt finns i 24 §.

> **22 §** Om det finns flera gravrättsinnehavare och de inte kan enas om vilka som skall gravsättas inom gravplatsen, beslutar upplåtaren om gravsättningen.

Paragrafen motsvarar 9 § första stycket andra meningen gravrättslagen.

23 § När upplåtaren beslutar om gravsättning i fall som anges i 22 § skall företräde ges enligt reglerna om arvsrätt. Därvid skall dock beaktas att

- barn har företräde framför barnbarn,
- föräldrar har företräde framför syskon,
- syskon har företräde framför syskonbarn,
- plats bör beredas för makar tillsammans.

Vid lika rätt enligt första stycket eller om det annars finns särskilda skäl för det får också beaktas

- närmare personlig anknytning till dem som har gravsatts inom gravplatsen eller till orten, och
- andra särskilda förhållanden.

I andra fall skall vid lika rätt företräde ges åt den som avlider först.

Paragrafen motsvarar 9 § första stycket tredje och fjärde meningarna gravrättslagen.

I sakens natur ligger att upplåtaren i första hand bör försöka ena gravrättsinnehavarna om vilka som skall gravsättas inom gravplatsen. Om enighet inte kan nås, har upplåtaren att vid sitt beslut enligt 22 § beakta vad som sägs i paragrafen.

Enligt paragrafens *första stycke* skall i första hand arvsreglerna – med vissa modifikationer – tillämpas.

I *andra stycket* anges ytterligare vägledande regler som får tillämpas vid lika rätt enligt första stycket eller om det finns särskilda skäl att frångå turordningsreglerna i detta stycke. Upplåtaren får i sådana fall fästa avseende vid personlig anknytning till dem som har gravsatts inom gravplatsen eller till orten och andra särskilda förhållanden. Om t.ex. flera syskon tvistar om att få gravsättas inom föräldrarnas gravplats, bör det syskon som vistas på orten och kanske sammanbott med föräldrarna eller vårdat gravplatsen ha företräde framför syskon som inte kan åberopa sådana omständigheter.

Föreligger det inte sådana speciella omständigheter som anges i andra stycket, skall enligt *tredje stycket* vid lika rätt gravplats beredas den som avlider först.

24 § Upplåtaren får vägra gravsättning inom gravplatsen,

- om gravsättningen inte kan ske utan att stoft eller aska som har gravsatts inom gravplatsen skadas,
- om det är uppenbart att gravsättningen inte stämmer överens med tidigare gravrättsinnehavares önskan, eller
- om gravsättningen står i strid med pietetens krav.

Paragrafens innehåll är delvis hämtat från 9 § första stycket första meningen gravrättslagen. Där anges att upplåtaren får vägra gravsättning när det är uppenbart att framställning därom inte överensstämmer med tidigare gravrättsinnehavares önskan eller står i strid med pietetens krav.

Till de omständigheter som sålunda redan enligt gravrättslagen ger upplåtaren möjlighet att begränsa gravrättsinnehavarens rätt att bestämma vilka som skall gravsättas inom gravplatsen har lagts ytterligare en. Den

avser det fall att gravplatsen är så belagd att gravsättning inte kan ske utan att åtgärden kommer i konflikt med föreskrifterna i 2 kap. 13 §.

Gravanordningar m.m.

> **25 §** Gravplatsen får förses med gravanordning, om det inte strider mot vad som är avsett att gälla för den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen.

Till paragrafen har förts de nuvarande föreskrifterna i 12 § första stycket första meningen gravrättslagen. Utgångspunkten är att gravplatsen får förses med gravanordning. Med stöd i riktlinjer som upplåtaren har antagit i fråga om begravningsplatsens utnyttjande kan emellertid denna rätt inskränkas. Liksom nu förutsätter föreskrifterna att gravrättsinnehavarnas grundläggande rätt att förse gravplatserna med gravanordning endast beskärs för någon del av begravningsplatsen. Härigenom blir det i regel möjligt för den som önskar sätta upp anordningar på gravplatsen att få en gravplats upplåten på en sådan del av begravningsplatsen där hans önskemål kan tillgodoses.

Med gravanordningar avses enligt 1 kap. 1 § gravvårdar och andra gravöverbyggnader, stenramar, staket eller andra liknande anordningar på en gravplats.

För att undvika framtida konflikter när det gäller frågan om att förse en gravplats med en gravvård eller någon annan gravanordning, bör kyrkogårdsmyndigheterna vid en upplåtelse av gravrätt informera gravrättsinnehavaren om vad som gäller i fråga om sådana anordningar på den aktuella delen av begravningsplatsen.

> **26 §** Gravrättsinnehavaren bestämmer gravanordningens utseende och beskaffenhet. Detsamma gäller gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt. Upplåtaren får dock besluta de begränsningar i gravrättsinnehavarens bestämmanderätt som är nödvändiga för att tillgodose en god gravkultur.

Paragrafen motsvarar delvis 12 § första stycket andra och tredje meningarna gravrättslagen och har utformats i huvudsaklig överensstämmelse med *lagrådets* förslag.

Som framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.6) har de ändringar som gjorts i förhållande till gravrättslagen till främsta syfte att tydligare än i dag ange gravrättsinnehavarens rätt att bestämma om gravvården eller någon annan gravanordning och att samtidigt renodla de möjligheter till begränsningar av denna rätt som kan behövas för att upplåtaren skall kunna fullgöra sin skyldighet att hålla begravningsplatsen i ordnat och värdigt skick (2 kap. 12 §).

Paragrafen är tillämplig inte bara beträffande gravvårdar och andra gravanordningar utan också beträffande gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt. Till gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt räknas t.ex. anordnande av gravkulle eller grusyta, plantering av häck och

prydnadsväxter samt uppsättande av lyktor och andra föremål som har samband med gravplatsens mera tillfälliga prydande.

I paragrafen slås fast att det är gravrättsinnehavaren som bestämmer gravanordningars utseende och beskaffenhet och om gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt. Det är sålunda i grunden hans eller hennes värderingar eller tolkning av den avlidnes önskemål om vad som är värdigt, estetiskt tilltalande eller annars passande som skall få fälla utslaget. Från huvudregeln görs liksom enligt gravrättslagen det undantaget att upplåtaren får föreskriva begränsningar i gravrättsinnehavarens bestämmanderätt.

Gravrättsinnehavarens bestämmanderätt får emellertid inte begränsas mer än som är nödvändigt för att tillgodose en god gravkultur. Det skall sålunda föreligga sakliga skäl som gör begränsningen nödvändig för att det övergripande intresset av en god gravkultur skall kunna tillgodoses. I huvudsak kan sådana skäl återföras på upplåtarens ansvar för begravningsplatsen som helhet, såsom att förhindra påtagligt störande inslag i en känslig miljö eller att anordningen inte otillbörligt kränker eller utgör en fara för dem som har intilliggande gravplatser, besöker begravningsplatsen eller utför arbete där. För den närmare innebörden av begreppet god gravkultur hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.6).

Som jag anfört under 25 § bör kyrkogårdsmyndigheterna redan när gravplatsen upplåts lämna information om vilka begränsningar som kan gälla i fråga om anordningars utseende på den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen.

27 § Innan en gravanordning sätts upp, skall upplåtaren pröva om den är sådan att den kan tillåtas.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 5 § andra stycket begravningskungörelsen och har med hänsyn till bestämmelserna i 8 kap. 3 och 5 §§ regeringsformen tagits in i den nya lagen. Föreskriften har anpassats till vad som faktiskt tillämpas.

28 § När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande.

Medgivande skall lämnas, om det inte finns risk för att man förfar med gravanordningen på ett ovärdigt sätt.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 12 § andra stycket gravrättslagen. Den tar sikte på det fall att gravrättsinnehavaren vill föra bort gravanordningen under tid när gravrätten består. Föreskrifter om borttagande när gravrätten har upphört finns i 35-37 §§.

I förhållande till gravrättslagen har gravrättsinnehavaren fått större frihet att själv avgöra om gravanordningen skall föras bort. Upplåtaren får nämligen inte vägra honom att föra bort gravanordningen med mindre det finns risk för att han förfar med den på ett ovärdigt sätt. Anledningen till ändringen är att det knappast kan finnas någon annan anledning för

upplåtaren att hindra rättsinnehavaren från att förfoga över den anordning som han själv eller hans företrädare har bekostat.

> **29 §** Gravanordningar får inte pantsättas eller utmätas.

Motsvarande föreskrift finns i 13 § gravrättslagen. För enskilda begravningsplatser finns motsvarande bestämmelser i 2 kap. 9 §.

Ändringar på gravplatsen

> **30 §** Upplåtaren får göra ändringar på gravplatsen bara om gravrättsinnehavaren medger det.
>
> Ändringar som är nödvändiga för att tillgodose kraven på miljöskydd, hälsoskydd och arbetarskydd får dock genomföras, även om gravrättsinnehavaren motsätter sig ändringen.

I gravrättslagen saknas det uttryckliga regler om vilken rätt kyrkogårdsmyndigheterna har att vidta ändringar på en gravplats som har upplåtits med gravrätt. I de rättstvister som har förekommit har domstolarna genom en vidsträckt tolkning av reglerna i 12 § gravrättslagen om kyrkogårdsmyndigheternas föreskriftsrätt i fråga om anordningar på en gravplats sökt att finna lämpliga lösningar i enskilda fall. Kyrkogårdsmyndigheten har också sökt att avhjälpa bristen på uttryckliga lagregler genom att i avtal om gravskötsel tillägga sig rätt att vidta ändringar på de gravplatser som den sköter.

Paragrafen innehåller tillsammans med 31 § regler om rätt för den som har upplåtit en gravplats med gravrätt att göra ändringar på gravplatsen. I fråga om skälen för de nya reglerna hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.7).

Av paragrafen framgår, att gravrättsinnehavarens medgivande krävs för att upplåtaren skall få göra ändringar på gravplatsen. Från denna huvudregel görs det sedan betydelsefulla undantag. Om ändringen är nödvändig för att tillgodose kraven på miljöskydd, hälsoskydd och arbetarskydd får den genomföras även om gravrättsinnehavaren motsätter sig ändringen. Härigenom får kyrkogårdsmyndigheterna möjligheter att genomföra sådana ändringar som är påkallade av bestämmelser i annan lagstiftning. Som framgår av lagtextens avfattning skall ändringen vara nödvändig för att tillgodose de angivna kraven. Det räcker således inte med att ändringen främjar det skyddade intresset. Den får inte heller gå längre än som är nödvändigt. I sådana fall måste gravrättsinnehavaren enligt huvudregeln medge att ändringen företas.

Reglerna bygger på att kyrkogårdsförvaltningarna tar kontakt med gravrättsinnehavarna i anledning av tilltänkta ändringar på gravplatserna. Genom bestämmelsen i 1 §, om att gravrätt får utövas endast av den som i gravboken eller gravregistret är antecknad som gravrättsinnehavare, bör denna skyldighet inte bli särskilt betungande.

31 § Om skador måste förebyggas, har upplåtaren rätt att genast genomföra nödvändiga åtgärder på gravplatsen.

Gravrättsinnehavaren skall snarast därefter underrättas om åtgärderna.

Genom paragrafen ges kyrkogårdsmyndigheterna en rätt till ingripande när det krävs för att förhindra skada. Det kan gälla sådana situationer som att en gravsten håller på att välta och kan vålla skada på gravplatsen eller angränsande gravplatser eller att någon gravanordning utgör en fara för de kyrkogårdsanställda eller allmänheten. I sådana fall får myndigheten genast och utan gravrättsinnehavarens hörande vidta de åtgärder som är nödvändiga för att förhindra skadan. I den i paragrafen använda formuleringen "om skador måste förebyggas" ligger, att åtgärden skall vara så brådskande att gravrättsinnehavarens yttrande inte lämpligen kan avvaktas. Rätten till åtgärder är begränsad till vad som är nödvändigt för att en skada skall kunna undvikas. Som framgår av lagtexten skall gravrättsinnehavaren snarast underrättas om vilka åtgärder som har vidtagits.

Gravrättens upphörande

32 § Gravrätten upphör när upplåtelsetiden går ut, när gravrätten återlämnas till upplåtaren, när den förverkas enligt 33 § och när den förklaras ha upphört enligt 34 §.

I paragrafen anges i vilka fall gravrätt upphör. Förutom när upplåtelsetiden går ut (jfr 5 §) upphör gravrätten när den återlämnas (12 och 19 §§). Den upphör också när upplåtaren förklarar den förverkad (33 §) eller när länsstyrelsen förordnar att den skall upphöra (34 §).

33 § Upplåtaren får förklara gravrätten förverkad, om gravplatsen är uppenbart vanvårdad och gravrättsinnehavaren inte avhjälper vanvården inom ett år efter det att han har delgetts föreläggande om att sätta gravplatsen i stånd. Föreläggandet skall innehålla upplysning om att gravrätten kan förverkas.

En gravrätt får inte förverkas, om det är en myndighet som svarar för gravplatsens vård och underhåll.

Paragrafen motsvarar delvis 10 § andra och tredje styckena gravrättslagen. Den särskilda bestämmelsen om kungörelsedelgivning har dock inte fått någon motsvarighet i den nya lagen. Skälen till detta har utvecklats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.10).

34 § Om en allmän begravningsplats helt eller delvis läggs ned eller om det skulle medföra synnerligt men för en begravningsplats ändamålsenliga ordnande och skötsel att ha kvar gravrätter på platsen, får länsstyrelsen besluta att de gravrätter som berörs skall flyttas över till andra platser. Om det inte är möjligt eller om ingen rättsinnehavare begär att få behålla gravrätten, får länsstyrelsen i stället besluta att rätten skall upphöra.

Paragrafen motsvarar 11 § gravrättslagen.

35 § När gravrätten har upphört, gäller om gravanordningar vad som föreskrivs i 28 §.

Paragrafen har sin motsvarighet i 12 § tredje stycket första meningen gravrättslagen. Genom hänvisningen till 28 § kommer föreskrifterna i den paragrafen om bortförande av en gravanordning under upplåtelsetiden att bli tillämpliga även när den skall tas bort efter gravrättens upphörande. I fråga om förutsättningarna för att ta bort gravanordningarna hänvisas till kommentaren till 28 §.

36 § Det som gravrättsinnehavaren inte har fört bort från gravplatsen inom sex månader efter gravrättens upphörande tillfaller upplåtaren.

Om det har uppstått tvist om bortförandet, räknas tiden från tvistens slutliga avgörande.

Paragrafen har sin motsvarighet i 12 § tredje stycket andra meningen gravrättslagen.

37 § Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen.

Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats.

Ytterligare föreskrifter om hänsynen till kulturminnesvårdens intressen finns i lagen (1988: 950) om kulturminnen m.m.

Paragrafen motsvarar 12 § tredje stycket tredje meningen gravrättslagen.

I förhållande till gravrättslagen har det i paragrafen gjorts det tillägget att en gravanordning som bör bevaras för framtiden, om möjligt skall lämnas kvar på gravplatsen. Särskilt när gravanordningen har ett kulturhistoriskt värde är det nämligen oftast att föredra att den lämnas i sin naturliga miljö i stället för att flyttas till en annan plats.

I uttrycket kulturhistoriskt värde inbegripes även konstnärligt värde i enlighet med terminologin i kulturminneslagen.

I paragrafens sista stycke hänvisas till kulturminneslagen. I den lagen

finns ytterligare bestämmelser om skydd av kulturhistoriskt värdefulla inventarier som tillhör begravningsplatser.

8 kap. Särskilda bestämmelser

Gravsättning utan upplåtelse av gravrätt

1 § Om någon gravsätts inom en bestämd gravplats på en allmän begravningsplats och gravplatsen inte kan upplåtas till någon med gravrätt, skall gravplatsen förbehållas den avlidne under minst 15 år.

I fråga om gravanordningar tillämpas 7 kap. 25–29 och 35–37 §§. Med gravrättsinnehavare avses därvid den som ordnar med gravsättningen.

Som villkor för att förse gravplatsen med en gravanordning får innehavaren av begravningsplatsen bestämma att avgift för gravplatsen och kostnaderna för dess skötsel betalas.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i gravrättslagen, reglerar det fallet när någon skall gravsättas inom en bestämd gravplats på en allmän begravningsplats, utan att gravplatsen kan upplåtas med gravrätt.

Gravrättslagen bygger på det antagandet att en avliden i normalfallet efterlämnar någon anhörig eller närstående till vilken gravrätt upplåts avseende den gravplats där den avlidne skall gravsättas. I de fall när en gravplats upplåts för gravsättning av stoftet eller askan efter en okänd person eller efter en person som inte efterlämnar anhöriga eller andra närstående är det, som det uttrycktes i förarbetena till gravrättslagen, "oegentligt att tala om någon såsom innehavare av gravrätten" (prop. 1963:141 s. 54). Det ansågs emellertid att detta i praktiken sällsynta fall inte behövde särskilt beaktas i lagtexten. På grund av att utvecklingen gått åt det hållet att dessa fall inte längre är så sällsynta, tillförs lagstiftningen nu bestämmelser i ämnet.

I *första stycket* anges paragrafens tillämpningsområde. Den avser endast de allmänna begravningsplatserna och då det fall att någon skall gravsättas inom en bestämd gravplats (jfr 1 kap. 1 §). Gravsättning i minneslund berörs följaktligen inte av föreskrifterna i paragrafen. För paragrafens tillämpning krävs det vidare att det inte finns någon till vilken gravplatsen kan upplåtas med gravrätt. Orsaken härtill kan vara att den avlidne saknar anhöriga här i landet eller att dessa inte vill inträda som rättsinnehavare.

Under de angivna förutsättningarna skall enligt första stycket gravplatsen förbehållas den avlidne. Det innebär att upplåtaren skall hålla gravplatsen reserverad för den avlidnes räkning och följaktligen inte får återanvända den eller nyttja den för annat ändamål. Av upplåtarens allmänna skyldighet att hålla begravningsplatsen i ordnat och värdigt skick (2 kap. 12 §) följer att upplåtaren inträder i den skyldighet att vårda gravplatsen som i annat fall skulle ha åvilat en gravrättsinnehavare (7 kap. 3 §).

Upplåtarens skyldighet att freda och vårda gravplatsen gäller enligt första stycket under en tid av minst 15 år. Fredningstiden svarar mot vad som gäller som minsta tid för upplåtelse av gravrätt (7 kap. 5 §) och för

behållande av en gravplats när gravrätten efter gravrättsinnehavarens död inte kan övergå till någon annan (7 kap. 20 §). Liksom i dessa fall står det naturligtvis upplåtaren fritt att tillämpa en längre fredningstid.

Andra stycket innehåller föreskrifter om gravanordning på gravplatsen. Genom hänvisning till de i lagtexten angivna reglerna i 7 kap. görs de i fråga om gravrätt gällande bestämmelserna om uppsättande av gravanordning och om borttagande av sådan anordning tillämpliga. Den som ordnar med gravsättningen får därför i princip rätt att förse gravplatsen med en gravvård.

Rätten att förse gravplatsen med gravvård är emellertid inte ovillkorlig. Som särskilt anges i *tredje stycket* ges upplåtaren nämligen möjlighet att som villkor härför kräva att avgift skall betalas för gravplatsen och att upplåtaren skall gottgöras kostnaderna för dess skötsel. Denna begränsning av rätten att förse gravplatsen med gravanordningar har ansetts nödvändig för att förhindra att de efterlevande utnyttjar bestämmelserna i paragrafen för att lasta över kostnader på det allmänna. Föreskriften har utformats så att den ger huvudmännen för de allmänna begravningsplatserna möjlighet att själva finna en passande tillämpning.

Sätts ingen gravvård eller någon annan gravanordning upp på gravplatsen uppnår man vid gravsättning enligt denna paragraf den anonymitet vid kistbegravning som kyrkomötet tagit upp i en framställning till regeringen (se avsnitt 2.3.7 i den allmänna motiveringen).

Utförsel och införsel av stoft eller aska

> **2 §** Föreskrifter om transport av stoft och aska till eller från Sverige får meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen motsvarar 19 § gravrättslagen. Bemyndigandet i paragrafen har utökats till att avse också transport av aska.

Gravsättning och kremering under krig

> **3 §** Om Sverige är i krig, får stoftet efter en person vars död har orsakats av en krigsåtgärd eller en smittsam sjukdom gravsättas eller kremeras trots att vad som sägs i denna lag eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen inte kan iakttas.

Paragrafen har med vissa språkliga justeringar förts över från 39 § begravningskungörelsen. Den ger det legala stödet för att vid gravsättning av stoft eller kremering under krig avvika från föreskrifterna i lagen eller från föreskrifter i annan författning som har meddelats med stöd av lagen.

Liksom nu får föreskrifterna inte åsidosättas annat än när döden har orsakats av en krigsåtgärd eller en smittsam sjukdom.

Ansvar

> 1 § Den som uppsåtligen bryter mot föreskrifterna i 3 kap. 3 § eller 5 kap. 5 § döms till böter eller fängelse i högst sex månader, om gärningen inte är belagd med straff i brottsbalken.

Paragrafen är ny. Den straffbelägger ett uppsåtligt åsidosättande av föreskriften i 3 kap. 3 § om att kremering måste ske i ett krematorium. Vidare straffbelägger den ett uppsåtligt åsidosättande av föreskriften i 5 kap. 5 § första stycket om att gravsättning måste ske på en begravningsplats. Enligt 5 kap. 5 § andra stycket får regeringen meddela föreskrifter om att man får förfara på något annat sätt med askan än att gravsätta den på en begravningsplats. Även uppsåtligt handlande i strid mot ett sådant medgivande av länstyrelsen straffbeläggs i paragrafen. Straffskalan har bestämts till böter eller fängelse i högst sex månader.

Anledningen till att uppsåtliga brott mot de nämnda föreskrifterna straffbeläggs är att det har ansetts otillfredsställande om det skulle saknas möjligheter att ingripa mot förfaranden som är oförenliga med den lagstiftning som i hög grad bygger på vår kulturtradition. Framför allt i de fall när enskilda för in kremationsaska i landet finns risk för att askan inte gravsätts i behörig ordning.

Det har i lagtexten uttryckligen angetts att straffbestämmelserna är subsidiära till brottsbalken (jfr 16 kap. 10 § brottsbalken)..

Vite

> 2 § Den som innehar en allmän eller enskild begravningsplats eller ett krematorium och inte fullgör sina skyldigheter enligt denna lag eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen får av länsstyrelsen vid vite föreläggas att fullgöra skyldigheterna.

Paragrafen motsvarar 15 § första stycket gravrättslagen. Den har gjorts tillämplig också på de skyldigheter som enligt lagstiftningen följer med innehav av ett krematorium.

> 3 § Den som underlåter att överlämna aska för förvaring i enlighet med 5 kap. 17 § får av länsstyrelsen vid vite föreläggas att fullgöra sin skyldighet.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i gravrättslagen, gör det möjligt för länsstyrelsen att förelägga vite när den som har fört in kremationsaska i landet underlåter att enligt föreskrifterna i 5 kap. 17 § överlämna askan för förvaring.

4 § En gravrättsinnehavare som har försett en gravplats med en gravanordning eller någon annan anordning i strid mot vad upplåtaren har beslutat får av länsstyrelsen vid vite föreläggas att ta bort anordningen.

Ett sådant föreläggande får meddelas även i andra fall, om det finns synnerliga skäl för det.

Paragrafen motsvarar 15 § andra stycket första och andra meningarna gravrättslagen.

Paragrafens andra stycke syftar på sådana fall där en anordning strider mot bestämmelserna i 2 kap. 12 §, att en begravningsplats skall hållas i ordnat och värdigt skick och att den helgd alltid skall iakttas som tillkommer de dödas vilorum.

5 § Om gravrättsinnehavaren inte följer ett vitesföreläggande enligt 4 §, får tingsrätten besluta om handräckning för anordningens borttagande.

För sådan handräckning finns föreskrifter i 17 § handräckningslagen (1981:847).

Paragrafen motsvarar 15 § andra stycket tredje och fjärde meningarna gravrättslagen.

Överklagande

6 § Kyrkogårds- eller krematoriemyndighetens beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen får överklagas hos länsstyrelsen.

Detsamma gäller

- polismyndighetens beslut om tillstånd till gravsättning eller kremering enligt 4 kap. 9 §, och
- pastorsämbetets beslut om intyg för gravsättning eller kremering enligt 4 kap. 10 § eller anstånd enligt 5 kap. 10 § andra stycket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande av kyrkogårdsmyndighetens och krematoriemyndighetens beslut samt av polismyndighetens beslut om tillstånd till gravsättning eller kremering och pastorsämbetets beslut om intyg för gravsättning eller kremering och anstånd med gravsättning av stoft eller kremering. Den motsvarar delvis 16 § gravrättslagen.

Första stycket avser kyrkogårdsmyndighetens och krematoriemyndighetens beslut.

Kyrkokommunala och kommunala myndigheters beslut kan överklagas antingen genom kommunalbesvär eller förvaltningsbesvär. Kommunalbesvär får föras mot ett beslut utan några särskilda författningsbestämmelser. Allmänna regler om detta rättsmedel finns nämligen i kommunallagarna. För att en kommunal myndighets beslut skall få överklagas genom förvalt-

ningsbesvär krävs det däremot en särskild bestämmelse om överklagande i den aktuella författningen.

Myndighetsbeslut enligt den nya lagen bör, i likhet med vad som gäller i dag, kunna överklagas genom förvaltningsbesvär. Orsaken till det är att kommunalbesvär inte kan föras av andra än församlingsborna respektive kommunmedlemmarna, medan rätt att överklaga ett beslut genom förvaltningsbesvär i princip tillkommer den som beslutet angår, om det har gått honom emot. Om t.ex. en gravrättsinnehavare skulle vara hänvisad att kommunalbesvärsvägen överklaga ett beslut som angår hans rätt, skulle detta i åtskilliga fall innebära att han skulle fråntas möjligheten att klaga på beslutet. Många gravrättsinnehavare är nämligen inte bosatta inom det pastorat eller den kommun där beslutet fattas. Av rättssäkerhetsskäl kan en sådan ordning inte anses godtagbar.

Liksom enligt gällande rätt överklagas besluten till länsstyrelsen.

Även polismyndighetens beslut om tillstånd till gravsättning eller kremering enligt 4 kap. 9 § och pastorsämbetets beslut i fråga om intyg för gravsättning eller kremering enligt 4 kap. 10 § och anstånd med gravsättning av stoft eller kremering enligt 5 kap. 10 § andra stycket överklagas enligt *andra stycket* hos länsstyrelsen. Sådana beslut bör kunna överprövas av samma instans som överprövar kyrkogårds- och krematoriemyndighetens beslut. Andra stycket har utformats i enlighet med *lagrådets* förslag.

> 7 § Länsstyrelsens beslut i ett överklagat ärende får överklagas hos kammarrätten.
>
> Hos kammarrätten får även överklagas länsstyrelsens beslut
> - i ärende som avses i 5 kap. 4 §,
> - om förfarande med aska enligt 5 kap. 5 § andra stycket,
> - om flyttning av gravsatt stoft eller aska enligt 6 kap. 2 § andra stycket, och
> - om överflyttning eller upphörande av gravrätt enligt 7 kap. 34 §.

Av paragrafen följer att länsstyrelsens beslut i ett dit överklagat ärende liksom ärenden om vem som skall få bestämma i fråga om kremering eller om gravsättningen enligt 5 kap. 4 §, förfarande med aska enligt 5 kap. 5 § andra stycket, flyttning av gravsatt stoft eller aska från eller inom en enskild begravningsplats enligt 6 kap. 2 § andra stycket och överflyttning eller upphörande av gravrätt enligt 7 kap. 34 § får överklagas hos kammarrätten. Av förvaltningsprocesslagen (1971: 291, ändrad senast 1990: 486) följer att kammarrättens beslut efter prövningstillstånd kan komma att överprövas av regeringsrätten.

> 8 § Länsstyrelsens beslut att förelägga vite enligt 2, 3 eller 4 § får inte överklagas.

Enligt paragrafen får inte länsstyrelsens beslut att förelägga vite enligt 2, 3 eller 4 § överklagas. Det är en inte ovanlig ordning när det gäller förfarandeviten. Att själva föreläggandet inte skall kunna överklagas kan

inte anses oförenligt med kraven på rättssäkerhet. Föreläggandets laglighet kan alltid prövas i samband med vitets utdömande.

Av lagen (1985: 206) om viten framgår att frågor om utdömande av viten prövas av länsrätten på ansökan av den myndighet som har utfärdat vitesföreläggandet och att ansökan skall göras hos länsrätten i det län där myndigheten är belägen.

Av 33 § förvaltningsprocesslagen följer att länsrättens beslut kan överklagas hos kammarrätten. Efter prövningstillstånd kan ett sådant mål även komma under regeringsrättens prövning.

9 § Länsstyrelsens beslut i andra ärenden enligt denna lag än som avses i 7 och 8 §§ får överklagas hos regeringen.

Av paragrafen följer att länsstyrelsens beslut i andra ärenden enligt den nya lagen än som avses i 7 och 8 §§ överklagas hos regeringen. Det innebär bl.a. att länsstyrelsens beslut i ärenden om tillstånd att anordna enskilda begravningsplatser enligt 2 kap. 6 § kan överprövas av regeringen. I dag prövas sådana ärenden enbart av regeringen.

Ikraft- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft, i fråga om 2 kap. 2 § den 1 januari 1993, och i övrigt den 1 januari 1991.

I denna punkt av övergångsbestämmelserna anges att den nya lagen träder i kraft den 1 januari 1991 med undantag av den bestämmelse som gäller stiftssamfälligheternas särskilda ansvar för den del av begravningsverksamheten som rör dem som inte tillhör något kristet trossamfund. För att kunna planera och inrätta sig för detta nya ansvar kan stiftssamfälligheterna behöva tiden fram till den 1 januari 1993.

2. Genom den nya lagen upphävs
   - lagen (1957: 585) om jordfästning m.m.,
   - lagen (1963: 537) om gravrätt m.m. och
   - begravningskungörelsen (1963: 540).

I punkten anges vilka författningar som ersätts genom den nya lagen.

3. Tillstånd att anordna enskild begravningsplats som har meddelats av regeringen enligt äldre föreskrifter gäller fortfarande. Detsamma gäller tillstånd till framtida gravsättning inom en sådan begravningsplats.

Frågor om och på vilka villkor som ytterligare gravsättning får ske inom begravningsplatsen prövas efter den nya lagens ikraftträdande av länsstyrelsen.

I fråga om överklagande av länsstyrelsens beslut, gäller föreskrifterna i 9 kap. 9 §.

I punkten anges att äldre tillstånd att anordna enskilda begravningsplatser skall gälla även sedan den nya lagen trätt i kraft.

I samband med att regeringen har gett tillstånd att anordna enskild begravningsplats har det ibland förekommit att regeringen har gett tillstånd också till framtida gravsättning inom en sådan begravningsplats, t.ex. för medlemmarna av en viss släkt. Av punkten framgår att om det finns ett sådant tillstånd, skall det fortfarande gälla.

Det kan inte uteslutas att det någon enstaka gång kan finnas anledning att tillåta ytterligare gravsättning inom en enskild begravningsplats. I punkten har det därför också tagits in en bestämmelse om att länsstyrelsen får pröva om och på vilka villkor ytterligare gravsättning får ske.

4. Tillstånd för en enskild person, enskild sammanslutning eller stiftelse att anlägga krematorium som har meddelats av regeringen enligt äldre föreskrifter gäller fortfarande.

För ett sådant krematorium skall det finnas en föreståndare. Vid tillämpningen av den nya lagen skall med krematoriemyndigheten därvid avses föreståndaren.

Enligt den nya lagen får ett krematorium inte anordnas eller hållas av ett enskilt rättssubjekt.

Det finns emellertid i dag ett krematorium i landet som drivs av ett enskilt rättssubjekt. Det ligger i Helsingborg och bör naturligtvis få finnas kvar under sitt nuvarande huvudmannaskap.

Av punkten framgår att om regeringen enligt äldre föreskrifter har meddelat tillstånd för ett enskilt rättssubjekt att anlägga ett krematorium, gäller det tillståndet fortfarande. Med krematoriemyndigheten enligt den nya lagen skall därvid avses föreståndaren för krematoriet. En sådan måste finnas för att fatta de beslut som annars ankommer på krematoriemyndigheten.

5. Vad som före den nya lagens ikraftträdande kan ha blivit förordnat vid upplåtelse av gravrätt eller genom senare skriftligt förordnande i fråga om övergång av gravrätt vid gravrättsinnehavarens död skall gälla utan hinder av vad som följer av 7 kap. 15 §.

Punkten har införts på förslag av *lagrådet* (se lagrådets yttrande under rubriken Övergångsbestämmelserna).

6. Den nya lagen innebär inte någon inskränkning i den rätt som kan tillkomma en innehavare av gravplats i kyrka enligt äldre författningar.

Punkten är överförd från övergångsbestämmelserna till gravrättslagen.

7. I fråga om förvaltning av medel, som har betalats in för vård och underhåll av gravplats innan lagen (1963: 537) om gravrätt m.m. trädde i kraft den 1 januari 1964, skall övergångsbestämmelserna till den lagen fortfarande tillämpas.

I övergångsbestämmelserna till gravrättslagen finns föreskrifter om förvaltningen av sådana medel som före den lagens ikraftträdande har betalats in till en myndighet för vård och underhåll av en gravplats för alltid eller så länge gravplatsen utgör del av allmän begravningsplats. Enligt punkten skall dessa föreskrifter fortfarande tillämpas.

8. Äldre föreskrifter skall fortfarande tillämpas i fråga om överklagande av beslut som har meddelats före den nya lagens ikraftträdande.

I den nya lagen har bestämmelserna om hur beslut får överklagas till vissa delar ändrats. Bl.a. kan länsstyrelsens beslut om att förelägga vite inte längre överklagas särskilt. Av punkten framgår att äldre föreskrifter fortfarande skall gälla i fråga om överklagande av sådana beslut som har meddelats före den nya lagens ikraftträdande.

4.2 Förslaget till lag om ändring i folkbokföringslagen (1967: 198)

Ändringarna föranleds av att bestämmelserna om dödsfallsanmälan samt dödsbevis och intyg om dödsorsaken samlas i begravningslagstiftningen. Skälen för detta har utvecklats i den allmänna motiveringen (avsnitten 2.5.1 och 2.5.2). I folkbokföringslagen tas in en hänvisning till bestämmelserna i den nya lagen.

4.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988: 950) om kulturminnen m. m.

Ändringen i 4 kap. 12 § är av formell karaktär. Hänvisningen till gravrättslagen byts ut mot en hänvisning till den nya begravningslagen.

5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. begravningslag,
2. lag om ändring i folkbokföringslagen (1967: 198),
3. lag om ändring i lagen (1988: 950) om kulturminnen m.m.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning av betänkandet (SOU 1987: 16) Begravningslag

1 Bakgrund

1.1 Gällande rätt

Bestämmelser om begravningsverksamheten finns i dag i jordfästningslagen från år 1957 och i gravrättslagen och begravningskungörelsen från år 1963. Jordfästningslagen innehåller allmänna bestämmelser om jordfästning och gravsättning. I ett särskilt avsnitt av lagen finns det dessutom regler om vad som skall gälla vid jordfästning inom svenska kyrkan. Dessa regler har tillkommit i den särskilda ordning som tidigare gällde för stiftande av kyrkolag. Gravrättslagen innehåller bestämmelser om begravningsplatser och om den rätt till en gravplats som kallas gravrätt.

Enligt gällande rätt är en begravningsplats antingen allmän eller enskild. Det åligger svenska kyrkans församlingar eller – om regeringen i visst fall beslutar det – en kommun att hålla allmän begravningsplats med ett tillräckligt antal gravplatser av vedertagen typ. Regeringen prövar om och på vilka villkor som enskilda begravningsplatser får anordnas.

Gravsättning av avlidna måste ske på en begravningsplats. Efter särskilt tillstånd av länsstyrelsen får dock aska efter kremering strös ut på en annan plats.

För att avlidna skall få gravsättas på en allmän begravningsplats krävs det att denna har blivit invigd och därmed kommit i åtnjutande av det rättsliga skydd som följer av lagstiftningen. Rätten till gravsättning på de allmänna begravningsplatserna är inte beroende av att den avlidne tillhörde något visst trossamfund eller att jordfästning har ägt rum eller förrättats i någon viss ordning.

När någon har avlidit skall dödsfallet skyndsamt anmälas till pastorsämbetet av efterlevande maken eller av annan anhörig som finns på platsen. Dessutom skall ett av läkare utfärdat dödsbevis lämnas till pastorsämbetet av den som är skyldig att anmäla dödsfallet eller av den sjukvårdsinrättning där den avlidne vårdades.

Lagstiftningen utgår från att det är de anhöriga eller närstående som ombesörjer begravningen. Dessa skall, såvitt det är möjligt, iaktta den avlidnes önskemål om jordfästningen och gravsättningen. Några regler om vem av de närmaste som i första hand skall ordna begravningen finns det inte.

Gravrätt uppkommer då ett visst område på en allmän begravningsplats upplåts för jordande av avlidens stoft eller för förvaring av avlidens aska. Till bevis om upplåtelsen skall ett gravbrev utfärdas. Gravrätt kan upplåtas för alltid eller för viss tid, minst 15 och högst 50 år. Vid upplåtelsetidens utgång kan gravrättsinnehavaren som regel få förnyad upplåtelse.

Gravrätten får inte överlåtas till annan än närstående eller upplåtaren. Den får inte pantsättas och inte heller utmätas. När gravrättsinnehavaren avlider övergår rätten i enlighet med vad som har bestämts vid upplåtelsen eller genom ett senare skriftligt förordnande. Om det inte finns något

förordnande, övergår gravrätten till den avlidnes make och arvingar gemensamt eller till den av dem som de anmäler som ny rättsinnehavare.

Gravrättsinnehavaren bestämmer vilka som skall gravsättas inom gravplatsen och har rätt att förse gravplatsen med gravvård. Upplåtaren har emellertid möjlighet att på olika sätt begränsa förfoganderätten över gravplatsen. I fråga om gravvårdens utseende och beskaffenhet får upplåtaren meddela sådana begränsande föreskrifter som är nödvändiga för att tillgodose en god gravkultur.

Gravplatsen skall av gravrättsinnehavaren hållas i ordnat och värdigt skick. Om den vanvårdas kan gravrätten förklaras förverkad. Gravrätten kan också upphöra efter förordnande av länsstyrelsen om begravningsplatsen skall läggas ned eller om gravrättens bibehållande skulle medföra synnerligt men för begravningsplatsens ordnande och skötsel.

1.2 Utredningsuppdraget

Genom motioner till riksdagen och skrivelser till regeringen har väckts ett flertal frågor om ändringar i begravningslagstiftningen. I juni 1983 tillsatte därför chefen för civildepartementet en särskild arbetsgrupp med uppdrag att se över lagstiftningen.

Arbetsgruppens uppgift har varit att pröva olika önskemål om författningsändringar och lägga fram förslag till hur begravningslagstiftningen i framtiden bör utformas. I utredningsuppdraget har däremot inte ingått att ta ställning till frågor av övergripande organisatorisk eller ekonomisk natur, t.ex. frågor om huvudmannaskapet för verksamheten, dess organisation eller finansiering. Utanför uppdraget har också legat frågor om bårhusväsendet och begravningsentreprenörernas verksamhet.

2 Allmänna överväganden

Arbetsgruppen har funnit att förutsättningarna för begravningsverksamheten på olika sätt har förändrats under den tid som den nuvarande lagstiftningen har varit i kraft. Verksamheten har påverkats av en hos många ändrad inställning i livsåskådningsfrågor, nya kulturmönster, den förändrade samhällsstrukturen och den tekniska utvecklingen.

Den nuvarande begravningslagstiftningen bygger i skilda hänseenden på den kristna livsåskådning och de traditioner rörande begravningsskicket som har djup förankring i vårt land. Arbetsgruppen anser att man måste slå vakt om dessa värden också i den nya lagstiftningen. Samtidigt måste emellertid de nya reglerna vara så allmängiltigt utformade att de så långt som det är praktiskt möjligt ger utrymme åt var och en att själv bestämma i frågor som har samband med begravningsskicket.

Begravningsplatserna utgör en viktig del av vårt kulturarv. Detta förhållande avspeglas på olika sätt i den nuvarande lagstiftningen. Enligt arbetsgruppens mening är det angeläget att dessa intressen tas till vara också i fortsättningen.

De önskemål om ändringar i lagstiftningen, som arbetsgruppen har haft att pröva, har nästan alla sin grund i den utveckling som har ägt rum sedan

lagstiftningen kom till. Enligt arbetsgruppens mening är det angeläget att genomföra sådana ändringar i lagstiftningen att den skapar goda förutsättningar för kyrkogårdsförvaltningarnas verksamhet. Mot kraven på en effektiv verksamhet måste emellertid ställas de krav som medborgarna kan ha när det gäller sådana inte lika mätbara faktorer som pietet och respekt för religiösa och etiska värderingar. Arbetsgruppen anser därför att det från fall till fall måste göras en avvägning mellan dessa olika intressen.

Anordnandet och skötseln av de allmänna begravningsplatserna ankommer idag på kyrkokommunerna eller i några fall på kommunerna. Arbetsgruppen anser att lagstiftningen i möjligaste mån bör innehålla rambestämmelser som ger utrymme för ett kommunalt självbestämmande. Lagstiftningen måste också vara så utformad att den kan tillämpas av såväl stora som små förvaltningsenheter.

En viktig uppgift för arbetsgruppen har varit att anpassa författningsbestämmelserna på området till bestämmelserna i regeringsformen och till den reform i fråga om normgivningen på det kyrkliga området som trädde i kraft år 1983. I samband med denna tekniskt betonade översyn av lagstiftningen anser arbetsgruppen det angeläget att reglerna förenklas och systematiseras. Syftet måste vara att göra den nya lagstiftningen så tillgänglig och lättöverskådlig som möjligt.

3 Arbetsgruppens förslag

3.1 Ny lagstiftning

Översynen av begravningslagstiftningen har lett fram till tämligen genomgripande ändringar i det nuvarande regelsystemet. Arbetsgruppen föreslår att de centrala bestämmelserna om begravningsverksamheten samlas i en ny lag, *begravningslag*, och en ny förordning, *begravningsförordning*. Jordfästningslagen, gravrättslagen och begravningskungörelsen föreslås samtidigt bli upphävda.

Till begravningslagen förs i princip över bestämmelserna i jordfästningslagen och gravrättslagen. Föreskrifterna om jordfästning i svenska kyrkans ordning får emellertid inte någon motsvarighet i den nya lagen. Numera får nämligen kyrkomötet genom kyrklig kungörelse meddela föreskrifter i detta ämne.

För att såvitt möjligt hålla samman reglerna om begravning föreslår arbetsgruppen att det i begravningslagen tas in de regler om anmälan av dödsfall och dödsbevis som i dag återfinns i folkbokföringslagen. Av konstitutionella skäl flyttas dessutom en del regler över från begravningskungörelsen till den nya lagen. De övriga regler, som regeringen bör besluta om, föreslås bli intagna i begravningsförordningen.

I den nya lagstiftningen har författningsmaterialet systematiserats och delats upp i korta paragrafer. Samtidigt har det företagits en språklig bearbetning av texten. För att öka överskådligheten föreslås den nya lagen bli indelad i kapitel med underavdelningar.

3.2 Begravningsplatser

Enligt arbetsgruppens mening bör det liksom nu finnas både allmänna och enskilda begravningsplatser. Arbetsgruppen föreslår att *enskilda begravningsplatser* skall få anordnas endast av trossamfund. I framtiden bör sålunda en privatperson inte få anordna en begravningsplats.

För att ett trossamfund skall få anordna begravningsplats anser arbetsgruppen att det skall krävas att samfundet är verksamt här i riket och har en sådan anslutning och ställning i övrigt att det måste antas att begravningsplatsen kan vårdas och behållas. Enligt förslaget flyttas tillståndsprövningen från regeringen till länsstyrelserna.

Arbetsgruppen föreslår att *invigningen* inte längre skall vara grundläggande för de allmänna begravningsplatsernas rättsliga skydd. Rättsskyddet uppkommer redan när begravningsplatserna rent faktiskt har ställts i ordning för sitt ändamål i enlighet med bestämmelserna i lagstiftningen.

Förslaget i denna del innebär inte att människor skall betas möjligheten att vila i vigd jord. Arbetsgruppen föreslår att det i den nya lagstiftningen förs in en regel om att svenska kyrkan och andra på orten verksamma trossamfund skall beredas tillfälle att inviga en allmän begravningsplats eller delar av den, innan den tas i bruk. Vid anläggning, utvidgning eller väsentlig ändring av en allmän begravningsplats föreslås det dessutom en regel om *samråd med trossamfunden*. Arbetsgruppen räknar med att praktiska problem, som har påvisats av en del trossamfund, härigenom skall kunna lösas.

Enligt arbetsgruppens mening bör en ny lagstiftning på området innehålla uttryckliga regler om var medborgarna har *rätt till gravplats* och hur långt församlingarnas och kommunernas kompetens sträcker sig när det gäller att bereda gravplats åt andra än de egna invånarna. Arbetsgruppen föreslår att medborgarna skall ha rätt till gravplats på en allmän begravningsplats på den ort där de är kyrkobokförda eller till vilken de har en nära anknytning. Huvudmännen ges dessutom befogenhet att bereda gravplats också åt andra.

För *flyttning av gravsatt stoft eller aska* bör det liksom i dag krävas tillstånd. Arbetsgruppen föreslår att regeringens restriktiva praxis i flyttningsärenden läggs fast genom att det i lagstiftningen anges att det skall föreligga synnerliga skäl för att flyttning skall få medges. Samtidigt föreslår arbetsgruppen att beslut i flyttningsärenden inte längre skall kunna överklagas till regeringen.

I syfte att skapa bättre förutsättningar för att på straffrättslig väg kunna ingripa mot *tillgrepp av ädelmetaller i kremationsaska* föreslår arbetsgruppen en regel om att sådana delar av askan som inte lämpligen kan tillföras askurnan skall omhändertas av krematoriemyndigheten. Enligt förslaget skall det för varje krematorium finnas ett reglemente med föreskrifter om förfarandet med aska efter kremering.

Kyrkokommunerna kan i dag inte meddela *ordningsföreskrifter* som gäller vad allmänheten har att iaktta vid besök på begravningsplatserna. Arbetsgruppen föreslår att detta skall bli möjligt och att den som bryter mot de lokala föreskrifterna skall kunna dömas till böter.

3.3 Begravning

De nuvarande reglerna om *dödsfallsanmälan och dödsbevis* är invecklade och inte i alla avseenden ändamålsenliga. Arbetsgruppen föreslår att den sjukvårdsinrättning där den avlidne vårdades eller till vilken han har förts i anslutning till dödsfallet, i fortsättningen skall anmäla dödsfallet. I övrigt vilar anmälningsskyldigheten på de anhöriga.

Det nuvarande dödsbeviset föreslås bli uppdelat på två handlingar, ett dödsbevis och ett intyg om dödsorsaken. Härigenom kan pastorsämbetena snabbare få det underlag som behövs för att intyg för gravsättning eller kremering skall kunna utfärdas. Vidare föreslås det vissa förenklade handläggningsrutiner. Bl.a. skall den läkare som utfärdar handlingarna vidarebefordra dem direkt till den mottagande myndigheten.

Under senare år har det förekommit ett antal tvister om *ordnandet av begravningen*. Arbetsgruppen föreslår att det i lagstiftningen förs in klarare regler om vem som skall ordna med begravningen. Ett särskilt förfarande för att lösa tvister föreslås också. Förslaget innebär att kyrkogårdsmyndigheten skall medla mellan parterna. Om det inte lyckas, avgörs frågan av länsstyrelsen.

Arbetsgruppen föreslår att det i begravningslagen tas in regler om *tidsfrister för gravsättning eller kremering*. Enligt förslaget skall gravsättning av stoft eller kremering ske inom två månader från dödsfallet. Samtidigt får kyrkogårdsmyndigheten på den avlidnes kyrkobokföringsort möjlighet att medge anstånd.

Den nuvarande regeln om att aska skall gravsättas inom ett år från kremeringen behålls. Arbetsgruppen föreslår emellertid att den myndighet som förvarar askan skall kunna ge dispens. Dessutom införs det möjligheter att förvara askan på en annan plats än i ett krematorium, t.ex. i kyrkan på den ort där gravsättningen sedermera skall ske. Genom dessa mera generösare regler finns det anledning att tro att en del flyttningsärenden kan undvikas.

Enligt arbetsgruppens mening bör länsstyrelserna liksom i dag ha möjlighet att ge tillstånd till *utströende av aska på annan plats än begravningsplats*. Arbetsgruppen föreslår att de nuvarande reglerna kompletteras med ett uttryckligt förbud att strö ut aska i närheten av bebyggelse eller där bebyggelse kan förväntas eller på en plats, där åtgärden kan vara till men för annan. Enligt förslaget får länsstyrelsens avgörande av tillståndsfrågan överklagas hos kammarkollegiet men sedan inte föras vidare till regeringen.

3.4 Gravrätt

Arbetsgruppen presenterar ett flertal nyheter i fråga om gravrätt. I princip behåller *rättsinstitutet* sin nuvarande karaktär. Enligt förslaget föreligger gravrätt emellertid endast när det finns någon rättsinnehavare. För andra fall, t.ex. när någon avlider utan att efterlämna anhöriga, föreslås det särskilda regler.

I dag kan *upplåtelse av gravrätt* ske till flera personer samtidigt. Detta har

visat sig föranleda betydande problem både för kyrkogårdsmyndigheterna och för gravrättsinnehavarna. Bl.a. kräver efterforskningen av rättsinnehavarna stora arbetsinsatser. Arbetsgruppen föreslår att det införs ett förbud mot att upplåta gravrätt till flera. Till en juridisk person får gravrätt upplåtas endast om det finns särskilda skäl till det.

I konsekvens härmed föreslås det att reglerna om *övergång av gravrätt* ändras. Vid gravrättsinnehavarens död skall den efterlevande maken och arvingarna bestämma vem av dem som skall överta gravrätten. Det införs också en skyldighet för dödsboet att till upplåtaren anmäla till vem gravrätten har övergått.

Förslagen innebär ökade möjligheter för kyrkogårdsmyndigheterna att få kontakt med rättsinnehavarna. För de fall när detta ändå inte lyckas föreslår arbetsgruppen ett *förenklat delgivningsförfarande*. I stället för sådan annonsering i tidningar som skall äga rum vid kungörelsedelgivning, föreslås det att ett meddelande anslås på begravningsplatsen och att en skylt sätts upp vid gravplatsen.

Den nuvarande möjligheten till *upplåtelse av gravrätt för alltid* föreslås bli avskaffad. Samtidigt införs det en skyldighet för upplåtaren att vid den bestämda upplåtelsetidens utgång underrätta gravrättsinnehavaren om förutsättningarna för ny upplåtelse. Reglerna om rätt till ny upplåtelse behålls.

I de flesta fall åtar sig kyrkogårdsmyndigheterna inte längre *gravskötsel* annat än för en bestämd tid. Arbetsgruppen föreslår en regel om att ett skötselåtagande inte får avse längre tid än den under vilken gravrätten är upplåten. Dessutom föreslår arbetsgruppen att den gravrättsinnehavare som inte själv vill svara för den nödvändiga skötseln av gravplatsen alltid skall ha rätt att mot betalning få sådan hjälp av upplåtaren att gravplatsen inte faller i vanvård.

Vad gäller *äldre upplåtelser och skötselåtaganden för alltid* föreslår arbetsgruppen särskilda övergångsbestämmelser som gör det möjligt att på det lokala planet fatta beslut om en successiv avveckling. Som villkor för avvecklingen föreslås gälla att upplåtelsen har varat under minst 70 år och att det har förflutit minst 50 år från den senaste gravsättningen inom gravplatsen. Den som önskar få upplåtelsen förnyad skall ha rätt till det i enlighet med de bestämmelser som föreslås i den nya lagstiftningen.

I dag saknas det bestämmelser om rätt för upplåtaren att företa *ändringar på en gravplats* som är upplåten med gravrätt. Arbetsgruppen föreslår att lagstiftningen tillförs sådana bestämmelser. Förslaget innebär att sådana ändringar får göras som är nödvändiga för att tillgodose kraven på miljöskydd, hälsoskydd och arbetarskydd eller som i övrigt behövs för att förhindra skada. I andra fall krävs det att gravrättsinnehavaren medger att ändringen vidtas.

Enligt gällande rätt får upplåtaren meddela sådana föreskrifter om gravvårdars och andra gravanordningars utseende och beskaffenhet som är nödvändiga för att tillgodose en *god gravkultur*. Arbetsgruppen föreslår att de nya reglerna utformas så att de klarare än i dag ger uttryck åt den grundläggande principen att det är gravrättsinnehavaren som först och främst bestämmer om gravplatsens ordnande.

Lagförslag i betänkandet (SOU 1987: 16) Begravningslag

1 Förslag till

Begravningslag

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Med begravningsplatser avses i denna lag områden eller utrymmen som är behörigen anordnade för förvaring av avlidnas stoft eller aska, såsom kyrkogårdar eller andra gravområden, minneslundar, kolumbarier och urnmurar.

2 § Begravningsplatser är antingen allmänna eller enskilda.

Allmänna begravningsplatser är anordnade av svenska kyrkans församlingar eller samfälligheter, av kommuner eller i övrigt av det allmänna. Andra begravningsplatser är enskilda begravningsplatser.

3 § Med begravning avses i denna lag jordfästning eller annan begravningsceremoni samt gravsättning av stoft eller av aska. En begravning kan omfatta endast gravsättning.

Vad som sägs i lagen om gravsättning gäller också nedgrävning eller utströende av aska i minneslund och utströende av aska på annan plats än begravningsplats.

4 § Med gravrätt avses den rätt som uppkommer när en bestämd gravplats på en allmän begravningsplats upplåts till någon för gravsättning. En gravplats kan bestå av en eller flera gravar.

2 kap. Allmänna begravningsplatser

Grundläggande bestämmelser

1 § Det åligger svenska kyrkans församlingar att anordna och hålla allmänna begravningsplatser med ett tillräckligt antal gravplatser och andra gravanläggningar av allmänt förekommande slag. Skyldigheten gäller dock inte de icke-territoriella församlingarna.

Regeringen får för särskilt fall besluta att en kommun i stället för en eller flera församlingar skall anordna och hålla allmän begravningsplats.

2 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om anläggning, utvidgning eller väsentlig ändring av allmänna begravningsplatser.

3 § Innan en allmän begravningsplats tas i bruk skall svenska kyrkan och andra trossamfund, som är verksamma på orten, beredas tillfälle att inviga begravningsplatsen eller delar av den. Detsamma gäller när begravningsplatsen har utvidgats.

4 § En allmän begravningsplats får inte besväras av panträtt, nyttjanderätt, servitut eller andra rättigheter. Om det inte medför någon olägenhet,

får den dock besväras av sådan rättighet som kan upplåtas enligt ledningsrättslagen (1973: 1144).

En allmän begravningsplats får inte utmätas.

Förvaltning

5 § De allmänna begravningsplatserna skall hållas i ordnat och värdigt skick. Den helgd som tillkommer de dödas vilorum skall alltid iakttas. Kulturminnesvårdens intressen skall särskilt beaktas.

6 § På en allmän begravningsplats skall gravplats beredas dem som vid dödsfallet var kyrkobokförda på orten eller har nära anknytning till den. Om tillgången på gravplatsmark medger det, får även andra beredas gravplats där.

7 § Rätten till gravsättning på de allmänna begravningsplatserna skall inte vara beroende av att den avlidne tillhörde något trossamfund eller ett visst trossamfund. Den skall inte heller vara beroende av att jordfästning eller annan begravningsceremoni har ägt rum eller har förrättats i någon viss ordning.

8 § En grav på en allmän begravningsplats får öppnas endast genom kyrkogårdsmyndighetens försorg. Den får inte öppnas på ett sådant sätt att man vid grävningen eller gravsättningen skadar stoft eller aska som har gravsatts inom gravplatsen.

Regeringen får meddela sådana föreskrifter om gravöppning och gravsättning som behövs av hänsyn till hälsoskyddet.

9 § Stoft och aska som har gravsatts på en allmän begravningsplats får inte tas upp eller på annat sätt rubbas. Om det finns särskilda skäl till det, får dock kyrkogårdsmyndigheten besluta om en sådan åtgärd vad gäller ett stoft eller en aska, som åter skall gravsättas inom gravplatsen. Kyrkogårdsmyndigheten får också ge tillstånd till en sådan åtgärd i det fall när stoftet eller askan skall flyttas till en annan gravplats, om det finns synnerliga skäl till det och det är klarlagt var gravsättning åter skall ske.

Utan hinder av föreskrifterna i första stycket får kyrkogårdsmyndigheten ta ut aska som har gravsatts i ett utrymme i ett kolumbarium eller en urnmur för vilket gravrätten har upphört. Askan skall i sådant fall grävas ned inom begravningsplatsen eller inom en närbelägen allmän begravningsplats.

Innan kyrkogårdsmyndigheten beslutar att ett stoft skall tas upp eller på annat sätt rubbas skall miljö och hälsoskyddsnämnden höras.

10 § För varje allmän begravningsplats skall det upprättas en gravkarta och föras gravbok eller gravregister enligt de föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Lokala föreskrifter

11 § För de allmänna begravningsplatserna skall det finnas reglementen som innehåller föreskrifter om

1. förutsättningarna för gravsättning på begravningsplatsen och villkoren för upplåtelse av gravrätt,
2. gravvårdar och andra anordningar på gravplatserna,

3. vad kyrkogårdsmyndigheten i övrigt skall iaktta i förhållande till gravrättsinnehavarna och vid kontakterna med allmänheten.

Om det finns en minneslund, skall reglementet också innehålla föreskrifter om nedgrävning och utströende av aska i minneslunden.

12 § Regeringen får meddela de föreskrifter om ordningen inom de allmänna begravningsplatserna som behövs med hänsyn till dessa områdens särskilda karaktär. Regeringen får överlåta åt den som innehar en allmän begravningsplats att meddela lokala ordningsföreskrifter.

Lokala ordningsföreskrifter för en allmän begravningsplats får inte angå förhållanden som med stöd av allmänna ordningsstadgan (1956:617) är reglerade i lokal ordningsstadga eller som annars är eller enligt föreskrift i författning kan regleras i annan ordning.

Genom lokala ordningsföreskrifter får inte läggas onödigt tvång på allmänheten eller annars göras obefogad inskränkning i den enskildes frihet.

13 § Ett beslut att anta, ändra eller upphäva lokala ordningsföreskrifter skall underställas länsstyrelsens prövning.

När länsstyrelsen har fastställt ett sådant beslut skall länsstyrelsen på bekostnad av den som innehar begravningsplatsen genast införa fastställelsebeslutet och föreskrifterna i länets författningssamling. Den som innehar begravningsplatsen skall ombesörja att kungörelse om fastställelsen anslås och införs i ortstidning samt att föreskrifterna finns att tillgå för allmänheten.

Överlåtelse och nedläggning

14 § En allmän begravningsplats får inte överlåtas eller användas för annat ändamål utan länsstyrelsens tillstånd.

Begravningsplatsen får inte heller helt eller delvis läggas ned utan att länsstyrelsen har medgett det. Länsstyrelsen får därvid föreskriva villkor för nedläggningen och för områdets framtida användning.

3 kap. Enskilda begravningsplatser

1 § Länsstyrelsen prövar om och på vilka villkor en enskild begravningsplats får anordnas.

Tillstånd att anordna en enskild begravningsplats får meddelas endast för ett trossamfund som är verksamt här i landet och som har en sådan anslutning och ställning i övrigt att det måste antas att begravningsplatsen kan vårdas och behållas.

2 § Bestämmelserna i 2 kap. 2, 4, 5, 8 och 14 §§ gäller även för enskilda begravningsplatser.

3 § Rätten till en gravplats som har upplåtits på en enskild begravningsplats får inte pantsättas eller utmätas. Detsamma gäller gravvårdar och andra gravanordningar.

4 § Stoft och aska som har gravsatts på en enskild begravningsplats får inte tas upp eller på annat sätt rubbas. Om det finns särskilda skäl till det får dock länsstyrelsen besluta om en sådan åtgärd vad gäller ett stoft eller en aska, som åter skall gravsättas inom gravplatsen. Länsstyrelsen får också

ge tillstånd till en sådan åtgärd i det fall när stoftet eller askan skall flyttas till en annan gravplats, om det finns synnerliga skäl till det och det är klarlagt var gravsättning åter skall ske.

Innan länsstyrelsen beslutar om upptagning av stoft och aska skall den som innehar begravningsplatsen höras. Om upptagningen gäller ett stoft skall även miljö och hälsoskyddsnämnden höras.

4 kap. Krematorier

1 § Ett krematorium får inte anordnas av någon annan än den som innehar en allmän begravningsplats eller av en kyrklig samfällighet.

2 § Ett krematorium får inte intecknas eller utmätas eller utan länsstyrelsens tillstånd överlåtas eller användas för annat ändamål.

3 § Ett krematorium skall underhållas och skötas med iakttagande av de bestämmelser om miljö, hälso- och arbetarskydd som finns i annan lagstiftning.

Sådana delar av kremationsaskan som inte lämpligen kan tillföras askurnan, skall omhändertas av krematoriemyndigheten på ett sätt som är förenligt med pietetens krav.

4 § För varje krematorium skall det finnas ett reglemente med föreskrifter om ordningen inom krematoriet och om förfarandet med aska efter kremering.

Vid krematorierna skall det föras kremationsjournaler enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

5 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om uppförande, rivning eller annan väsentlig ändring av krematorier samt om kremering och förfarandet med aska efter kremering.

5 kap. Dödsfallsanmälan m.m.

Anmälan

1 § När någon har avlidit här i landet skall dödsfallet skyndsamt anmälas till pastorsämbetet i den församling där den avlidne senast var kyrkobokförd.

Om det inte är känt var den avlidne senast var kyrkobokförd eller om den avlidne inte har varit kyrkobokförd här i landet, skall anmälan göras till pastorsämbetet i den församling där dödsfallet inträffade.

2 § Om den avlidne vid dödsfallet vårdades på en sjukvårdsinrättning eller i anslutning till dödsfallet har förts till en sådan inrättning, skall denna anmäla dödsfallet till pastorsämbetet. I annat fall skall anmälan göras av den efterlevande maken eller annan anhörig, som vid dödsfallet sammanbodde med den avlidne eller av annan anledning finns på platsen.

Om det inte finns någon som sålunda är skyldig att anmäla dödsfallet anmäls det av hyresvärd eller den som annars är närmast till det eller av polismyndigheten.

3 § När stoftet eller askan efter en person som har avlidit utomlands har förts in i landet, skall den som ordnar begravningen snarast underrätta

pastorsämbetet i den församling där den avlidne senast var kyrkobokförd. I de fall som avses i 1 § andra stycket skall underrättelsen lämnas till pastorsämbetet i den församling där stoftet eller askan skall gravsättas.

Dödsbevis och intyg om dödsorsak

4 § Vid ett dödsfall här i landet skall ett bevis om dödsfallet (dödsbevis) och ett intyg om dödsorsaken utfärdas av en läkare.

Beviset och intyget får inte utfärdas av en läkare som är make, barn, förälder, syskon eller på annat sätt närstående till den avlidne.

5 § Dödsbeviset och intyget om dödsorsaken skall utan dröjsmål lämnas till det pastorsämbete som anges i 1 §. Om dödsfallet enligt 2 § första stycket skall anmälas av en sjukvårdsinrättning, skall denna lämna beviset och intyget till pastorsämbetet. I annat fall skall beviset och intyget lämnas av den läkare som utfärdar handlingarna.

Om det finns anledning att anta att döden har orsakats av någon annan person eller det i övrigt finns skäl för en fullständigare undersökning av den döda kroppen skall dödsbeviset med uppgift om detta i stället lämnas till polismyndigheten i den ort där dödsfallet har inträffat. Samtidigt skall pastorsämbetet underrättas.

I fall som avses i andra stycket skall polismyndigheten införskaffa intyg om dödsorsaken och tillställa pastorsämbetet dödsbeviset och intyget tillsammans med beslut om tillstånd till gravsättning eller kremering.

6 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om dödsbevis och intyg om dödsorsak.

Tillstånd i särskilda fall

7 § När stoftet av en person som har avlidit utomlands har förts in i landet, skall den som ordnar begravningen begära tillstånd till gravsättning eller kremering hos polismyndigheten på den ort där gravsättningen eller kremeringen skall ske.

6 kap. Begravning

Ordnande av begravningen

1 § Begravningen ordnas av den som den avlidne har utsett eller av någon av den avlidnes anhöriga eller närstående.

Om det inte finns någon som ordnar begravningen, skall den ordnas av den kommun inom vilken den avlidne senast var kyrkobokförd eller, om den avlidne inte har varit kyrkobokförd här i landet, av den kommun där dödsfallet inträffade eller där gravsättningen skall ske. För kostnaderna har kommunen rätt till ersättning av dödsboet.

2 § Den som ordnar begravningen skall i möjligaste mån iaktta den avlidnes önskemål i de frågor som rör begravningen. Det skall beaktas om den avlidnes önskan kan anses framgå av hans eller hennes uppfattning i tros- och livsåskådningsfrågor.

3 § Om de efterlevande inte kan enas om vem som skall ordna begravningen eller i fråga om kremering och gravsättning, skall kyrkogårdsmyn-

digheten på den ort där den avlidne senast var kyrkobokförd på begäran medla mellan parterna.

Om parterna enas, skall myndigheten fastställa deras överenskommelse. Om enighet inte kan uppnås, skall myndigheten i stället med eget yttrande hänskjuta frågan till länsstyrelsen för prövning.

Vid prövningen av vem som skall ordna begravningen, skall särskilt beaktas parternas personliga förhållande till den avlidne såsom sammanlevnad, släktskap eller annan nära anknytning.

Kremering och gravsättning

4 § Om stoftet efter en avliden skall kremeras, skall det ske i ett krematorium.

5 § Gravsättning av stoft eller aska får ske endast på en allmän eller enskild begravningsplats. Regeringen får dock meddela föreskrifter om att aska får strös ut på annan plats.

Vid gravsättningen får inte förekomma något som strider mot förrättningens helgd och allvarliga innebörd.

6 § Gravsättning av stoft eller kremering får äga rum först sedan ett av pastorsämbetet utfärdat intyg för gravsättning eller kremering har lämnats till den som förvaltar begravningsplatsen eller, vid kremering, till krematoriemyndigheten.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om intyg eller tillstånd till gravsättning eller kremering. Regeringen får också meddela föreskrifter om att gravsättning eller kremering i vissa fall får ske även utan sådant intyg som avses i första stycket.

7 § Gravsättning av stoft eller aska eller kremering får inte ske om det är känt att det föreligger tvist mellan den avlidnes efterlevande i frågor som rör gravsättningen eller kremeringen eller om det annars finns något hinder för åtgärden.

8 § Gravsättning av stoft eller kremering skall ske snarast möjligt och senast två månader efter dödsfallet.

Kyrkogårdsmyndigheten på den ort där den avlidne senast var kyrkobokförd får dock medge anstånd med gravsättningen eller kremeringen om det finns särskilda skäl till det.

Om gravsättningen eller kremeringen inte har skett inom föreskriven tid, skall myndigheten undersöka anledningen till dröjsmålet och, om det behövs, underrätta den kommun som anges i 1 § andra stycket.

9 § Askan efter avliden som har kremerats här i landet skall gravsättas inom ett år från kremeringen. Den myndighet som förvarar askan får dock medge anstånd med gravsättningen om det finns särskilda skäl till det.

I avvaktan på gravsättningen skall askan förvaras i ett krematorium. Om platsen för gravsättningen är bestämd, får askan i stället förvaras av kyrkogårdsmyndigheten på den ort där gravsättningen skall ske. Askan skall då förvaras i en kyrka eller i ett lämpligt utrymme på den allmänna begravningsplatsen. Askan skall alltid förvaras på ett betryggande och värdigt sätt.

Om askan inte har gravsatts inom den föreskrivna tiden, skall den

myndighet som förvarar askan låta gravsätta den. Dessförinnan skall den som ordnar begravningen beredas tillfälle att själv ombesörja gravsättningen.

10 § Aska som efter kremering har förts in i landet skall i avvaktan på gravsättningen överlämnas för förvaring i enlighet med föreskrifterna i 9 § andra stycket. Askan skall gravsättas inom ett år från det den fördes in i landet, om inte den myndighet som förvarar askan medger anstånd med gravsättningen av särskilda skäl. Om askan inte har gravsatts inom den föreskrivna tiden, gäller föreskrifterna i 9 § tredje stycket.

7 kap. Gravrätt

Allmänna bestämmelser

1 § Gravrätt får utövas endast av den som i gravboken eller gravregistret är antecknad som innehavare av gravrätten. När gravrättsinnehavaren har avlidit, får dock den som ordnar begravningen utöva de befogenheter som har samband med gravsättningen av den avlidne.

2 § Gravrättsinnehavaren har rätt att bestämma vilka som skall gravsättas inom gravplatsen, att förse gravplatsen med gravvård eller annan gravanordning och att i övrigt råda över gravplatsen, om inte annat följer av bestämmelserna i denna lag.

Gravrättsinnehavaren är skyldig att hålla gravplatsen i ordnat och värdigt skick.

3 § Gravrätten får inte överlåtas utan upplåtarens samtycke. Den får återlämnas till upplåtaren.

Gravrätten får inte överlåtas eller återlämnas mot betalning. Den får inte heller pantsättas eller utmätas.

4 § Upplåtaren får göra ändringar på en gravplats endast om gravrättsinnehavaren medger det. En ändring som är nödvändig för att tillgodose kraven på miljöskydd, hälsoskydd och arbetarskydd får dock genomföras även om gravrättsinnehavaren motsätter sig ändringen.

Till förekommande av skada har upplåtaren rätt att genast vidta nödvändiga åtgärder på gravplatsen. Gravrättsinnehavaren skall snarast därefter underrättas om åtgärderna.

Upplåtelse av gravrätt

5 § Gravrätt får inte upplåtas till flera personer. Den får upplåtas till en juridisk person endast om det finns särskilda skäl till det.

6 § Upplåtelse av gravrätt sker för viss tid, minst femton och högst femtio år. Om någon upplåtelsetid inte har bestämts, anses upplåtelsen ha skett för tjugofem år.

7 § Om avgift skall betalas för gravrätten, skall det ske vid upplåtelsen.

8 § Till bevis om upplåtelse av gravrätt skall upplåtaren utfärda ett gravbrev. Närmare föreskrifter om gravbrev meddelas av regeringen.

9 § När upplåtelsetiden för gravrätten går ut har gravrättsinnehavaren rätt till en ny upplåtelse om gravplatsen är väl vårdad och upplåtelsen inte medför något synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande och skötsel. Detta gäller endast om gravrättsinnehavaren dessförinnan har anmält att han vill få upplåtelsen förnyad.

I god tid innan upplåtelsetiden går ut skall upplåtaren underrätta gravrättsinnehavaren om förutsättningarna för en ny upplåtelse.

Övergång av gravrätt

10 § Upplåtaren skall pröva fråga om överlåtelse av gravrätt.

Medgivande till en överlåtelse får inte lämnas om gravrätten skall övergå till flera personer eller till någon annan än en närstående till överlåtaren eller någon som genom släktskap eller på annat sätt har nära anknytning till dem som är gravsatta inom gravplatsen.

11 § När gravrättsinnehavaren avlider övergår gravrätten enligt vad som har bestämts vid upplåtelsen eller genom ett senare skriftligt förordnande. Detta gäller dock inte om gravrätten därmed skulle övergå till flera eller till en juridisk person.

I andra fall bestämmer den avlidnes make och arvingar vem av dem som skall överta gravrätten.

12 § Det åligger den avlidne gravrättsinnehavarens dödsbo att till upplåtaren anmäla till vem gravrätten har övergått.

13 § Om dödsboet inte inom sex månader efter dödsfallet har anmält ny gravrättsinnehavare, skall upplåtaren förelägga dödsboet att inom viss tid ange vem som är ny gravrättsinnehavare. Om föreläggandet inte följs, beslutar upplåtaren till vem gravrätten skall övergå.

Om det inte av 11 § första stycket följer till vem gravrätten skall övergå, skall företräde som regel ges åt efterlevande make och i övrigt åt den som är närmast till arv enligt reglerna om arvsrätt. Därvid skall dock beaktas att barn har företräde framför barnbarn, föräldrar före syskon och syskon före syskonbarn. Gravrätten får inte överföras till någon som inte är villig att överta den.

14 § Om gravrätten inte övergår till någon ny innehavare enligt 11 eller 13 §, får upplåtaren på begäran förordna att den skall övergå till någon närstående till den avlidne eller till någon annan som enligt 10 § andra stycket hade kunnat överta den.

15 § Om det inte finns någon som gravrätten kan övergå till, skall den anses återlämnad till upplåtaren med skyldighet för denne att bibehålla gravplatsen till förmån för den som senast har gravsatts där under minst femton år från gravsättningen. Gravvård eller annan gravanordning behöver dock ej bibehållas om inte kostnaderna för skötsel av gravplatsen betalas.

Gravsättning inom gravplatsen

16 § Upplåtaren får vägra gravsättning inom gravplatsen om gravsättningen skulle strida mot föreskrifterna i 2 kap. 8 § eller om det är uppenbart att den inte överensstämmer med tidigare gravrättsinnehavares öns-

kan. Upplåtaren får också vägra gravsättning om den står i strid med den rätt som kan tillkomma någon annan eller med pietetens krav.

17 § Om gravrättsinnehavaren vägrar någon som av honom eller av tidigare gravrättsinnehavare har medgetts rätt till gravsättning inom gravplatsen att bli gravsatt där, får upplåtaren bestämma om gravsättningen.

Gravvårdar och andra gravanordningar

18 § Gravplatsen får förses med gravvård om det inte strider mot vad som är avsett att gälla för den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen.

Gravrättsinnehavaren bestämmer gravvårdens utseende och beskaffenhet. Han är dock skyldig att följa vad upplåtaren föreskriver. Gravrättsinnehavarens bestämmanderätt får inte begränsas mer än vad som är nödvändigt för att tillgodose en god gravkultur.

19 § Innan en gravvård sätts upp skall upplåtaren pröva om den är sådan att den kan tillåtas.

20 § Sedan en gravvård har blivit uppsatt får den inte föras bort utan medgivande av upplåtaren. Medgivande skall lämnas om det inte finns risk för att man förfar med gravvården på ett ovärdigt sätt.

21 § En gravvård får inte pantsättas eller utmätas.

22 § Föreskrifterna i 18-21 §§ gäller även andra gravanordningar än gravvårdar.

I fråga om gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt gäller föreskrifterna i 18 § andra stycket.

Gravskötsel

23 § Om gravrättsinnehavaren inte själv vill svara för den nödvändiga skötseln av gravplatsen, skall upplåtaren på begäran tillhandahålla sådan skötsel som krävs för att gravplatsen inte skall falla i vanvård. För kostnaderna har upplåtaren rätt till ersättning.

24 § Ett åtagande om gravskötsel får inte avse längre tid än den under vilken gravrätten är upplåten.

25 § Sådana medel som gravrättsinnehavaren har betalat in till upplåtaren för gravskötsel och som inte har förbrukats när upplåtelsetiden för gravrätten går ut eller när gravrätten dessförinnan återlämnas, tillfaller upplåtaren om inte annat har avtalats. Om upplåtelsen förnyas enligt 9 § eller gravplatsen bibehålls enligt 15 § skall vad som kan kvarstå av tidigare inbetalade medel användas för den fortsatta gravskötseln.

Gravrättens upphörande

26 § Gravrätten upphör när upplåtelsetiden går ut eller när gravrätten dessförinnan återlämnas till upplåtaren eller när den förverkas eller förklaras ha upphört.

27 § Upplåtaren får förklara gravrätten förverkad om gravplatsen är uppenbart vanvårdad och gravrättsinnehavaren inte avhjälper vanvården inom ett år efter det att han har delgetts föreläggande att sätta gravplatsen i stånd. Föreläggandet skall innehålla upplysning om att förverkande kan ske.

Förverkande får inte ske om det är en myndighet som svarar för gravplatsens vård och underhåll.

28 § Om en allmän begravningsplats helt eller delvis läggs ned, får länsstyrelsen förordna att de gravrätter som berörs av nedläggningen skall överflyttas till andra platser. Om detta inte är möjligt, eller om en gravrätts bibehållande inte begärs av någon rättsinnehavare, får länsstyrelsen i stället förordna att rätten skall upphöra.

Detsamma gäller om det skulle medföra synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande och skötsel att behålla gravrätten oförändrad på platsen.

29 § När gravrätten har upphört, skall gravrättsinnehavaren ombesörja att gravvården och annan gravanordning tas bort från gravplatsen. Därvid gäller föreskrifterna i 20 §.

30 § Det som inte är bortfört från gravplatsen inom sex månader efter gravrättens upphörande tillfaller upplåtaren. Om det har uppstått tvist om bortförandet, räknas tiden från tvistens slutliga avgörande.

Om gravanordningen är av konstnärligt eller kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen. Om den förs bort därifrån skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats.

8 kap. Särskilda bestämmelser

1 § Om någon skall gravsättas inom en bestämd gravplats på en allmän begravningsplats men inte efterlämnar någon närstående till vilken gravplatsen kan upplåtas med gravrätt, skall gravplatsen förbehållas den avlidne under minst femton år.

I fråga om gravvård eller annan gravanordning gäller föreskrifterna i 7 kap. 18-21, 29 och 30 §§ i tillämpliga delar. Som villkor för en sådan anordning får innehavaren av begravningsplatsen dock föreskriva att avgift för gravplatsen och kostnaderna för dess skötsel betalas.

2 § Delgivning i ärenden enligt denna lag sker enligt föreskrifterna i delgivningslagen (1970: 428).

Om en gravrättsinnehavare inte är känd eller den som söks för delgivning saknar känt hemvist och det inte kan klarläggas var han uppehåller sig skall föreskrifterna i 17 § delgivningslagen dock inte tillämpas när

1. kyrkogårdsmyndigheten inhämtar medgivande till eller underrättar gravrättsinnehavaren om ändringar eller andra åtgärder på en gravplats enligt 7 kap. 4 §,
2. underrättar gravrättsinnehavaren om förutsättningarna för ny upplåtelse av gravrätt enligt 7 kap. 9 §,
3. förelägger gravrättsinnehavaren att sätta gravplatsen i stånd enligt 7 kap. 27 §.

I de fall som avses i andra stycket sker delgivning genom att den handling som skall delges hålls tillgänglig hos myndigheten och genom att ett meddelande härom och om handlingens huvudsakliga innehåll anslås på lämpligt sätt inom begravningsplatsen. Dessutom skall en skylt med uppmaning att ta kontakt med myndigheten sättas upp vid gravplatsen. Delgivningen skall anses ha skett ett år efter det att detta har blivit fullgjort eller den tidigare dag när den som söks för delgivning har fått del av handlingen.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om transport av stoft och aska till eller från Sverige.

4 § Om riket är i krig får stoftet efter en person, vars död har orsakats av en krigsåtgärd eller en smittsam sjukdom, gravsättas eller kremeras utan iakttagande av bestämmelserna i denna lag eller med stöd därav meddelade föreskrifter.

9 kap. Ansvar och överklagande

Böter och viten

1 § Den som uppsåtligen bryter mot föreskrifterna i 6 kap. 4 § och 5 § första stycket eller mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 6 kap. 5 § första stycket skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

2 § Den som uppsåtligen bryter mot en ordningsföreskrift som har meddelats med stöd av 2 kap. 12 § skall dömas till böter, högst ettusen kronor.

3 § Om den som innehar en allmän eller enskild begravningsplats eller ett krematorium inte fullgör sina åligganden enligt denna lag eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen, får länsstyrelsen vid vite förelägga innehavaren att fullgöra åliggandena.

4 § Den som underlåter att överlämna aska för förvaring i enlighet med 6 kap. 10 §, får av länsstyrelsen vid vite föreläggas att fullgöra sin skyldighet.

5 § Om en gravrättsinnehavare har försett sin gravplats med en gravvård eller annan anordning i strid med vad upplåtaren har föreskrivit, får länsstyrelsen, om det finns skäl till det, vid vite förelägga gravrättsinnehavaren att ta bort anordningen. Ett sådant föreläggande får meddelas även i andra fall om det finns synnerliga skäl till det.

Om gravrättsinnehavaren inte följer vitesföreläggandet, får tingsrätten meddela handräckning för anordningens borttagande. I fråga om sådan handräckning finns bestämmelser i 17 § handräckningslagen (1981: 847).

Överklagande

6 § Kyrkogårdsmyndighetens beslut får överklagas hos länsstyrelsen om beslutet gäller

1. rätten till gravplats enligt 2 kap. 6 §,
2. upptagning av gravsatt stoft eller aska enligt 2 kap. 9 §,
3. hinder för gravsättning enligt 6 kap. 7 §,

4. anstånd enligt 6 kap. 8 § andra stycket, 9 § första stycket eller 10 § samt gravsättning enligt 6 kap. 9 § tredje stycket,

5. ändring på en gravplats enligt 7 kap. 4 §,

6. ny upplåtelse av gravrätt enligt 7 kap. 9 § första stycket,

7. överlåtelse eller övergång av gravrätt enligt 7 kap. 10, 13 eller 14 §,

8. gravsättning enligt 7 kap. 16 eller 17 §,

9. gravvård eller annan gravanordning enligt 7 kap. 19, 20 eller 29 § eller ordnandet av gravplatsen i övrigt,

10. skötsel av gravplats enligt 7 kap. 23 §,

11. förverkande av gravrätt enligt 7 kap. 27 §.

Detsamma gäller om en krematoriemyndighet har beslutat i fråga om hinder för kremering enligt 6 kap. 7 § eller i fråga om anstånd eller gravsättning enligt 6 kap. 9 § första och tredje stycket eller 10 §.

Länsstyrelsens beslut i en överklagad fråga enligt 2-3 får inte överklagas. Länsstyrelsens beslut i övrigt i sådana ärenden får överklagas hos kammarrätten.

Länsstyrelsens beslut enligt 1 och 4-11 får överklagas hos kammarrätten.

7 § Länsstyrelsens beslut vid prövning av tvist som avses i 6 kap. 3 § får inte överklagas.

Länsstyrelsens beslut i fråga om anordnande av en enskild begravningsplats enligt 3 kap. 1 § får överklagas hos kammarkollegiet. Kammarkollegiets beslut i en överklagad fråga får inte överklagas. Kollegiets beslut i övrigt i sådana ärenden får överklagas hos regeringen.

Länsstyrelsens beslut om överflyttning eller upphörande av en gravrätt enligt 7 kap. 28 § eller i fråga om vite enligt 9 kap. 4 eller 5 § får överklagas hos kammarrätten. Detsamma gäller länsstyrelsens beslut att förelägga vite enligt 9 kap. 3 §, om föreläggandet riktar sig mot innehavaren av en enskild begravningsplats.

Länsstyrelsens beslut i andra ärenden enligt denna lag får överklagas hos regeringen.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1990 då lagen (1957: 585) om jordfästning m.m. och lagen (1963: 537) om gravrätt m.m. skall upphöra att gälla.

2. Om regeringen före den nya lagens ikraftträdande har gett tillstånd till framtida gravsättning inom en enskild begravningsplats, gäller tillståndet fortfarande. Efter lagens ikraftträdande prövar länsstyrelsen om och på vilka villkor som ytterligare gravsättning får ske inom begravningsplatsen. I fråga om överklagande av länsstyrelsens beslut, gäller föreskrifterna i 9 kap. 7 § andra stycket.

3. Om det finns flera innehavare av en gravrätt när den nya lagen träder i kraft, får upplåtaren förelägga dem att inom viss tid anmäla vem av dem som skall inneha gravrätten i fortsättningen. Om föreläggandet inte följs eller om de inte kan enas i frågan, bestämmer upplåtaren vem av dem som skall inneha gravrätten. Därvid tillämpas föreskrifterna i 7 kap. 13 § andra stycket, 14 och 15 §§ samt 9 kap. 6 § första stycket 7.

Om inte alla gravrättsinnehavarna är kända eller någon av dem saknar känt hemvist och det inte kan klarläggas var han uppehåller sig, skall samtliga rättsinnehavare, på det sätt som anges i 8 kap. 2 § tredje stycket, delges ett föreläggande att inom viss tid från delgivning anmäla anspråk på gravrätten. En underrättelse om föreläggandet skall dessutom sändas till någon eller några av de rättsinnehavare som kan nås.

Den gravrättsinnehavare som efter delgivning enligt andra stycket underlåter att anmäla sitt anspråk inom den föreskrivna tiden, förlorar sin rätt. Om det inte är någon som har anmält anspråk på gravrätten, skall denna anses vilande för den återstående upplåtelsetiden med rätt dock för upplåtaren att förordna om övergång av gravrätten enligt 7 kap. 14 §. Om flera rättsinnehavare har anmält anspråk på gravrätten, skall föreskrifterna i första stycket tillämpas.

4. Om en avliden gravrättsinnehavare endast har en andel i gravrätten, gäller föreskrifterna i 7 kap. 12 och 13 §§ den andelen.

5. Om det efter den nya lagens ikraftträdande finns flera innehavare av en gravrätt och de inte kan enas i fråga om gravsättning, skall föreskrifterna i 9 § lagen om gravrätt m.m. tillämpas.

6. Om ett föreläggande att sätta en gravplats i stånd har utfärdats enligt 10 § andra stycket lagen om gravrätt m.m., får gravrätten förverkas efter den nya lagens ikraftträdande utan hinder av att föreskrifterna i 8 kap. 2 § tredje stycket inte har iakttagits.

7. En gravrätt som enligt äldre bestämmelser har upplåtits för alltid får återtas av upplåtaren om upplåtelsen skedde för minst 70 år sedan och det dessutom har förflutit minst 50 år sedan någon senast gravsattes inom gravplatsen. Vid beräkning av den sistnämnda tiden skall bortses från gravsättningar efter den nya lagens ikraftträdande.

Vid återtagandet upphör gravrätten. Den senaste gravrättsinnehavaren har därvid rätt till en ny upplåtelse för viss tid under de förutsättningar som anges i 7 kap. 9 § första stycket. Om det är flera som har innehaft gravrätten och de inte kan enas om till vem av dem som den nya upplåtelsen skall ske, beslutar upplåtaren i frågan.

Ett beslut om återtagande eller ny upplåtelse av gravrätt får överklagas hos länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas hos kammarrätten.

8. När upplåtaren vill återta en gravrätt enligt 7. första stycket, skall upplåtaren minst tre månader före återtagandet delge gravrättsinnehavaren en underrättelse om att gravrätten kan komma att återtas och om förutsättningarna för en ny upplåtelse. Om det inte är uppenbart obehövligt skall upplåtaren samråda med länsantikvarien.

Om gravrättsinnehavaren inte är känd eller den som söks för delgivning saknar känt hemvist och det inte kan klarläggas var han uppehåller sig, skall föreskrifterna i 8 kap. 2 § tredje stycket tillämpas. I stället för den tid som anges där, skall dock gälla en tid om tre år.

9. Om det, när en gravrätt har upphört enligt 7., finns ett avtal om gravskötsel, som har ingåtts med upplåtaren, upphör det avtalet att gälla. Sådana medel som har betalats in till upplåtaren för gravskötseln och som inte har förbrukats när avtalet upphör, tillfaller upplåtaren. Om upplåtelsen förnyas enligt 7. andra stycket skall vad som kan kvarstå av de inbetalade medlen användas för den fortsatta gravskötseln.

10. Den nya lagen innebär inte någon inskränkning i den rätt som kan tillkomma en innehavare av gravplats i kyrka enligt äldre författningar.

11. I fråga om förvaltningen av medel som har betalats in för vård och underhåll av gravplats innan lagen om gravrätt m.m. trädde i kraft, skall övergångsbestämmelserna till den lagen fortfarande tillämpas. När ett avtal om gravskötsel upphör att gälla enligt 9. skall de medel som kan vara fonderade för skötseln av gravplatsen, inte längre vara fonderade.

12. Om det i en lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts av en föreskrift i denna lag, tillämpas i stället den nya föreskriften.

2. Förslag till

Lag om ändring i folkbokföringslagen (1967: 198)

Härigenom föreskrivs i fråga om folkbokföringslagen (1967: 198)
dels att 31 § skall ha nedan angivna lydelse,
dels att 32 § skall upphöra att gälla.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	31 §
Dödsfall anmäles skyndsamt till pastorsämbete. Anmälan göres av efterlevande make eller annan anhörig, som sammanbott med den döde eller av annan anledning finns på platsen. Om sådan anmälningsskyldig ej finnes, bör husfolk, husvärd eller annan som är närmast till det anmäla dödsfallet.	*Föreskrifter om anmälan om dödsfall samt om dödsbevis och intyg om dödsorsak finns i begravningslagen (0000: 000).*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1990.

Förteckning över remissinstanser som har yttrat sig över betänkandet (SOU 1987: 16) Begravningslag

Efter remiss har yttranden över utredningen avgetts av
Svea hovrätt,
Göta hovrätt,
kammarrätten i Göteborg,
kammarrätten i Sundsvall,
riksåklagaren,
rikspolisstyrelsen,
socialstyrelsen,
riksskatteverket,
riksarkivet,
riksantikvarieämbetet och statens historiska museer,
statens invandrarverk,
statens planverk,
statens lantmäteriverk,
kammarkollegiet,
statistiska centralbyrån,
länsstyrelsen i Stockholms län,
länsstyrelsen i Östergötlands län,
länsstyrelsen i Kristianstads län,
länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län,
länsstyrelsen i Västernorrlands län,
länsstyrelsen i Norrbottens län,
domkapitlet i Skara,
domkapitlet i Strängnäs,
domkapitlet i Lund,
domkapitlet i Karlstad,
domkapitlet i Luleå,
domkapitlet i Visby,
domstolsverket,
överstyrelsen för civil beredskap,
generaltullstyrelsen,
konsumentverket med konsumentombudsmannen,
statskontoret,
ärkebiskopen efter hörande av övriga biskopar,
Svenska kyrkans centralstyrelse,
Svenska kyrkans nämnd för församlings- och pastoratsförvaltning,
Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund,
Solna kommun,
Stockholms kommun,
Tranås kommun,
Svenska kommunförbundet,
Landstingsförbundet,
Norrköpings kyrkliga samfällighet,
Floby församling,
Töreboda kyrkliga samfällighet,

Strängnäs kyrkliga samfällighet,
Örebro kyrkliga samfällighet,
Grythyttans församling,
Växjö kyrkliga samfällighet,
Vrigstads kyrkliga samfällighet,
Malmö kyrkliga samfällighet,
Fränninge församling,
Sölvesborgs församling,
Göteborgs kyrkliga samfällighet,
Strömstads församling,
Kristinehamns kyrkliga samfällighet,
Hällesjö församling,
Holmsunds församling,
Huddinge församling,
Sveriges frikyrkoråd,
Svenska ekumeniska nämnden,
Judiska församlingarnas centralråd,
Katolska biskopsämbetet,
Grekiska ortodoxa kyrkan,
Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund,
Föreningen Sveriges kyrkogårdschefer,
Sveriges Begravningsentreprenörers Förbund,
Begravningsföreningen Fonus samt
Svenska sparbanksföreningen.

Landsorganisationen i Sverige (LO) har överlämnat yttrande från Svenska kommunalarbetarförbundet.

Socialstyrelsen har bifogat yttranden från statens rättsläkarstationer i Lund och Umeå, riksarkivet yttranden av landsarkiven och Stockholms stadsarkiv samt domkapitlet i Visby yttranden av kyrkobokföringsinspektören i Visby stift och från tre församlingar.

Stockholms kommun har åberopat en promemoria av borgarrådet Rydberg samt bifogat yttranden av kyrkogårdsnämnden, kyrkogårdsförvaltningen och stadskansliets juridiska avdelning.

Yttranden har vidare kommit in från
domkapitlet i Västerås,
kyrkogårdsnämnden i Uppsala,
kyrkogårdsnämnden i Järfälla församling,
kyrkorådet i Svennevads församling,
kyrkorådet i Skånes Fagerhults församling,
kyrkoråden i Lommaryds, Vireda och Haurida församlingar,
Oscars kyrkliga lekmannakår,
Sveriges släktforskarförbund,
Buddhistcentrum, Malmö,
Zen-buddhistiskt center, Stockholm,
Soto-Zenföreningen, Uppsala,
Karmai Tenpai Gyaltsen, trossamfund för tibetansk buddhism, Hägersten,
samt några privatpersoner.

Lagrådsremissens lagförslag

1 Förslag till

Begravningslag

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Lagens innehåll, definitioner

Lagens innehåll

1 § I denna lag finns föreskrifter om
- begravningsplatser,
- krematorier,
- anmälan om dödsfall, dödsbevis och intyg om dödsorsaken,
- gravsättning och kremering,
- flyttning av gravsatt stoft eller aska, och
- gravrätt.

Definitioner

2 § I denna lag avses med
- *begravningsplatser*: områden eller utrymmen som är behörigen anordnade för förvaring av avlidnas stoft eller aska och som har tagits i anspråk för detta ändamål, främst kyrkogårdar eller andra gravområden, minneslundar, kolumbarier eller urnmurar,
- *allmänna begravningsplatser*: sådana begravningsplatser som är anordnade av pastorat eller kyrkliga samfälligheter inom svenska kyrkan, av kommuner eller annars av det allmänna,
- *enskilda begravningsplatser*: andra begravningsplatser än allmänna,
- *gravrätt*: den rätt som uppkommer när en bestämd gravplats på en allmän begravningsplats upplåts till någon för gravsättning,
- *kremering*: förbränning av stoftet efter en avliden person,
- *gravsättning*: placering av stoft eller aska inom en bestämd gravplats, nedgrävning eller utströende av aska i minneslund eller utströende eller placering av aska på någon annan plats än begravningsplats,
- *gravanordningar*: gravvårdar och andra gravöverbyggnader, stenramar, staket eller andra liknande anordningar på en gravplats,
- *kyrkogårdsmyndigheter*: myndigheter som förvaltar allmänna begravningsplatser,
- *krematoriemyndigheter*: myndigheter som förvaltar krematorier.

2 kap. Begravningsplatser

Allmänna begravningsplatser

Huvudmannaskapet

1 § Allmänna begravningsplatser med ett tillräckligt antal gravplatser och andra gravanläggningar av allmänt förekommande slag skall anordnas och hållas av de territoriella pastoraten inom svenska kyrkan.

Regeringen får för särskilda fall besluta att en allmän begravningsplats skall anordnas och hållas av en kommun i stället för av ett eller flera pastorat.

2 § Allmänna begravningsplatser med särskilda gravplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund skall anordnas och hållas av stiftssamfälligheterna inom svenska kyrkan.

Om regeringen har beslutat att allmän begravningsplats skall anordnas och hållas av en kommun, skall kommunen inom sitt område ha det ansvar som enligt första stycket annars ligger på stiftssamhälligheten.

Rätten till gravplats

3 § På en allmän begravningsplats som hålls av ett pastorat, en kyrklig samfällighet eller en kommun skall gravplats beredas dem som vid dödsfallet var kyrkobokförda inom pastoratet, den kyrkliga samfälligheten eller kommunen.

Om tillgången på gravplatsmark medger det, får också andra beredas gravplats där.

4 § Rätten till gravsättning på en allmän begravningsplats skall inte vara beroende av att den avlidne tillhörde något trossamfund eller ett visst trossamfund.

Detta gäller dock inte för gravsättning på en allmän begravningsplats som har anordnats särskilt för avlidna som inte tillhörde något kristet trossamfund.

Gravkarta, gravbok, gravregister

5 § För varje allmän begravningsplats skall det upprättas en gravkarta och föras gravbok eller gravregister enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Enskilda begravningsplatser

6 § En enskild begravningsplats får anordnas och hållas bara av ett trossamfund eller en stiftelse som har fått tillstånd till det.

Frågor om tillstånd prövas av länsstyrelsen i det län där begravningsplatsen är eller avses bli anordnad.

7 § Tillstånd att anordna och hålla en enskild begravningsplats får lämnas bara om det finns särskilda skäl för det och det kan antas att trossamfundet eller stiftelsen kan behålla begravningsplatsen och fullgöra de skyldigheter som ankommer på innehavare av begravningsplatser.

8 § Ett tillstånd att anordna eller hålla en enskild begravningsplats får förenas med särskilda villkor.

9 § Rätten till en gravplats som har upplåtits på en enskild begravningsplats får inte pantsättas eller utmätas.

Detsamma gäller gravanordningar.

Gemensamma bestämmelser

Panträtt, andra rättigheter m.m.

10 § Ett område som tas i anspråk för en begravningsplats får inte vara belastat av panträtt, nyttjanderätt, servitut eller andra rättigheter.

Om det inte medför någon olägenhet, får området dock vara belastat av rättigheter av sådant slag som kan upplåtas enligt ledningsrättslagen (1973: 1144).

11 § En begravningsplats får inte utmätas och inte heller belastas med panträtt eller andra rättigheter som kan inskrivas enligt jordabalken.

Begravningsplatsens skick

12 § En begravningsplats skall hållas i ordnat och värdigt skick.

Den helgd som tillkommer de dödas vilorum skall alltid iakttas.

Gravöppning

13 § En grav på en begravningsplats får bara öppnas genom innehavarens av begravningsplatsen försorg.

Den får inte öppnas på ett sådant sätt att man skadar stoft eller aska som har gravsatts.

Överlåtelse, användning för annat ändamål, nedläggning

14 § En begravningsplats får överlåtas eller användas för något annat ändamål bara efter länsstyrelsens tillstånd.

Även för att helt eller delvis lägga ned en begravningsplats krävs länsstyrelsens tillstånd. Länsstyrelsen får därvid föreskriva villkor för nedläggningen och områdets framtida användning.

3 kap. Krematorier

1 § Krematorier får bara anordnas och hållas av den som innehar en allmän begravningsplats eller av en kyrklig samfällighet.

2 § Krematorier får inte belastas med panträtt eller utmätas.

3 § Kremering får bara ske i ett krematorium.

4 § Vid krematorierna skall det föras kremationsjournaler enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

4 kap. Anmälan om dödsfall, dödsbevis, intyg om dödsorsaken m.m.

Var och av vem ett dödsfall i Sverige skall anmälas

1 § När någon har avlidit i Sverige, skall dödsfallet skyndsamt anmälas till pastorsämbetet i den församling där den avlidne senast var kyrkobokförd.

Om det inte är känt var den avlidne senast var kyrkobokförd eller om den avlidne inte var kyrkobokförd i Sverige, skall dödsfallet anmälas till pastorsämbetet i den församling där det inträffade.

2 § Dödsfallet skall anmälas av en sjukvårdsinrättning, om den avlidne vid dödsfallet vårdades där eller fördes dit i anslutning till dödsfallet.

3 § I andra fall än som avses i 2 § skall dödsfallet anmälas av maken eller sambon till den som avlidit eller av någon annan som vid dödsfallet sammanbodde med honom eller henne eller som av någon anledning finns på plats.

4 § Om det inte finns någon som enligt 2 eller 3 § är skyldig att anmäla dödsfallet, skall dödsfallet anmälas av hyresvärden, om det finns någon sådan, eller av den som annars är närmast till det eller av polismyndigheten.

Vem som skall anmäla när stoft eller aska har förts in till Sverige m.m.

5 § När stoftet eller askan efter en person som har avlidit utomlands har förts in till Sverige, skall den som ordnar med gravsättningen snarast anmäla detta till pastorsämbetet i den församling där den avlidne senast var kyrkobokförd.

Om det inte är känt var den avlidne senast var kyrkobokförd eller om den avlidne inte var kyrkobokförd i Sverige, skall anmälan göras till pastorsämbetet i den församling där stoftet eller askan skall gravsättas.

Vem som skall utfärda dödsbevis och intyg om dödsorsaken

6 § Vid ett dödsfall i Sverige skall bevis om dödsfallet (*dödsbevis*) och *intyg om dödsorsaken* utfärdas.

Beviset och intyget skall utfärdas av en läkare. Denne får inte vara make, barn, förälder, syskon eller på något annat sätt närstående till den avlidne.

Vem som skall lämna dödsbevis och intyg om dödsorsaken och var

7 § Dödsbeviset och intyget om dödsorsaken skall lämnas av en sjukvårdsinrättning, om den avlidne vid dödsfallet vårdades där eller fördes dit i anslutning till dödsfallet. I andra fall skall beviset och intyget lämnas av den läkare som utfärdar handlingarna.

Sjukvårdsinrättningen eller läkaren skall utan dröjsmål lämna beviset och intyget till det pastorsämbete som skall ta emot anmälan om dödsfallet, om något annat inte följer av 8 §.

8 § Om det kan antas att döden har orsakats av någon annan person eller om det annars finns skäl för en fullständigare undersökning av den döda kroppen, skall dödsbeviset med uppgift om detta lämnas till polismyndigheten i den ort där dödsfallet inträffade. Samtidigt skall pastorsämbetet underrättas.

Polismyndigheten skall skaffa ett intyg om dödsorsaken. Därefter skall myndigheten till pastorsämbetet lämna dödsbeviset och intyget tillsammans med ett tillstånd till gravsättning eller kremering.

Av vem och var tillstånd skall begäras till gravsättning eller kremering när stoft har förts in till Sverige

9 § När stoftet efter en person som har avlidit utomlands har förts in till Sverige, skall den som ordnar med gravsättningen begära tillstånd till

gravsättning eller kremering hos polismyndigheten på den ort där stoftet skall gravsättas eller kremeras.

Vem som skall utfärda intyg för gravsättning eller kremering

10 § Pastorsämbetet skall utfärda ett intyg om att stoft får gravsättas eller kremeras.

Ett sådant intyg får bara utfärdas,

- om det kan antas att döden inte har orsakats av någon annan person eller att det inte heller annars finns skäl att göra en fullständigare undersökning av den döda kroppen, vilket skall framgå av dödsbeviset, eller
- om polismyndigheten har meddelat tillstånd till gravsättning eller kremering i fall som avses i 8 och 9 §§.

Om det är känt för pastorsämbetet att det pågår eller har pågått medling om kremering eller om gravsättningen enligt 5 kap. 3 §, får intyg inte utfärdas förrän tvisten är slutligt löst.

Ytterligare föreskrifter om dödsbevis m.m.

11 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om

- dödsbevis,
- intyg om dödsorsaken, och
- tillstånd till gravsättning eller kremering.

5 kap. Gravsättning och kremering

Ordnandet med gravsättning

1 § När någon har avlidit, bör hans eventuella önskan om kremering och hans önskemål om gravsättningen såvitt möjligt följas av den som i egenskap av anhörig eller närstående eller annars ordnar med gravsättningen.

2 § Om den avlidne inte efterlämnar någon som ordnar med gravsättningen, skall den ordnas av den kommun där den avlidne senast var kyrkobokförd eller, om den avlidne inte har varit kyrkobokförd i Sverige, av den kommun där dödsfallet inträffade.

För kostnaderna har kommunen rätt till ersättning av dödsboet.

Tvister om kremering och om gravsättningen

3 § Om de efterlevande inte kan enas om kremering eller om gravsättningen, skall kyrkogårdsmyndigheten på den ort där den avlidne senast var kyrkobokförd på begäran medla mellan parterna.

Om parterna enas, skall myndigheten fastställa deras överenskommelse. Om enighet inte kan uppnås, skall myndigheten i stället med eget yttrande hänskjuta tvisten till länsstyrelsen.

4 § Länsstyrelsen skall pröva vem som skall bestämma om kremering eller om gravsättningen.

Länsstyrelsen skall därvid särskilt beakta önskemål som den avlidne kan

ha haft. Hänsyn skall också tas till parternas personliga förhållande till den avlidne, främst sammanlevnad, släktskap eller annan nära anknytning.

Platsen för gravsättning m.m.

5 § Stoft eller aska får gravsättas bara på allmän eller enskild begravningsplats.

Länsstyrelsen får dock medge att man får förfara med askan på något annat sätt enligt föreskrifter som regeringen meddelar.

6 § Sådana delar av stoftet som inte har förbränts vid kremeringen skall tillföras askurnan.

Om det inte kan ske, skall krematoriemyndigheten låta förstöra delarna eller gravsätta dem inom en allmän begravningsplats.

7 § Vid gravsättningen får inte förekomma något som strider mot förrättningens helgd och allvarliga innebörd.

8 § Regeringen får meddela sådana föreskrifter om gravsättning som behövs med hänsyn till hälsoskyddet.

Villkor för kremering och gravsättning

9 § Stoft får inte kremeras eller gravsättas utan att ett sådant intyg som avses i 4 kap. 10 § har lämnats till krematoriet eller den som förvaltar begravningsplatsen.

Regeringen får meddela föreskrifter om att kremering eller gravsättning i vissa fall får ske även utan ett sådant intyg.

Tiden för kremering och gravsättning

10 § Stoftet efter en avliden skall kremeras eller gravsättas snarast möjligt och senast två månader efter dödsfallet.

Det pastorsämbete som skall utfärda intyg för kremering eller gravsättning får dock medge anstånd med kremeringen eller gravsättningen, om det finns särskilda skäl för det.

Om stoftet inte har kremerats eller gravsatts inom föreskriven tid, skall pastorsämbetet undersöka anledningen till dröjsmålet och, om det behövs, underrätta den kommun som anges i 2 §.

11 § Askan efter en avliden som har kremerats i Sverige skall gravsättas inom ett år från kremeringen.

Den myndighet som förvarar askan får dock medge anstånd med gravsättningen, om det finns särskilda skäl för det.

12 § Om askan inte har gravsatts inom den tid som sägs i 11 §, skall den myndighet som förvarar askan låta gravsätta den.

Dessförinnan skall den som skall ordna med gravsättningen lämnas tillfälle att själv låta gravsätta askan.

Förvaring av aska

13 § I avvaktan på gravsättningen skall askan förvaras i ett krematorium.

Askan får även förvaras av kyrkogårdsmyndigheten på den ort där askan skall gravsättas eller, om platsen för gravsättningen inte är bestämd, hos kyrkogårdsmyndigheten på den ort där den avlidne senast var kyrkobokförd.

Utlämnande av aska

14 § Efter kremering får askan lämnas ut till någon enskild bara om denne skall

- föra över askan till en begravningsplats som inte är belägen vid krematoriet,
- gravsätta askan på någon annan plats än en begravningsplats, eller
- föra ut askan ur Sverige.

15 § Askan får lämnas ut bara om det finns betryggande säkerhet för att den kommer att hanteras på ett pietetsfullt sätt.

16 § Om det för den myndighet som förvarar askan är känt att det råder tvist om platsen för gravsättningen, får askan inte lämnas ut eller på annat sätt föras bort förrän tvisten är slutligt löst.

Aska som har förts in till Sverige

17 § Aska som efter kremering har förts in till Sverige skall i avvaktan på gravsättningen lämnas över till förvaring i enlighet med föreskrifterna i 13 §.

18 § Askan skall gravsättas inom ett år från det att den fördes in.

Den myndighet som förvarar askan får dock medge anstånd med gravsättningen, om det finns särskilda skäl för det.

Om askan inte har gravsatts inom den föreskrivna tiden, skall föreskrifterna i 12 § tillämpas.

6 kap. Flyttning av gravsatt stoft eller aska

1 § Stoft eller aska som har gravsatts på en begravningsplats får inte flyttas från en gravplats för att gravsättas någon annanstans.

Tillstånd får dock ges till en sådan flyttning, om det finns särskilda skäl för det och om det är klarlagt var stoftet eller askan skall gravsättas på nytt.

2 § Frågor om tillstånd enligt 1 § andra stycket prövas av kyrkogårdsmyndigheten, om flyttning skall ske från eller inom en allmän begravningsplats.

I andra fall prövas frågor om tillstånd av länsstyrelsen, som därvid skall höra innehavaren av begravningsplatsen.

3 § Trots det som sägs i 1 § får kyrkogårdsmyndigheten ta ut aska som har gravsatts i ett utrymme i ett kolumbarium eller en urnmur där gravrätten har upphört.

Askan skall i så fall grävas ned inom begravningsplatsen eller inom någon annan närbelägen begravningsplats.

Utövande av gravrätt m.m.

1 § Gravrätten får utövas bara av den som i gravboken eller gravregistret är antecknad som innehavare av gravrätten.

När gravrättsinnehavaren har avlidit, får dock den som ordnar med gravsättningen utöva de befogenheter som tillkommer en gravrättsinnehavare och som har samband med gravsättningen av den avlidne.

2 § Gravrätten får inte pantsättas eller utmätas.

Gravrättsinnehavarens ansvar för gravplatsen

3 § Innehavaren av gravrätten skall hålla gravplatsen i ordnat och värdigt skick.

Upplåtelse av gravrätt

4 § En gravrätt får upplåtas till en juridisk person bara om det finns särskilda skäl för det.

5 § En gravrätt får upplåtas för en viss tid, minst 15 och högst 50 år, eller för alltid.

Upplåtelse för alltid gäller bara så länge gravplatsen utgör en del av en allmän begravningsplats.

6 § Om någon upplåtelsetid inte har bestämts, varar upplåtelsen i 25 år.

7 § Upplåtaren skall utfärda gravbrev till bevis om att gravrätten upplåtits.

8 § Om avgift skall betalas för gravrätten, skall det ske vid upplåtelsen.

Förnyelse av upplåtelse

9 § När upplåtelsetiden för gravrätten går ut, har gravrättsinnehavaren rätt till en ny upplåtelse, om

- gravplatsen är väl vårdad,
- upplåtelsen inte medför något synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande och skötsel, och
- gravrättsinnehavaren dessförinnan har anmält att han vill få upplåtelsen förnyad.

10 § I god tid innan upplåtelsetiden går ut skall upplåtaren underrätta gravrättsinnehavaren om förutsättningarna för en ny upplåtelse.

Överlåtelse och återlämnande av gravrätt

11 § Gravrätten får överlåtas bara till någon som genom släktskap eller på något annat sätt har nära anknytning till överlåtaren eller till någon som är gravsatt inom gravplatsen.

Frågor om överlåtelse prövas av upplåtaren.

12 § Gravrätten får återlämnas till upplåtaren.

13 § Gravrätten får inte överlåtas eller återlämnas mot betalning.

Övergång av gravrätt vid innehavarens död

14 § När en gravrättsinnehavare avlider, får gravrätten bara gå över till
- någon som genom släktskap eller på något annat sätt har nära anknytning till den avlidne gravrättsinnehavaren eller till någon som är gravsatt inom gravplatsen, eller
- allmänna arvsfonden.

Gravrätten får inte gå över till någon som inte är villig att överta den.

15 § Gravrätten går över till någon eller några av dem som anges i 14 § om det har förordnats om detta vid upplåtelsen eller genom ett senare skriftligt förordnande.

I andra fall bestämmer den avlidnes efterlevande make och arvingar till vem eller vilka av dem som gravrätten skall gå över.

16 § Den avlidne gravrättsinnehavarens dödsbo skall inom sex månader från dödsfallet anmäla
- vem eller vilka gravrätten har gått över till enligt 15 §, eller
- att det inte finns någon som gravrätten har gått över till.

17 § Om dödsboet inte inom föreskriven tid gör en sådan anmälan som avses i 16 §, skall upplåtaren förelägga dödsboet att inom en viss tid fullgöra denna skyldighet.

18 § Om föreläggandet inte följs eller om det inte finns någon som gravrätten har gått över till enligt 15 §, skall upplåtaren besluta att gravrätten skall gå över till någon som avses i 14 §.

Återlämnande av gravrätt vid innehavarens död

19 § Gravrätten skall anses återlämnad till upplåtaren, om det inte finns någon som gravrätten kan gå över till enligt 14 §.

20 § När en gravrätt skall anses återlämnad enligt 19 § är upplåtaren skyldig att behålla gravplatsen under minst 15 år från gravsättningen till förmån för den som senast har gravsatts där.

Gravanordning behöver behållas bara om kostnaden för skötseln av gravplatsen betalas.

Gravsättning inom gravplatsen

21 § Gravrättsinnehavaren har rätt att bestämma vilka som skall gravsättas inom gravplatsen, om inte något annat följer av föreskrifterna i denna lag.

22 § Om det finns flera gravrättsinnehavare och de inte kan enas om vilka som skall gravsättas inom gravplatsen, beslutar upplåtaren om gravsättningen.

23 § När upplåtaren beslutar om gravsättning i fall som anges i 22 § skall företräde ges enligt reglerna om arvsrätt. Därvid skall dock beaktas att
- barn har företräde framför barnbarn,
- föräldrar före syskon,
- syskon före syskonbarn,
- plats bör beredas för makar tillsammans.

Vid lika rätt enligt första stycket eller om det annars finns särskilda skäl för det får också beaktas
- närmare personlig anknytning till dem som har gravsatts inom gravplatsen eller till orten, och
- andra särskilda förhållanden.

I andra fall skall vid lika rätt företräde ges åt den som avlider först.

24 § Upplåtaren får vägra gravsättning inom gravplatsen,
- om gravsättningen inte kan ske utan att skada stoft eller aska som har gravsatts inom gravplatsen,
- om det är uppenbart att gravsättningen inte stämmer överens med tidigare gravrättsinnehavares önskan, eller
- om gravsättningen står i strid med pietetens krav.

Gravanordningar m.m.

25 § Gravplatsen får förses med en gravanordning, om det inte strider mot vad som är avsett att gälla för den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen.

26 § Gravrättsinnehavaren bestämmer gravanordningens utseende och beskaffenhet. Detsamma gäller gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt.

Han är dock skyldig att följa vad upplåtaren föreskriver. Gravrättsinnehavarens bestämmanderätt får därvid inte begränsas mer än vad som är nödvändigt för att tillgodose en god gravkultur.

27 § Innan en gravanordning sätts upp, skall upplåtaren pröva om den är sådan att den kan tillåtas.

28 § När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande.

Medgivande skall lämnas, om det inte finns risk för att man förfar med den på ett ovärdigt sätt.

29 § Gravanordningar får inte pantsättas eller utmätas.

Ändringar på gravplatsen

30 § Upplåtaren får göra ändringar på gravplatsen bara om gravrättsinnehavaren medger det.

Ändringar som är nödvändiga för att tillgodose kraven på miljöskydd, hälsoskydd och arbetarskydd får dock genomföras, även om gravrättsinnehavaren motsätter sig ändringen.

31 § Om skador måste förebyggas, har upplåtaren rätt att genast genomföra nödvändiga åtgärder på gravplatsen.

Gravrättsinnehavaren skall snarast därefter underrättas om åtgärderna.

Gravrättens upphörande

32 § Gravrätten upphör när upplåtelsetiden går ut.

Den upphör också när gravrätten återlämnas till upplåtaren eller när den förverkas eller förklaras ha upphört.

33 § Upplåtaren får förklara gravrätten förverkad, om gravplatsen är uppenbart vanvårdad och gravrättsinnehavaren inte avhjälper vanvården inom ett år efter det att han har delgetts föreläggande om att sätta gravplatsen i stånd. Föreläggandet skall innehålla upplysning om att gravrätten kan förverkas.

En gravrätt får inte förverkas, om det är en myndighet som svarar för gravplatsens vård och underhåll.

34 § Om en allmän begravningsplats helt eller delvis läggs ned, får länsstyrelsen besluta att de gravrätter som berörs av nedläggningen skall flyttas över till andra platser. Om det inte är möjligt eller om ingen rättsinnehavare begär att få behålla gravrätten, får länsstyrelsen i stället besluta att rätten skall upphöra.

Detsamma gäller om det skulle medföra synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande och skötsel att behålla gravrätten oförändrad på platsen.

35 § När gravrätten har upphört, gäller om gravanordningar vad som föreskrivs i 28 §.

36 § Det som gravrättsinnehavaren inte har fört bort från gravplatsen inom sex månader efter gravrättens upphörande tillfaller upplåtaren.

Om det har uppstått tvist om bortförandet, räknas tiden från tvistens slutliga avgörande.

37 § Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen.

Om den ändå måste föras bort därifrån, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats.

Ytterligare föreskrifter om hänsynen till kulturminnesvårdens intressen finns i lagen (1988: 950) om kulturminnen m.m.

8 kap. Särskilda bestämmelser

Gravsättning utan upplåtelse av gravrätt

1 § Om någon skall gravsättas inom en bestämd gravplats på en allmän begravningsplats och det inte finns någon som gravplatsen kan upplåtas till med gravrätt, skall gravplatsen förbehållas den avlidne under minst 15 år.

I fråga om gravanordningar tillämpas 7 kap. 25-29 och 35-37 §§. Med gravrättsinnehavare avses därvid den som ordnar med gravsättningen.

Som villkor för att förse gravplatsen med en gravanordning får innehavaren av begravningsplatsen föreskriva att avgift för gravplatsen och kostnaderna för dess skötsel betalas.

Utförsel och införsel av stoft eller aska

2 § Föreskrifter om transport av stoft och aska till eller från Sverige får meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Gravsättning och kremering under krig

3 § Om Sverige är i krig, får stoftet efter en person vars död har orsakats av en krigsåtgärd eller en smittsam sjukdom gravsättas eller kremeras trots vad som sägs i denna lag eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

9 kap. Ansvar, vite, överklagande

Ansvar

1 § Den som uppsåtligen bryter mot föreskrifterna i 3 kap. 3 § eller 5 kap. 5 § döms till böter eller fängelse i högst sex månader, om gärningen inte är belagd med straff i brottsbalken.

Vite

2 § Den som innehar en allmän eller enskild begravningsplats eller ett krematorium och inte fullgör sina skyldigheter enligt denna lag eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen får av länsstyrelsen vid vite föreläggas att fullgöra skyldigheterna.

3 § Den som underlåter att överlämna aska för förvaring i enlighet med 5 kap. 17 § får av länsstyrelsen vid vite föreläggas att fullgöra sin skyldighet.

4 § En gravrättsinnehavare som har försett en gravplats med en gravanordning eller någon annan anordning i strid mot vad upplåtaren har föreskrivit får av länsstyrelsen vid vite föreläggas att ta bort anordningen.

Ett sådant föreläggande får meddelas även i andra fall, om det finns synnerliga skäl för det.

5 § Om gravrättsinnehavaren inte följer ett vitesföreläggande enligt 4 §, får tingsrätten besluta om handräckning för anordningens borttagande.

För sådan handräckning finns föreskrifter i 17 § handräckningslagen (1981:847).

Överklagande

6 § Kyrkogårds- eller krematoriemyndighetens beslut enligt denna lag får överklagas hos länsstyrelsen.

Detsamma gäller pastorsämbetets beslut om intyg för gravsättning eller kremering enligt 4 kap. 10 § eller anstånd enligt 5 kap. 10 § andra stycket.

7 § Länsstyrelsens beslut i ett dit överklagat ärende får överklagas hos kammarrätten.

Detsamma gäller länsstyrelsens beslut

- vid tvist som avses i 5 kap. 3 §,
- om förfarande med aska enligt 5 kap. 5 § andra stycket,

– om flyttning av gravsatt stoft eller aska enligt 6 kap. 2 § andra stycket, och
– om överflyttning eller upphörande av gravrätt enligt 7 kap. 34 §.

8 § Länsstyrelsens beslut att förelägga vite enligt 2, 3 eller 4 § får inte överklagas.

9 § Länsstyrelsens beslut i andra ärenden enligt denna lag än som avses i 7 och 8 §§ får överklagas hos regeringen.

---

1. Denna lag träder i kraft, i fråga om 2 kap. 2 § den 1 januari 1993, och i övrigt den 1 januari 1991.

2. Genom den nya lagen upphävs
– lagen (1957: 585) om jordfästning m.m.,
– lagen (1963: 537) om gravrätt m.m. och
– begravningskungörelsen (1963: 540).

3. Tillstånd att anordna enskild begravningsplats som har meddelats av regeringen enligt äldre föreskrifter gäller fortfarande. Detsamma gäller tillstånd till framtida gravsättning inom en sådan begravningsplats.

Frågor om och på vilka villkor som ytterligare gravsättning får ske inom begravningsplatsen prövas efter den nya lagens ikraftträdande av länsstyrelsen.

I fråga om överklagande av länsstyrelsens beslut, gäller föreskrifterna i 9 kap. 9 §.

4. Tillstånd för en enskild person, enskild sammanslutning eller stiftelse att anlägga krematorium som har meddelats av regeringen enligt äldre föreskrifter gäller fortfarande.

För ett sådant krematorium skall det finnas en föreståndare. Vid tillämpningen av den nya lagen skall med krematoriemyndigheten därvid avses föreståndaren.

5. Den nya lagen innebär inte någon inskränkning i den rätt som kan tillkomma en innehavare av gravplats i kyrka enligt äldre författningar.

6. I fråga om förvaltning av medel, som har betalats in för vård och underhåll av gravplats innan lagen (1963: 537) om gravrätt m.m. trädde i kraft den 1 januari 1964, skall övergångsbestämmelserna till den lagen fortfarande tillämpas.

7. Äldre föreskrifter skall fortfarande tillämpas i fråga om överklagande av beslut som har meddelats före den nya lagens ikraftträdande.

2 Förslag till

Lag om ändring i folkbokföringslagen (1967: 198)

Härigenom föreskrivs i fråga om folkbokföringslagen (1967: 198)[1]
dels att 32 § skall upphöra att gälla,
dels att 31 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	31 §[2]
Dödsfall anmäles skyndsamt till pastorsämbete. Anmälan göres av efterlevande make eller annan anhörig, som sammanbott med den döde eller av annan anledning finns på platsen. Om sådan anmälningsskyldig ej finnes, bör husfolk, husvärd eller annan som är närmast till det anmäla dödsfallet.	*Föreskrifter om anmälan om dödsfall samt om dödsbevis och intyg om dödsorsaken finns i begravningslagen (1990: 0000).*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

[1] Senaste lydelse av lagens rubrik 1985: 1121, 32 § 1970: 314.
[2] Senaste lydelse 1970: 314.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 12 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 kap.
	12 §
Begravningsplatser enligt detta kapitel är sådana områden eller utrymmen som avses i *1 § lagen (1963: 537) om gravrätt m.m.*	Begravningsplatser enligt detta kapitel är sådana områden eller utrymmen som avses i *1 kap. 2 § begravningslagen (1990: 0000).*

Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar också sådana byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar och portaler.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

Lagrådet

Utdrag ur protokoll vid sammmanträde 1990-09-27

Närvarande: f. d. regeringsrådet Bengt Wieslander, regeringsrådet Bertil Werner, justitierådet Ulf Gad.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 21 juni 1990 har regeringen på hemställan av statsrådet Margot Wallström beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till begravningslag, m. m.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Kenny Carlsson.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Begravningslagen

4 kap.

6–8 §§

Paragraferna handlar om dödsbevis och intyg om dödsorsaken. I 6 § föreskrivs att bevis om dödsfallet (dödsbevis) och intyg om dödsorsaken skall utfärdas vid dödsfall i Sverige och att det är läkare som skall utfärda beviset och intyget. Enligt 7 § första stycket är det sjukvårdsinrättning som i vissa angivna fall skall lämna dödsbeviset och intyget om dödsorsaken och den utfärdande läkaren som i andra fall skall göra det. Mottagare av beviset och intyget är enligt samma paragrafs andra stycke det pastorsämbete som har att ta emot anmälan om dödsfallet, om något annat inte följer av 8 §.

Enligt 8 § skall, om det kan antas att döden har orsakats av någon annan person eller om det annars finns skäl för en fullständigare undersökning av den döda kroppen, i stället gälla att dödsbeviset med uppgift om detta förhållande skall lämnas till polismyndigheten i den ort där dödsfallet inträffade. Intyg om dödsorsaken skall då anskaffas av polismyndigheten. Därefter skall polismyndigheten till pastorsämbetet lämna bl. a. dödsbeviset och intyget.

Av lagrådsremissen (avsnitt 2.5.2) framgår att dödsbevisets huvuduppgift är att ligga till grund för pastorsämbetets prövning av frågan om gravsättning eller kremering kan ske och att i normalfallet dödsbeviset och intyget om dödsorsaken skall följas åt och avlämnas samtidigt till pastorsämbetet.

Lagrådet anser att den i remissen föreslagna nya ordningen kommer till tydligare uttryck om det i 6 § anges att dödsbevis och intyg om dödsorsaken skall utfärdas utan dröjsmål och lämnas till vederbörande pastorsämbete. I paragrafen bör också såsom har föreslagits anges att det är läkare som utfärdar handlingarna. Vidare bör det redan i 6 § förutskickas att det i vissa fall kan bli fråga om att läkaren bara utfärdar dödsbevis som skickas till polismyndigheten. Om lagrådets förslag följs kommer 7 § bara att handla om vem som skall ombesörja att dödsbeviset och intyget om dödsorsaken expedieras och 8 § att reglera det fall där polismyndigheten skall ta emot dödsbeviset och vilka uppgifter som då ankommer på polismyndigheten.

Att polismyndigheten i dessa fall har att föranstalta om den utredning som kan behövas bör lämpligen framgå av lagtexten.

På grund av det anförda föreslår lagrådet att 6–8 §§ får följande lydelse:

"6 § Vid dödsfall i Sverige skall bevis om dödsfallet (dödsbevis) och – utom i fall som avses i 8 § – intyg om dödsorsaken utan dröjsmål utfärdas och lämnas till det pastorsämbete som skall ta emot anmälan om dödsfallet.

Dödsbevis och intyg om dödsorsaken skall utfärdas av läkare. Denne får inte vara make, barn, förälder, syskon eller på något annat sätt närstående till den avlidne.

7 § Om den avlidne vid dödsfallet vårdades på en sjukvårdsinrättning eller fördes dit i anslutning till dödsfallet, skall dödsbeviset och intyget om dödsorsaken lämnas av sjukvårdsinrättningen. I andra fall skall beviset och intyget lämnas av den läkare som utfärdat handlingarna.

8 § Om det kan antas att döden har orsakats av någon annan person eller om det annars finns skäl för en fullständigare undersökning av den döda kroppen gäller – i stället för vad som föreskrivs i 6 § – att dödsbeviset med uppgift om detta skall lämnas till polismyndigheten i den ort där dödsfallet inträffade och pastorsämbetet underrättas. Polismyndigheten skall efter den utredning som kan behövas skaffa intyg om dödsorsaken. Därefter skall myndigheten till pastorsämbetet lämna dödsbeviset och intyget tillsammans med ett tillstånd till gravsättning eller kremering."

9 §

I paragrafen föreskrivs att tillstånd skall begäras hos polismyndigheten på viss angiven ort, när stoftet efter en person som avlidit utomlands har förts in till Sverige och anges vem som skall begära sådant tillstånd. För att det tydligare skall komma till uttryck att avsikten är att begäran skall leda till ett beslut vilket, i händelse av avslag, bör kunna överklagas föreslår lagrådet att paragrafen utformas på följande sätt:

"När stoftet efter en person som har avlidit utomlands har förts in till Sverige, skall den som ordnar med gravsättningen begära tillstånd till gravsättning eller kremering.

Frågor om tillstånd prövas av polismyndigheten i den ort där stoftet skall gravsättas eller kremeras."

Om lagrådets förslag följs bör 9 kap. 6 § kompletteras med en föreskrift om att polismyndighetens beslut om tillstånd till gravsättning eller kremering får överklagas till länsstyrelsen.

5 kap.

5 §

Enligt undantagsregeln i paragrafens andra stycke får länsstyrelsen enligt föreskrifter som regeringen meddelar medge att med aska får förfaras på annat sätt än gravsättning på allmän eller enskild begravningsplats. Lagrådet anser att bemyndigandet att medge undantag från lagregeln i första stycket i paragrafen bör utformas på följande sätt:

"Regeringen får dock meddela föreskrifter om att med askan får förfaras på något annat sätt. Beslut i sådana ärenden meddelas av länsstyrelsen."

7 kap.

26 §

I lagrådsremissen sägs att avsikten med paragrafen är att tydligare än i dag ange att gravrättsinnehavaren har rätt att bestämma om gravvården eller någon annan gravanordning och att renodla de möjligheter till begränsningar som kan behövas för att upplåtaren skall kunna fullgöra sin skyldighet att hålla begravningsplatsen i ordnat och värdigt skick. Lagrådet anser att det angivna syftet kommer till tydligare uttryck om paragrafen utformas på följande sätt:

"Gravrättsinnehavaren bestämmer gravanordningens utseende och beskaffenhet. Detsamma gäller gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt. Upplåtaren får dock föreskriva de begräsningar i gravrättsinnehavarens bestämmanderätt som är nödvändiga för att tillgodose en god gravkultur."

9 kap.

6 §

Första stycket bör enligt vad som inhämtats vid föredragningen kompletteras så att det gäller även i fråga om föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

I enlighet med vad lagrådet har föreslagit under 4 kap. 9 § bör paragrafens andra stycke uformas på följande sätt:

"Detsamma gäller

- polismyndighetens beslut om tillstånd till gravsättning eller kremering enligt 4 kap. 9 §, och
- pastorsämbetets beslut om intyg för gravsättning eller kremering enligt 4 kap. 10 § eller anstånd enligt 5 kap. 10 § andra stycket."

Övergångsbestämmelserna

Enligt 7 kap. 15 § första stycket övergår gravrätten till någon eller några av dem som anges i 14 §, om det har förordnats om detta vid upplåtelsen eller genom ett senare skriftligt förordnande. En sådan begränsning av den krets till vilken gravrätten kan övergå, när gravrättsinnehavaren avlider, finns inte i 8 § gravrättslagen. Enligt den paragrafen övergår rätten "i enlighet med vad som må hava blivit förordnat vid upplåtelsen eller genom senare skriftligt förordnande". För att förordnanden av äldre datum som kan gå längre i fråga om personkretsen än vad som är möjligt enligt 7 kap. 15 § fortfarande skall gälla behövs en övergångsbestämmelse som kan utformas på följande sätt:

"Vad som före den nya lagens ikraftträdande kan ha blivit förordnat vid upplåtelse av gravrätt eller genom senare skriftligt förordnande i fråga om

övergång av gravrätt vid gravrättsinnehavarens död skall gälla utan hinder av vad som följer av 7 kap. 15 §."

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar övriga lagförslag utan erinran.

Propositionen ... 3
Propositionens huvudsakliga innehåll ... 3
Propositionens lagförslag ... 5
1 Förslag till begravningslag ... 5
2 Förslag till lag om ändring i folkbokföringslagen (1967: 198) ... 18
3 Förslag till lag om ändring i lagen (1988: 950) om kulturminnen m.m. ... 19
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 4 oktober 1990 ... 20
1 Inledning ... 20
2 Allmän motivering ... 21
2.1 Allmänna utgångspunkter ... 21
2.2 Begravningsplatser ... 23
2.2.1 Huvudmannaskapet för allmänna begravningsplatser ... 23
2.2.2 Begravningsplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund ... 24
2.2.3 Enskilda begravningsplatser ... 25
2.2.4 Rätten till gravplats på de allmänna begravningsplatserna ... 27
2.2.5 Invigning av de allmänna begravningsplatserna ... 29
2.2.6 Rättsligt skydd av begravningsplats ... 31
2.2.7 Gravöppning ... 33
2.2.8 Flyttning av gravsatt stoft eller aska ... 34
2.2.9 Lokala föreskrifter för de allmänna begravningsplatserna ... 38
2.3 Gravsättning och kremering ... 40
2.3.1 Några grundläggande frågor ... 40
2.3.2 Vem som skall ordna med gravsättningen och kremeringen ... 41
2.3.3 Förfarandet vid konflikt mellan de efterlevande i fråga om kremering och om gravsättningen ... 42
2.3.4 Tiden för gravsättning av stoft eller för kremering ... 46
2.3.5 Förvaring och gravsättning av aska ... 47
2.3.6 Platsen för gravsättning ... 49
2.3.7 Ett anonymt gravskick vid kistbegravning ... 50
2.3.8 Metallrester efter kremering ... 51
2.4 Gravrätt ... 54
2.4.1 Gravrättens natur ... 54
2.4.2 Upplåtelse av gravrätt ... 55
2.4.3 Upplåtelsetiden ... 57
2.4.4 Övergång av gravrätt vid gravrättsinnehavarens död ... 59
2.4.5 Utövande av gravrätt ... 61
2.4.6 Gravvårdar och andra gravanordningar ... 62
2.4.7 Ändringar på en gravplats ... 65
2.4.8 Gravskötsel ... 66
2.4.9 Äldre icke tidsbegränsade gravrättsupplåtelser och skötselavtal ... 68
2.4.10 Delgivning ... 69
2.5 Övriga frågor ... 71
2.5.1 Anmälan om dödsfall ... 71
2.5.2 Dödsbevis och intyg om dödsorsaken ... 73
2.5.3 Kostnadskonsekvenser ... 75
3 Upprättade lagförslag ... 76
4 Specialmotivering till lagförslagen ... 77

4.1 Förslaget till begravningslag ... 77
4.2 Förslaget till lag om ändring i folkbokföringslagen (1967: 198) . 127
4.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988: 950) om kulturminnen m.m. ... 127
5 Hemställan ... 127
6 Beslut ... 127

Bilaga 1 Sammanfattning av betänkandet (SOU 1987: 16) Begravningslag ... 128
Bilaga 2 Lagförslag i betänkandet (SOU 1987: 16) Begravningslag ... 134
Bilaga 3 Förteckning över remissinstanser som har yttrat sig över betänkandet (SOU 1987: 16) Begravningslag ... 148
Bilaga 4 Lagrådsremissens lagförslag ... 150
1 Förslag till begravningslag ... 150
2 Förslag till lag om ändring i folkbokföringslagen (1967: 198) ... 163
3 Förslag till lag om ändring i lagen (1988: 950) om kulturminnen m. m. ... 164
Bilaga 5 Lagrådets yttrande ... 165

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1990